MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 174

JULES VERNE

BALONLA BEŞ HAFTA

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
İPEK ORTAER MONTANARİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

JULES VERNE
BALONLA BEŞ HAFTA

ÖZGÜN ADI
CINQ SEMAINES EN BALLON

SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
PELİN MESTÇİ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM MAYIS 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-459-4

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 45162

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: İPEK ORTAER MONTANARI

1987 yılında İstanbul'da doğdu. Saint Joseph Fransız Lisesi'ni bitirdikten sonra İÜ Fransızca Mütercim Tercümanlık bölümünden mezun oldu. İsviçre'de, Cenevre Üniversitesi'nde eğitim teknolojileri alanında yüksek lisans yaptı. Fransızcadan yaptığı pek çok kitap çevirisinin yanı sıra İtalyanca ve İngilizceden de çeviriler yapmaktadır. Yazdığı öyküler çeşitli dergi ve platformlarda yayımlanmış, Frankofonlara hitaben yazdığı *La Conjugaison des Verbes Turcs* (Türkçe Fiil Çekimleri) kitabı ise 2019 yılında INALCO yayınlarından çıkmıştır. Halen yurtdışında yaşamaktadır.

Modern
Klasikler
Dizisi - 174

Jules
Verne

Balonla Beş Hafta

Fransızca aslından
çeviren: İpek Ortaer Montanari

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

I

Çok alkışlanan bir konuşmanın sonu. – Doktor Samuel Fergusson'ın sunumu. – "Excelsior." – Doktor'un boydan resmi. – İnanmış kaderci. – "Traveller's club"da akşam yemeği. – Olay şerefine pek çok kez kadeh kaldırma.

14 Ocak 1862 günü, Waterloo Place 3 numaradaki Londra Kraliyet Coğrafya Derneği'nin düzenlediği oturumda kalabalık bir dinleyici kitlesi vardı. Başkan, Sir Francis M…, sık sık alkışlarla bölünen konuşmasında saygın meslektaşlarına önemli bir duyuruda bulunuyordu.

Başından sonuna kadar vatanseverlikle dolup taşan, eşine az rastlanır bu konuşma, bazı şatafatlı cümlelerle son buldu:

"İngiltere, coğrafi keşiflerin açtığı yolda, İngiliz gezginlerin cesareti sayesinde daima diğer ülkelerin önünde yürümüştür (zira fark etmişsinizdir, uluslar genel olarak birbirlerinin önünde yürürler). (*Pek çok kişi onaylar.*) Bu parlak çocuklardan biri, Doktor Samuel Fergusson da atalarının yüzünü kara çıkarmayacaktır. (*Her yandan:* Çıkarmayacaktır! *Hayır!*) Bu girişim başarılı olursa (*başarılı olacak!*) Afrika haritacılığına ilişkin dağınık bilgileri tamamlayarak

Çevirmene ait olduğu belirtilen notlar dışındaki bütün dipnotlar yazara aittir. (e.n.)

birleştirecek (*ateşli onaylamalar*); başarısız olursa (*Katiyen! Asla!*), en azından insan dehasının en gözü pek icatlarından biri olarak tarihte yerini alacaktır! *(Ayaklar çılgınca yere vuruldu.)*

– Yaşa! Yaşa! diye bağırdı bu heyecanlı sözlerle coşan topluluk.

– Gözü pek Fergusson'a alkış! diye haykırdı bir üye, en coşkulu dinleyicilerden biri.

Hevesli haykırışlar salonda yankılanıyordu. Fergusson adı herkesin ağzında çınlıyordu; bu ismin İngilizlerin gırtlaklarından geçerken tuhaf bir ton kazandığına inanılabilirdi. Oturum salonu yıkılıyordu.

Hareketli mizaçlarıyla dünyanın beş kıtasını dolaşmış şu ihtiyar, yorgun ve cesur pek çok gezgin de oradaydı! Hemen hemen hepsi, fiziksel ya da ahlaki sınavlardan geçmiş, gemi enkazlarından, yangınlardan, Amerikan yerlilerinin savaş baltalarından, vahşilerin kafa kıran sopalarından, işkence direğinden, Polinezyalıların midelerinden kaçıp kurtulmuştu! Ancak bunlardan hiçbiri, çarpan kalplerini Sir Francis M…'nin konuşması sırasındaki gibi sıkıştırmamamıştı; kuşkusuz, Londra Kraliyet Coğrafya Derneği'nde şimdiye kadar yapılmış en güzel ve başarılı konuşmaydı bu.

Ancak, İngiltere'de coşku sadece sözcüklerle sınırlı kalmaz. "The Royal Mint"teki* sikke makinesinden daha hızlı para basar. Acil bir oturumla, Doktor Fergusson'ın yararına bir teşvik tazminatı derhal kabul edildi ve rakam iki bin beş yüz sterline** yükseldi. Toplamın büyüklüğü, girişimin büyüklüğüyle orantılıydı.

Derneğin üyelerinden biri, Doktor Fergusson'ın resmi olarak kendileriyle tanıştırılıp tanıştırılmayacağını sordu.

– Doktor, kurulun hizmetinde, diye yanıtladı Sir Francis M…

– O zaman içeri girsin! diye bağıranlar oldu. İçeri girsin!

---

* Londra'daki Birleşik Krallık Darphanesi.

** Altmış iki bin beş yüz frank.

Böylesine sıra dışı, cesur bir adamı kendi gözlerimizle görmek güzel olur!

– Belki de bu inanılması güç önerinin, bizi aldatmaktan başka bir amacı yoktur! dedi felç olmuş, ihtiyar bir amiral.

– Ya Doktor Fergusson diye biri yoksa! diye muzipçe bir haykırış duyuldu dinleyicilerin arasından.

– O zaman icat etmek gerekir, diye yanıtladı bu ciddi derneğin şakacı üyelerinden bir başkası.

– Doktor Fergusson'ı içeri alın, dedi Sir Francis M... lafı dolandırmadan.

Ve Doktor, alkış tufanı karşısında zerre kadar etkilenmeden içeri girdi.

Kırklarında, boyu bosu yerinde bir adamdı; koyu renkli yüzü, çabuk öfkelenen mizacını ele veriyordu. Soğuk bir siması, düzgün yüz hatları, okkalı bir burnu vardı; tam da yazgısı keşfetmek olan bir adamın gemisinin pruvasında bulunacak bir burun. Cesaretten çok zekâ fışkıran, fazlasıyla yumuşak gözleri, çehresine büyük bir cazibe katıyordu. Kolları uzundu, ayakları ise sıkı bir yürüyüşçünün özgüveniyle yere basıyordu.

Doktor'un bütün bedeninden sakin bir ciddiyet yayılıyordu ve en saf aldatmacalardan birine alet olabileceği akla gelmezdi.

Ayrıca, Doktor Fergusson nazik bir jestle sessizlik isteyinceye kadar "Yaşa" sesleri ve alkışlar kesilmemişti. Sunumu için hazırlanan koltuğa doğru yöneldi; sonra, canlı bir bakışla ayakta, kıpırdamadan durarak, sağ elinin işaretparmağını yukarıya doğru kaldırdı, ağzından tek bir sözcük çıktı:

"Excelsior!"*

Hayır! Bay Bright ile Bay Cobden'in beklenmedik hamleleri, Lord Palmerston'ın İngiltere'nin kayalarını zırhla kaplayarak güçlendirmek için olağanüstü bir fon oluşturulması talebi, hiçbiri böyle bir başarıyı asla yakalayamamıştı. Bu

* (Lat.) Daima yukarı, hep daha yükseğe. (ç.n.)

hareket Sir Francis M...'in konuşmasını sollayıp geçmiş, gölgede bırakmıştı. Doktor hem yüce hem büyük hem de aklı başında ve dengeli olduğunu göstermişti; duruma uygun sözcüğü söylemişti:

"Excelsior!"

Bu tuhaf adama tümüyle katılan yaşlı amiral, Fergusson'ın konuşmasının "tamamının" *The Proceedings of the Royal Geographical Society of London*'a* eklenmesini talep etti.

Peki, kimdi bu Doktor ve hangi girişime kendini adayacaktı?

Genç Fergusson'ın İngiliz donanmasına mensup cesur bir albay olan babası, oğlunun çocukluğundan itibaren kendi mesleğinin barındırdığı tehlikelere ve maceralara ilgi duymasını sağlamıştı. Görünüşe bakılırsa korku nedir bilmeyen bu vakur oğlan, çok geçmeden canlı bir zihne, bir araştırmacının zekâsına ve bilimsel çalışmalara karşı kayda değer bir eğilime sahip olduğunu ortaya koymuştu; bunlara ek olarak zor durumlardan sıyrılmakta alışılmadık bir ustalık gösteriyordu. Asla hiçbir şey kafasını karıştırmamıştı; genellikle çocukların ilk seferinde pek de başarılı olmadıkları çatal kullanımı bile.

Çok geçmeden cesur girişimleri, deniz araştırmalarını okuyunca hayal gücü coştu; XIX. yüzyılın ilk bölümüne işaret eden keşifleri tutkuyla izliyordu. Mungo-Park'ların, Bruce'ların, Caillié'lerin, Levaillant'ların ve sanırım, hatta biraz da Robinson Crusoe'dan aşağı kalır yanı olmadığını düşündüğü Selkirk'in** zaferini hayal ediyordu. Onunla, Juan Fernandez Adası'nda dolu dolu kaç saat geçirmişti! Mahsur kalmış denizcinin fikirlerini genellikle onaylıyordu; bazen onunla planları ve projeleri üzerine tartışıyordu; aynısını başka türlü, belki daha iyi yapardı, mutlaka! – Ancak şurası ke-

* Londra Kraliyet Coğrafya Derneği Toplantı Bültenleri.

** Alexander Selkirk; dört yıl boyunca bir adada tek başına yaşamış İskoç denizci. Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe*'yu yazarken Selkirk'ten esinlendiği iddia edilir. (ç.n.)

sin, tebasız bir kral gibi mutlu yaşadığı bu pek keyifli adadan asla kaçmazdı; hayır, kaçmazdı, kendisine amiralliğin birinci lordu rütbesinin verilmesi söz konusu olsa bile!

Bu eğilimlerin, dünyanın dört bir tarafına savrulan maceracı gençliği sırasında gelişip gelişmediğini düşünmeyi size bırakıyorum. Babası, eğitimli bir adam olarak, bu keskin zekâyı hidrografi, fizik ve mekanik alanlarında ciddi eğitimlerle, botanik, tıp ve astronomi alanlarında hafif dokunuşlarla pekiştirmekten geri durmamıştı.

Saygıdeğer albay öldüğünde, Samuel Fergusson, yirmi iki yaşında, dünya turunu tamamlamıştı bile; Bengal istihkâm kolordusuna katılmış ve pek çok olayda kendini göstermişti; ama askerlere özgü bu yaşam tarzı ona uygun değildi; emir vermekle pek ilgilenmiyor, itaat etmeyi sevmiyordu. İstifasını verdikten sonra kâh avlanıp kâh bitki toplayarak Hint yarımadasının kuzeyine uzanıp Kalküta'dan Surat'a geçmişti. Amatörün basit gezintisi.

Surat'tan Avustralya'ya geçtiğini ve 1845'de Yeni Hollanda'nın* merkezinde var olduğu tahmin edilen Hazar Denizi'ni keşfetmekle görevlendirilen Yüzbaşı Sturt'un seferine katıldığını da görüyoruz.

Samuel Fergusson 1850 civarında İngiltere'ye döndü ve keşif iblisi benliğini ilk kez bu denli ele geçirdiğinden, 1853'e kadar, Amerika kıtasını Bering Boğazı'ndan Farewell Burnu'na kadar dolanan keşif gezisinde Yüzbaşı Mac Clure'a eşlik etti.

Her türlü yorgunluğa ve iklime rağmen Fergusson'ın bünyesi olağanüstü dirençliydi; en korkunç mahrumiyetlere rahatlıkla dayanıyordu; istediği zaman midesini büzen ya da genişleten, bacakları geçici döşeklerine göre uzayan ya da kısalan, günün her saatinde uyuyup, geceleyin her saat uyanık kalabilen kusursuz gezgin tipiydi.

---

* La Nouvelle-Hollande; Avrupalılarca keşfedildiği 17. yüzyılda Avustralya kıtasına verilen ad. (ç.n.)

Bu nedenle, yorulmak bilmeyen gezginimizin 1855-1857 yılları arasında, Schlagintweit kardeşlerle birlikte Tibet'in batı kesimini bütünüyle gezdiğini ve bu keşif gezisinden tuhaf etnografik gözlemler aktardığını öğrenmek de pek şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu birbirinden farklı geziler sırasında Samuel Fergusson, günlük tirajı yüz kırk bine ulaşan ve milyonlarca okuyucuya zar zor yetişen, bir penilik *Daily Telegraph* gazetesinin en aktif ve ilginç muhabiri olmuştu. Böylece tanınmış biri haline gelse de Doktor, herhangi bir bilimsel kurumun, Londra, Paris, Berlin, Viyana ya da Petersburg kraliyet coğrafya derneklerinden birinin, Gezginler Kulübü'nün ve hatta istatistikçi arkadaşı Kokburn'ün hüküm sürdüğü *Royal Polytechnic Institution*'ın bile üyesi değildi.

Arkadaşı olan bu bilgin, bir gün ona hoş görünmek için şu problemi çözmesini istemişti: Doktor'un dünya üzerinde kat ettiği mil sayısı göz önüne alındığında, yarıçap farklarından ötürü başı, ayaklarından ne kadar fazla yol almıştır? Ya da, Doktor'un ayaklarının ve başının kaç mil kat ettiğinin bilinmesi halinde, tam boyunu hesaplayınız.

Ancak Fergusson, konuşmak yerine harekete geçmeyi yeğleyen bir eylem adamı olarak akademik birliklerden her zaman uzak durmuştu; zamanın tartışmaktansa araştırma yaparak, nutuk çekmektense keşif yaparak daha iyi değerlendirildiğini düşünüyordu.

Bir gün bir İngilizin, gölü ziyaret etmek amacıyla Cenevre'ye gittiği anlatılır; kendisi, omnibüslerdeki gibi kenara oturulan eski arabalardan birine bindirilir: Ancak bizim İngiliz tesadüfen göle sırtını verecek şekilde oturur; araba, dairesel yolculuğunu sakince tamamlarken adam, bir kez bile dönüp arkasına bakmayı düşünmez ve Leman Gölü'ne hayran kalarak Londra'ya geri döner.

Doktor Fergusson ise gezileri boyunca pek çok kez dönüp arkasına bakmıştı, hem de o kadar iyi bakmıştı ki bir-

çok şey görmüştü. Böylece doğasına boyun eğiyordu; kendisine ve hatta Tanrı'ya güvenen biraz kaderci biri olduğuna, ama çok geleneksel bir kaderciliği benimsediğine inanmak için sağlam gerekçelerimiz var. Gezilere çekilmek yerine itildiğini söylüyordu ve yönünü kendi belirlemeyen, üzerinde ilerlediği yolun yönlendirdiği bir lokomotif gibi dünyayı dolaşıyordu.

"Yolumu izlemiyorum," derdi sık sık, "yolum beni izliyor."

Bu nedenle, Kraliyet Derneği'nde alkışlar karşısındaki soğukkanlılığına şaşırmamalı; gurur duymadan, hele kibre hiç kapılmadan, bütün bu önemsiz şeyleri aşmıştı; Başkan Sir Francis M...'ye yönelttiği teklifi oldukça basit buluyordu ve bunun yarattığı büyük etkiyi fark etmemişti bile.

Oturumdan sonra Doktor, Pall Mall'deki *Traveller's Club*'a geçti; burada onun için mükemmel bir ziyafet düzenlenmişti; servis edilen yemeklerin porsiyonlarının büyüklüğü, kişinin önemiyle doğru orantılıydı ve bu görkemli yemekte boy gösteren mersinbalığı, Samuel Fergusson'dan olsa olsa üç parmak daha kısaydı.

Afrika topraklarında ünlenen meşhur gezginler için Fransız şarapları eşliğinde pek çok kez kadeh kaldırıldı. İngilizlere özgü alfabetik sırayla bu gezginlerin sağlığına ya da hatıralarına içildi: Abbadie'ye, Adams'a, Adamson'a, Anderson'a, Arnaud'ya, Baikie'ye, Baldwin'e, Barth'a, Batouda'ya, Beke'ye, Beltrame'a, du Berba'ya, Bimbachi'ye, Bolognesi'ye, Bolwik'e, Bolzoni'ye, Bonnemain'e, Brisson'a, Browne'a, Bruce'a, Brun-Rollet'ye, Burchell'e, Burckhardt'a, Burton'a, Caillaud'ya, Caillié'ye, Campbell'e, Chapman'a, Clapperton'a, Clot-Bey'e, Colomieu'ye, Courval'a, Cumming'e, Cuny'ye, Debono'ya, Decken'a, Denham'a, Desavanchers'e, Dicksen'a, Dickson'a, Dochard'a, Duchaillu'ye, Duncan'a, Durand'a, Duroulé'ye, Duveyrier'ye, Erhardt'a, d'Escayrac

de Lauture'e, Ferret'ye, Fresnel'e, Galinier'ye, Galton'a, Geoffroy'a, Golberry'ye, Hahn'a, Halm'a, Harnier'ye, Hecquart'a, de Heuglin'e, Hornemann'a, Houghton'a, Imbert'e, Kaufmann'a, Knoblecher'e, Krapf'a, Kummer'e, Lafargue'a, Laing'e, Lajaille'a, Lambert'e, Lamiral'e, Lamprière'e, John Lander'a, Richard Lander'a, Lefebvre'e, Lejean'a, Levaillant'a, Livingstone'a, Maccarthie'ye, Maggiar'a, Maizan'a, Malzac'a, Moffat'e, Mollien'e, Monteiro'ya, Morrisson'a, Mungo-Park'a, Neimans'a, Overwey'e, Panet'ye, Partarrieau'ya, Pascal'a, Pearse'ye, Peddie'ye, Peney'e, Petherick'e, Poncet'e, Prax'a, Raffenel'e, Rath'a, Rebmann'a, Richardson'a, Riley'ye, Ritchie'ye, Rochet d'Héricourt'a, Rongäwi'ye, Roscher'ya, Ruppel'e, Saugnier'ye, Speke'e, Steidner'a, Thibaud'ya, Thompson'a, Thornton'a, Toole'a, Tousny'ye, Trotter'a, Tuckey'ye, Tyrwitt'e, Vaudey'ye, Veyssière'e, Vincent'a, Vinco'ya, Vogel'e, Wahlberg'e, Warington'a, Washington'a, Werne'e, Wild'a ve son olarak, inanılmaz girişimi sayesinde bu gezginlerin çalışmalarını birbirine bağlayacak ve Afrika keşifleri serisini tamamlayacak Doktor Samuel Fergusson'a.

II

"Daily Telegraph"tan bir makale. – Bilim dergileri arasında savaş. – Bay Petermann, dostu Doktor Fergusson'a destek çıkıyor. – Bilgin Koner'in yanıtı. – Bahisler açılıyor. – Doktor'a sunulan çeşitli öneriler.

Ertesi gün *Daily Telegraph*, 15 Ocak tarihli sayısında şöyle bir makale yayımladı:

"Afrika, sonunda engin ıssızlığının sırrını açacak; modern bir Oedipus, altmış yüzyıldır bilginlerin çözemediği bu muammayı bize açıklayacak. Eskiden, Nil'in kaynaklarını aramak, *fontes Nili quaerere*, çılgınca bir girişim, gerçekleşmesi imkânsız bir hayal olarak görülüyordu.

Doktor Barth, Sudan'a kadar Denham ile Clapperton'ın çizdiği güzergâhı izleyerek; Doktor Livingstone, korkusuzca yürüttüğü araştırmalarını Ümit Burnu'ndan Zambezi Nehri'ne kadar genişleterek; Yüzbaşı Burton ile Yüzbaşı Speke iç kesimlerdeki Büyük Göller'i keşfederek modern uygarlığa giden üç yol açtılar; onların henüz hiçbir gezgin tarafından ulaşılamayan kesişme noktaları, Afrika'nın tam kalbidir. Bütün çabaların yönlendirilmesi gereken yer burasıdır.

Bu cesur bilim öncülerinin çalışmaları, okurlarımızın güzel keşiflerini sık sık takdir ettiği Doktor Samuel Fergusson'ın cüretkâr girişimiyle yeniden başlayacak.

Bu gözü pek kâşif (*discoverer*), doğudan batıya bütün Afrika'yı balonla kat etmeyi önermektedir. Edindiğimiz bilgiler doğruysa, bu şaşırtıcı yolculuğun başlangıç noktası, doğu kıyısındaki Zanzibar adası olacak. Varış noktasına gelince, orasını ancak Tanrı bilir.

Bu bilimsel keşif gezisi önerisi dün resmi olarak Kraliyet Coğrafya Derneği'ne sunuldu; girişimin maliyetini karşılamak üzere verilecek iki bin beş yüz sterlinlik bir tutar oylanarak onaylandı.

Okurlarımızı, coğrafi kroniklerde eşi görülmemiş bu girişim hakkındaki gelişmelerden haberdar edeceğiz."

Tahmin edileceği üzere bu makale büyük bir gürültü kopardı; öncelikle bir şüphe fırtınası estirdi, Doktor Fergusson tamamen boş hayaller peşinde koşan bir kişiye, Amerika Birleşik Devletleri'nde çalıştıktan sonra Britanya Adaları'nı "oluşturmaya" hazırlanan Bay Barnum'un icadına dönüştü.

Cenevre'de, *Coğrafya Derneği Bülteni*'nin şubat sayısında eğlenceli bir yanıt yayımlandı; bu yanıtta Londra Kraliyet Derneği, *Traveller's Club* ve olağandışı mersinbalığıyla içten içe alay ediliyordu.

Ama Bay Petermann, Gotha'da yayımlanan *Mittheilungen*'de, Cenevre gazetesinin mutlak bir sessizliğe bürünmesini sağladı. Mösyö Petermann, Doktor Fergusson'ı şahsen tanıyordu ve cesur dostunun korkusuzluğuna kefil oluyordu.

Üstelik bir süre sonra, artık şüpheye yer kalmadı; Londra'da gezi hazırlıkları yapılıyordu; Lyon'daki fabrikalar balonun yapımı için kayda değer miktarda tafta siparişi almıştı ve son olarak İngiliz hükümeti, Yüzbaşı Pennet ile yük gemisi *Resolute*'u Doktor'un hizmetine vermişti.

Çok geçmeden binlerce cesaretlendirici söz edildi, binlerce tebrik yağdı. Girişimin bütün ayrıntıları *Bulletins de la Société Géographique de Paris*'de* yer aldı; Mösyö V.-A. Malte-Brun'ün *Nouvelles Annales des voyages, de la*

* Paris Coğrafya Derneği Bültenleri. (ç.n.)

géographie, de l'histoire et de l'archéologie'sinde* dikkate değer bir makale yayımlandı; Doktor W. Koner tarafından *Zeitschrift für Allgemeine Erdkunde*'de yolculuk olasılığını, başarı şansını, engellerin doğasını, hava yoluyla yolculuk yönteminin sınırsız avantajlarını başarıyla gösteren titiz bir çalışmaya yer verildi. Doktor Koner sadece başlangıç noktasını eleştiriyordu; James Bruce'un 1768'de Nil'in kaynaklarını araştırmaya başladığı Habeşistan'ın küçük limanı Masuah'ı başlangıç noktası olarak öneriyordu. Ayrıca, böyle bir yolculuğu tasarlayıp buna kalkışan Doktor Fergusson'ın yılmaz ruhunu ve üç kat tunçla kaplı kalbini tümüyle takdir ediyordu.

North American Review, İngiltere'ye özgü böylesi bir ihtişama hayıflanmadan edemiyor; Doktor'un önerisini şakayla evirip, onu henüz yol yakınken Amerika'ya kadar gitmeye çağırıyordu.

Kısacası, dünyanın bütün gazetelerini saymaksızın, *Evanjelik Misyonlar Dergisi*'nden *Cezayirli Sömürgeci Dergisi*'ne, *İnancın Yayılması Vakayinameleri*'nden *Kilise Misyonerliği Haberleri*'ne, kadar olayı tüm yönleriyle anlatmayan tek bir bilimsel dergi kalmamıştı.

Londra'da ve bütün İngiltere'de hatırı sayılır miktarda bahis açıldı: Birincisi Doktor Fergusson'ın gerçek ya da sözde varlığı hakkında; ikincisi bizzat, bazılarına göre hiç girişilmeyecek, bazılarına göre ise yapılacak yolculuk hakkında; üçüncüsü başarıp başaramayacağı meselesi hakkında; dördüncüsü Doktor Fergusson'ın geri dönüp dönemeyeceği olasılıkları hakkındaydı. Sanki Epsom At Yarışları'ndan biriymişçesine bahis defterlerine büyük meblağlar yatırılmıştı.

Böylece inananlar, inanmayanlar, cahiller ve bilginler, hepsi gözlerini Doktor'a dikmişlerdi; bir yelesi olduğunun farkında olmaksızın günün aslanı haline geldi. Bu zor yolculuğu hakkında memnuniyetle kesin bilgiler veriyordu. Ken-

* Yeni Gezi, Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji Yıllıkları. (ç.n.)

disine kolayca erişilebiliyordu, dünyanın en yapmacıksız adamıydı. Girişiminin zaferini ve tehlikelerini sakınmadan gözler önüne seren gözü pek bir maceracıdan daha fazlasıydı; ama reddetti mi de gerekçe göstermeden reddediyordu.

Balonların idaresi konusunda uygulanabilir mekanizmalar üzerine çalışan pek çok mucit gelip kendi sistemlerini ona önerdi. Hiçbirini kabul etmek istemiyordu. Her kim, ona bu konuda bir şey keyfedip keşfetmediğini sorarsa sorsun, sürekli olarak açıklama yapmayı reddediyor ve hiç olmadığı kadar aktif bir biçimde yolculuk hazırlıklarıyla ilgileniyordu.

III

Doktor'un arkadaşı. – Dostlukları ne zamana dayanıyordu? – Dick Kennedy Londra'da. – Beklenmedik ama hiç güven vermeyen teklif. – Pek teselli edici olmayan atasözü. – Afrika şehitler defterinden birkaç söz. – Bir balonun avantajları. – Doktor Fergusson'ın sırrı.

Doktor Fergusson'ın bir arkadaşı vardı. Başka bir benlik, bir *alter ego* değildi; dostluk bütünüyle özdeş iki varlık arasında mümkün değildi.

Ancak farklı nitelikleri, yetenekleri, mizaçları olsa da, Dick Kennedy ile Samuel Fergusson tek ve aynı kalpte yaşıyorlardı ve bu durum onları pek rahatsız etmiyordu. Tam tersine.

Şu Dick Kennedy, kelimenin tam anlamıyla açık, kararlı, inatçı bir İskoçtu. Edinburgh yakınlarındaki, "Eski Dumanlı"nın* tam bir banliyösü, küçük Leith kasabasında yaşıyordu. Zaman zaman balıkçılık yapıyordu, ama her yerde ve her zaman azimli bir avcıydı; bu, Kuzey İskoçya'nın dağlarında koşuşturan Keldonyalı bir çocuk için pek şaşırtıcı bir şey değildi. Çok iyi tüfek kullanan müthiş biri olarak gösteriliyordu; mermileri bir bıçak ağzında kesmekle kalmıyor, aynı zamanda her birini, tartıldıklarında bile arala-

* Edinburgh'un takma adı, *Auld Reekie.*

rında kayda değer bir fark bulunamayacak iki eşit parçaya bölüyordu.

Kennedy'nin yüzü, Walter Scott'ın *Manastır* adlı romanında resmettiği Halbert Glendinning'in yüzünü anımsatıyordu; boyu, altı İngiliz ayağını* aşıyordu. Zarafet ve rahatlık yayıyordu etrafına, görünüşe bakılırsa Herkülvari bir güce sahipti; güneşte bir hayli esmerleşmiş bir yüz, parlak kara gözler, çok kararlı doğal bir korkusuzluk ve son olarak İskoçların lehine, bütün şahsında iyi ve sağlam bir şeyler vardı sanki.

İki dostun tanışıklıkları, o zamanlar her ikisinin de aynı alaya bağlı olduğu Hindistan'a dayanıyordu; Dick kaplan ve fil avlarken, Samuel de bitki ve böcek avlıyordu; her birinin kendi alanında yetenekli olduğu söylenebilirdi ve Doktor birden fazla nadir bitki ele geçirdiğinde, ganimeti bir çift fildişi ele geçirmekle aynı değerdeydi.

Bu iki genç adamın birbirlerinin hayatlarını kurtarmak ya da birbirlerine yardım etmek için hiç fırsatları olmamıştı. Yine de oradan sarsılmaz bir dostluk çıkmıştı. Kader bazen onları uzaklaştırıyor ama duygudaşlık daima bir araya getiriyordu.

İngiltere'ye döndüklerinden beri, Doktor'un uzak bölgelere yaptığı yolculuklar yüzünden sık sık ayrı kalıyorlardı; ancak Doktor, dönüşte İskoç arkadaşından davet beklemeksizin, kendisine birkaç hafta ayıracak şekilde yanına gitmeyi hiç atlamıyordu.

Dick geçmişten sohbet açarken, Samuel geleceğe hazırlanıyordu; biri ileriye, biri geriye bakıyordu. Bu noktada Ferguson'ın huzursuz zihni ile Kennedy'nin mükemmel dinginliği ortaya çıkıyordu.

Tibet yolculuğundan sonra Doktor, iki yıla yakın bir süre yeni keşif gezilerinden bahsetmemişti; Dick, onun içten gelen yolculuk arzusunun, macera isteğinin yatıştığını düşünüyor-

* Yaklaşık beş ayak sekiz parmak.

du. Buna pek sevinmişti. “Bu durum er ya da geç kötü bitecek,” diye düşünmüştü; insanlar hakkında ne kadar deneyimi olursa olsun, yamyamların ve vahşi hayvanların ortasına giden biri, eninde sonunda zarar görürdü. Bu nedenle Kennedy, bilim için yeterince ve insanların memnuniyeti için fazlasıyla çalıştığını söyleyerek Samuel’i durmaya zorluyordu.

Doktor bu konuda hiçbir karşılık vermiyordu; düşüncelere dalıyor, sonra da geceleri rakamlarla uğraşarak, kimsenin anlayamadığı benzersiz cihazlarla deneyler yaparak gizli hesaplara dalıyordu. Zihninde önemli bir düşüncenin filizlendiği hissediliyordu.

Ocak ayında dostu, Londra’ya geri dönmek üzere yanından ayrıldığında, “Onu böylesine kara kara düşündüren ne olabilir?” diye kendi kendine sormuştu Kennedy.

Bunun ne olduğunu bir sabah, *Daily Telegraph*’taki makaleden öğreniverdi.

“İnsaf!” diye bağırdı. “Delilik! Saçmalık! Afrika’yı balonla geçmek mi! Bir bu kalmıştı! Demek ki iki yıldır buna kafa yoruyormuş!”

Şimdi bütün bu ünlem işaretlerinin yerine, kafaya doğru kuvvetlice atılan yumruklar koyun; bu sayede cesur Dick’in bu sözleri söylerken nasıl bir davranış içinde olduğu hakkında bir fikriniz olur.

Güvenilir kâhyası, ihtiyar Elspeth, bunun bir aldatmaca olabileceğini ima etmişti.

“Hadi oradan!” diye karşılık vermişti Dick. “Ben adamımı bilmez miyim? Ondan beklenmeyecek bir şey mi? Gökleri aşarak yolculuk etmek! İşte şimdi de kartalları kıskanıyor! Hayır, kesinlikle hayır, bu gerçekleşmeyecek! Onu kesinlikle engelleyeceğim! Eh! Bu işe kalkışmasına izin verirsek, bir gün Ay’a gidiverecek!”

Kennedy hemen o gece, yarı endişeli yarı öfkeli, General Railway İstasyonu’ndan trene binip ertesi gün Londra’ya vardı.

Kırk beş dakika sonra bir araç onu, Doktor'un Soho Meydanı, Greek Sokağı'ndaki küçük evine bıraktı; taraçayı geçip kapıyı beş kez sertçe çalarak gelişini bildirdi.

Kapıyı bizzat Fergusson açtı.

– Dick? dedi pek de şaşırmayarak.

– Dick ya, diye yanıtladı Kennedy.

– Nasıl olur, av sezonu devam ederken kış günü Londra'ya mı geldin sevgili Dick?

– Evet, Londra'ya geldim.

– Peki ne yapmaya geldin?

– Tarifsiz bir deliliği engellemeye!

– Delilik mi? diye sordu Doktor.

– Şu gazetenin yazdıkları doğru mu? diye sordu Kennedy elinde tuttuğu *Daily Telegraph* nüshasını uzatarak.

– Ah! O işten bahsediyorsun! Şu gazeteler de pek boşboğazlık ediyor! Ama önce şöyle bir otur sevgili Dick.

– Oturmayacağım. Bu yolculuğa çıkmayı gerçekten düşünüyor musun?

– Kesinlikle, hazırlıklarım iyi gidiyor ve…

– Hazırlıkların nerede, hepsini paramparça edeceğim. Nerede olduklarını söyle ki lime lime edeyim.

Vakur İskoç sahiden sinirlenmişti.

– Sakin ol sevgili Dick, dedi Doktor. Kızgınlığını anlıyorum. Yeni projelerimi henüz seninle paylaşmadığım için bana öfkelisin.

– Bir de yeni projelerim diyor!

– Çok meşguldüm, diyerek, sözünün kesilmesine takılmadan devam etti Samuel. Yapacak çok işim vardı! Ama sakin ol, sana yazmadan yola çıkmayacaktım…

– Peh! Umurumda değil…

– Çünkü seni de yanımda götürmeye niyetliyim.

İskoç, bir dağ keçisinin bile yapamayacağı biçimde yerinde sıçrayıverdi.

– Ah demek öyle! dedi. Demek ikimizi de Bethlehem Hastanesi'ne* kapatmalarını istiyorsun!

* Londra akıl hastanesi.

– Sana güvenim tam sevgili Dick, geri kalan herkesi eleyerek seni seçtim.

Kennedy şaşırıp kaldı.

– Beni on dakikalığına dinlersen, dedi Doktor sakince, bana teşekkür edeceksin.

– Söylediklerinde ciddi misin?

– Çok ciddiyim.

– Peki ya sana eşlik etmeyi reddedersem?

– Reddetmeyeceksin.

– Peki ya edersem?

– Tek başıma yola çıkacağım.

– Oturup sakin sakin konuşalım, dedi avcı. Şaka yapmadığın sürece tartışmaya değer.

– Senin için sorun olmayacaksa sevgili Dick, öğle yemeğini yerken tartışalım.

İki dost, aralarında bir yığın sandviç ve kocaman bir çaydanlık bulunan küçük bir masaya karşılıklı oturdular.

– Sevgili Samuel, dedi avcı, planın anlamsız! İmkânsız! Ciddiye alınabilecek ya da uygulamaya konabilecek gibi değil!

– Bunu denedikten sonra göreceğiz.

– İşte tam olarak yapılmaması gereken şey de, denemek.

– İstirham ederim, neden olmasın?

– Tehlikeler ve her türden engel var!

– Engeller, diyerek ciddiyetle sözlerine başladı Fergusson, aşılmak içindir; tehlikelere gelince, kim onlardan kaçmakla övünebilir ki? Hayatta her şey tehlikedir; masanın başına oturmak ya da başına şapkayı geçirmek de pek tehlikeli olabilir. Üstelik olacak şeyleri olmuş gibi düşünmeli ve şimdiyi gelecekte görmeliyiz; çünkü gelecek, biraz daha uzak bir "şimdi"den başka bir şey değildir.

– Bu da ne böyle! dedi Kennedy, omuzlarını kaldırarak. Hep kadercisin!

– Hep, ama kelimenin iyi anlamında. Öyleyse kaderin bizim için sakladıklarını düşünerek tasalanmayalım ve şu İn-

giliz atasözünü de asla unutmayalım: Alınyazısında asılmak olanlar asla boğulmazlar!

Buna verecek hiçbir karşılık yoktu, yine de Kennedy'nin hayal edilmesi kolay bir dizi savı devam ettirmesini engelleyemedi; ancak burada anlatmak fazla uzun sürer.

– Pekâlâ, dedi bir saatlik bir tartışmadan sonra. Afrika'yı gerçekten geçmek istiyorsan, mutluluğun için bu gerekliyse, neden olağan yolları kullanmıyorsun?

– Neden mi? diye sordu Doktor canlanarak. Çünkü şimdiye kadar bütün girişimler başarısızlıkla sonuçlandı! Çünkü Mungo-Park'ın Nijer'de öldürülmesinden Vogel'in Vaday'da kaybolmasına kadar, Oudney'nin Murmur'da, Clapperton'ın Sackatou'da ölmesinden Fransız Maizan'in doğranmasına kadar, Tuareglerin Binbaşı Laing'i öldürmesinden Hamburglu Roscher'nın 1860'larda katledilmesine kadar pek çok kurban Afrika şehitler defterine yazılmıştır! Çünkü iklim koşullarına, açlığa, susuzluğa, ateşli hastalığa, vahşi hayvanlara ve onlardan çok daha vahşi ilkel topluluklara karşı mücadele etmek imkânsız! Çünkü bir şekilde gerçekleştirilemeyen bir şey, başka bir şekilde gerçekleştirilmelidir! Son olarak, çünkü ortasından geçemiyorsak, yanından ya da üzerinden geçmek gerekir!

– Sadece üzerinden geçme meselesi olsa neyse! diye karşılık verdi Kennedy. Bu, çiğneyip geçme meselesi!

– Pekâlâ! dedi Doktor, dünyanın en soğukkanlı kişisiymişçesine. Korkacak neyim var! Balonumun düşmesinden korkmamak için önlemlerimi aldığımı kabul ediyorsun; diyelim ki beni başarısızlığa uğrattı, o zaman da diğer kâşiflerin olağan koşulları altında toprağa inmiş bulunacağım; ama balonum beni hayal kırıklığına uğratmayacak, bunu hesaba katmamalı.

– Tam tersine, hesaba katmalı.

– Katmamalı sevgili Dick. Afrika'nın batı kıyısına varmadan ondan ayrılmayı düşünmüyorum. Bu balonla her şey

mümkün; o olmazsa benzer bir keşif gezisindeki tehlikelere ve doğal engellerin arasına yeniden düşerim. Onunla birlikte ne sıcaklardan, ne sellerden, ne fırtınalardan, ne samyellerinden, ne sağlığa zararlı iklimlerden, ne vahşi hayvanlardan, ne de insanlardan korkmama gerek var! Çok sıcak basarsa yukarı çıkarım, çok üşürsem aşağı inerim; bir dağ mı var, geçerim; bir uçurum mu var, aşarım; bir nehir mi var, üzerinden uçarım; bir fırtına mı var, ona egemen olurum; bir sel mi var, bir kuş gibi üzerinden kayarım! Yorulmadan yürürüm, molaya ihtiyacım olmadan dururum! Yeni şehirlerin üzerinde süzülürüm! Bir kasırga hızıyla kâh göğün en yükseklerine, kâh yerden yüz adım yukarılara uçarım ve büyük dünya atlasındaki Afrika haritası gözlerimin önüne serilir!

Cesur Kennedy etkilenmeye başlıyordu, bununla birlikte gözleri önünde canlanan bu gösteri başını döndürüyordu. Samuel'e hem hayranlıkla hem de korkuyla düşünceli düşünceli bakıyordu, şimdiden boşlukta sallandığını hissediyordu.

– Bakalım, dedi. Dur bakalım, sevgili Samuel, demek balonları yönlendirmek için bir yöntem buldun, öyle mi?

– Kesinlikle hayır. Bu bir ütopya.

– O halde nereye gideceksin?..

– Tanrı nereye isterse, ancak yine de doğudan batıya olacak.

– O neden?

– Çünkü yönleri sabit alize rüzgârlarını kullanmayı düşünüyorum.

– Ah! Tabii! dedi Kennedy düşünerek. Alize rüzgârları… kesinlikle… gerekirse yapılabilir… o da bir şey…

– Bir şey mi?! Hayır, benim cesur dostum, her şeyimiz var. İngiliz hükümeti emrime bir nakliye gemisi verdi; ayrıca üç ya da dört geminin, tahmini varış zamanıma doğru batı kıyılarına yol alması kararlaştırıldı. En fazla üç ay içinde, balonumu şişireceğim Zanzibar'da olacağım ve oradan da yükseleceğiz.

– Biz mi! dedi Dick.

– Hâlâ ileri sürebileceğin bir itiraz var mı? Konuş bakalım sevgili Kennedy.

– Bir itiraz mı?! Binlercesini bulabilirim, ama bunun yanı sıra söyle bana, ülkeler görmeyi, kendi isteğine göre yükselip alçalmayı planlıyorsan bu işi gaz kaybetmeden yapamazsın; şimdiye kadar bunun başka bir yolu olmadı ve her zaman için havada uzun süre yolculuk etmeyi engelleyen de bu olmuştur.

– Sevgili Dick, sana tek bir şey söyleyeceğim; tek bir gaz atomu, tek bir molekül bile kaybetmeyeceğim.

– Ve istediğin zaman yere ineceksin, öyle mi?

– Öyle, istediğim zaman ineceğim.

– Nasıl yapacaksın?

– Bu benim sırrım, sevgili Dick. Bana güven ve özdeyişimi sen de benimse: *Excelsior!*

– *Excelsior* olsun o zaman! diye karşılık verdi tek kelime Latince anlamayan avcı.

Ama öyle ya da böyle, bir şekilde dostunun bu yolculuğunu durdurmaya karar vermişti. Bu nedenle kendisiyle aynı fikirdeymiş gibi görünüp, onu izlemekle yetindi. Samuel'e gelince, hazırlıkları denetlemeye gitti.

IV

Afrika'ya keşif gezileri. – Barth, Richardson, Overweg, Werne, Brun-Rollet, Peney, Andrea Debono, Miani, Guillaume Lejean, Bruce, Krapf ve Rebmann, Maizan, Roscher, Burton ve Speke.

Doktor Fergusson, takip etmeyi planladığı hava yolu güzergâhını gelişigüzel seçmemişti; çıkış noktasını ciddiyetle incelemişti ve Zanzibar adasından havalanmaya karar vermesi nedensiz değildi. Afrika'nın doğu kıyısı yakınında bulunan bu ada, 6° güney enleminde, bir başka deyişle ekvatorun dört yüz otuz coğrafya mili* altında bulunur.

Nil'in kaynaklarını keşfetmek için Büyük Göller üzerinden çıkılan son yolculuğa kısa süre önce bu adadan başlanmıştı.

Ancak, Doktor Fergusson'ın hangi keşif gezilerini birbirine bağlamayı umduğunu belirtmek iyi olacaktır. Bunların arasında iki tanesi önemliydi: 1849'da Doktor Barth'ın ve 1858'de Teğmen Burton ile Teğmen Speke'in keşif gezileri.

Doktor Barth, memleketlisi Overweg ile birlikte İngiliz Richardson'ın yolculuğuna katılmaya hak kazanan bir Hamburgluydu. Richardson, Sudan'da bir görev üstlenmişti.

Bu uçsuz bucaksız ülke, 15° ve 10° kuzey enlemleri üzerinde yer alır; bir başka deyişle, buraya ulaşmak için,

* Yüz yetmiş iki fersah.

Afrika'nın iç kısımlarında bin beş yüz milden* fazla ilerlemek gerekir.

Bu bölge, o zamana kadar sadece Denham, Clapperton ve Ouduey'nin 1822-1824 yılları arasında gerçekleştirdikleri geziyle biliniyordu. Araştırmalarını hasetle daha ileriye götürmek isteyen Richardson, Barth ve Overweg, kendilerinden öncekiler gibi Tunus'a ve Trablusgarp'a varır, oradan Fizan'ın başkenti Murzuk'a ulaşırlar.

Daha sonra bu dik çizgiyi terk edip batıdan, Gat'a doğru, zorlanmadan, Tuareglerin rehberliğinde yön değiştirirler. Binlerce yağma, eziyet ve silahlı saldırıdan sonra ekim ayında kervanları Asben'in geniş vahasına varır. Doktor Barth, beraberindekilerden ayrılıp Agadez kentinde bir gezintiye çıkar ve gruba geri döndüğünde, 12 Aralık'ta tekrar yola koyulurlar. Grup, Damergu bölgesine gelir; orada üç gezgin ayrılır ve Barth, hatırı sayılır ölçüde bedel ödeyip çaba sarf etmesinin ardından, bir süre sonra varacağı Kano yoluna sapar.

Yüksek ateşi olmasına rağmen bu kasabayı 7 Mart'ta, beraberinde tek bir uşakla terk eder. Yolculuğunun temel amacı, hâlâ üç yüz elli millik bir mesafede bulunan Çad Gölü'nde keşfe çıkmaktır. Böylece doğuya doğru yol alır ve Afrika'nın büyük merkezi imparatorluğunun çekirdeği Borno'daki Zouricolo kasabasına ulaşır. Orada, Richardson'ın yorgunluk ve mahrumiyetten öldüğünü öğrenir. Göl kıyısındaki Borno'nun başkenti Kuka'ya varır. Üç hafta sonrasında, 14 Nisan'da, Trablusgarp'ı terk ettikten on iki buçuk ay sonra, nihayet Ngornou kasabasına ulaşır.

Onu, 29 Mart 1851'de, Overweg ile birlikte, gölün güneyindeki Adamawa Krallığı'nı ziyaret etmek için yola çıkarken buluruz; 9° kuzey enleminin biraz aşağısında kalan Yola kasabasına kadar ulaşır. Bu cesur gezginin, güneyde ulaştığı en uç sınır budur.

---

* Altı yüz yirmi beş fersah.

Ağustos ayında Kuka'ya geri döner, oradan sırasıyla Mandara, Bagirmi ve Kanem'e geçer ve doğudaki en uç sınır olarak 17° 20′ batı boylamında* bulunan Masena kasabasına varır.

25 Kasım 1852'de, son yoldaşı Overweg'in ölümünün ardından batıya dalar, Sokoto'yu ziyaret eder, Nijer'i geçer ve sonunda, şeyhin kızgınlıklarının, kötü muamelelerin ve sefaletin ortasında, sekiz uzun ay boyunca acı ve sıkıntı çekmek zorunda kaldığı Timbuktu'ya varır. Ama şehirde bir Hıristiyanın bulunmasına uzun süre katlanamazlar. Fulaniler şehri kuşatmakla tehdit eder. Böylece Doktor, 17 Mart 1854'te şehri terk eder, tam bir yokluk içinde otuz üç gün kalacağı sınıra sığınır, kasım ayında Kano'ya geri döner, dört ay bekledikten sonra Denham'a yol alacağı Kuka'ya geçer. 1855 Ağustos'unun sonuna doğru Trablusgarp'a geri gelir ve 6 Eylül'de, yoldaşlarından ayrı olarak Londra'ya döner.

İşte, Barth'ın cüretkâr yolculuğu böyleydi.

Doktor Fergusson, 4° kuzey enlemi ile 17° batı boylamında durmuş olduğunu dikkatlice not etti.

Şimdi de Teğmen Burton ile Teğmen Speke'in doğu Afrika'da ne yaptıklarına bakalım.

Nil'e varan çeşitli keşif gezilerinden hiçbirinde bu nehrin gizemli kaynaklarına asla ulaşılamadı. Alman Doktor Ferdinand Werne'nin anlatısına göre, 1840'ta Mehmet-Ali'nin himayesi altında teşebbüs edilen yolculuk 4° ve 5° kuzey enlemleri arasında, Gondokoro'da durdu.

1855 yılında, iş başında ölen Vaudey'nin yerine Doğu Sudan'a Sardinya konsolosu olarak atanan bir Savoyalı, Brun-Rollet, Hartum'dan ayrılıp zamk ve fildişi tüccarı Yakup adı altında 4'üncü derecenin ötesindeki Belenia'ya ulaştı; Hartum'da hastalanıp 1857 yılında öldü.

Ne küçük buharlı bir gemiyle, Gondokoro'nun bir derece üzerine ulaşan ve geri döndüğü Hartum'da yorgunluktan

---

* Greenwich Gözlemevi'nden geçen İngiliz meridyeni olmalı.

ölen Mısır sağlık hizmetleri şefi Doktor Peney, ne Gondokoro'nun altında bulunan çağlayanların etrafından dolanarak 2'nci paralele ulaşan Venedikli Miani, ne de Nil'e yaptığı geziyi daha da ileriye götüren Maltalı tüccar Andrea Debono geçilmez sınırı aşabildi.

1859'da Fransız hükümetinin görevlendirdiği Mösyö Guillaume Lejean, Kızıldeniz yoluyla Hartum'a gidip beraberinde yirmi bir kişilik mürettebat ve yirmi askerle Nil'e açıldı; ancak Gondokoro'yu geçemedi ve ayaklanma halindeki zencilerin ortasında, en büyük tehlikelere atıldı. Mösyö d'Escayrac de Lauture'ün önderlik ettiği keşif gezisi de ünlü kaynaklara varmayı hedefliyordu.

Ancak bu ölümcül sınır, gezginleri hep durduruyordu; Nero'nun elçileri bir zamanlar 9 derece enlemine kadar ulaşmışlardı; demek ki on sekiz asırda sadece 5 ya da 6 derece, bir başka deyişle üç yüz ya da üç yüz altmış coğrafi mil kazanılmıştı.

Pek çok gezgin, Afrika'nın doğu kıyısında seçtikleri bir başlangıç noktasından yola çıkarak Nil'in kaynaklarına ulaşmaya kalkıştı.

1768-1772 tarihleri arasında İskoç Bruce, Habeşistan'ın limanı Masuah'tan yola çıkmış, Dicle'yi geçmiş, Aksum harabelerini ziyaret etmiş, orada bulunmayan Nil kaynaklarını görmüş ve kayda değer hiçbir sonuç elde edememişti.

1844'te Anglikan misyoner Doktor Krapf, Zanguebar'ın kıyısındaki Monbaz'da bir sömürge kurmuştu ve Rahip Rebmann ile birlikte kıyıdan üç yüz mil uzakta iki dağ keşfetmişlerdi; bunlar, Bay de Heuglin ile Bay Thornton'ın henüz belli bir noktaya kadar tırmandıkları Kilimanjaro ve Kenya dağlarıdır.

1845'te Fransız Maizan, Zanzibar'ın karşısındaki Bagamayo'ya tek başına ayak basmış ve şefin onu insanlık dışı işkencelerle öldürttüğü Deje-la-Mhora'ya ulaşmıştı.

1859 yılının Ağustos ayında genç gezgin Roscher, Arap tüccarların kervanıyla Hamburg'dan yola çıkmış, uykudayken öldürüldüğü Malavi Gölü'ne varmıştı.

Son olarak 1857'de, Bengal ordusundan iki subay, Teğmen Burton ile Teğmen Speke, Londra Coğrafya Derneği'nce, Afrika'nın Büyük Gölleri'ni incelemek üzere gönderilmişlerdi; 17 Haziran'da Zanzibar'ı terk edip doğruca batıya gitmişlerdi.

Eşyalarının yağmalandığı, hamallarının öldüresiye dövüldüğü, görülmemiş acılarla geçen dört ayın ardından tüccarların ve kervanların buluşma merkezi Kazeh'e varmışlardı; Ay Dağları'nın* orta yerindeydiler; burada ülkenin âdetleri, yönetimi, dini, fauna ve florası hakkında değerli belgeler toplamışlardı; ardından Büyük Göller'in ilkine, 3 ile 8° güney enlemlerinde bulunan Tanganyika'ya yönelmişlerdi; 14 Şubat 1858'de göle ulaşmışlar ve kıyıdaki, çoğunluğu yamyam çeşitli ilkel toplulukları ziyaret etmişlerdi.

26 Mayıs'ta tekrar yola koyulmuşlar ve 20 Haziran'da Kazeh'e geri dönmüşlerdi. Bitkin düşen Burton hastalanarak orada aylarca kalmıştı; bu sırada Speke kuzeyde, üç yüz milden daha uzak bir noktaya, 3 Ağustos'ta göreceği Ukereve Gölü'ne** kadar gitmişti; ama 2° 30′ enleminden ancak gölün ağzını görebilmişti.

25 Ağutos'ta Kazeh'e geri dönmüş ve Burton ile beraber yeniden Zanzibar'a gitmek üzere yola koyulmuşlar, bir sonraki yılın mart ayında varmışlardı. Bu iki cesur kâşif böylece İngiltere'ye geri dönmüşler, Paris Coğrafya Derneği de onlara yılın ödülünü vermişti.

Doktor Fergusson, ne 2 derece güney enlemini ne de 29 derece doğu boylamını aşabildiklerini dikkatle gözlemlemişti.

---

* Nil Nehri'nin kaynağında, doğu Afrika'daki efsanevi bir dağ veya sıradağlara atıfta bulunan eski bir terim. (ç.n.)

** Victoria Gölü. Araplarca Ukereve olarak bilinir. (ç.n.)

Demek ki Burton ile Speke'in keşif gezisiyle Doktor Barth'ınkini birleştirmek gerekiyordu; bu da on iki dereceden daha büyük bir alana yayılmış bir bölgeyi aşmak demekti.

V

Kennedy'nin Rüyaları. – Çoğul tanımlıklar ve zamirler. – Dick'in imaları – Afrika haritası üzerinde gezinti. – Pergelin iki ucu arasında kalan. – Güncel Keşif Gezileri. – Speke ve Grant. – Krapf, de Decken, de Heuglin.

Doktor Fergusson, yolculuk hazırlıklarını coşkuyla hızlandırıyordu; bazı değişiklikler nedeniyle balonunun yapımını kendisi takip ediyor, bu konuda mutlak sessizliğini koruyordu.

Zaten çok uzun zamandır Arapça ve çeşitli Mandinka dillerini öğreniyordu; çok dilliliğe eğilimi sayesinde hızla ilerleme kaydetmişti.

Beklerken, avcı dostu bir an olsun yanından ayrılmıyordu; kuşkusuz, Doktor'un tek söz etmeden uçup gitmesinden korkuyordu; bu konu hakkında Samuel Fergusson'ı ikna edemese de, en inandırıcı konuşmalarını yapmaya devam ediyor ve karşısındaki pek de etkilenmiş görünmediğinden dokunaklı yakarışlardan kaçınıyordu. Dick, onun parmakları arasından kayıp gittiğini hissediyordu.

Zavallı İskoç gerçekten acınacak haldeydi; artık gök kubbeyi, kasvetli dehşetlere kapılmaksızın düşleyemiyor, uyurken baş döndürücü sallantılar yaşıyor ve her gece ölçülemeyecek kadar yükseklerden düştüğünü hissediyordu.

Bu korkunç kâbuslar sırasında bir ya da iki kez yatağından düştüğünü de eklemeliyiz. Başvurduğu ilk tedavi, başında oluşan vahim bereyi Fergusson'a göstermek oldu.

"Üstelik sadece üç adım yüksekten!" diye ekledi safça. "Daha fazlası değil! Yine de böyle bir yumru oluştu! Düşün artık!"

Hüzün dolu bu ima Doktor'u etkilemedi.

– Düşmeyeceğiz, dedi.

– Peki ama ya düşersek?

– Düşmeyeceğiz.

Kesindi; Kennedy'nin verecek hiçbir yanıtı yoktu.

Dick'i özellikle çileden çıkaransa Doktor'un onun şahsına, Kennedy'ye müthiş bir fedakârlık yapıyor gibi görünmesiydi; ona, göklerdeki yoldaşı olmaya geri dönüşü olmayacak biçimde yazgılıymış gibi bakıyordu. Buna artık şüphe yoktu, Samuel birinci çoğul şahıs zamirini dayanılmaz biçimde kötüye kullanıyordu.

"Biz" ilerliyoruz... "biz" hazır olacağız... "biz" yola çıkacağız...

Tekil iyelik sıfatlarını:

"Bizim" balon"umuz"... "bizim" sepet"imiz"... "bizim" keşif gezi"miz"...

Ve çoğulları da!

"Bizim" hazırlık"larımız"... "bizim" keşif"lerimiz"... "bizim" göğe yükseliş"lerimiz"...

Dick, yola çıkmama konusunda kararlı olmasına rağmen bunları duyunca tüyleri ürperiyordu; ama dostunu fazla kızdırmak da istemiyordu. Pek de farkına varmadan, Edinburgh'dan birkaç uygun giysi ile en iyi av tüfeklerini yavaş yavaş getirttiğini de itiraf etmeliyiz.

Bir gün, başarma şansının binde bir olduğunu küstah bir mutlulukla kabul ettikten sonra, Doktor'un isteklerine boyun eğiyormuş gibi davranmaya başladı, ama geziyi geciktirmek için her türden kurtuluş yoluna başvurdu. Bu yolcu-

luğun yararına ve elverişliliğine sarıldı. Nil'in kaynaklarını keşfetmek gerçekten de gerekli miydi?.. Gerçekten de insanlığın mutluluğu için mi çalışmış olacaklardı?.. Afrika'daki ilkel topluluklar sonunda medenileştiklerinde daha mı mutlu olacaklardı?.. Hem medeniyetin Avrupa'dan çok orada olmadığından emin miydik? – Belki. – Peki yola çıkmadan önce biraz daha bekleyemez miydik?.. Afrika bir gün kesinlikle geçilecekti ve bu daha az tehlikeli bir yöntemle olacaktı… Bir ayda, on ayda, bir yıl dolmadan, bazı kâşifler bunu kuşkusuz başaracaklardı…

Bu imalar, tümüyle amaçlananın tersine bir etki yarattı ve Doktor, sabırsızlıktan titremeye başladı.

– Zavallı Dick, sahte dost, o halde bu şandan başkasının kazanç elde etmesini mi istiyorsun? O zaman geçmişime yalan mı söylemeliyim? Ciddiye alınmayacak engeller karşısında geri mi çekilmeliyim? Bana, İngiliz hükümetine ve Londra Kraliyet Derneği'ne atfedilen aşağılık tereddütleri kabul mü etmeliyim?

– Ama… diyerek söze başladı bu bağlacı fazlasıyla kullanma alışkanlığa sahip olan Kennedy.

– Ama, dedi Doktor. Yolculuğumun mevcut girişimlerin başarısıyla rekabet etmesi gerektiğini bilmiyor musun? Yeni kâşiflerin Afrika'nın merkezine doğru ilerlediğinin farkında değil misin?

– Yine de…

– Beni iyi dinle Dick ve şu haritaya bir bak.

Dick, gözlerini teslimiyetle dikti.

– Akıntıya karşı Nil'in kaynağına git, dedi Fergusson.

– Gittim, dedi İskoç uslu uslu.

– Gondokoro'ya gel.

– Geldim.

Kennedy, aynı yolculuğun harita üzerinde ne kadar da kolay olduğunu düşündü.

– Şu pergelin uçlarından birini al, diyerek sözlerine de-

vam etti Doktor. Ve en cesurların bile zar zor geçtiği şu şehrin üzerine koy.

– Koydum.

– Şimdi de 6° güney enleminde Zanzibar adasının sahilini bul.

– Bakıyorum.

– Şimdi bu paraleli takip ederek Kazeh'e gel.

– Geldim.

– Teğmen Speke'in durduğu 33° boylamındaki Ukereve Gölü'nün açıklığına kadar çık.

– İşte burası! Biraz daha gidersem göle düşeceğim.

– Pekâlâ! Göl kıyısındaki ilkel toplulukların verdiği bilgilere dayanarak neyi var sayabileceğimizi biliyor musun?

– Hiçbir fikrim yok.

– Alt ucu 2° 30′ enleminde bulunan bu göl aynı zamanda ekvatorun iki buçuk derece üzerindedir.

– Sahi mi!

– Yani, bu kuzey uçtan çıkan bir akarsu, Nil'in kendisi değilse, mutlaka Nil'e katılacaktır.

– İşte bu ilginç.

– Pergelinin diğer ucunu Ukereve Gölü'nün şu kenarına bas bakalım.

– Bastım dostum Fergusson.

– Bu iki nokta arasında kaç derece var?

– Ancak iki derece.

– Dick, ne yaptığını biliyor musun?

– En ufak bir fikrim yok.

– Neredeyse yüz yirmi mil* gittin, bu da bir hiç demektir.

– Neredeyse bir hiç, Samuel.

– Peki, bu sırada ne olduğunu biliyor musun?

– Ant içerim ki bilmiyorum.

– Pekâlâ! İşte. Coğrafya Derneği Speke'in varlığını sezinlediği bu gölün keşfini oldukça önemli buldu. Onların hi-

* Elli fersah.

mayesinde Teğmen, artık Yüzbaşı Speke, Hint ordusundan Yüzbaşı Grant'la birlikte çalıştı. Kalabalık ve büyük ölçüde destek sağlanan bir seferin başına getirildiler. Görevleri, göle kadar çıkıp Gondokoro'ya geri dönmekti. Beş bin sterlinden fazla ödenek aldılar ve Cape* valisi Hottento kabilesinden askerlerini onların emrine verdi. 1860 Ekim'inin sonunda Zanzibar'dan yola çıktılar. Bu sırada Majestelerinin Hartum Konsolosu İngiliz John Petherick, *Foreign-Office*'ten** yaklaşık yedi yüz sterlin aldı; Hartum'da yeterince erzakla doldurulmuş ve Gondokoro'ya gidecek buharlı bir gemiye donanım ve tayfa ayarlaması gerekiyor. Bu gemi, Gondokoro'da Yüzbaşı Speke'in kervanını bekleyecek ve ikmallerini tamamlayacak.

– İyi planlanmış, dedi Kennedy.

– Keşif çalışmalarına katılmak istiyorsak bu işin acele olduğunu görüyorsundur. Hem dahası da var; emin adımlarla Nil'in kaynaklarını keşfetme yolunda yürürken, diğer gezginler cesurca Afrika'nın kalbine gidiyorlar.

– Yürüyerek, dedi Kennedy.

– Yürüyerek ya, dedi Doktor, imayı fark etmeksizin. Doktor Krapf, ekvatorun altındaki Djob Nehri boyunca batıya doğru gitmeyi teklif ediyor. Baron de Decken, Monbaz'dan ayrıldı, Kenya ve Kilimanjaro Dağları'nı gördü ve merkeze doğru alçalıyor.

– Hep yürüyerek, değil mi?

– Hep yürüyerek ya da katır sırtında.

– Benim için tamamen aynı şeyler, diye yanıtladı Kennedy.

– Son olarak, diye sözlerine devam etti Doktor, Avusturya'nın Hartum Konsolos Yardımcısı Bay de Heuglin, birincil amacı, 1853'te Doktor Barth'ın çalışmalarına katılmak üzere Sudan'a gönderilen gezgin Vogel'i bulmak olan ol-

* Günümüzde Cape Town. (ç.n.)

** Dışişleri Bakanlığı. (ç.n.)

dukça önemli bir keşif gezisi düzenlemekte. Vogel 1856'da Borno'dan ayrıldı ve Çad Gölü ile Darfour arasında uzanan bu bilinmeyen ülkeyi keşfetmeye karar verdi. O zamandan beri de bir daha görülmedi. 1860 Haziran'ında İskenderiye'ye gelen mektuplar, Vogel'in Vaday Kralı'nın emriyle öldürüldüğünü bildiriyordu; ancak Doktor Hartmann'ın, gezginin babasına hitaben yazdığı başka mektuplarda, Bornolu bir fellahın anlattıklarına göre Vogel'in Wara'da sadece hapiste tutulduğu söyleniyordu; demek ki bütün umutlar tükenmemişti. Saksonya-Coburg-Gotha dük naibinin başkanlığında bir komite kuruldu; dostum Petermann bu komitenin sekreteri; pek çok bilginin katıldığı yolculuk masrafları için ulusal bir yardım fonu oluşturuldu; Bay de Heuglin haziran ayında Masuah'tan ayrıldı ve Vogel'in izini ararken bir yandan da Nil ile Çad arasında kalan bölgeyi keşfetmek zorunda, bir başka deyişle Yüzbaşı Speke'in çalışmalarıyla Doktor Barth'ınkiler arasında bağlantı kurması gerekiyor.*

– Pekâlâ! dedi İskoç. Bütün işler rayına oturduğuna göre biz orada ne yapacağız?

Doktor Fergusson yanıt vermedi, omuz silkmekle yetindi.

* Doktor Fergusson'ın yola çıkışından beri öğrendiğimize göre Bay de Heuglin, bazı tartışmaların ardından, Bay Munzinger'in kumandasındaki keşif gezisi için belirlenenden farklı bir yol izledi.

VI

Görülmemiş bir uşak. – Jüpiter'in uydularını görüveriyor. – Dick ile Joe birbirine giriyor. – Kuşku ve inanç. – Tartı. – Joe Wellington. – Yarım kron alıyor.

Doktor Fergusson'ın bir uşağı vardı; Joe diye çağrıldığında hevesle karşılık verirdi; mükemmel bir yaradılış; efendisine mutlak bir güven ve sınırsız bir bağlılıkla kendini adamıştı; emirlerini bile önceden tahmin ederek daima akıllıca yorumluyordu; şikâyet etmeyen ve her daim neşeli bir Kalev*; tam işlevine uygundu ve bundan iyisi can sağlığıydı. Fergusson, yaşam biçimindeki ayrıntılar konusunda ona tümüyle güveniyordu ve güvenmekte de haklıydı. Nadir ve dürüst biriydi Joe! Akşam yemeğinizi sipariş eden ve beğenisi sizinkiyle aynı olan, çantanızı hazırlayıp ne çoraplarınızı ne de gömleklerinizi unutan, anahtarlarınızı ve sırlarınızı saklayıp onları kötüye kullanmayan bir uşaktı!

Ama vakur Joe için Doktor da ne adamdı! Kararlarını nasıl bir saygı ve güvenle karşılıyordu. Fergusson konuştuğunda, itiraz etmek için deli olması gerekirdi. Düşündüğü her şey doğruydu, söylediği her şey mantıklıydı; buyurduğu her şey yapılabilirdi; ne işe başlarsa başlasın, mümkündü;

* Kalev ya da Caleb; Tanah'da (İbrani Kitabı Mukaddesi) İsrailoğulları'nın Vaat Edilmiş Topraklar'a yaptığı yolculuk sırasında Yehuda Kabilesi'nin temsilcisi olarak görünen bir figürdür. (ç.n.)

tamamladığı her şey övgüye değerdi. Kuşkusuz, Joe'yu parçalara ayırsanız bile ki bu sizin için iğrenç bir deneyim olurdu, efendisi hakkındaki fikrini değiştirmezdi.

Doktor, Afrika'yı havadan geçme planını tasarladığında da Joe için bu iş olmuş bitmiş sayılırdı; artık engel diye bir şey yoktu; Doktor Fergusson yola çıkmaya karar verdiği andan itibaren varmış sayılırdı – tabii ki sadık hizmetkârı ile birlikte, çünkü bu cesur çocuk, bu konudan hiç bahsedilmemişse bile, yolculukta Doktor'a eşlik edeceğini gayet iyi biliyordu.

Üstelik zekâsı ve muhteşem çevikliğiyle orada büyük bir hizmet sunmalıydı. Zoological Garden'ın pek uyanık maymunları için bir jimnastik öğretmeni atamak gerekseydi, Joe bu işe kesinlikle kabul edilirdi. Zıplamak, tırmanmak, uçmak, binlerce imkânsız hokkabazlık yapmak; hepsi de ona oyun gibi gelirdi.

Fergusson baş, Kennedy kolsa, Joe da el olmalıydı. Şimdiye kadar efendisine pek çok yolculukta eşlik etmişti ve kendi tarzına uygun, üstünkörü bir bilim bilgisine sahipti; ama özellikle dingin felsefesi ve büyüleyici iyimserliğiyle dikkate değerdi. Her şeyi kolay, mantıklı, doğal buluyor, bunun sonucunda da şikâyet etme ya da homurdanmaya hiç ihtiyaç duymuyordu.

Diğer nitelikleri arasında inanılmaz bir görüş gücüne ve alanına sahip olması vardı; kırılmalı teleskop olmaksızın Jüpiter'in uydularını ayırt etmek ve dokuzuncu kadirdeki* Ülker yıldız kümesindeki on dört yıldızı saymak gibi nadir bir yeteneği Kepler'in öğretmeni Maestlin ile paylaşıyordu. Bununla fazla övünüp şişinmezdi; aksine, sizi uzaktan selamlar, ayrıca durum elverirse, gözlerini nasıl kullanacağını da gayet iyi bilirdi.

---

* Olağan şartlarda çıplak gözle altıncı kadire kadar yıldızlar seçilebilir, ama gözleri keskin bazı insanlar daha yüksek kadirlerdeki yıldızları da çıplak gözle gözlemleyebilirler. (ç.n.)

Joe, Doktor'a bu derece güveniyordu; bu yüzdendir ki Kennedy ile vakur uşak arasında yükselen, ancak bütün saygının korunduğu sürekli tartışmalara şaşırmamak gerekir.

Biri tereddüt ediyor, biri inanıyordu; biri ihtiyatı elden bırakmadan ileri görüşlüydü, diğeri körlemesine inanç duyuyordu. Doktor, şüphe ile inanç arasındaydı! Ancak ne birini ne de ötekini umursadığını söylemeliyim.

– Pekâlâ, Bay Kennedy, söyleyin bakalım! diyordu Joe.

– Yani oğlum, ne söyleyeyim?

– İşte, vakit yaklaşıyor. Ay yolculuğuna çıkıyoruz sanki.

– Pek de uzak sayılmayan Ay Dağları topraklarına demek istiyorsun. Ama sakin ol, orası da tehlikeli.

– Tehlikeli mi?! Doktor Fergusson gibi bir adamla beraberken mi?!

– Hayallerini yıkmak istemem sevgili Joe, ancak burada yaptığı şey sadece saf, aptalca bir eylem. Yola çıkamayacak.

– Yola çıkamayacak mı?! Demek ki Bay Mittchell'ın Borough'daki* atölyesinde duran balonunu görmediniz.

– Gidip görmekten kaçınıyorum.

– Oradaki güzelim gösteriyi kaçırıyorsunuz efendim! Ne kadar da harika bir şey! Ne kadar da hoş bir şekli var! Ne göz alıcı bir sepet! Onun içinde rahatımız yerinde olacak!

– Ciddi ciddi efendine eşlik etmeyi planlıyorsun, öyle mi?

– Ben, dedi Joe inançla, nereye giderse gitsin ona eşlik edeceğim! Yok daha neler! Dünyayı birlikte dolaşmışken, yalnız gitmesine izin verecek halim yok! Yorulunca ona kim destek çıkacak? Bir uçurumu atlaması için kim ona güçlü elini uzatacak? Hasta olduğunda kim onunla ilgilenecek? Hayır Bay Dick, Joe daima görevinin başında, Doktor'un yanında, daha doğrusu, Doktor Fergusson'ın etrafında olacak.

– Cesur çocuk!

– Dahası, siz de bizimle geliyorsunuz, diye karşılık verdi Joe.

---

* Londra'nın güney banliyösü.

– Elbette! dedi Kennedy. Bir başka deyişle, Samuel'in böyle bir delilik yapmasını engellemek için son dakikaya kadar size eşlik edeceğim! Hatta orada bile bir arkadaşının eli, bu delice planını durdurabilsin diye onu Zanzibar'a kadar takip edeceğim.

– Af buyurun ama hiçbir şeyi durduramayacaksınız Bay Kennedy. Efendim deli dolu değildir, gerçekleştirmek istediği şey üzerine uzun zamandır düşünüp taşınıyor ve bir karara vardığında şeytan bile onu bu işten vazgeçiremez.

– Bunu göreceğiz!

– Umuda kapılmayınız. Ayrıca önemli olan gelmeniz. Sizin gibi bir avcı için Afrika harika bir ülke. Dahası, ne olursa olsun yolculuğunuzdan pişman olmayacaksınız.

– Evet, öyle, pişman olmayacağım, özellikle de şu inatçı, sonunda gerçeği kabul ederse.

– Bu arada, dedi Joe. Bugün tartılacağımızı biliyorsunuz, değil mi?

– Nasıl, tartılmak mı?

– Evet tartılacağız; efendim, siz ve ben, üçümüz birlikte tartılacağız.

– Jokeyler gibi mi!

– Jokeyler gibi. Sadece, fazla ağırsanız sizi zayıflatmayacağımıza emin olabilirsiniz. Sizi olduğunuz gibi alacağız.

– Beni tartmanıza kesinlikle izin vermeyeceğim, dedi İskoç kararlılıkla.

– Ama efendim, anlaşılan alet için bunu yapmak gerek.

– Güzel! Alet bensiz yapacak.

– Olur şey değil, kesin hesaplama yapılamazsa binemeyiz!

– Harika! Ben de onu istiyorum ya!

– Göreceğiz Bay Kennedy, efendim birazdan bizi çağırmaya gelecek.

– Gitmeyeceğim.

– Onu üzmek istemezsiniz.

– İsterim.

–Pekâlâ! dedi Joe gülerek. Burada olmadığı için böyle konuşuyorsunuz, ama yüz yüzeyken size “Dick (af buyurun), Dick, tam olarak kaç kilo olduğunu öğrenmem gerekiyor,” dediğinde gideceksiniz, demedi demeyin.

– Gitmeyeceğim.

Bu sırada Doktor, bu sohbetin gerçekleştiği çalışma odasına girdi; kendisini pek de rahat hissetmeyen Kennedy’ye baktı.

– Dick, dedi Doktor. Joe ile birlikte gel, ikinizin ağırlığınızı öğrenmem gerekiyor.

– Ama…

– Şapkan başında kalabilir. Gel.

Ve Kennedy gitti.

Üçü birlikte, Bay Mittchell’ın kantar denen tartılardan birinin hazır bulunduğu atölyesine girdiler. Doktor’un, balonunun ağırlığını dengeleyebilmek için arkadaşlarının ağırlığını kesinlikle öğrenmesi gerekiyordu. Böylece Dick, tartının platformuna çıktı; hiçbir direnç göstermeden alçak sesle şöyle diyordu:

– Pekâlâ! Pekâlâ! Bu durum bağlayıcı olmayacak.

– Yüz elli üç libre, dedi Doktor, rakamları defterine yazarken.

– Çok mu ağırım?

– Tabii ki hayır Bay Kennedy, dedi Joe. Zaten ben çok hafifim, dengeleyecektir.

Sözlerini tamamladıktan sonra Joe, hevesle avcının yerini aldı, öyle ki heyecandan neredeyse teraziyi deviriyordu; Hyde-Park’ın girişinde, Akhilleus’u taklit eden ve kalkanı bile olmaksızın muhteşem görünen Wellington edasıyla tartının üzerinde durdu.*

– Yüz yirmi libre, diyerek not etti Doktor.

---

* Akhilleus ve Wellington heykellerinin ikisi de Hyde-Park’ın girişindedir. (ç.n.)

– Eh! Eh! dedi Joe, yüzünde hoşnut bir gülümsemeyle. Neden gülüyordu? Bunu asla söyleyemezdi.

– Sıra bende, dedi Fergusson ve kendi adına yüz otuz beş libre yazdı.

– Üçümüz birlikte dört yüz libreden fazla etmiyoruz.

– Ama efendim, dedi Joe. Yolculuk için gerekliyse, yemek yemeyerek bir yirmi libre daha verebilirim.

– Gerek yok oğlum, dedi Doktor. Rahatlıkla yiyebilirsin, istediğini tıka basa yemen için işte sana yarım kron.

VII

Geometrik ayrıntılar. – Balonun hacim hesabı. – Çift balon. – Zarf. – Sepet. – Gizemli alet. – Erzak. – Son toplam.

Doktor Fergusson uzun zamandır yolculuğunun ayrıntılarıyla ilgileniyordu. Bu balonun, onu havada taşıyacak bu harika aracın hep ilgisinin odağı olduğu anlaşılıyordu.

Her şeyden önce, balonu çok da büyütmemek için, içini havadan on dört buçuk kat daha hafif hidrojen gazıyla şişirmeye karar vermişti. Bu gazın üretimi kolaydır ve balonla ilgili deneylerde en iyi sonuçları vermiştir.

Doktor, oldukça kesin hesaplamalar doğrultusunda, yolculuğu ve aracı için gerekli nesneler dahil dört bin librelik bir ağırlık taşıması gerektiğini bulmuştu. Böylece, bu ağırlığı kaldırabilecek yükseltici gücün ve dolayısıyla da hacmin ne kadar olması gerektiği hesaplamalıydı.

Dört bin libre ağırlık, kırk dört bin sekiz yüz kırk yedi fit küp* havanın yer değiştirmesine karşılık gelmektedir, bu da demektir ki kırk dört bin sekiz yüz kırk yedi fit küp hava yaklaşık dört bin libre ağırlığındadır.

Balona kırk dört bin sekiz yüz kırk yedi fit küp hacim verildiğinde ve hava yerine, havadan on dört buçuk kat daha hafif hidrojen gazıyla doldurulduğunda balon, sadece iki

* 1661 metreküp.

yüz yetmiş altı libre ağırlığında olacaktır; burada bir denge bozukluğu söz konusudur, bir başka deyişle üç bin yedi yüz yirmi dört librelik bir fark vardır. Bu, balonda bulunan gazın ağırlığı ile onu çevreleyen, balonun yükselme gücünü oluşturan havanın ağırlığı arasındaki farktır.

Ama balonu bu bahsettiğimiz kırk dört bin sekiz yüz kırk fit küp gazla doldurursak, tamamen dolmuş olacaktır; fakat balon, havanın daha seyrek olduğu katmanlara yükseldikçe içindeki gaz genleşebileceği ve çok geçmeden kılıfını patlatabileceği için böyle yapılmamalıdır. Bu yüzden genellikle balonların sadece üçte ikisi doldurulur.

Ancak Doktor, yalnız kendisinin bildiği belli bir plana göre, balonu sadece yarısına kadar doldurmaya ve kırk dört bin sekiz yüz kırk yedi fit küp hidrojen taşıması gerektiğinden balonuna neredeyse iki katı bir hacim biçmeye karar vermişti.

Balonu, tercih edildiğini bildiğimiz üzere, uzunlamasına olacak şekilde düzenledi; böylece, yatay çapı elli fit ve dikey çapı yetmiş beş fit olan*, hacmi yuvarlak hesapla doksan bin fit küp gelen bir küremsi elde etti.

Doktor Fergusson iki balon kullanabilseydi, başarı şansı artacaktı; böylece, balonlardan biri patlarsa, safrayı** atarak diğeriyle havada kalmaya devam edebilirlerdi. Ama eşit yükselme gücü barındırmaları gerektiğinden, iki balonu idare etmek çok zor olacaktı.

Uzun uzun düşündükten sonra Fergusson, ustaca bir düzenlemeyle çekinilmesi gereken herhangi bir yönleri olmayan iki balonun üstünlüklerini birleştirdi; büyüklükleri birbirine eşit olmayan iki balon üretti ve birini diğerinin içine koydu.

---

* Bu boyutun hiç olağanüstü bir durumu yok: 1784'de, Lyon'da, Mösyö Montgolfier hacmi 340.000 fit küp ya da 20.000 metreküp olan bir balon üretmiştir. Bu balon, 20 ton ya da başka bir deyişle 20.000 kilogram ağırlığı kaldırabiliyordu.

** Balonlarda bulunan, pilotların yükselmek istedikleri zaman ya da inişi yavaşlatmak için gerektiğinde balondan attıkları ağırlık. (ç.n.)

Yukarıda rakamlarını verdiğimiz dış balon, aynı şekle sahip ancak yatay çapı sadece kırk beş fit ve dikey çapı sadece altmış sekiz fit olan daha küçük bir balonu içine alacak şekilde boyutunu korudu. Dolasıyla içteki bu balonun hacmi sadece altmış yedi bin fit küptü; çevresini saran akışkanın içinde yüzmeliydi; bir balondan diğerine açılan bir supap, gerektiğinde iki balon arasındaki iletimi sağlayacaktı.

Bu tasarımın üstünlüğü, alçalmak için gazı boşaltmak gerekirse ilk olarak büyük balonın boşalmasıydı; büyük balon tamamen boşaltılsa bile küçük balon olduğu gibi kalacaktı. Böylece dış kılıf, ihtiyaç halinde kullanışsız bir yük gibi atılabilecek ve geriye kalan ikinci balon, yarı şişirilmiş balonların gerek duyduğu hava tutuşu sağlamayacaktı.

Dahası, bir kaza anında ya da dış balonun yırtılması durumunda, diğerinin sağlam kalma üstünlüğü bulunuyordu.

İki balon gütaperka ile sıvanmış çaprazlama Lyon taftasından üretildi. Bu zamklı madde kesin bir su geçirmezliğe sahiptir; asit ve gazlara karşı tümüyle korunaklıdır. Tafta, kürenin, neredeyse bütün zorlamaya maruz kalan üst kutbuna çift kat olarak yerleştirildi.

Bu kılıf, akışkanı istenildiği kadar tutabilirdi. Dokuz fit kare için yaklaşık 250 gram geliyordu. Dolayısıyla dış balonun yüzeyi yaklaşık on bir bin altı yüz fit kareydi, kılıfı ise altı yüz elli libre ağırlığındaydı. İkincinin kılıfı dokuz bin iki yüz fit kare yüzeye sahipti ve sadece beş yüz on libre ağırlığındaydı. Bir başka deyişle toplamda bin yüz altmış libre ediyorlardı.

Sepeti desteklemeye yönelik ağ, son derece sağlam olan kenevir ipinden yapılmıştı; iki supap, tıpkı bir geminin dümeniymişçesine titiz bir bakıma ihtiyaç duyuyordu.

Dairesel şekilli, on beş fit çapındaki sepet, ince demirden zırhla güçlendirilmiş ve alt kısmı sarsıntıların etkisini hafifletmesi amaçlanan elastik yaylarla kaplanmış hasırdan

yapılmıştı. Bunun ve ağın ağırlığı iki yüz seksen libreyi aşmıyordu.

Bunlara ek olarak Doktor, iki çizgi kalınlığında dört sac kasa üretti; kendi aralarında musluklu borularla birleşiyorlardı; yaklaşık iki inç çapında, eşit uzunlukta olmayan, uzunu yirmi beş fit yüksekliğinde ve kısası sadece on beş fit gelen iki düz kol ile sonlanan sarmal bir boru buraya bağlanıyordu.

Sac kasalar, mümkün olduğunca az yer kaplayacak şekilde sepete yerleştirildi; daha sonra ayarlanması gereken sarmal boru ve oldukça güçlü bir Bunsen hücresi ayrı paketlenmişti. Bu cihaz öylesine ustaca birleştirilmişti ki, özel bir kasada saklanan yirmi beş galon su bile eklendiğinde yedi yüz libreden daha ağır gelmiyordu.

Yolculuk aletleri arasında iki barometre, iki termometre, iki pusula, bir sekstant, iki kronometre, bir suni ufuk ve uzaktaki, erişilemeyen nesneleri saptamakta kullanılan bir altazimuth* vardı. Greenwich Gözlemevi Doktor'un emrindeydi. Bununla birlikte Doktor, fizik deneyleri yapmak niyetinde değildi; sadece yönünü bilmek ve ana nehirlerin, dağların ve şehirlerin konumunu saptamak istiyordu.

Balonda üç güvenilir demir çıpanın yanı sıra, yaklaşık elli fit uzunluğunda, hafif ama dayanıklı ipek bir merdiven de bulunuyordu.

Çay, kahve, peksimet, tuzlu et ve hazırlandığında fazlaca besleyici madde içeren, az hacimli pemmikandan** oluşan erzakın tam ağırlığını da hesapladı. Bunlardan bağımsız olarak sepete yeterli brendi ve her biri yirmi iki galon*** gelen iki kasa su yerleştirdi.

Bütün bu gıdaların tüketimiyle balonu harekete geçiren ağırlık yavaş yavaş azalacaktı. Ne de olsa atmosferdeki bir

---

* Gökcisimlerinin yüksekliğini ve açısını ölçmeye yarayan bir alet. (ç.n.)

** Yağ, protein ve meyvelerden oluşan bir gıda. (ç.n.)

*** Yaklaşık yüz litre. 8 pint içeren bir galon, 4 litre 453 eder.

balonun dengesinin son derece hassas olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Yerde neredeyse önemsiz kalan bir ağırlığın kaybı, havada oldukça kayda değer bir yer değişikliği oluşması için yeterlidir.

Doktor ne sepetin bir kısmını örtmesi gereken tenteyi, ne yolculuktaki tüm yatak ihtiyacını karşılayacak örtüleri, ne avcı tüfeklerini, ne de barut ve mermi yedeklerini unutmuştu.

İşte farklı hesapların bir özeti:

Fergusson… 135 libre

Kennedy… 153 libre

Joe… 120 libre

İlk balonunun ağırlığı… 650 libre

İkinci balonun ağırlığı… 510 libre

Sepet ve ağ… 280 libre

Çıpalar, aletler, tüfekler, örtüler, tente, çeşitli cihazlar… 190 libre

Et, pemmikan, peksimet, çay, kahve, brendi… 386 libre

Su… 400 libre

Cihaz… 700 libre

Hidrojenin ağırlığı… 276 libre

Safra… 200 libre

Toplam… 4000 libre

Bu, Doktor Fergusson'ın uçurmayı düşündüğü dört bin librenin çetelesiydi; sırf "sadece öngörülmeyen durumlar için" dediği (cihazı sayesinde kullanmayı amaçlamadığı) safra iki yüz libre ağırlığındaydı.

VIII

Joe'nun önemi. – "Resolute"un komutanı. – Kennedy'nin cephaneliği. – Düzenlemeler. – Veda yemeği. – 21 Şubat'ta yola çıkış. – Doktor'un bilimsel konuşmaları. – Duveyrier, Livingstone. – Hava yolculuğunun ayrıntıları. – Kennedy susuyor.

10 Şubat'a doğru, hazırlıklar sona yaklaşıyordu, birbiri içine geçirilmiş iki balon tamamlanmıştı; her yanlarından güçlü hava basıncına maruz bırakılmışlardı; bu test, sağlamlıkları hakkında iyi bir fikir veriyor ve yapımlarına gösterilen özeni ispatlıyordu.

Joe pek neşeli sayılmazdı; Bay Mittchell'ın her zaman işi başından aşkın olsa da Greek Street'te daima ışıl ışıl tuttuğu atölyelerine durmaksızın gidiyor; insanlara, onlar sormasalar da olayın ayrıntılarını gönüllü olarak, her şey bir yana en çok efendisine eşlik edecek olmanın gururuyla anlatıyordu. Balonu göstererek, Doktor'un fikir ve planlarını paylaşarak, yarı açık bir pencereden Doktor'u gözler önüne sererek ya da sokaktan geçerken onu işaret ederek bu vakur oğlanın birkaç yarım kron bile kazandığını düşünüyorum; onu suçlamamalı, çağdaşlarının hayranlığı ve merakı üzerine biraz spekülasyon üretme hakkı pekâlâ vardı.

16 Şubat'ta *Resolute*, Greenwich'in önüne demir attı. Bu, Sir James Ross'un kutup bölgelerine yaptığı son keşif ge-

zisinde erzak sağlamaktan ve yakıt ikmalinden sorumlu, sekiz yüz tonluk hızlı bir pervaneli gemiydi. Komutan Pennet dost canlısı bir adam olarak biliniyordu, Doktor'un, uzun zamandır takdir ettiği yolculuğuyla özellikle ilgileniyordu. Şu Pennet, bir askerden çok, bir bilim insanıydı; ama bu durum gemisinin, kimseye zarar vermemiş ve sadece dünyadaki en huzurlu sesleri üretmeye yarayan dört emektar top taşımasına engel değildi.

Resolute'un ambarı, balonun yerleştirilebileceği şekilde düzenlenmişti; 18 Şubat günü balon, büyük özen gösterilerek bu kısma taşındı; herhangi bir kazayı önlemek için geminin altındaki ambara yerleştirildi; sepet ve parçaları, çıpalar, halatlar, erzak, varışta doldurulacak su kasaları, hepsi Fergusson'ın gözleri önünde istiflendi.

Hidrojen gazı üretimi için on ton sülfürik asit ve on ton hurda metal yüklendi. Bu miktar fazlasıyla yeterliydi; ama olası kayıplara karşı hazırlıklı olunmalıydı. Gaz üretimine yönelik yaklaşık otuz varilden oluşan cihaz sintinenin içine yerleştirildi.

Bütün bu hazırlıklar 18 Şubat akşamı tamamlandı. İki rahat kamara Doktor Fergusson ile dostu Kennedy'yi bekliyordu. Yola çıkmayacağı konusunda yeminler eden Kennedy tam bir av cephaneliğiyle, sürgü kolundan doldurulan iki mükemmel çift namlulu tüfek ve Edinburghlu Purdey Moore ve Dickson üretimi kusursuz bir karabinayla geminin güvertesine çıktı. Avcı, böylesi bir silahla, iki bin adım uzaklıktan bir mermiyi bir dağ keçisinin gözüne yerleştirmekte zorlanmazdı. Bunlara ayrıca beklenmedik durumlar için iki tane altı atımlık Colt marka revolver eşlik ediyordu. Yeterli miktarda barut fıçısı, fişekliği, saçma ve mermileriyle Doktor'un belirlediği ağırlık sınırlarını aşmıyordu.

Üç yolcu, 19 Şubat günü gemiye yerleştiler; komutan ve subayları onları büyük bir saygıyla karşıladı, Doktor

her zamanki gibi oldukça soğuktu, sadece yolculuğuyla ilgileniyordu; Dick, pek göstermek istemese de heyecanlıydı; Joe zıplayıp duruyor, gülünç sözler patlatıyordu; çabucak, kendisine bir yatak verilen güverte zabitlerinin kamarasının soytarısı olmuştu.

Ayın 20'sinde Kraliyet Coğrafya Derneği, Doktor Fergusson ile Kennedy için büyük bir veda yemeği verdi. Komutan Pennet ile subayları da çok coşkulu geçen ve sık sık kadehlerin kaldırıldığı bu yemeğe katıldı. Bütün konukları yüzlerce yıl yaşatacak kadar bol "Sağlığınıza" sözleri yankılandı. Sir Francis M... dışavurmasa da vakar dolu bir heyecanla yemeğe ev sahipliği yapmıştı.

Bütün şaşkınlığına rağmen Dick Kennedy, şarap tanrısı Bacchus'a adanmış bütün tebriklerde büyük rol oynuyordu. "İngiltere'nin gururu cesur Fergusson'a" içildikten sonra bir de "en az onun kadar cesur olan gözü pek arkadaşı Kennedy'ye" de içilmeliydi.

Dick kızarıyordu; bu durum mahcubiyet olarak kabul edildi; alkışlar katlandıkça Dick daha da kızarıyordu.

Tatlı servisi sırasında kraliçeden bir not geldi; iki yolcuya övgülerini sunuyor ve girişimlerinin başarıyla sonuçlanmasını umuyordu.

Bu durum yeniden kadeh kaldırılmasını gerektirdi: "Pek nazik majestelerine."

Gece yarısı, duygulu vedalar ve hararetli el sıkışmalardan sonra konuklar ayrıldı.

Resolute'un kayıkları Westmister Köprüsü'nde bekliyordu; komutan, beraberinde gezginler ve subaylarıyla yerini aldı ve Thames Nehri'nin hızlı akıntısı onları Greenwich'e doğru taşıdı.

Saat birde herkes gemide uykuya dalmıştı.

Ertesi gün, 21 Şubat'ta, sabahın saat üçünde kazanlar uğuldamaya başladı, saat beşte çıpa kaldırıldı ve pervanenin itişiyle *Resolute*, Thames'in ağzına doğru hareket etti.

Gemideki konuşmaların sadece Doktor Fergusson'ın yolculuğu üzerine olduğunu söylememize gerek yoktur. Doktor'u görüp işitmek, verdiği güven, çok geçmeden herkesin –İskoç hariç– bu işin başarısından emin olmasını sağladı.

Yolculuktaki uzun, boş saatler sırasında Doktor, subaylar kamarasında tam bir coğrafya dersi veriyordu. Kırk yıldır Afrika'da yapılan keşifler bu gençleri heyecanlandırıyordu; Doktor onlara Barth'ın, Burton'ın, Speke'in, Grant'ın keşiflerini anlattı; onlara, her yönden bilimsel araştırmalara açılan bu gizemli toprakları tasvir etti. Kuzeyde genç Duveyrier Sahra'yı keşfediyor ve Tuareglerin şeflerini Paris'e getiriyordu. Fransız hükümetinin teşvikiyle, biri kuzeyden ve biri batıdan gelip Timbuktu'da buluşan iki keşif gezisi hazırlanıyordu. Güneyde, yorulmak bilmeyen Livingstone hâlâ ekvatora doğru ilerliyordu ve 1862 Mart'ından beri, beraberinde Mackensie ile Rovoonia Nehri'ne yaklaşıyordu. XIX. yüzyılın, altı bin yıldır Afrika'nın bağrında barındırdığı sırlar çözülmeden bitmeyeceği kesindi.

Fergusson'ın dinleyicilerinin ilgisi özellikle, onlara yolculuğunun hazırlıklarının ayrıntılarını anlatırken daha da artıyordu. Hesaplarını doğrulamak istiyorlardı. Tartışıyorlardı ve Doktor tartışmaya açık yüreklilikle katılıyordu.

Genelde, beraberinde götürdüğü erzakın nispeten az miktarda olması şaşkınlıkla karşılanmıştı. Bir gün, subaylardan biri Doktor'a bu konu hakkında sorular sordu.

– Bu durum sizi şaşırttı, değil mi? dedi Fergusson.

– Kesinlikle.

– Peki yolculuğumun ne kadar süreceğini düşünüyorsunuz? Aylarca mı? Bu büyük bir hata; uzarsa, kaybolduk demektir, geri dönemeyiz. Unutmayın ki Zanzibar'dan Senegal kıyısına kadar en fazla üç bin beş yüz, dört bin millik* bir mesafe söz konusu. Bu durumda, gece gündüz ilerleyerek, demiryollarımızın hızına yaklaşamasa da on iki saatte iki

* Yaklaşık 1400 fersah.

yüz kırk mil* gidilince, Afrika'yı kat etmek için yedi gün yeterli olacaktır.

– Ama bu durumda hiçbir şey göremezsiniz, ne coğrafi ölçüm yapabilir ne de ülkeyi tanıyabilirsiniz.

– Balonuma hâkim olabilir, iradem doğrultusunda yükselip inebilirsem bana iyi görünen zamanlarda, özellikle de çok güçlü akımlar balonu sürüklemekle tehdit ettiğinde, duracağım.

– Bu akımlarla karşılaşacaksınızdır, dedi Komutan Pennet. Hızı saatte iki yüz kırk mili aşan kasırgalar var.

– Görüyorsunuz ya, böylesi bir hızla, Afrika'yı on iki saatte aşarız; Zanzibar'da uyanıp Saint-Louis'de yatarız.

– Peki bir balon, böylesi bir hıza hazırlıklı mıdır? diye sordu bir subay.

– Daha önce görülmüş bir durum, diye yanıt verdi Fergusson.

– Balon dayanabildi mi?

– Elbette. 1804'de, Napoléon'un taç giydiği dönemdeydi. Balon pilotu Garnerin, altın harflerle "Paris, 25 *Frimaire* XIII. Yılı**, İmparator Napoléon'a Papa VII. Pius tarafından taç giydirilmesi" yazıtını taşıyan bir balonla Paris'ten, akşam saat on birde hareket etti. Ertesi sabah saat beşte, Roma sakinleri aynı balonun Vatikan'ın üzerinde ve Roma kırsalı semalarında dolaşıp Bracciano Gölü'ne indiğini gördü. Yani beyler, bir balon böylesi hızlara dayanabilir.

– Bir balon evet, peki ya bir insan, deme cesaretini gösterdi Kennedy.

– Bir insan da dayanabilir! Çünkü bir balon, çevresini saran havaya oranla daima hareketsizdir. İş gören balon değil, havanın kendi kütlesidir. Ayrıca, sepetteyken bir mum yakarsanız alev titremeyecektir. Garnerin'in balonundaki bir

---

* Yüz fersah. Doktor hep 60 derecede coğrafi mil üzerinden hesaplıyor.

** Fransız devrim takviminde XIII. Yıl, 23 Eylül 1804-22 Eylül 1805 arasını kapsayan yıldır; *Frimaire* ise kasım ayına karşılık gelir. (ç.n.)

balon pilotu bu hızdan hiç etkilenmeyecekti. Dahası, böylesi bir hızı deneyimlemeyi düşünmüyorum ve geceleyin bir ağaca ya da bir engebeye demir atabilirsem, bu işte başarısız olmayacağım. Üstelik yanımızda iki aylık erzak götürüyoruz ve hiçbir şey becerikli avcımızın, yere indiğimizde bize bolca av eti sağlamasını engellemeyecek.

– Ah! Bay Kennedy! Orada harika atışlar yapacaksınız, dedi genç bir subay adayı İskoç'a gıptayla bakarak.

– Zevkinizin büyük bir zaferle katlanacağından bahsetmeye gerek bile yok, dedi bir başkası.

– Beyler, dedi avcı, iltifatlarınız beni çok duygulandırdı... Ama üstüme alınmayayım...

– Yoksa! Gitmeyecek misiniz? diye sordu herkes.

– Gitmeyeceğim.

– Doktor Fergusson'a eşlik etmeyecek misiniz?

– Yalnızca ona eşlik etmemekle kalmayacağım, son ana kadar onu durdurmak için buradayım.

Bütün bakışlar Doktor'a döndü.

– Onu dinlemeyiniz, diye yanıtladı sakince. Kendisiyle tartışılmaması gereken bir mesele; içten içe yola çıkacağının gayet farkında.

– Aziz Patrick adına! diye haykırdı Kennedy. Kanıtlayacağım...

– Hiçbir şey kanıtlama dostum Dick; sen, barutun, tüfeklerin ve mermilerin ölçülüp biçildiniz; artık bu konuda konuşmuyoruz.

Sonuç olarak, o günden itibaren Zanzibar'a varıncaya dek Dick bir daha ağzını açmadı; ne bu konu ne de başka bir şey hakkında konuştu. Sustu.

IX

Burnu geçiş. – Geminin baş kasarası. – Profesör Joe'dan kozmografya dersi. – Balonları yönlendirme. – Atmosferik akım arayışı. – Ευρηχα[*].

Resolute Ümit Burnu'na doğru hızla ilerliyordu; denizde güçlü akıntılar olmasına rağmen hava güzeldi.

30 Mart'ta Londra'dan yola çıktıktan yirmi yedi gün sonra Table Dağı ufukta belirdi. Taraçalı tepelerin eteğine kurulu Cape Town, deniz dürbününden göründü ve çok geçmeden *Resolute* limana demir attı. Ama komutan buraya sadece kömür almak için uğramıştı, bir günlük işti. Ertesi gün gemi, Afrika'nın güney ucuna varmak ve Mozambik Kanalı'na girmek üzere güneye ilerledi.

Joe ilk kez deniz yolculuğuna çıkmıyordu; güvertede kendini evinde hissetmesi uzun sürmemişti. İçtenliğini ve neşeli ruh halini herkes sevmişti. Efendisinin ününün büyük bir kısmı ona da bulaşmıştı. Bir kâhin gibi kendisine kulak veriliyordu ve diğerlerinden daha fazla da yanılmıyordu.

Sözün kısası Doktor, subaylar kamarasında açıklamalarına devam ederken, Joe da geminin baş kasarasında hüküm sürüyor ve bütün zamanların en büyük tarihçilerinin de izlediği kendi yöntemiyle tarih yazıyordu.

---

* Eureka. (ç.n.)

Bu konular doğal olarak hava yolculuğu hakkındaydı. Joe için inatçı zihinlere bu konuyu kabul ettirmek zor olmuştu ama bir kez kabul edildiğinde denizcilerin, Joe'nun anlattıklarıyla uyarılan imgelemleri imkânsız diye bir şey tanımaz olmuştu.

Etkileyici anlatıcı, dinleyicisini bu geziden sonra çok daha fazlasının yapılacağına ikna etti. Bu sadece bir dizi uzun, insanüstü girişimin başlangıcıydı.

– Görüyorsunuz ya dostlarım, bu tür hareketleri tattık mı artık vazgeçemeyiz; dahası, bir sonraki yolculuğumuzda, kıyıdan gitmektense, daima tırmanarak dosdoğru gideceğiz.

– Güzel! Demek ki aya gidilecek, dedi dinleyicilerden biri hayranlıkla.

– Aya mı?! dedi Joe. Hayır, bu fazlaca yaygın bir durum! Herkes aya gidiyor! Dahası, su yok ve bol miktarda erzak ve nefes almaya devam edebilmek için şişelenmiş hava götürmek gerek.

– Peki! Orada cin bulunur mu? dedi bu içkiye düşkün bir denizci.

– Ne yazık ki yiğidim. Hayır! Ayda yok, ama efendimin bana sık sık bahsettiği şu güzel yıldızlarda, şu çekici gezegenlerde gezineceğiz. Bu nedenle dolaşmaya Satürn'den başlayacağız...

– Halkası olan mı? diye sordu dümenci başı.

– Evet! Bir alyans. Ama karısının neye dönüştüğünü bilmiyoruz!

– Nasıl! Bu kadar yukarı mı gideceksiniz? dedi afallamış bir miço. Efendiniz şeytanın ta kendisi olmalı.

– Şeytan mı! Efendimin yanında fazla iyi kalır!

– Peki ya Satürn'den sonra? diye sordu sabırsız dinleyicilerden biri.

– Satürn'den sonra mı? Pekâlâ, Jüpiter'i ziyaret edeceğiz; günlerin sadece dokuz buçuk saat sürdüğü gülünç bir yer, tembeller için uygun; örneğin bir yılı da bizim on iki yılımıza

karşılık geliyor; sadece altı aylık ömrü kalanlar için yararlı. Bu durum varoluşlarını biraz uzatacaktır!

– On iki yıl mı? dedi miço.

– Evet küçüğüm, yani o topraklarda hâlâ meme emiyordun ve şuradaki, ellilerini süren yaşlı adam ise dört buçuk yaşında bir çocuk olacaktı.

– İşte buna inanılmaz! diye bağırdı bütün baş kasara hep bir ağızdan.

– Saf gerçek, dedi Joe güvenle. Ya ne istiyorsunuz? Şu dünyada bir bitki gibi yaşayıp gitmekte ısrar edersek hiçbir şey öğrenemeyiz, bir mutur* gibi cahil kalırız. Biraz Jüpiter'e geliniz, göreceksiniz! Örneğin orada, yukarıda giysilere ihtiyacınız olacak çünkü rahat olmayan uyduları var!

Güldüler, ama yarı yarıya inandılar. Onlara, denizcilerin hoş karşılandığı Neptün'den ve askerlerin kaldırımın en iyi tarafını almalarının sonunda can sıkıcı bir hale geleceği Mars'tan bahsetti. Tehlikeli dünya Merkür'e gelince, orada sadece hırsızlarla tüccarlar vardır ve birbirlerine o kadar benzerler ki onları ayırt etmek zordur. Sonunda onlara Venüs'ün büyüleyici bir tablosunu çizdi.

– Ve bu yolculuktan döndüğümüzde, diyerek sözlerini sürdürdü samimi anlatıcı. Orada, yukarıda, Tanrı'nın yakasında parlayan Güneyhaçı takımyıldızıyla süsleneceğiz.

– Fazlasıyla hak etmiş olacaksınız! dedi denizciler.

Böylece, bu neşeli konuşmalarla baş kasarada uzun akşamlar geçirdiler. Bu sırada Doktor'un bilgilendirici konuşmaları da devam ediyordu.

Bir gün, balonların yönlendirilmesi hakkında konuşuluyordu ve Fergusson'dan bu konu hakkındaki görüşlerini paylaşması istendi.

– Balonların yönlendirilebileceğini sanmıyorum, dedi. Denenen ya da önerilen tüm sistemleri biliyorum; biri bile başarılı olmadı, biri bile uygulanabilir değil. Benim için bü-

---

* Yunusa benzer bir balina türü. (ç.n.)

yük önemi olabilecek bu mesele hakkında kafa yorduğumu anlıyorsunuzdur, ama güncel mekanik bilgisiyle oluşturulan araçlarla bunu çözemedim. Olağanüstü güçlü ama aynı zamanda inanılmaz hafif bir motor keşfedilmesi gerekiyor. Dahası, hangi güçte olursa olsun hava akımlarına karşı koyulamaz! Şimdiye kadar balondan çok sepeti yönlendirmekle ilgilenildi. Ama bu bir hata.

– Yine de bir balonla, irademiz doğrultusunda yönlendirdiğimiz bir gemi arasında büyük benzerlik var, diye karşılık verildi.

– Tabii ki hayır, dedi Doktor Fergusson. Çok az benzerlik var ya da hiç yok. Hava, geminin sadece yarısına kadar battığı sudan çok daha seyrektir, oysa balon bütünüyle atmosfere dalar ve kendisini çevreleyen akımlara oranla hareketsiz kalır.

– O zaman aerostatik biliminin son sözünü söylediğini mi düşünüyorsunuz?

– Kesinlikle hayır! Kesinlikle hayır! Başka bir şey aramak gerek ve bir balonu yönlendiremesek bile en azından uygun hava akımlarında tutabilmeliyiz. Yukarı çıktıkça bu akımlar çok daha homojen hale gelir ve yönleri sabittir. Yeryüzünün her yanına yayılan vadi ve dağlardan artık etkilenmezler ve sizin de bildiğiniz üzere bu oluşumlar rüzgâr değişimlerinin ve akım eşitsizliğinin temel nedenidir. Yani, bir kez bu bölgeler belirlendikten sonra, balon sadece kendisine uygun akımlarda yer değiştirecektir.

– Peki, ama bu akımlara ulaşmak için sürekli olarak aşağı yukarı gitmek gerek. Gerçek zorluk da işin bu kısımda sevgili Doktor, dedi Komutan Pennet.

– Nedenmiş sevgili Komutan?

– Bunun sadece uzun mesafeli yolculuklar için bir zorluk ve engel olacağını, basit hava gezileri için sorun olmayacağını kabul edelim.

– Peki, bunun nedenini de paylaşır mıydınız?

– Çünkü sadece safra atarak yükselebiliyor, sadece gaz boşaltarak alçalabiliyorsunuz ve böyle bir uçuşta gaz ve safra kaynaklarınız hızla tükenecektir.

– Sevgili Pennet, işte bütün mesele bu. Bu noktada bilimin üstesinden gelmesi gereken tek bir zorluk yatıyor. Bu, balonları yönlendirmekle ilgili değil; onları, –sözün özü– güçlerini, kanlarını, ruhlarını oluşturan gazı harcamadan yukarı ve aşağı hareket ettirmekle ilgili.

– Haklısınız sevgili Doktor, ama bu zorluk henüz çözülmedi, bu yöntem henüz bulunmadı.

– Affedersiniz ama bulundu.

– Kim buldu?

– Ben buldum!

– Siz mi?

– Anlarsınız ya, bulmuş olmasaydım Afrika'yı balonla geçme riskine girmezdim. Yirmi dört saat sonunda gazım biterdi!

– Ancak İngiltere'deyken bundan bahsetmemiştiniz!

– Hayır. Bunun kamuoyu önünde tartışılmasını istemedim. Bu bana gereksiz geldi. Gizlice hazırlık denemeleri yaptım ve sonuçlardan memnun kaldım; daha fazlasını öğrenmeme gerek kalmamıştı.

– Eh peki sevgili Fergusson, sırrınızı öğrenebilir miyiz?

– İşte beyler, yöntemim oldukça basit.

Dinleyiciler dikkat kesildi ve Doktor sakince konuşmaya başladı.

X

Önceki denemeler. – Doktor'un beş kasası. – Gaz üfleci. – Kalorifer. – Manevra yöntemi. – Kesin başarı.

"Beyler, pek çok kez, isteğimiz doğrultusunda, gaz kaybetmeden ya da balondan safra atmadan yükselmeyi ya da alçalmayı denedik. Bir Fransız balon pilotu, Mösyö Meunier, havayı iç mekânda sıkıştırarak bu hedefe ulaşmak istedi. Bir Belçikalı, Doktor Van Hecke, kanatlar ve kürekler yardımıyla, çoğu durumda yetersiz kalan dikey bir güç uyguladı. Çeşitli yöntemlerle elde edilen bu uygulamalar pek de kayda değer sonuçlar vermedi.

Böylece, konuya daha tereddütsüz yaklaşmaya karar verdim. Öncelikle, cihazımın kırılması ya da öngörülemeyen bir engelden kaçınmak için anında yükselmem gerekmesi gibi mücbir sebepler hariç safrayı işin içinden tamamen kaldırdım.

İniş ve kalkış yöntemim sadece, balon içindeki gazın çeşitli sıcaklıklarda genleşmesi ya da büzülmesinden oluşuyor. Bu sonuca nasıl vardığıma gelelim.

Sepetle birlikte, ne için kullanılacağını bilmediğiniz pek çok kasanın daha gemiye yüklendiğini gördünüz. Beş tane kasa var.

İlkinde içine iletkenliği artırmak için birkaç damla sülfürik asit ekleyeceğim yaklaşık yirmi beş galon su var ve bunu

güçlü bir Bunsen hücresi aracılığıyla ayrıştıracağım. Bildiğiniz üzere su, iki birim hidrojen gazı ve bir birim oksijen gazı içerir.

Su, hücrenin hareketiyle birlikte, artı kutbu aracılığıyla ikinci bir kasaya geçecek. Bunun üstüne yerleştirilmiş hacmi iki katı büyük bir üçüncüsü, eksi kutup üzerinden gelen hidrojeni alacak.

Birinin ağzı diğerininkinin iki katı açıklığa sahip musluklar bu iki kasanın karışım kabı denen bir dördüncüyle bağlantı kurmasını sağlayacak. Aslında bu kasada, suyun ayrışmasıyla oluşan bu iki gaz karışacak. Karışım kabının hacmi yaklaşık kırk bir fit küp.*

Bu kabın üzerinde, musluk takılmış platin bir tüp var.

Beyler, zaten anladığınızı düşünüyorum: Sözünü ettiğim bu cihaz yalnızca, ısısı demir dövme ateşini aşan bir oksijen ve hidrojen gazı üflecidir.

Bu kuruldu, şimdi cihazın ikinci kısmına geçiyorum.

Balonumun hava geçirmeyecek şekilde kapatılan alt kısmından küçük bir boşlukla ayrılan iki tüp çıkmaktadır. Biri, hidrojen gazının üst katmanlarının ortasından, diğeri de alt katmanlarının ortasından çıkar.

Bu iki boru, balonun salınımlarına karşı dayanmalarını sağlayan sağlam kauçuk eklentilerle aralıklara ayrılır.

İkisi de sepete kadar iner ve sıcaklık kasası denen silindirik, demir bir kasanın içinde kaybolurlar. Bu kasa iki ucundan, aynı metalden iki sağlam plakla kapatılmıştır.

Balonun alt kısmından çıkan boru, alt plak aracılığıyla bu silindirik kutuya bağlanır; içine girer ve böylece, üst üste eklenen halkaları neredeyse kasanın bütün yüksekliğini kaplayan sarmal bir boru şeklini alır. Sarmal boru buradan çıkmadan önce tabanı içbükey, aşağı doğru bakan küresel bir takke şeklindeki küçük bir koniye girer.

Bu koninin tepesinden ikinci boru çıkar ve size söylediğim gibi balonun üst katmanlarına gider.

---

* Yüz elli santimetrekare.

Küçük koninin küresel takkesi, üfleç çalışırken erimesin diye platindendir. Çünkü üfleç demir kasanın altına, sarmal borunun ortasına yerleştirilmiştir ve alevinin ucu bu takkeyi hafifçe yalayacaktır.

Daireleri ısıtmak için kullanılan kaloriferi bilirsiniz beyler. Nasıl çalıştığını biliyorsunuzdur. Dairedeki hava borulardan geçmeye zorlanır ve daha yüksek bir sıcaklıkla geri gelir. Yani, size az önce anlattığım şey, işin doğrusu sadece bir kaloriferdir.

Peki ama tam olarak ne olacak? Üfleç yakıldığında sarmal borudaki ve içbükey konideki hidrojen ısınacak ve hızla, kendisini balonun üst bölgelerine götürecek borudan yukarı çıkacak. Aşağıda boşluk oluşacak ve ısınma sırası kendisine gelen ve sürekli yenilenen alt bölgelerden gaz çekecek. Böylece borularda ve sarmal boruda sürekli balondan çıkan, geri giren ve aşırı derecede ısınan son derece hızlı bir gaz akışı oluşacak.

Yani gazların, her bir ısı derecesi başına hacimleri 1/480 oranında artacak. Bu durumda on sekiz derecelik sıcaklığa* zorlarsam balondaki hidrojen 18/480 oranında ya da bin altı yüz on dört fit küp** genleşecek. Böylece fazladan on altı bin yetmiş dört fit küp hava yer değiştirecek ve bu da yükselme gücünü yüz altmış libre artıracak. Bu durum da aynı ağırlıktaki safra atımına karşılık gelecek. Sıcaklığı yüz seksen dereceye*** yükseltirsem gaz 180/480 oranında genleşecek; on altı bin yedi yüz kırk fit küp yer değiştirecek ve yükselme gücü bin altı yüz libreye çıkacak.

Gördüğünüz üzere beyler, böylece önemli ölçüde denge değişimini kolayca elde edebileceğim. Balonun hacmi bu şekilde hesaplandı, yarı şişirilmiş halde, hidrojen gazının kılıfındaki ile malzemeler ve gezginlerle dolu sepetinkinde tam

---

* 10 °C. Gazlar, 1 °C'de hacimlerini 1/267 oranında artırırlar.
** Yaklaşık altmış iki metreküp.
*** 100 °C.

olarak denk ağırlıkta hava yer değiştiriyor. Bu şişme noktasında balon havada tamamen dengede olacak, ne yukarı da ne aşağı gidecek.

Tırmanışa geçmek için üflecimi kullanarak gazı ortam sıcaklığından daha yüksek bir sıcaklığa getireceğim. Bu aşırı ısıyla birlikte daha güçlü bir basınç elde edip, hidrojeni ne kadar genleştirirsem o kadar yükselecek olan balonu daha da şişireceğim.

İniş, doğal olarak üflecin ısısı ayarlanarak ve sıcaklık soğumaya bırakılarak yapılacak. Bu da demektir ki tırmanış, genellikle inişten çok daha hızlı olacak. Ama bunda olumlu bir durum var; çabucak inmek gibi bir hevesim hiç yok; ama tam tersine çok hızlı bir tırmanış gerçekleştirerek engellerden kaçınmış olacağım. Tehlikeler aşağıda, yukarıda değil.

Ayrıca, söylediğim gibi, gerektiğinde daha hızlı yükselmeme olanak sağlayacak bir miktar saf ram da var. Balonun üst kutbunda bulunan supapım sadece bir emniyet supabıdır. Balon daima aynı hidrojen yükünü koruyacak; bu kapalı gaz ortamında ürettiğim sıcaklık değişimleri sadece bütün tırmanma ve iniş hareketlerini sağlayacak.

Şimdi beyler, faydalı bir ayrıntı olarak şunu ekleyeyim.

Üflecin ucundaki hidrojen ve oksijenin yanması sadece su buharı üretir. Böylece bu silindirik, demir kasanın alt kısmına iki atmosfer basınçtan daha az basınçla çalışan supapıdır. bir tahliye tüpü taktım; bundan dolayı bu basınca ulaşır ulaşmaz buhar kendi kendine kaçacak.

Şimdi de tam tamına değerleri verelim.

Bileşenlerine ayrışmış yirmi beş galon su, iki yüz libre oksijen ve yirmi beş libre hidrojen verir. Bu da, atmosfer basıncında, ilki bin sekiz yüz doksan fit küpe*, ikincisi üç bin yedi

* Yetmiş metreküp oksijen.

yüz seksen fit küpe* ve toplamda ise karışım beş bin altı yüz yetmiş fit küpe** karşılık gelir.

Yani üflecimin musluğu sonuna kadar açıldığında, büyük aydınlatma fenerlerinden en az altı kat daha güçlü bir alevle saatte yirmi yedi fit küp*** harcayacak. Bu durumda ortalama olarak ve kendimi ılımlı bir yükseklikte tutmam için saatte dokuz fit küpten**** daha fazlasını yakmayacağım; bu da demek oluyor ki yirmi beş galon suyum altı yüz otuz saatlik ya da yirmi altı günden biraz daha fazla sürecek bir hava yolculuğuna denk.

Sözün kısası, istediğimde inebileceğim ve yolda suyumu yenileyebileceğim için yolculuğum istediğim kadar sürebilir.

İşte sırrım beyler, basitlik ve bütün basit şeyler gibi başarılı olmaması mümkün değil. Balon gazının genleşmesi ve büzülmesi, işte benim ne can sıkıcı kanatlar ne de mekanik motor gerektiren yöntemim. Sıcaklık değişimleri yaratabilmek için bir kalorifer, onu ısıtmak için bir üfleç hem kullanışlı hem de hafif. Bu sayede de başarı için gerekli bütün önemli koşulları yerine getirdiğime inanıyorum."

Doktor Fergusson konuşmasını böylece bitirdi ve yürekten alkışlandı. Kendisine yöneltilebilecek hiçbir itiraz yoktu; her şey öngörülmüş ve çözülmüştü.

– Yine de, dedi Komutan, tehlikeli olabilir.

– Uygulanabilir olduğu sürece önemi var mı? demekle yetindi Doktor.

---

* Yüz kırk metreküp hidrojen.
** İki yüz on metreküp.
*** Bir metreküp.
****Bir metreküpün üçte biri.

XI

Zanzibar'a varış. – İngiliz konsolos. – Halkın kötü niyetleri. – Koumbeni Adası. – Yağmur yağdıranlar. – Balonun şişirilmesi. – 18 Nisan'da yola çıkış. – Son veda. – "Victoria."

Sürekli elverişli bir rüzgâr *Resolute*'un varış noktasına ilerleyişini hızlandırmıştı. Mozambik Kanalı'ndaki yolculuk özellikle sakindi. Deniz yolculuğu hava yolculuğunun da iyi geçeceğinin habercisiydi. Herkes varmaya can atıyor ve Doktor Fergusson'ın hazırlıklarını sona erdirmek istiyordu.

Sonunda gemi, aynı adla anılan adadaki Zanzibar şehrinin görüş alanına girdi ve 15 Nisan'da, sabah saat on birde limana demir attı.

Zanzibar adası, Fransa ve İngiltere'nin müttefiki Maskat imamına aittir ve kesinlikle de onun en güzel yerleşimidir. Liman, komşu ülkelerden çok sayıda gemiyi ağırlar.

Ada, Afrika kıyısından sadece, en geniş kısmı otuz mili* aşmayan bir kanalla ayrılmıştır.

Büyük miktarda zamk, fildişi ve özellikle de zenci ticareti yapılır; çünkü Zanzibar'da önemli bir köle pazarı vardır. İç kesimlerdeki şeflerin durmaksızın giriştiği savaşlarda elde edilen bütün bu ganimet bu noktada yoğunlaşır. Bu trafik bütün doğu kıyısı boyunca ve Nil'in bulunduğu enlemlere

* On iki buçuk fersah.

kadar da uzanır; Mösyö G. Lejean, bu ticaretin orada, Fransız bayrağı altında açıkça yapıldığına tanıklık etmiştir.

Resolute adaya varır varmaz Zanzibar'ın İngiliz konsolosu gemiye gelerek, bir aydır Avrupa gazeteleri sayesinde haberdar olduğu planların sahibi olan Doktor'a, kendisinin hizmetinde olduğunu söyledi; oysa o ana kadar pek çok kişiden oluşan "inanmazlar topluluğu" arasında yer almıştı.

"Tereddüt ediyordum," dedi Samuel Fergusson'a elini uzatırken, "ama artık hiçbir şüphem kalmadı."

Kendi evini Doktor'a, Dick Kennedy'ye ve doğal olarak cesur Joe'ya açtı.

Doktor dikkat ve titizlikle Yüzbaşı Speke'ten gelen çeşitli mektuplardan bilgi edinmişti. Yüzbaşı ile beraberindekiler, Gogo ülkesine ulaşmadan önce açlık ve kötü hava koşulları yüzünden çok azap çekmişlerdi, büyük güçlüklerle ilerliyorlardı ve artık durumları hakkında hemen haber verebileceklerini düşünmüyorlardı.

"İşte kaçınmamız gereken tehlikeler ve mahrumiyetler," dedi Doktor.

Üç yolcunun bavulları konsolosun evine taşındı. Balonu Zanzibar kumsalına indirmeye hazırlandılar; sinyal direğinin yakınında, balonu doğu rüzgârlarından koruyacak büyük bir binanın yanında elverişli bir alan vardı. Temeli üzerinde duran bir fıçıya benzeyen ve bu fıçının yanında Heidelberg fıçısının* sadece basit bir varilden ibaret kaldığı bu büyük kule, kale olarak kullanılıyordu ve bir çeşit tembel, kavgacı asker olan mızraklı Beluçlar sahanlıkta geceyi geçiriyorlardı.

Konsolos, balon indirilirken ada halkının bu duruma zorla karşı çıkacağı konusunda onları uyardı. Hiçbir şey bağnazca hırslardan daha kör değildir. Havalara yükseleceği söylenen bir Hıristiyanın geldiği haberi öfkeyle karşılanmıştı; Araplardan daha heyecanlı zenciler bu planda dinlerine

* Heidelberg Kalesi'nde bulunan, dünyanın en büyük şarap fıçısı. (ç.n.)

karşı düşmanca bir niyet görmüşlerdi. Güneş ve ayın istendiğini sanıyorlardı. Bu iki gök cismi, Afrikalı ilkel topluluklar için dinsel saygı nesneleridir. Böylece, bu kutsal yolculuğa karşı çıkmaya karar vermişlerdi.

Bu niyetlerden haberdar olan konsolos, bu konuda Doktor Fergusson ve Komutan Pennet ile görüştü. Komutan Pennet, bu tehditler karşısında yelkenleri suya indirmek istemiyordu, ama dostu bu konuda söz dinlemesini sağladı.

– Kesinlikle sonunda kazanan biz oluruz, dedi ona. Hatta İmam'ın askerleri bile gerekirse bize yardımcı olacaklardır; ama sevgili Komutan, kaza geliyorum demez. Balonun onarılamayacak bir şekilde hasar göreceği bir kazaya yol açmak için tek bir kötü hamle yeterli olacaktır ve yolculuk, tekrarı olmayacak şekilde tehlikeye girecektir. Bu nedenle çok dikkatli hareket etmek gerekiyor.

– Peki ne yapmalı? Afrika kıyısında da karaya çıksak aynı güçlüklerle karşılacağız! Ne yapacağız?

– Oldukça basit, dedi konsolos. Limanın ötesindeki şu adaları görüyor musunuz? Balonunuzu bu adalardan birine indirin, çevrenizi denizcilerle kuşatın, böylece hiçbir tehlikeye girmemiş olacaksınız.

– Harika, dedi Doktor. Hem hazırlıklarımızı da rahat rahat tamamlarız.

Komutan öneriye uydu. *Resolute*, Koumbeni adasına yaklaştı. 16 Nisan sabahı balon, toprağı dikenli büyük ormanlık alandaki bir açıklığın ortasında emniyete alındı.

Seksen fit uzunluğunda iki direk dikildi ve birbirlerinden de seksen fit uzağa yerleştirildiler. Uçlarına sabitlenmiş bir dizi palanga, çapraz bir kablo yardımıyla balonun kaldırılmasına olanak sağlıyordu; balon o sırada tamamen sönüktü. İç balon, dış balonun üstüne, onun gibi kaldırılacak şekilde tutturulmuştu.

Her iki balonun da alt uzantısına iki hidrojen giriş borusu bağlandı.

Ayın 17'si, gaz üretimini sağlayan cihazın düzenlenmesiyle geçti. Bu cihaz, içlerinde, büyük miktarda suyla birlikte hurda metal ve sülfürik asit yardımıyla suyun ayrıştığı otuz fıçıdan oluşuyordu. Hidrojen, geçişi sırasında yıkandıktan sonra büyük, merkezi bir fıçıya gidiyordu ve oradan, giriş boruları yardımıyla her bir balona dağılıyordu. Böylece her biri, kusursuz bir doğrulukla belirlenmiş bir gaz miktarıyla doluyordu.

Bu işlem için bin sekiz yüz altmış altı galon* sülfürik asit, on altı bin elli libre** demir ve dokuz yüz altmış altı galon*** su kullanılması gerekiyordu.

Bu işlem ertesi gece, sabah saat üçe doğru başladı ve yaklaşık sekiz saat sürdü. Ertesi gün ağ ile kaplı balon, toprak dolu çok sayıda çuvalla tutulan sepet üzerinde zarafetle sallanıyordu. Genleştirme cihazı, büyük bir dikkatle monte edildi ve balondan çıkan borular silindirik kasaya takıldı.

Çıpalar, halatlar, aletler, yolculuk örtüleri, tente, erzak ve silahlar da sepette kendilerine ayrılan yerleri almalıydı. Su işi Zanzibar'da ayarlanmıştı. İki yüz librelik safra, sepetin altına yerleştirilmiş, ne olur ne olmaz diye kolay ulaşılabilecek elli çuvala bölüştürülmüştü.

Bu hazırlıklar akşam saat beşe doğru tamamlandı; nöbetçiler, adanın etrafında sürekli olarak nöbet tutuyordu ve *Resolute*'un kayıkları kanalda vızır vızır dolaşıyordu.

Zenciler bağırarak ve yüzlerini buruşturarak memnuniyetsizliklerini göstermeye devam ediyorlardı. Büyücüler, bütün bu öfkeyi körükleyerek kızgın gruplar arasında dolaşıyorlardı. Bazı fanatikler yüzerek adaya ulaşmaya çalıştı, ancak kolayca uzaklaştırıldılar.

Böylece büyüler ve büyülü sözler başladı; bulutlara hâkimmiş gibi yapan yağmur yağdıranlar kasırgaları ve "taş

---

* Üç bin iki yüz elli litre.

** Sekiz tondan fazla demir.

*** Yaklaşık kırk bir bin iki yüz elli litre.

yağmurlarını"* yardıma çağırdılar. Bunun için, ülkenin her çeşit ağacından yapraklar topladılar. Kalbine sapladıkları uzun bir iğneyle bir koyunu öldürürken, bir yandan da bu yaprakları kısık ateşte kaynattılar. Ancak bütün bu törenlere rağmen gökyüzü berraktı; koyunları ve buruşmuş suratlarıyla kaldılar.

Zenciler daha sonra, hindistancevizi ağacından çıkarılan yakıcı bir likör, "tembo" ya da "togwa" adı verilen son derece baş döndürücü bir birayla sarhoş olup öfkeli içki âlemlerine kendilerini bıraktılar. Kayda değer bir melodiye sahip olmayan ama ritimleri çok düzgün şarkıları gece geç saatlere kadar devam etti.

Akşam saat altıya doğru son bir yemek, gezginleri Komutan ile subaylarının masasında bir araya getirdi. Artık kimsenin konuşmadığı Kennedy alçak sesle anlaşılmayan sözcükler mırıldanıyordu; gözlerini Doktor Fergusson'dan ayırmıyordu.

Yemek sırasında biraz hüzün hâkimdi. Bu yüce anın yaklaşması, herkesin can sıkıcı düşüncelere dalmasına neden oluyordu. Bu cesur gezginlerin kaderinde ne vardı? Bir daha arkadaşları arasında bulunabilecek, bir evde ocağın başında oturabilecekler miydi? Yolculuk aletleri bozulsa vahşi toplulukların arasında, keşfedilmemiş bölgelerde, uçsuz bucaksız çöllerin ortasında ne yapacaklardı?

O zamana kadar dağınık ve pek de akla gelmeyen bu düşünceleri böylece aşırı coşkun hayaller kuşattı. Hep soğuk, daima duygusuz Doktor Fergusson havadan sudan konuşuyordu, ama bu bulaşıcı hüznü ortadan kaldırmaya çalışması boşunaydı; sonunda ona da bulaştı.

Doktor ile beraberindekilere karşı birtakım gösterilerden korkulduğundan, üçü de *Resolute*'ta uyudular. Sabah saat altıda kamaralarından ayrılıp Koumbeni adasına gittiler.

Balon, doğu rüzgârının yarattığı esintiyle hafifçe sallanıyordu. Kendisini yere bağlayan çuvalların yerini yirmi deniz-

* Zencilerin dolu yağışına verdikleri ad.

ci almıştı. Komutan Pennet ile subayları bu görkemli kalkışa eşlik ediyorlardı.

Bu sırada Kennedy, doğruca Doktor'a gidip elini tuttu ve şöyle dedi:

– Yola çıkma konusunda ciddi misin Samuel?

– Çok kararlıyım sevgili Dick.

– Seni bu yolculuğa çıkmaktan alıkoyabilmek için elimden gelen her şeyi yaptım mı?

– Yaptın.

– O halde bu konuda vicdanım rahat, sana eşlik edeceğim.

– Bundan emindim, diye karşılık verdi Doktor, bir duygunun yüzünü hızla yalayıp geçmesine izin vererek.

Veda anı gelmişti. Komutan ile subayları, gururlu ve neşeli vakur Joe'yu da es geçmeden cesur dostlarını sevgiyle kucakladılar. Orada bulunan herkes kendi adlarına Doktor Fergusson'ın elini sıkmak istiyordu.

Saat dokuzda, üç yol arkadaşı sepette yerlerini aldı; Doktor üfleci yaktı ve hızla ısı üretmesi için alevi açtı. Mükemmel bir dengeyle yerde tutulan balon birkaç dakika sonra havalanmaya başladı. Denizciler, tuttukları halatları biraz bükmek zorunda kaldı. Sepet yirmi fit kadar yükseldi.

"Dostlarım," diye bağırdı, iki yol arkadaşı arasında ayakta duran Doktor ve şapkasını çıkararak sözlerine devam etti: "Uçan gemimize, ona şans getirecek bir ad verelim! Adı *Victoria** olsun!"

Bunun üzerine müthiş bir tezahürat koptu:

"Yaşasın kraliçe! Yaşasın İngiltere!"

Bu sırada balonun yükselme gücü şaşılacak derecede arttı. Fergusson, Kennedy ve Joe, dostlarına son kez veda ettiler.

"Halatları bırakın!" diye bağırdı Doktor.

Ve *Resolut*e'un dört emektar topu *Victoria*'nın şerefine patlarken, balon hızla gökyüzüne yükseldi.

---

* (Lat.) Zafer. (ç.n.)

XII

Boğazı geçiş. – Mrima. – Dick'in sözü ve Joe'nun önerisi. – Kahve tarifi. – Uzaramo. – Bahtsız Maizan. – Duthumi Dağı. – Doktor'un haritaları. – Cümbez ağacının üzerinde gece.*

Hava berrak, rüzgâr ılımlıydı; *Victoria* neredeyse dimdik, barometre sütununda iki inç eksi iki çizgisinde** bir basınçla gösterilen 1500 fit yüksekliğe kadar tırmandı.

Bu yükseklikte, daha da belirgin bir akım balonu güneybatıya taşıdı. Gezginlerin gözlerinin önünde ne de muhteşem bir gösteri gerçekleşiyordu!

Zanzibar adası bütünüyle görünüyordu ve geniş bir düzlem küredeki*** gibi daha koyu bir renkte beliriyordu. Tarlalar çeşitli renk kesitleri gibi görünüyordu. Büyük ağaç yığınları orman ve fundalıkları işaret ediyordu.

Ada halkı karınca kadar görünüyordu. "Yaşa" sesleri ve bağırışlar havada yavaş yavaş sönüyordu ve sadece geminin top atışları balonun içbükeyliğinde, alt kısımda titreşiyordu.

"Bütün bunlar ne kadar da güzel!" diye haykırdı Joe sessizliği ilk kez bozarak.

---

* *Ficus sycomorus*; tropikal incir olarak da bilinen bir ağaç. (ç.n.)

** Yaklaşık beş santimetre. Basınç, yüz metrelik yükseliş başına yaklaşık bir santimetredir.

*** Düzlem küre; yer küredeki şekilleri bütün olarak bir düzlem üzerinde göstermek amacıyla hazırlanan harita. (ç.n.)

Kimse karşılık vermedi. Doktor, barometrik değişkenleri gözlemlemek ve yükselişle ilgili çeşitli ayrıntıları not etmekle meşguldü.

Kennedy seyrediyordu; her şeyi görecek göz yoktu onda.

Güneş ışınları üflecin yardımına gelince gaz basıncı arttı. *Victoria* 2500 fit yüksekliğe ulaştı.

Resolute sıradan bir tekne gibi görünüyordu ve Afrika kıyısı, uçsuz bucaksız bir köpük sınırıyla doğuda ortaya çıkmaya başlamıştı.

– Konuşmayacak mısınız? dedi Joe.

– Seyrediyoruz, diye yanıtladı Doktor, dürbününü kıtaya doğru çevirirken.

– Kendi adıma, konuşmam gerek.

– Rahat ol Joe, istediğin kadar konuş!

Böylece Joe, tek başına korkunç bir yansıma sözcük tüketimi gerçekleştirdi. Dudaklarından "Ah"lar, "Oh"lar, "Hı"lar çıktı.

Denizi geçtikleri sırada Doktor, bu yükseklikte kalmanın uygun olacağına karar verdi; geniş bir alanda sahili gözlemleyebiliyordu. Yarı açık tentenin içinde asılı termometre ile barometre sürekli olarak görüş alanındaydı. Dış kısma yerleştirilen ikinci bir barometre gece nöbetlerinde hizmet edecekti.

İki saatin sonunda, sekiz milin biraz üzerinde bir hızla itilen *Victoria* kıyıya büyük ölçüde varmıştı. Doktor, yere yaklaşmaya karar verdi. Üflecin alevini kıstı ve çok geçmeden balon, yerden 300 fitlik bir yüksekliğe kadar indi.

Afrika'nın doğu kıyılarının bu kısmına adını veren Mrima'nın üzerindeydiler. Kalın mangrov* şeridi kıyıları koruyordu; alçak gelgit, Hint Okyanusu'nun dişleriyle kemirdiği kalın köklerini ortaya çıkarıyordu. Bir zamanlar sahil

---

* Gelgitlerin oluştuğu sahiller, bataklıklar ve çamurlu kıyılarda yetişen bazı çalı ve ağaç türlerinin bir araya gelerek oluşturdukları ormana verilen ad. (ç.n.)

şeridini oluşturan kum tepeleri ufukta yuvarlaklaşıyordu ve Nguru Dağı, kuzeybatıda zirvesini gösteriyordu.

Victoria, bir köyün yakınından geçti, haritasına bakan Doktor, buranın Kaole olduğunu anladı. Toplanan halkın tamamı öfke ve korkuyla bağırıp çağırıyordu. Oklar bütün bu aciz kızgınlığın üzerinde görkemle sallanan hava canavarına doğru boşuna çevriliyordu.

Rüzgâr onları güneye doğru götürüyordu, ama Doktor bu yönelmeden endişe etmiyordu. Tam tersine; bu, Yüzbaşı Burton ile Yüzbaşı Speke'in izlediği güzergâhı takip etmesini sağlayacaktı.

Kennedy'nin de sonunda Joe gibi çenesi düştü. Hayranlık dolu cümlelerini karşılıklı olarak birbirlerine yolluyorlardı.

– Peh, araba da neymiş! diyordu biri.

– Peh, buharlı gemi de neymiş! diyordu öteki.

– Peh, hiçbir şey görmeden ülkeler geçip gittiğimiz demiryolu da neymiş! diyordu Kennedy.

– Bana balondan bahsedin, diyordu Joe. Gittiğimizi hissetmiyoruz ve doğa, gözlerimizin önüne serilme zahmetine giriyor!

– Ne gösteri! Ne hayranlık! Ne coşku ama! Hamakta rüya görmek gibi!

– Yemek yiyecek miyiz? diye sordu açık havada iştahı açılan Joe.

– İyi fikir oğlum.

– Ah! Hazırlaması uzun sürmeyecek! Peksimet ve kurutulmuş et.

– Ve istediğiniz kadar kahve, diye ekledi Doktor. Üflecimin ısısından biraz ödünç almana izin veriyorum; yeterince var, bu sayede yangın konusunda endişelenmemize gerek kalmayacak.

– Bu korkunç olurdu, dedi Kennedy. Üzerimizde bir barut fıçısı bulunması gibi.

– Tam olarak öyle sayılmaz, dedi Fergusson. Ama sonuç

olarak gaz tutuşursa yavaş yavaş kendini tüketir ve yere ineriz, bu da bizi üzer; ama korkmayınız, balonumuz hava geçirmeyecek şekilde kapalı.

– O zaman yiyelim, dedi Kennedy.

– Şimdi beyler, dedi Joe. Ben de sizin gibi yerken, bir yandan da öyle bir kahve hazırlayacağım ki bayılacaksınız.

– İşin aslı, dedi Doktor, binlerce erdemi arasında Joe'nun bu lezzetli içeceği hazırlama konusunda olağanüstü bir yeteneği var; kahveyi, bana asla söylemek istemediği çeşitli türleri harmanlayarak yapıyor.

– Pekâlâ, efendim, madem havadayız, tarifimi size açıklayabilirim. Eşit miktarda Moka, Bourbon ve Nunez Nehri kahvelerinden oluşan bir karışım sadece.

Birkaç dakika sonra üzerinde dumanıyla üç fincan kahve hazırdı ve misafirlerin iyi bir ruh haliyle çeşnilendirdikleri esaslı yemek son buldu. Ardından herkes gözlem noktalarına geri döndü.

Bu bölge aşırı verimliliğiyle göze çarpıyordu. Dolambaçlı ve dar yollar yeşil kemerler altında kayboluyordu. Olgunlaşmış tütün, mısır, arpa ekili tarlaların üzerinden geçiyorlardı; sağda solda düz sapları ve parlak kızıl renkli çiçekleriyle geniş pirinç tarlaları vardı. Leoparların dişlerinden korumak için direkler üzerinde yükselen büyük kafeslere kapatılmış koyun ve keçiler görülüyordu. Yemyeşil bir bitki örtüsü bu cömert toprağa dağılıyordu. Pek çok köyde, *Victoria*'nın görülmesiyle birlikte bağırış ve şaşkınlık sahneleri tekrarlanıyordu ve Doktor Fergusson dikkatle, okların erişemeyeceği bir yükseklikte duruyordu. Bitişik kulübelerinin çevresinde toplanan halk, beyhude yere lanet ederek bu gezginleri uzun uzun izliyordu.

Öğlen, Doktor haritasına bakarak Uzaramo* bölgesinin üzerinde bulunduklarını tahmin etti. *Victoria*'nın oyun oynarmışçasına üzerlerinden geçtiği hindistanceviziyle, papa-

* Bu bölgenin dilinde "ülke" demektir.

yayla, pamukla dolu kırsal kendini gösteriyordu. Joe, Afrika'da olduğu sürece bu bitki örtüsünü çok doğal buluyordu. Kennedy, vurulmak için kendilerini daha iyi gösteremeyecek tavşanlar ve bıldırcınlar gördü, ama ava ulaşmak imkânsız olacağından bu sadece barut harcamak anlamına gelirdi.

Balon pilotlarımız, saatte on iki mil hızla ilerliyorlardı ve yakında 38° 20′ boylamında, Tounda köyünün üzerinde olacaklardı.

"Burton ile Speke'in korkunç biçimde ateşlendikleri ve bir an için yolculuklarının tehlikeye girdiğine inandıkları köy burası," dedi Doktor. "Yine de kıyıdan hâlâ biraz uzaktaydılar; ama yorgunluk ve yoksunluk çoktan kendini sertçe hissettirmeye başlamıştı."

Gerçekten de bu ülkede bitmek bilmez bir sıtma egemendi; Doktor, yakıcı güneşle dumanı pompalanan bu nemli toprağın miyasmasının üzerinde balonu yükseltse bile hasarı önleyemeyebilirdi.

Ara sıra, yola devam etmek için bir "kraal"da akşam serinliğini bekleyerek dinlenen bir kervan görülüyordu. Bunlar, tacirlerin sadece vahşi hayvanlara karşı değil, bölgenin yağmacı kabilelerine karşı da sığındığı, çit ve balta girmemiş ormanlarla çevrili geniş sahalardır.

Victoria'yı görünce yerlilerin kaçtığı, dağıldığı görülüyordu. Kennedy onlara daha yakından bakmak istiyor, ama Samuel sürekli buna karşı çıkıyordu.

– Şefler tüfek taşıyor, diyordu. Balonumuz, kolayca bir merminin hedefi olabilir.

– Kurşun deliği düşmemize neden olur mu? diye sordu Joe.

– Hemen olmaz, ama çok geçmeden bu delik, bütün gazımızın uçup gitmesine neden olacak koca bir yırtığa dönüşür.

– O zaman bu inançsızlarla aramızda saygılı bir mesafe bırakalım. Bizi havada süzülürken gördüklerinde ne düşünüyorlardır? Bize tapmak istediklerine eminim.

– Bırakalım tapsınlar, dedi Doktor, ama uzaktan. Böylece kazançlı oluruz. Bakın, bölgenin görünüşü değişmeye başladı bile, artık köyler daha seyrek, mango ağaçları kayboldu, bu yükseklikte yetişmiyorlar. Toprak inişli çıkışlı bir hal aldı, yakında dağların bulunduğunun belirtisi.

– Gerçekten, dedi Kennedy, bu tarafta birtakım yükseltiler gördüğümü sanıyorum.

– Batıdakiler... Ourizara sıradağlarının ilki Duthumi Dağı var, kuşkusuz, bu dağın ardına sığınarak geceyi geçireceğimizi umuyorum. Üflecin ateşini daha da körükleyeceğim. Beş yüz-altı yüz fit yükseklikte kalmak zorundayız.

– Ne olursa olsun bu, benzersiz bir fikir beyefendi, dedi Joe. Manevra ne zor ne de yorucu, musluğu çeviriyoruz, o kadar.

– Burada daha rahatız, dedi avcı balon yükselirken. Şu kızıl kumlara düşen güneş ışınlarının yansıması dayanılmaz bir hal alıyordur.

– Ne kadar da harika ağaçlar! diye haykırdı Joe. Çok doğallar, ama çok güzeller! Bir düzinesinden bir orman çıkar.

– Bunlar baobap ağaçları, dedi Doktor Fergusson. Bakın, şuradakinin gövdesinin çevresi yüz fit olabilir. Fransız Maizan 1845'de, belki de bu ağacın dibinde can vermiştir, çünkü yalnız başına tehlikeye atıldığı Deje la Mhora köyünün üzerindeyiz. Bu bölgenin şefi, Maizan'ı ele geçirip bir baobabın dibine bağlamıştı ve bu acımasız zenci, savaş şarkıları çalınırken yavaş yavaş eklemlerini kesmişti; ardından boğazından bir parça kesmiş, kör bıçağını bilemek için durmuş ve zavallının başını, bedeninden kesilmeden kopartmıştı! Bu zavallı Fransız yirmi altı yaşındaydı!

– Peki Fransa da benzer bir cinayetle öç almamış mı? diye sordu Kennedy.

– Fransa karşılık istedi, Zanzibar Said'i katili yakalamak için her şeyi yaptı ama başaramadı.

– Yolda durmamamızı rica ediyorum, dedi Joe. Yükselelim efendim, yükselelim, bana kulak veriniz.

– Duthumi Dağı karşımızda yükseldiğinden bunu daha da istekle yapacağım Joe. Hesaplarım doğruysa, akşam yediden önce dağı aşmış olacağız.

– Gece yolculuk etmeyecek miyiz? diye sordu avcı.

– Mümkün olduğunca hayır. Özen ve dikkatle bunu sorunsuz atlatırız, ama Afrika'yı sadece aşmak yetmiyor, görmek de gerek.

– Şimdiye kadar şikâyet edecek bir şeyimiz yok, efendim. Burası çöl değil, dünyanın en ekili ve en verimli ülkesi! Yani coğrafyacılara inanabilirsiniz!

– Bekleyelim Joe, bekleyelim, daha sonra göreceğiz.

Akşam saat altı buçuğa doğru *Victoria*'nın karşısında Duthumi Dağı belirdi; dağı aşmak için üç bin fit yükselmek gerekiyordu ve bunun için Doktor'un sıcaklığı on sekiz derece* artırması yeterliydi. Gerçekten de balonu parmağında oynattığını söyleyebiliriz. Kennedy, Doktor'a üzerinden aşılması gereken engelleri işaret etti ve *Victoria*, dağı yalayarak gökyüzünde yükseldi.

Balon, saat sekizde dağın eğimi daha yumuşak diğer yamacından indi; çıpalar sepetin dışına fırlatıldı ve içlerinden biri devasa bir cümbezin dallarıyla buluşarak oraya sıkıca dolandı. Joe hemen iple aşağı indi ve çıpayı bağladı. İpek merdiven sarkıtıldı ve ustalıkla yukarı tırmandı. Balon, doğu rüzgârlarından korunarak, neredeyse hareketsiz kaldı.

Akşam yemeği hazırlandı; hava gezisinin heyecanı içindeki gezginler erzaklarında büyük bir gedik açtılar.

"Bugün ne kadar yol yaptık?" diye sordu Kennedy endişe verici büyüklükteki lokmaları yutarken.

Doktor, Ay'ı gözlemleyerek yönünü tayin etti ve kendisine rehberlik eden mükemmel haritasına başvurdu. Bu harita, dostu bilgin Petermann'ın Gotha'da yayımladığı ve Doktor'a da yolladığı *der Neuester Entedekungen in Afrika***

* 10°C.

** Afrika'daki Son Keşifler. (ç.n.)

atlasından alınmıştı. Bu atlas, Doktor'un bütün yolculuğuna hizmet edecekti; çünkü Burton ile Speke'in Büyük Göller'e giden güzergâhını, Doktor Barth'a göre Sudan'ı, Guillaume Lejean'a göre aşağı Senegal'i ve Doktor Baikie'nin anlattığı Nijer deltasını içeriyordu.

Fergusson, Nil hakkında bilinen bütün bilgileri tek elde toplayan "The sources of the Nil, being a general survey of the basin of that river and of its headstream with the history of the Nilotic discovery by Charles Beke, Th.D."* başlıklı bir kitabı da yanına almıştı.

Ayrıca *Londra Coğrafya Derneği Bültenleri*'nde yayımlanan harika haritaları da elinde bulunduruyordu ve böylece, keşfedilen ülkelerin hiçbir noktasını atlamayacaktı.

Haritasını işaretleyerek yolunun enlemde iki derece ya da batıda yüz yirmi mil** olduğunu buldu.

Kennedy, yolun güneye doğru gittiğini fark etti; ama bu yön, öncellerinin izlerini olabildiğince keşfetmek isteyen Doktor'u memnun ediyordu.

Her birinin diğer ikisinin güvenliğini sağlayacağı şekilde uyanık kalabilmesi için geceyi üç nöbete bölmeye karar verdiler. Doktor saat dokuz nöbetini, Kennedy gece yarısı nöbetini ve Joe sabah üç nöbetini aldı.

Böylece, Doktor Fergusson uyanık kalırken, örtülerine sarınan Kennedy ile Joe tentenin altına uzanıp huzurla uyudular.

---

* Nil'in kaynakları, İlahiyat Doktoru Charles Beke'nin Nilotik dilleri keşfinin öyküsüyle birlikte bu nehrin havzasının ve kaynak akıntısının genel bir araştırması. (ç.n.)

** Elli fersah.

XIII

Hava değişimi. – Kennedy'nin ateşi. – Doktor'un ilacı. – Yerde yolculuk. – Imenge havzası. – Rubeho Dağı. – Altı bin fitte. – Gün içinde bir mola.

Gece sakin geçti, ama cumartesi sabahı uyandıklarında Kennedy yorgunluk, ateş ve titremeden şikâyet ediyordu. Hava değişiyordu. Gökyüzünü kaplayan yoğun bulutlar yeni bir tufanın habercisiydi sanki. Belki yılda sadece ocak ayındaki on beş gün haricinde sürekli yağmur yağan şu Zungomero hüzünlü bir bölgeydi.

Çok geçmeden gezginler şiddetli bir yağmura yakalandı. Altlarında, bir nevi anlık sel anlamına gelen "nullah"ların kestiği, ayrıca dikenli çalılar ve devasa sarmaşıkların tıkadığı yollar geçit vermez bir hal almıştı. Yüzbaşı Burton'ın bahsettiği şu hidrojen sülfür sızıntıları belirgin biçimde hissediliyordu.

– Yüzbaşı Burton'a göre her fundalığın arkasında bir ceset saklıymış gibi kokuyor, haklıymış, dedi Doktor.

– Ne pis bir ülke, dedi Joe. Bence Bay Kennedy geceyi burada geçirdiği için kendini pek iyi hissetmiyor.

– Gerçekten de ateşim çok yükseldi, dedi avcı.

– Bu şaşırtıcı değil sevgili Dick, Afrika'nın en sağlıksız bölgelerinden birinde bulunuyoruz, ama burada uzun süre kalmayacağız. Yola koyulalım.

Joe'nun ustaca manevrası sayesinde çıpa çözüldü ve Joe merdiveni kullanarak tekrar sepete döndü. Doktor telaşla

gazı genleştirdi ve *Victoria*, oldukça şiddetli bir rüzgârın itişiyle yeniden uçuşa geçti.

Bu kötü kokulu sisin ortasında birkaç kulübe ancak seçiliyordu. Bölgenin manzarası değişti. Afrika'da sağlıksız bir bölgenin, son derecede sağlıklı başka bir bölgeyle komşu olması sık rastlanan bir durumdur.

Kennedy belli ki acı çekiyordu ve ateş dayanıklı bünyesini bitkin düşürmüştü.

– Tam da hasta olunacak zaman, dedi örtüsüne sarınıp tentenin altına uzanırken.

– Biraz sabır sevgili Dick, dedi Doktor Fergusson. Hızla iyileşeceksin.

– İyileşmek mi! Tanrım! Samuel, yolculuk için hazırladığın ecza çantasında beni ayağa kaldıracak bir ilaç varsa zaman kaybetmeden onu bana ver. Gözüm kapalı yutacağım.

– Ondan daha iyisi var dostum Dick, sana elbette hiçbir şeye mal olmayacak bir ateş düşürücü vereceğim.

– Nasıl yapacaksın?

– Çok kolay. Basitçe, bizi boğan şu bulutların üstüne çıkacağım ve bu pis kokulu havadan uzaklaşacağım. Hidrojeni genleştirmek için senden on dakika rica ediyorum.

Daha on dakika dolmamıştı ki gezginler, nemli bölgeyi aştılar.

– Biraz bekle Dick, temiz hava ve güneşin etkisini hissedeceksin.

– İşte tedavi! dedi Joe. Ama bu olağanüstü!

– Hayır! Tamamen doğal.

– Ah! Doğallığına şüphem yok.

– Avrupa'da hastalara her gün yapıldığı üzere Dick'i temiz havaya göndereceğim; sarıhummadan korumak için Martinik'teki Piton Dağları'na* gönderir gibi.

– Ah demek öyle! Ama bu balon bir cennet, dedi kendini şimdiden daha iyi hissetmeye başlayan Kennedy.

* Martinik'in yüksek dağı.

– Her koşulda istikamet orası, dedi Joe ciddiyetle.

Bu sırada sepetin üzerinde toplanmış bulut kümeleri tuhaf bir manzara oluşturuyordu. Birbirleri üzerinde yuvarlanıyor ve güneş ışınlarını yansıtarak muhteşem bir parıltıyla iç içe geçiyorlardı. *Victoria* dört bin fit yüksekliğe ulaştı. Termometre, sıcaklıkta belirli bir düşüş olduğunu gösteriyordu. Artık yeryüzü görünmüyordu. Yaklaşık elli mil batıda Rubeho Dağı, ışıl ışıl zirvesiyle duruyordu; Ugogo bölgesinin 36° 20′ boylamındaki sınırını oluşturuyordu. Rüzgâr saatte yirmi mil hızla esiyordu; ama gezginler bu hızdan hiçbir şey anlamıyorlardı. Hiçbir sarsıntı hissetmiyorlardı, hareket hissi bile yoktu.

Üç saat sonra, Doktor'un öngörüsü gerçekleşti. Kennedy artık ateşten kaynaklanan titremeleri hissetmiyordu, iştahla karnını doyurdu.

– İşte, kinin sülfattan daha etkiliymiş, dedi memnuniyetle.

– Haklısınız, dedi Joe. Burası emeklilik günlerimi geçireceğim yer.

Sabah saat ona doğru, hava temizlendi. Bulutların arasından bir delik açıldı, yeryüzü tekrar ortaya çıktı; *Victoria* fark ettirmeden yere yaklaşıyordu. Doktor Fergusson balonu biraz daha kuzeydoğuya taşıyacak bir akım arıyordu; balonu yerden altı yüz fit yüksekliğe indirecekti. Bu bölge engebeli, hatta dağlıktı. Zungomero bölgesi bu enlemde yetişen son hindistancevizi ağaçlarıyla doğuda silinip gidiyordu.

Çok geçmeden bir dağın sırtı daha da belirgin bir çıkıntı halini aldı. Sağda solda birkaç zirve yükseliyordu. Beklenmedik biçimde ortaya çıkan sivri dikmenleri her an gözlemek gerekiyordu.

– Kör kayaların ortasındayız, dedi Kennedy.

– Sakin ol Dick, onlara değmeyeceğiz.

– Ne olursa olsun hoş bir yolculuk şekli! dedi Joe.

Gerçekten de Doktor, balonunu olağanüstü bir beceriklilikle yönlendiriyordu.

– Su içindeki bu topraklarda yürümek zorunda kalsaydık, dedi, sağlığa zararlı bir çamurda sürüklenirdik. Zanzibar'dan ayrıldığımızdan beri yük hayvanlarımızın yarısı çoktan yorgunluktan ölmüştü bile. Hayaletlere döner, umutsuzluğun pençesine düşerdik. Durmaksızın zorbalıklarına maruz kalacağımız rehberlerimizle, hamallarımızla bitmek tükenmek bilmez bir mücadele içinde olurduk. Gündüz nemli, dayanılmaz, bunaltıcı bir sıcak! Gece genellikle dayanılmaz bir soğuk ve çeneleri en kalın cibinlikleri delen, insanı deli eden bazı sineklerin ısırıkları! Bütün bunların yanında vahşi hayvanlardan ve acımasız ilkel topluluklardan bahsetmiyorum bile!

– Umarım bunlar hiç başımıza gelmez, demekle yetindi Joe.

– Hiçbirini abartmıyorum, diyerek sözlerine devam etti Doktor Fergusson. Zira bu topraklara ayak basmaya cesaret eden gezginlerin öyküleri insanı gözyaşlarına boğar.

Saat on bire doğru Imenge havzasını geçiyorlardı. Bu tepelere dağılmış kabileler *Victoria*'yı silahlarıyla boşuna tehdit ettiler. Sonunda balon, yeryüzünün Rubeho'dan önceki son engebeli kısmına vardı. Bu engebeli kısım Usagara Dağları'nın zirvesinde üçüncü bir sıradağı oluşturuyordu.

Gezginler, bölgenin orografik biçiminin tamamen farkındaydı. Duthumi'nin ilk basamağını oluşturduğu bu üç kol, boylamasına geniş ovalarla ayrılmıştı. Bu yüksek yamaçlar, aralarında eratik bloklar ve yassı çakıllar serpiştirilmiş toprak bulunan yuvarlak dikmenlerden oluşur. Bu dağların en dik eğimi, Zanzibar sahiline bakar. Batı yamaçlarında sadece eğimli yaylalar vardır. Arazideki çöküntü alanları, bitki örtüsünün gür olduğu kara ve bereketli toprakla kaplıdır. Çeşitli akarsular doğuya doğru yayılır ve devasa cümbez ağacı, demirhindi, su kabağı ve palmira kümelerinin ortasındaki Kingani Nehri'ne dökülür.

– Dikkat! dedi Doktor Fergusson. Adı, bu bölgenin dilinde "rüzgârlar geçidi" anlamına gelen Rubeho'ya yaklaşıyoruz. Sivri dağ sırtlarının zirvelerini belirli bir yüksekliğe

kadar iki katı boyutunda düşünmekte yarar var. Haritam doğruysa, beş bin fitten daha yükseğe çıkacağız.

– Bu kadar yüksek bölgelere sık sık çıkacak mıyız?

– Nadiren. Afrika'daki dağların yüksekliği, Avrupa ve Asya'daki zirvelere oranla daha ortalama görünüyor. Ama ne olursa olsun, *Victoria*'mız bunları aşma konusunda bizi mahcup etmeyecektir.

Gaz, sıcağın etkisiyle kısa sürede genleşti ve balon, oldukça belirgin bir yükselişe geçti. Hidrojenin genleştirilmesi hiçbir tehlike yaratmıyordu ve balonun geniş hacmi sadece dörtte üç doluydu. Barometre, neredeyse sekiz inçlik bir basınçla, altı bin fit yüksekliği gösteriyordu.

– Uzun süre daha böyle mi gideceğiz? diye sordu Joe.

– Havaküre altı bin kulaç yüksekliğe kadar ulaşıyor, dedi Doktor. Kocaman bir balonla oldukça yukarıya çıkabiliriz. Bay Brioschi ile Bay Gay-Lussac'ın yaptığı buydu; ama bu durumda ağızlarından, kulaklarından kan geldi. Solunabilir hava yoktu. Birkaç yıl önce iki gözü pek Fransız, Mösyö Barral ile Mösyö Bixio da yüksek bölgelerde tehlikeye atıldı, ama balonları yırtıldı...

– Düştüler mi peki? diye sordu heyecanla Kennedy.

– Tabii ki! Ama bilginlere yakışır şekilde, hiçbir zarar görmeden düştüler.

– Pekâlâ beyler! dedi Joe. Siz onların düşüşünü tekrarlamakta özgürsünüz, ama cahilin teki olan bendeniz, ne çok alçak ne de çok yüksek, akla uygun bir ortamda kalmayı tercih ediyorum. İnsanın gözü bu kadar yükseklerde olmamalı.

Altı bin fitte havanın yoğunluğu, belirgin biçimde düşmüştü bile; bu yükseklikte sesler güçlükle iletilir ve insan, sesleri daha zayıf işitir. Nesnelerin görünüşü bulanıklaşır. Gözler oldukça belirsiz biçimde, yalnızca büyük kütleleri seçebilir. İnsanlar, hayvanlar tamamen görünmez olur. Yollar ayakkabı bağcıklarına ve göller gölcüklere dönüşür.

Doktor ile beraberindekiler tuhaf bir haldeydiler. Son derece hızlı bir hava akımı onları, karla kaplı zirveleri görenle-

ri şaşırtan çorak dağların ötesine sürükledi. Engebeli görünümleri, dünyanın ilk günlerinden kalma tortul oluşumları kanıtlıyordu.

Güneş dorukta parlıyordu ve ışınları bu ıssız zirvelere dikine düşüyordu. Doktor, neredeyse dört ayrı yamaçtan oluşan ve düz bir çizgi halinde uzanan bu dağların tam bir taslağını çizdi, en uzun dağ sırası en kuzeyde bulunuyordu.

Çok geçmeden *Victoria*, oldukça koyu yeşil ağaçların serpiştirildiği ormanlık bir kuşak boyunca ilerleyerek Rubeho'nun diğer yamacından indi. Ardından, Ugogo bölgesinden önceki bir çeşit çölün sırtlarına ve dar geçitlerine geldiler; en aşağıda, kavrulmuş, çatlamış, sağına soluna tuzlu toprak bitkileri ve dikenli çalılar saçılmış sarı ovalar uzanıyordu.

Daha ileride ormana dönüşen bazı çalılar ufku süslüyordu. Doktor yere yaklaştı, çıpalar fırlatıldı ve içlerinden biri devasa bir cümbezin dallarına tutundu.

Joe, ağaçtan hızla kayarak çıpayı dikkatlice bağladı. Doktor, balonu havada durduracak belirli bir yükselme gücünde tutmak için üflecini açık bıraktı. Rüzgâr adeta birdenbire yatışmıştı.

– Şimdi, dedi Fergusson. Dostum Dick, biri kendin, biri de Joe için olmak üzere iki tüfek alın ve ikiniz de birkaç güzel antilop avlamaya çalışın. Akşam yemeğimiz olacaklar.

– Haydi ava! diye haykırdı Kennedy.

Merdiveni sallandırıp aşağı indi. Joe, daldan dala yuvarlanırcasına inmiş, uzuvlarını gererek Kennedy'yi bekliyordu. Doktor, iki yol arkadaşının ağırlığı olmayınca üfleci tamamen söndürebilirdi.

– Uçup gitmeyin efendim, diye bağırdı Joe.

– Sakin ol oğlum, sıkı sıkıya bağlıyım. Notlarımı düzenleyeceğim. İyi avlar, dikkatli olun. Ben de bulunduğum yerden bölgeyi gözlemleyeceğim ve şüpheli herhangi bir şey görmem durumunda bir el ateş edeceğim. Bu, bir toplanma işareti olacak.

– Anlaştık, dedi avcı.

XIV

Okaliptüs ağacı ormanı. – Mavi antilop. – Toplanma işareti. – Beklenmedik bir baskın. – Kanyeme. – Açık havada bir gece. – Mabunguru. – Jihoue-la-Mkoa. – Su tedariki. – Kazeh'e varış.

Çorak, kavrulmuş bölge, sıcağın çatlattığı killi topraktandı ve çöle benziyordu. Sağda solda kervan izleri, yarı kemirilmiş ve aynı toza karışmış beyaz insan ve hayvan kemikleri vardı.

Yarım saatlik bir yürüyüşten sonra Dick ile Joe, gözlerini dört açarak, parmakları tetikte bir okaliptüs ağacı ormanına girmişlerdi. Neyle karşılaşacaklarını bilemezlerdi. Joe bir keskin nişancı olmasa da ustaca silah kullanıyordu.

"Yürümek iyi geliyor Bay Dick, ama yine de bu toprak pek de rahat bir zemin sayılmaz," dedi etrafa yayılmış kuvars parçalarına çarparken.

Kennedy, Joe'ya susmasını ve durmasını işaret etti. Köpeksiz ne yapacağını bilmek zorundaydı ve Joe ne kadar çevik olursa olsun bir puanterin ya da tazının burnuna sahip olamazdı.

Birkaç gölcüğün kaldığı bir sel yatağında yaklaşık on-on iki kadar antiloptan oluşan bir sürü su içiyordu. Tehlikenin kokusunu alan bu zarif hayvanlar endişeli görünüyordu. Her bir yudum arasında, hareketli burun delikleri, avcıların yönüne doğru havayı koklarken, güzel başlarını heyecanla kaldırıyorlardı.

Kennedy bazı fundalık kümelerinin etrafından dolaşırken, Joe hareketsiz kaldı; menzile girdi ve ateş etti. Sürü, göz açıp kapayıncaya kadar kayboldu. Sadece, omuz ekleminden vurulmuş erkek bir antilop can vererek yere düşmüştü. Kennedy, avına koştu.

Bu bir mavi antiloptu*; karnı ve bacaklarının iç kısmı kar beyazı, gri üstüne soluk mavi renkli harika bir hayvan.

– Tam isabet! diye haykırdı avcı. Çok nadir görülen bir antilop türü. Umarım derisini saklayabilecek şekilde hazırlayabilirim.

– Vay canına! Yapabileceğinizi düşünüyor musunuz Bay Dick?

– Kesinlikle! Şu şahane posta bak.

– Ama Doktor Fergusson böylesi bir yükü asla kabul etmeyecektir.

– Haklısın Joe! Yine de böylesi güzel bir hayvanı tamamen terk etmek üzücü.

– Tamamen mi! Hayır Bay Dick. Sahip olduğu bütün besin değerini alacağız ve izin verirseniz bu antilobu, şerefli Londra kasaplar kurumunun bir üyesi kadar iyi temizleyeceğim.

– Nasıl istersen dostum, bir avcı olarak yeteneğimi biliyorsunuz, bir av hayvanını öldürdüğüm gibi derisini de kolayca soyabilirim.

– Bundan eminim Bay Dick. O halde üç taş üzerine bir ocak kurmaktan çekinmeyin; yeterli miktarda odununuz var ve kızgın kömürlerinizi kullanmak için sadece birkaç dakikanızı rica ediyorum.

– Uzun sürmeyecek, dedi Kennedy.

Hemen ocağını kurmaya başladı; birkaç dakika içinde ocak alev alev yanıyordu.

Joe, antilobun bedeninden, çok geçmeden lezzetli ızgaralara dönüşecek bir düzine pirzola ve en yumuşak fileto parçalarını ayırdı.

– İşte, dostum Samuel bundan memnuniyet duyacak, dedi avcı.

* Günümüzde mavi antilobun soyu tükenmiştir. (ç.n.)

– Ne düşünüyorum biliyor musunuz Bay Dick?

– Tabii ki yaptığını, bifteklerini düşünüyorsundur.

– Hiç de bile. Bir daha balonu bulamazsak suratımızın alacağı hali düşünüyorum.

– Ah, bu da nereden geldi aklına?! Doktor'un bizi terk edeceğini mi düşünüyorsun?

– Hayır, ama ya çıpa çözülürse?

– İmkânsız. Dahası Samuel, balonuyla yere inmeye çekinmezdi. Balonu oldukça iyi yönlendiriyor.

– Ama ya rüzgâr balonu alıp götürürse, ya bize doğru gelemezse.

– Göreceğiz Joe, varsayımlarını kendine sakla, hiç hoş değiller.

– Ah beyefendi, bu dünyada olmayacak şey yok. Her şey olabilir, o yüzden de dikkat etmek gerekir.

Bu sırada bir el silah sesi işitildi.

– Ah! dedi Joe.

– Benim karabinam! Sesini tanıdım.

– İşaret!

– Tehlikedeyiz!

– Belki de Doktor tehlikededir, dedi Joe.

– Gidelim!

Avcılar hızla avlarından alacaklarını aldılar ve Kennedy'nin dallarla işaretlediği yolu takip ederek geri dönmeye başladılar. Sık fundalık, çok da uzak olmaması gereken *Victoria*'yı görmelerini engelliyordu.

İkinci bir silah sesi işitildi.

– Acele etmeliyiz, dedi Joe.

– Ah! İşte bir kez daha patladı.

– Bu atış bana savunma amaçlı gibi geldi.

– Acele edelim.

Bütün güçleriyle koştular. Korunun sonuna geldiklerinde önce yerinde duran *Victoria*'yı, sonra da sepetteki Doktor'u gördüler.

– Ne olmuş ki? diye sordu Kennedy.

– Aman Tanrım! diye bağırdı Joe.

– Ne gördün?

– Orada, bir grup zenci balonu kuşatmış!

Gerçekten de, iki mil ötede otuz kadar kişi el kol hareketleri yapıp bağırarak, cümbezin dibinde zıplayarak balonu sıkıştırıyordu. Birkaçı ağaca tırmanmış, en yüksekteki dallara kadar ilerlemişti. Tehlike yakın görünüyordu.

– Efendimi kaybettik, diye haykırdı Joe.

– Haydi Joe, serinkanlılığını koru ve şöyle bir bak. Şu zencilerden dördünün hayatı bizim elimizde. İleri!

Sepetten atılan bir el silah sesi daha işitildiğinde, büyük bir hızla bir mil daha yaklaşmışlardı. Kurşun, çıpa halatına tırmanan iri bir iblisi vurmuştu. Cansız beden daldan dala çarparak düştü ve yerden yaklaşık yirmi fit yukarıda asılı kaldı; adamın iki kolu ve iki bacağı havada sallanıyordu.

– Nasıl? dedi Joe duraklayarak. Bu iblis, neresiyle tutunuyormuş ki, şu hayvan?

– Önemi yok, dedi Kennedy. Koşalım! Koşalım!

– Ah Bay Kennedy, diye bağırdı Joe kahkahayı basarak. Kuyruğuyla tutunmuş! Kuyruğuyla! Bu bir maymun! Hepsi sadece maymun.

– İnsanlardan beterler, dedi Kennedy, uluyan grubun ortasına doğru atılarak.

Bu, köpeksi burunlarıyla korkunç görünen oldukça zorlu, vahşi ve acımasız bir köpeksi maymun sürüsüydü. Yine de birkaç el atışla kolaylıkla haklanıyorlardı, sonunda bu kalabalık, yüzlerini buruşturup aralarından pek çoğunu yerde bırakarak kaçtı.

Kennedy çabucak merdivene asıldı; Joe cümbez ağaçlarının içinden çıkıyordu, çıpayı çözdü. Sepet, Joe'ya kadar indi ve o da zorlanmadan bindi. Birkaç dakika sonra *Victoria* gökyüzüne yükselip, ılımlı bir rüzgârın etkisiyle doğuya doğru yönelmekteydi.

– İşte bu bir saldırıydı! dedi Joe.

– Yerlilerin seni kuşattığını sandık.

– Neyse ki sadece maymunlardı! dedi Doktor.

– Uzaktan bakınca fark pek anlaşılmıyor sevgili Samuel.

– Yakından da anlaşılmıyor, dedi Joe.

– Ne olursa olsun, dedi Fergusson. Bu maymun saldırısı çok kötü sonuçlar doğurabilirdi. Sürekli salladıkları çıpa yerinden çıksaydı kim bilir rüzgâr beni nerelere götürürdü?

– Ben size ne demiştim Bay Kennedy?

– Haklıydın Joe, ama ne kadar haklı da olsan, o sırada görünüşleri iştahımı açan antilop bifteklerini hazırlamakla meşguldün.

– İnanırım, dedi Doktor. Antilop eti enfestir.

– Buna siz karar verin efendim, yemek hazır.

– Bana güvenin, dedi avcı, bu geyik eti dilimlerinde yabana atılmayacak vahşi bir koku var.

– Güzel! Hayatımın sonuna kadar antilop etiyle yaşayabilirim, diye karşılık verdi Joe ağzı tıka basa dolu. Özellikle de hazmı kolaylaştıran bir bardak *grog** eşliğinde.

Ardından da, saygı duyularak, tadı çıkarılarak içilen bahsi geçen içkiyi hazırladı.

– Şimdiye kadar gayet iyi gidiyor, dedi.

– Çok iyi, dedi Kennedy.

– Bakalım Bay Dick, bize eşlik ettiğiniz için pişman mısınız?

– Herhangi bir kişinin gelmemi engellemeye çalıştığını görmek isterdim, dedi avcı kararlı bir edayla.

Saat akşamın dördüydü. *Victoria* daha hızlı bir akımla karşılaşmıştı, zemin yavaş yavaş yükseliyordu ve çok geçmeden barometre sütunu, deniz seviyesinden bin beş yüz fit yükseldiklerini gösteriyordu. Bu yüzden Doktor, balonunu, genleşen oldukça güçlü bir gaz ve durmaksızın çalışan üfleçle desteklemek zorunda kaldı.

---

* Basit tanımıyla su ve romun karıştırılmasıyla elde edilen bir çeşit alkollü içki. (ç.n.)

Saat yediye doğru *Victoria* Kanyeme havzası üzerinde uçuyordu; Doktor, baobaplar ve su kabakları arasında kaybolan köyleriyle, on mil genişliğindeki bu engin açıklığı hemen tanıdı. Burası, medeniyetin belki de o kadar geri kalmamış yerlerinden olup, aile üyelerinin nadiren satıldığı Ugogo bölgesinin sultanlarından birinin yaşadığı yerdir; ama hayvanlar ve insanlar, çatısız yuvarlak ve saman yığınlarını andıran kulübelerde hep birlikte yaşarlar.

Kanyeme'den sonra zemin çorak ve taşlı bir hal aldı, ama bir saat sonra, Mdaburu'dan biraz uzaktaki verimli bir çöküntüde bitki örtüsü, tekrar eski canlılığına kavuştu. Günün bitişiyle rüzgâr da kesildi, hava yatışmış görünüyordu. Doktor, farklı yüksekliklerde boş yere akım arıyordu; doğanın bu sakinliği karşısında geceyi havada geçirmeye karar verdi ve daha fazla güvenlik için yaklaşık 1000 fit yükseldi. *Victoria* hareketsiz kaldı. Parlak ve görkemli, yıldızlı gecede sessizlik hâkimdi.

Doktor nöbet tutarken, Dick ve Joe huzurlu örtülerinin üzerine uzanıp derin bir uykuya daldılar; gece yarısı İskoç, Doktor'un yerini aldı.

"En küçük bir olayda beni uyandır," dedi Doktor ona, "ve özellikle de barometreden gözlerini ayırma. O bizim pusulamız!"

Gece soğuktu, gece ve gündüz sıcaklığı arasında yirmi yedi dereceye* varan farklar oluşuyordu. Karanlıkla birlikte, açlık ve susuzlukla saklandıkları yerlerden çıkan hayvanların gece konseri işitiliyordu. Aslanların heybetli pes sesleri bu canlı orkestranın ahengini desteklerken kurbağaların, çakalların çığlıklarıyla iki katına çıkan tiz sesleri yankılanıyordu.

Sabahleyin yerine geçen Doktor Fergusson pusulasına baktı ve geceleyin rüzgârın yönünün değişmiş olduğunu gördü. *Victoria*, yaklaşık iki saattir otuz mil kuzeydoğuya sürüklenmişti. Parıltılı bir güzelliğe sahip siyenit bloklar ser-

---

* 14°C.

piştirilmiş, bütün kayalarıyla engebeye şeklini veren, taşlık bölge Mabunguru'nun üzerinden geçiyordu. Karnak Tapınağı'nın kayalarını andıran konik kütleler, Kelt papazlarının dolmenleri gibi dikilmişti. Pek çok sığır ve fil kemiği sağı solu beyazlatmıştı. Doğudaki, içlerine birkaç köyün saklandığı yoğun ormanları saymazsak pek az ağaç vardı.

Saat yediye doğru, neredeyse iki mil genişliğindeki yuvarlak bir kaya, devasa bir bağa gibi açığa çıktı.

– Doğru yoldayız, dedi Doktor Fergusson. İşte, bir süreliğine mola vereceğimiz Jihoue-la-Mkoa. Üflecimin yanması için gerekli suyu tazeleyeceğim, bir yerlere demir atmaya çalışalım.

– Pek ağaç yok, dedi avcı.

– Yine de deneyelim. Joe, çıpaları at.

Yavaş yavaş yükselme gücünü kaybeden balon, yere yaklaştı. Çıpalar atıldı; içlerinden birinin pençesi, bir kaya yarığına girdi. *Victoria* hareketsiz kaldı.

Bu molalar sırasında Doktor'un üflecini tümüyle kapattığı düşünülmesin. Balonun dengesi deniz seviyesine göre hesaplanmıştı; bölge yükselmeye devam ediyordu ve 600 ila 700 fit yüksekte bulunan balon, zeminden daha aşağısına inme eğilimi gösteriyordu. Bu yüzden bir miktar gazı genleştirerek desteklemek gerekiyordu. Doktor sadece, herhangi bir rüzgârın yokluğunda sepetin yerde durmasına izin verirdi, böylece önemli bir ağırlıktan kurtulan balon, üflecin yardımı olmaksın duracaktı.

Haritalar, Jihoue-la-Mkoa'nın batı yamacında büyük göller olduğuna işaret ediyordu. Joe elinde on galonluk bir varille o noktaya tek başına gitti. Küçük, ıssız bir köyden çok da uzakta olmayan, haritada geçen yeri kolayca buldu, suyu doldurdu ve kırk beş dakikadan kısa sürede geri döndü. Devasa fil kapanlarını saymazsak kayda değer bir şey görmemişti. Ama neredeyse yarı kemirilmiş bir iskeletin bulunduğu kapanlardan birine düşüyordu.

Joe geri dönerken yanında, maymunların açgözlülükle yediği bir çeşit muşmula getirmişti. Doktor, Jihoue-la-Mkoa'nın batı kesiminde fazlaca bulunan "mbenbu" ağacının meyvesini tanıdı. Fergusson sabırsızlıkla Joe'yu bekliyordu, çünkü bu konukseverlik göstermeyen topraklarda kısa süreli bir duraklama bile kaygılanmasına yetiyordu.

Sepet neredeyse yer seviyesine kadar indiğinden suyu zorlanmadan yüklediler; Joe çıpayı çözüp hızla efendisinin yanına çıktı. Doktor hemen ateşini harladı ve *Victoria* havalandı.

Afrika'nın iç kesiminde önemli bir yerleşim olan ve güneydoğudan gelen hava akımı sayesinde gezginlerin gün içinde varmayı umduğu Kazeh'in yüz mil kadar uzağında bulunuyorlardı. Saatte on dört millik bir hızla ilerliyorlardı. Bu yüzden balonu yönlendirmek oldukça zordu; bölge zaten ortalama üç bin fit yükseklikte olduğundan çokça gaz genleştirmeksizin fazla yukarı çıkmak mümkün değildi. Ancak Doktor, genleşmeyi mümkün olduğunca zorlamamayı tercih ediyordu. Bu yüzden oldukça sarp yamaçlı kıvrımları ustaca takip ediyordu; Thembo ile Tura-Wels köylerinin sürtünecek kadar yakınından geçti. Tura-Wels, ağaçların en büyük boyutlarına ulaştığı, bunların arasında kaktüslerin devasa yüksekliklere tırmandığı muhteşem ülke Unyamwezy'nin bir parçasıdır.

Saat ikiye doğru *Victoria*, en küçük hava akımını mideye indiren ateşli güneşin altında, harika bir havada sahilden üç yüz elli mil uzakta bulunan Kazeh şehrinin üzerinde uçuyordu.

"Zanzibar'dan sabah saat dokuzda havalandık," dedi Doktor Fergusson notlarına bakarak, "ve iki günlük yolculuktan sonra sapmalarımızla birlikte yaklaşık beş yüz coğrafi mil* yolculuk ettik. Yüzbaşı Burton ile Yüzbaşı Speke, aynı yolu kat etmek için dört buçuk ay harcamıştı!"

---

* Yaklaşık iki yüz fersah.

XV

Kazeh. – Gürültülü pazaryeri. – "Victoria"nın görünmesi. – Wanganga. – Ayın oğulları. – Doktor'un yürüyüşü. – Halk. – Kraliyet tembesi. – Sultanın eşleri. – Kraliyet sarhoşluğu. – Tapınılan Joe. – Ayda nasıl dans edilir. – Yön değişikliği. – Gökte iki Ay. – İlahi yüceliklerin dengesizliği.

Orta Afrika'nın önemli noktalarından biri olan Kazeh bir şehir değil. Gerçeği söylemek gerekirse iç kısımlarda şehir yok. Kazeh, altı büyük oyuğun birleşiminden başka bir şey değildir. Orada, küçük avluları ve dikkatle ekilen küçük bahçeleriyle birkaç barınak ve köle kulübesi vardır; müthiş lezzetli soğanlar, patatesler, patlıcanlar, balkabakları ve mantarlar burada bolca yetişir.

Unyamwezy, her şeyden önce Afrika'nın bereketli ve enfes bir yeşil alanı olmasının yanı sıra Ay Dağları bölgesindedir. Merkezde, çok güzel bir bölge, oldukça saf Arap kökenlere sahip Ummanlı birkaç ailenin aylak aylak yaşadığı Unyanembe kazası bulunur.

Uzun süre Afrika'nın iç kesimlerinde ve Arabistan'da ticaretle ilgilenmişlerdir. Zamk, fildişi, basma, köle satışı yapmışlardır. Kervanları, ekvatora ait bu bölgelerde güçlükle ilerlerdi. Şu zenginleşmiş tüccarlar için kıyılarda lüks ve zevk nesneleri aramaya devam edecekler. Kadınların ve hizmet-

çilerin ortasındaki şu tüccarlar, bu büyüleyici ülkede, pek sıkıntısız ve hep yayılarak, gülerek, tütün tellendirerek ya da uyuyarak oldukça yatay bir varoluş sürdürüyorlar.

Bu oyukların etrafında pek çok yerli barınağı, pazarlar için geniş alanlar, kenevir ve tatula tarlaları, güzel ağaçlar ve serin gölgelikler vardır; işte Kazeh bunlardan ibarettir.

Burası, güneyden köleleri ve fildişi yükleriyle gelen, Büyük Göllerdeki kabilelere batıdan pamuk ve incik boncuk ihraç eden kervanların genel toplanma yeridir.

Pazarlarda da sürekli bir kargaşa; melez hamalların bağırışlarından, davul ve trompet seslerinden, katırların kişnemelerinden, eşeklerin anırmalarından, kadınların şarkılarından, çocukların bağırış çağırışlarından, bu kırsal senfonide tempo tutan Jemadar'ın* metelik vuruşlarından oluşan tarifsiz bir şamata hâkimdir.

Burada gösterişli kumaşlar, boncuklar, fildişleri, gergedan boynuzları, köpekbalığı dişleri, bal, tütün, pamuk bir düzene tabi olmaksızın ve hatta büyüleyici bir düzensizlikle etrafa serilir. Burada, her bir nesnenin, sadece yarattığı arzuya göre değerlendiği en tuhaf pazarlar kurulur.

Birdenbire bu kargaşa, bu hareket, bu gürültü ansızın kayboldu. *Victoria* havada görünmüştü; görkemle uçuyordu ve düşey doğrultusunu bozmaksızın yavaş yavaş alçalıyordu. Adamlar, kadınlar, çocuklar, köleler, tüccarlar, Araplar ve zenciler, hepsi ortadan kaybolup "tembe"lerin altına, kulübelerin içine saklandılar.

– Sevgili Samuel, dedi Kennedy, bu tür etkiler bırakmaya devam edersek bu insanlarla ticari ilişkiler kurmakta zorlanacağız.

– Bununla birlikte yapılabilecek çok basit bir ticari işlem var, dedi Joe. Sessizce inip tüccarlarla muhatap olmadan en değerli malları götürmek. Zengin olurduk.

– Pekâlâ! dedi Doktor. Bu yerliler ilk anda korktular,

---

* Kervan şefi.

ama batıl inançlar ya da merak yüzünden geri gelmekte gecikmeyeceklerdir.

– Öyle mi dersiniz efendim?

– Göreceğiz, ama onlara yaklaşmamakla akıllılık ederiz, *Victoria* ne zırhlı bir balon ne de bir savaş gemisi, bu yüzden de ne bir kurşundan ne de bir oktan korunabilir.

– Şu Afrikalılarla görüşme yapmayı hesap etmiş miydin sevgili Samuel?

– Görüşebileceksek, neden olmasın? diye yanıtladı Doktor. Arap tüccarlar arasında en kültürlü ve en az vahşi olanları Kazeh'de bulunuyor olmalı. Bay Burton ile Bay Speke'in bu şehir halkının misafirperverliğini övdüğünü anımsıyorum. Dahası, biraz macera yaşayabiliriz.

Victoria, fark edilmeden yere yaklaşarak çıpalarından birini pazaryerinin yakınındaki bir ağacın tepesine bağladı. Bütün halk o anda saklandığı delikten çıkmıştı; başlar ihtiyatla uzatıldı. Konik kabuk nişanlarından tanınabilen pek çok "Waganga" cesurca yaklaştı; onlar buranın büyücüleriydi. Bilgeliklerinin yanı sıra kemerlerinde, yağla kaplanmış küçük siyah mataralar ve çeşitli edepsiz büyü nesneleri taşıyorlardı.

Kalabalık yavaş yavaş yanlarına geldi, kadınlar ve çocuklar etraflarını sardı, davullar gümbürdemeye başladı, eller çırpılıp gökyüzüne doğru kaldırıldı.

– Yalvarma şekilleri böyle, dedi Doktor Fergusson. Yanılmıyorsam, büyük bir rol oynamak için çağrılacağız.

– Eh pekâlâ beyefendi, oynayınız.

– Sen de, sevgili cesur Joe, belki tanrı olacaksın.

– Ah efendim! Bu konuda endişelenmiyorum, tütsüden de rahatsız olmam.

Bu sırada büyücülerden biri, bir "Myanga", bir hareket yaptı ve bütün bu şamata derin bir sessizliğe gömüldü. Gezginlere bir şeyler söyledi ama sözleri, anlamadıkları bir dildeydi.

Ne söylendiğini anlamasa da, Doktor Fergusson ortaya rastgele birkaç Arapça sözcük atıverdi ve anında kendisine bu dilde yanıt verildi.

Konuşmacı tumturaklı, süslü, ciddiyetle dinlenen bir nutuk çekti. Doktor, *Victoria*'nın basitçe Ay olarak düşünüldüğünü ve bu hoş tanrıçanın, üç oğluyla birlikte şehre yaklaşmaya tenezzül etmesinin Güneş'in bu sevilen topraklarında asla unutulmayacak bir şeref olduğunu anlamakta gecikmedi.

Doktor, büyük bir ağırbaşlılıkla Ay'ın, kendisine tapanlara daha yakından görünme ihtiyacı hissederek her bin yılda bir yöresel bir tur attığını söyledi. Bu yüzden de ihtiyaç ve isteklerini iletmek üzere bu kutsal varlığı rahatsız etmemelerini ve kötüye kullanmamalarını rica etti.

Söz kendisine geçen büyücü, sultanın, "Mwani"nin uzun yıllardır hasta olduğunu, gökten yardım istediğini ve Ay'ın oğullarını yanına davet ettiğini söyledi.

Doktor, bu daveti beraberindekilere iletti.

– Şu zenci kralın yanına gidecek misin? diye sordu avcı.

– Elbette. Bu insanlar bana oldukça neşeli göründü. Hava sakin, tek bir esinti yok! *Victoria* için korkmamıza gerek yok.

– Peki ne yapacaksın?

– Sakin ol sevgili Dick. Biraz ilaçla bu işten sıyrılacağım.

Ardından da kalabalığa hitap etti:

– Ay, Unyamwezy'nin çocuklarının kıymetli hükümdarına merhamet ederek, hükümdarın sağlığıyla ilgilenmek üzere bizi gönderdi. Bizi kabul etmesi için kendisini hazırlayınız!

Şamata, şarkılar, gösteriler daha da coştu ve siyah kafalıların bu devasa karınca yuvası yeniden hareketlendi.

– Şimdi dostlarım, dedi Doktor Fergusson, her şeyi öngörmek gerek; bir anda hızlıca gitmemiz gerekebilir. Bu yüzden Dick sepette kalacak ve üfleç yardımıyla yükselmeye yetecek kadar bir gücü hazır tutacak. Çıpa sağlamca bağlanmış

durumda, korkacak hiçbir şey yok. Ben yere ineceğim. Joe da bana eşlik edecek, ama sadece merdivenin dibine kadar.

– Nasıl olur! Şu zencinin yanına tek başına mı gideceksin? dedi Kennedy.

– Nasıl olur Bay Samuel! diye haykırdı Joe. Sizi sonuna kadar takip etmemi nasıl istemezsiniz!

– Hayır, tek başıma gideceğim. Bu yiğit insanlar, büyük tanrıçaları Ay'ın onları ziyarete geldiğini hayal ediyorlar, batıl inançlar sayesinde korunacağım. Dahası korkacak hiçbir şey yok. İkiniz de size söylediğim yerlerde durun.

– Madem öyle istiyorsun, dedi avcı.

– Gazın genleşmesine dikkat et.

– Anlaştık.

Yerlilerin çığlıkları daha da arttı. Bu göksel müdahaleyi hararetle talep ediyorlardı.

"İşte! İşte!" dedi Joe. "Onları, iyi Ay'ları ve onun kutsal Oğulları'na karşı biraz buyurgan buldum."

Yolculuk için hazırladığı ecza çantasını alan Doktor, Joe'nun öncülüğünde yere indi. Joe, olması gerektiği gibi ciddi ve ağırbaşlı, Araplar gibi bağdaş kurarak merdivenin dibine oturdu ve kalabalığın bir kısmı, onu saygıyla çembere aldı.

Bu sırada Doktor Fergusson, müzik aletlerinin sesleri ve dini savaş dansları eşliğinde, kasabanın oldukça dışında bulunan "kraliyet tembe"sine doğru yavaşça ilerledi. Saat neredeyse üçtü ve güneş parlıyordu. Bu duruma da böylesi yakışırdı.

Doktor, ağırbaşlılıkla yürüyordu. "Waganga"lar etrafını sarmış, kalabalığı engelliyorlardı. Çok geçmeden sultanın gayrimeşru oğlu, ülkenin geleneklerine göre meşru çocuklar hariç baba mülkiyetinin tek varisi, oldukça yakışıklı genç bir adam, Fergusson'a katıldı. Ay'ın Oğlu'nun önünde eğildi. Doktor da onu zarif bir jestle doğrulttu.

Kırk beş dakika sonra bu coşkulu alay, bütünüyle şatafatlı tropikal bitki örtüsünün ortasındaki gölgeli yollardan, "Ititenya" diye anılan ve bir tepenin yamacındaki bir çeşit kare bina olan sultanın sarayına vardı. Sazdan bir çatıyla oluşturulmuş, oyulmuş gibi görünen ahşap direklere yaslanmış bir çeşit veranda dış kısma egemendi. Kırmızımsı kilden oluşan uzun çizgiler, sözde insan ve yılan figürleri oluşturarak duvarları süslüyordu; yılan figürleri doğal olarak insan figürlerinden daha başarılıydı. Bu evin çatısı doğrudan duvarların üzerine yerleştirilmemişti ve hava, içeride serbestçe dolaşabiliyordu. Dahası pencere yoktu ve güç bela bir kapı vardı.

Korumalar ve iyi ırktan olanlar, orta Afrika'nın güçlü ve sağlam, yapılı ve sağlıklı safkan halkından, Wanyamwezi* gözdeler Doktor Fergusson'ı büyük bir şerefle karşıladılar. Çok sayıda ince örgüyle ayrılan saçları omuzlarına dökülüyordu. Siyah ya da mavi çentikler atarak şakaklarından ağızlarına kadar yanaklarını çizmişlerdi. Ürkütücü bir şekilde gerilmiş kulakları, ahşap ağırşaklar ve reçineli plakalarla destekleniyordu. Parlak boyalı ince kumaşlar vardı üstlerinde. Askerler mızrak, yay, dikenli ve sütleğen özsuyuyla zehir katılmış ok, bıçak, "sime" diye adlandırılan testere dişli uzun bir kılıç ve küçük baltalar kuşanmıştı.

Doktor saraya girdi. Burada, zaten korkunç olan şamata onun gelişiyle, sultanın hastalığına bakmaksızın, daha da arttı. Kapının üst eşiğinde, tılsım olarak asılmış tavşan kuyrukları ve zebra yeleleri olduğunu gördü. Bakır bir kabın dibinden yapılmış bir tür zil olan "upatu"nun ahenkli sesleri ve yumruklayarak çaba sarf eden iki ustanın karşısında oturduğu, bir ağaç gövdesinden oyulmuş beş fit yüksekliğinde bir davul olan "kilindo"nun tıngırtısı eşliğinde majestelerinin eşleri grubunca karşılandı.

Bu kadınların çoğu oldukça güzel görünüyordu; gülerek tütün ve büyük, siyah pipolarda "thang" tüttürüyorlardı.

---

* Wanyamwezi, Svahili dilinde "Ay halkı" demektir. (ç.n.)

Kıvrımlı uzun elbiseleri altında zarafetle biçimlendirilmiş gibiydiler ve bellerine sabitlenmiş, kabak lifinden yapılma "kilt" taşıyorlardı.

İçlerinden altı tanesi acımasız bir işkence için bir köşeye ayrılmış olsalar da grubun geri kalanı kadar neşeliydiler. Sultanın ölmesi durumunda bu altı kadın da, sonsuz yalnızlık sırasında onu eğlendirmek üzere canlı canlı yanına gömüleceklerdi.

Doktor Fergusson, bütün bunları bir bakışta kavradıktan sonra, hükümdarın ahşap yatağına doğru yaklaştı. Yatakta, kırklı yaşlarında, her türden zevk ve sefahat âlemleri sonucu tamamen sersemlemiş, artık durumunu düzeltmek için yapılacak bir şey kalmamış bir adam gördü. Yıllardır süren bu hastalık, sürekli bir sarhoşluk halinden başka bir şey değildi. Bu sarhoş kral, neredeyse bilincini kaybetmişti ve dünyadaki bütün amonyakları* da verseniz, tekrar ayağa kalkamazdı.

Gözdeler ve eşler, bu görkemli ziyaret sırasında diz çökerek eğildiler. Doktor, birkaç damla sert likör yardımıyla, bu sersemlemiş bedeni bir anlığına yeniden canlandırdı; sultan hareket etti ve birkaç saattir herhangi bir yaşam belirtisi göstermemiş bir cesedin bu tepkisiyle Doktor'un şerefine atılan çığlıklar daha da coşkuluydu.

Bu kadarı kendisine yeten Doktor, aşırı gösterişçi hayranlarını hızlı bir hareketle saf dışı bırakarak saraydan çıktı. *Victoria*'ya doğru yöneldi. Akşam saat altıydı.

Doktor'un yokluğunda Joe, merdivenin dibinde sakince bekliyordu; kalabalık ona en büyük görevleri verdi. Ay'ın gerçek oğlu olarak, kendini buna bıraktı. Bir tanrı olarak, kibirli olmayan, hatta ona bakmaktan yorulmayan genç Afrikalı kadınlara aşina, oldukça cesur bir adama benziyordu. Ayrıca onlarla nazikçe konuşuyordu.

---

* Eskiden hastalara, daha iyi nefes almaları için amonyak koklatılmaktaydı. (ç.n.)

"Tapınınız genç hanımlar, tapınınız," diyordu onlara, "bir tanrıça oğlu olsam da iyi bir iblisimdir!"

Joe'ya, tanrı rızası için alışılagelmiş şekilde "mzimu"ya veya put kulübelerine bırakılan hediyeler sunuldu. Bunlar arpa başakları ve "pombe"den oluşuyordu. Joe, bu bir çeşit sert birayı tatması gerektiğini düşünüyordu; ama cin ve viskiye alışık olmasına rağmen damak tadı bu sertliğe dayanamadı. Seyircilerin nazik bir gülümseme olarak gördüğü korkunç bir ifade takındı.

Ardından genç kızlar, seslerini tekdüze bir ezgiyle karıştırarak, Joe'nun çevresinde korkunç bir dans sergilemeye başladılar.

"Ah! Dans ediyorsunuz," dedi. "Pekâlâ! Ben de sizden geri kalmayayım ve size kendi ülkemden bir dans göstereyim."

Ve dolaşarak, gerinerek, bükülerek, ayaklarını, dizlerini, ellerini oynatarak, abartılı burkulmalarla, inanılmaz duruşlar alıp, yüzüne olmayacak şekiller vererek ve bu topluluklar üzerinde tanrıların Ay'da nasıl dans ettikleri hakkında tuhaf fikirler oluşturarak baş döndürücü bir tepinmeye girişti.

Zaten maymunlar gibi taklitçi olan bütün bu Afrikalılar çok geçmeden onun hareketlerini, zıplamalarını, tepinmelerini taklit etmeye başladılar. Tek bir hareketi bile kaçırmıyor, tek bir duruşu bile unutmuyorlardı. Böylece, en küçük tanımını bile yapmanın zor olduğu bir yaygara, bir sarsılma, bir kargaşa oluştu. Eğlencenin en güzel yerinde Joe, Doktor'u gördü.

Doktor, bağıran karmakarışık bir kalabalığın arasında aceleyle yaklaşıyordu. Büyücüler ve şefler oldukça hararetli görünüyordu. Doktor'u kuşatmışlardı; ona baskı yapıyor, tehdit ediyorlardı. Tuhaf bir geri dönüştü! Neler olmuştu? Sultan, işlerin ters gitmesiyle göklerden gelen doktorunun ellerinde can mı vermişti?

Kennedy de bulunduğu yerden, nedenini anlamasa da tehlikeyi gördü. Genleşen gazla sıkıca dolan balon, göklere

yükselmek için sabırsızlanarak bağlı bulunduğu halatı çekiştiriyordu.

Doktor, merdivenin dibine ulaştı. Batıl bir korku kalabalığı hâlâ tutuyor ve Doktor'a karşı şiddet uygulamalarını engelliyordu. Hızla merdivenleri tırmandı; Joe da çeviklikle onu takip etti.

– Kaybedecek zaman yok, dedi efendisi. Çıpayı çözmekle uğraşma! Halatı keseceğiz! Beni takip et!

– Ama ne oldu? diye sordu Joe sepete doğru tırmanırken.

– Ne oldu? dedi Kennedy, bir elinde karabinasıyla.

– Bakın, dedi Doktor ufku göstererek.

– Ne var ki? diye sordu avcı.

– Ne mi var? Ay!

Gerçekten de kırmızı ve muhteşem bir ay, masmavi bir gök üzerinde ateşten bir küre doğuyordu. Gerçekten de oydu! O ve *Victoria*!

Ya iki tane ay vardı ya da yabancılar sahtekâr, düzenbaz, sahte tanrılardı!

Kalabalık doğal olarak böyle düşünüyordu. Değişim bundandı.

Joe, muazzam bir kahkaha koyuvermekten kendini alamadı. Avlarının kaçtığını anlayan Kazeh halkı uzun uzadıya inliyordu. Oklar, tüfekler balona doğru çevrilmişti.

Ama büyücülerden biri bir işaret yaptı ve silahlar indirildi. Çıpanın halatını yakalamak ve makineyi yere çekmek niyetiyle ağaca çıktı.

Joe eline hemen bir balta aldı.

– Keseyim mi? diye sordu.

– Bekle, dedi Doktor.

– Ama şu zenci…

– Belki de çıpamızı kurtarabiliriz, tutuyorum. Kesmek için zamanımız olacak.

Ağaca gelen büyücü, dalları kırarak çıpayı çözmeyi başardı. Çıpa, balonun hızlı çekişiyle büyücünün bacakları

arasına girip onu, bu beklenmedik *hippogrif*'in* üzerinde göklere çıkardı.

Wagangalarından birinin göğe doğru fırlatıldığını gören kalabalığın şaşkınlığı muazzamdı.

– Yaşa! diye bağırdı Joe, *Victoria* yükselme gücü sayesinde büyük bir hızla yukarı çıkarken.

– İyi tutunuyor, dedi Kennedy. Küçük bir yolculuktan zarar gelmez.

– Şu zenciyi bir anda mı bırakacağız? diye sordu Joe.

– Ah hayır! dedi Doktor. Onu yavaşça yere bırakacağız. Böylesi bir maceradan sonra büyücülük güçlerinin, çağdaşlarının zihinlerinde olağanüstü değer kazanacağından eminim.

– Ondan bir tanrı bile yaratabilirler, diye haykırdı Joe.

Victoria yaklaşık bin fit yüksekliğe ulaştı. Zenci, korkunç bir güçle halata asılıyordu. Sesi çıkmıyordu, bakışları sabitti. Korkusu şaşkınlığa karışıyordu. Hafif bir batı rüzgârı balonu kasabanın ötesine itiyordu.

Yarım saat sonra doktor, boş toprakları görünce üflecin alevini ayarladı ve yere yaklaştılar. Yere yirmi fit kala zenci hızla kendini bıraktı; fırlayarak dizlerinin üzerine düştü ve aniden yükünü atarak hafifleyen *Victoria* tekrar havalara yükselirken, o da Kazeh'e doğru kaçmaya başladı.

---

* Kartal başlı, at gövdeli efsanevi bir yaratık. İtalyan şair Ludovico Ariosto'nun (1474-1533) epik şiiri *Orlando furioso*'da ortaya attığı *hippogrif*, imkânsız olduğu düşünülen bir şeye atıfta bulunur. (ç.n.)

XVI

Fırtına belirtileri. – Ay ülkesi. – Afrika kıtasının geleceği. – Makinelerin ölümü. – Günbatımında bölgenin görünümü. – Flora ve fauna. – Fırtına. – Ateş bölgesi. – Yıldızlı gökyüzü.

– İşte, iznini almaksızın Ay'ın Oğlu olunca böyle oluyor! dedi Joe. Şu uydu az kalsın bize kötü bir oyun oynayacaktı! Efendim, doktor olarak saygınlığınızı dikkatsizce tehlikeye mi attınız?

– Gerçekten de, dedi avcı, şu Kazeh Sultanı'nın nesi vardı?

– Yarı ölü, yaşlı bir sarhoş, dedi Doktor. Kaybı fazla hissedilmeyecek. Ama buradan çıkarılacak ders, saygınlığın geçici olduğu ve buna pek de kendimizi kaptırmamamız gerektiği.

– Ne yazık ki, dedi Joe. Tapınılmak hoşuma gitmişti! Hayalimde Tanrıymış gibi yapmak! Ama ne olsa beğenirsiniz? Kızdığını kanıtlarcasına kıpkırmızı bir Ay kendini gösterdi!

Bu ve diğer konuşmalar boyunca Joe, gecelerin gök cismini tamamen yeni bir bakış açısıyla inceledi; gökyüzü, kuzeye doğru iri bulutlarla doluyordu, bu bulutlar uğursuz ve ağırdı. Yerden üç yüz fit yüksekte oldukça sert bir rüzgâr *Victoria*'yı kuzeye, kuzeydoğuya doğru itiyordu. Balonun üzerinde masmavi gök kubbe berraktı, ama ağırlığı hissediliyordu.

Gezginler, akşam saat sekize doğru 32° 40′ boylamı ve 4° 17′ enleminde bulunuyorlardı; yakın fırtınanın etkisi altında, hava akımları onları saatte otuz beş millik bir hızla itiyordu. Ayaklarının altından Mfuto'nun dalgalı ve verimli ovaları hızla geçip gidiyordu. Bu gösteri övgüye değerdi ve insanı kendine hayran bırakıyordu.

– Ay ülkesinin ortasındayız, dedi Doktor Fergusson. Kuşkusuz, burada Ay'a her zaman ibadet edildiği için antikçağda kendisine verilen bu adı korumuş. Burası gerçekten harika bir ülke ve bundan daha güzel bir bitki örtüsüyle karşılaşmak zor.

– Bunu Londra'nın çevresinde bulsaydık doğal olmazdı, dedi Joe. Ama çok hoş olurdu! Neden böylesine güzel şeyler hep barbar ülkelerde bulunur?

– Bir gün bu ülkenin medeniyetin merkezi olmayacağını bilebilir miyiz? diye karşılık verdi Doktor. Avrupa'daki bölgeler kendi halklarını beslemekten bitip tükendiğinde, gelecekteki topluluklar burayı medeniyetin merkezine taşıyacaktır belki de.

– Buna inanıyor musun? dedi Kennedy.

– Elbette sevgili Dick. Olayların gidişatına bakın; insanların art arda göçlerini göz önünde bulundurursan sen de benimle aynı sonuca varacaksın. Asya'nın dünyadaki ilk sütanne olduğu doğru değil mi? Belki de dört bin yıldır çalışıyor, dölleniyor, üretiyor ve sonra burada, Homeros'un altuni ekinlerinin büyüdüğü yerde taşlar bitince çocukları onun tükenmiş ve solmuş göğsünü terk ediyorlar. Şu anda onların, kendilerini iki bin yıldır besleyen genç ve güçlü Avrupa'nın üzerine atıldığını görüyorsun. Ama verimi kaybolmaya başladı bile, üretici yetenekleri her geçen gün azalıyor; her yıl dünyadaki ürünleri vuran şu yeni hastalıklar, yanlış hasat, kaynakların yetersizliği, bütün bunlar yitirilen canlılığın, yakında gelecek kıraçlaşmanın kesin işareti. Amerika'nın besleyici memelerine, sanki tükenmeyecek, ama henüz yorgun

düşmemiş bir kaynak gibi aceleyle koşan halkları görüyoruz zaten. Sıra ona gelince bu yeni kıta da yaşlanacak, bakir ormanları sanayi baltasının altında düşecek. Toprağı, ondan çokça istediğimizi fazlaca üretmekten zayıflayacak. Her yıl iki hasat alınan bu topraklar güçlerinin sonuna dayandıklarında bir tanesi zor çıkacak. O zaman Afrika, yüzyıllardır koynunda biriktirdiği hazineleri yeni ırklara sunacak. Yabancılara ölümcül gelen iklimleri almaşık ekim ve drenajlarla iyileşecek. Dağınık suları, ulaşıma izin veren bir yol oluşturmak üzere ortak bir yatakta buluşacak. Ve üzerinde uçtuğumuz, diğerlerine göre en verimli, en zengin, en hayati bölgede, buhar ve elektrikten bile daha şaşırtıcı keşiflerin gerçekleştirileceği büyük bir krallık kurulacak.

– Ah beyefendi, dedi Joe. Bunu görmek isterdim.

– Fazla erken doğdun oğlum.

– Üstelik, dedi Kennedy, sanayinin her şeyi kendi yararına yalayıp yutacağı oldukça sıkıcı bir dönem olacaktır belki de! Makinelerin icat edilmesiyle insanlar onlara yem olacak! Dünyanın sonunun, birkaç devasa buhar kazanının üç milyar atmosfere kadar ısıtılması sonucu yerkürenin havaya uçmasıyla geleceğini düşünürüm hep!

– Amerikalıların makinelerde çalışan son kişiler olmayacağını ekleyeyim, dedi Joe.

– Gerçekten de, dedi Doktor. Müthiş kazancılar! Ama bu tür tartışmalar bizi alıp götürmeden önce, görme şansına eriştiğimiz için şu Ay Dağları topraklarına hayranlıkla, olabildiğince bakalım.

Güneş, son huzmelerini birikmiş bulut kütlesinin altından kaydırırken, toprağın en küçük engebelerini altın sırtlarla süslüyordu; devasa ağaçlar, ağaca benzeyen otlar, yerdeki yosunlar hepsi bu parlaklıktan payını alıyordu. Hafif dalgalı arazi orada burada çıkıntı yaparak küçük konik tepelere dönüşüyordu; ufukta dağ yoktu; kocaman, gür bitki sıraları, içine girilmesi olanaksız çalılar, balta girmemiş dikenli

ormanlar pek çok köyün yayıldığı açıklıklarla birbirinden ayrılıyordu. Azman sütleğenler, çalıların mercan benzeri dallarıyla karışarak bu köyleri doğal surlarla çevreliyordu.

Çok geçmeden, Tanganyika Gölü'nü besleyen en büyük nehir Malagarasi, yeşilliklerin altında kıvrıla kıvrıla göründü. Yükselmeyle ya da toprağın killi katmanındaki çukurlarda gölcüklerin oluştuğu zamanlarda meydana gelen sellerden doğan pek çok akarsuya sığınak oluyordu. Eğitimli gözlemciler için bu, bölgenin bütün batı cephesinden boşalan bir şelaleler ağıydı.

Büyük hörgüçlü hayvanlar gür çayırlarda otlayıp uzun otların arasında kayboluyorlardı. Muhteşem kokulu ormanlar göze kocaman buketler gibi görünüyordu; ama bu buketlerin içinde, günün son sıcağından kaçarak içine sığınmış aslanlar, leoparlar, sırtlanlar, kaplanlar vardı. Bazen bir fil, fundalıkların üst kısımlarını dalgalandırıyordu ve dişleri karşısında boyun eğen ağaçların çatırtısı işitiliyordu.

– Nasıl bir av ülkesi! diye bağırdı Kennedy coşkuyla. Şöyle ormanın ortasına doğru rastgele atılan bir mermi, kendine layık bir avla karşılaşacaktır! Biraz avlanamaz mıyız?

– Hayır sevgili Dick, gece yaklaşıyor, fırtınanın eşlik edeceği tehditkâr bir gece. Zemini devasa bir elektrikli pil gibi düzenlenmiş bu topraklarda fırtınalar zaten korkunç.

– Haklısınız beyefendi, dedi Joe. Sıcaklık boğucu bir hal aldı, rüzgâr tamamen kesildi, bir şeylerin yaklaştığı hissediliyor.

– Hava aşırı elektrik yüklü, dedi Doktor. Bütün canlılar doğanın güçlerinin mücadelesi başlamadan önce havada oluşan bu duruma karşı duyarlıdır ve itiraf etmeliyim ki daha önce bu kadarını hiç hissetmemiştim.

– Pekâlâ, bu durumda aşağı inmemiz gerekmez miydi? diye sordu avcı.

– Tam tersine Dick, yükselmeyi tercih ederim. Sadece, bu hava akımları kesiştiklerinde beni yolumun ötesine sürüklemelerinden korkuyorum.

– O halde, sahilden beri izlediğimiz yönden ayrılmak mı istiyorsun?

– Mümkün olsaydı, dedi Fergusson. Yedi ila sekiz derece boyunca daha doğrudan kuzeye giderdim. Nil kaynaklarının bulunduğu varsayılan enlemlere doğru tekrar yükselmeye çalışacağım. Belki Yüzbaşı Speke'in keşif gezisinden ve hatta Bay de Heuglin'in kervanından bir takım izler görürüz. Hesaplamalarım doğruysa 32° 40′ boylamındayız ve ekvatorun ötesine dümdüz geçmek istiyorum.

– Şuna bak! diye haykırarak dostunun sözünü kesti Kennedy. Göletlerden dışarıya kayan şu suaygırlarına, şu kanlı et kütlelerine ve gürültüyle hava soluyan şu timsahlara bak!

– Boğuluyorlar! dedi Joe. Ne kadar da büyüleyici bir yolculuk yöntemi; sanki bütün şu vahşi hayvanlara meydan okuyormuşuz gibi! Bay Samuel! Bay Kennedy! Aceleyle sıra halinde yürüyen şu hayvan gruplarına bakınız! Rahat iki yüz varlar, kurt bunlar.

– Hayır Joe, kurt değil, vahşi köpekler. Aslanlara saldırmaya çekinmeyen şöhretli bir ırk. Bir yolcunun yaşayabileceği en korkunç karşılaşma. Anında parçalarlar.

– Güzel! Joe onlara birer ağızlık takmak için uğraşmayacak, diye karşılık verdi sevimli oğlan. Sonuç olarak doğaları böyleyse onları çok da zorlamamalı.

Fırtınanın etkisi altında yavaş yavaş sessizlik hâkim oluyordu. Yoğunlaşan hava, ses iletimini zorlaştırıyordu sanki. Hava bloke edilmiş gibiydi ve halılarla kaplı bir oda gibi bütün sesini kaybediyordu. Kürekçi kuşu, taçlı turna, kızıl ve mavi alakargalar, alaycı kuşlar, sinekkapan kuşları büyük ağaçların arasında kayboluyorlardı. Bütün doğa, yaklaşan bir tufanın belirtilerini gösteriyordu.

Akşam saat dokuzda *Victoria*, Msene'nin; gölgelerden neredeyse ayırt edilemeyen köylerin oluşturduğu geniş kümenin üzerinde hareketsiz kaldı. Bazen, donuk suyun içinde yolunu şaşırmış bir huzmenin yansıması, düzenli olarak

dağıtılmış hendekleri işaret ediyordu ve son bir açıklık yardımıyla gözler palmiyelerin, demirhindilerin, cümbez ağaçlarının ve devasa sütleğenlerin sakin ve karanlık şekillerini fark edebiliyordu.

– Boğuluyorum! dedi İskoç bu seyreltilmiş havayı mümkün olduğunca ciğerlerine çekerken. Artık hareket etmiyoruz! Alçalacak mıyız?

– Peki ama fırtına ne olacak? dedi Doktor oldukça endişeli bir halde.

– Rüzgârın sürüklemesinden korkuyorsan, bana öyle geliyor ki yapacak başka bir şey yok.

– Belki de fırtına bu gece patlamaz, dedi Joe. Bulutlar çok yüksekte.

– Onları aşmakta tereddüt etmemin bir nedeni de bu. Oldukça yükseğe çıkmak gerek, bu da toprağı gözden yitirmek, bütün gece ilerleyip ilerleyemediğimizi ve ilerliyorsak nereye doğru ilerlediğimizi bilememek demek.

– Sen karar ver sevgili Samuel, zaman daralıyor.

– Rüzgârın hafiflemesi kötü oldu, dedi Joe. Bizi fırtınadan uzaklaştırırdı.

– Bulutlar bizim için tehlikeli olduğundan bu can sıkıcı dostlarım. Bu bulutlar bizi girdaplarıyla sarabilecek zıt akımlar ve bizi yakabilecek şimşekler barındırır. Dahası, bir ağacın tepesine demir atarsak boranın gücü bizi yere çarpabilir.

– O halde ne yapmalı?

– *Victoria*'yı yeryüzünün ve gökyüzünün tehlikeleri arasında orta bir bölgede tutmak gerekiyor. Üfleç için yeterli miktarda suyumuz ve dokunulmamış iki yüz librelik saframız var. Gerekirse bunu kullanırım.

– Seninle birlikte uyanık kalacağız, dedi avcı.

– Hayır dostlarım, erzakı korumaya alın ve yatın. Gerekirse sizi uyandırırım.

– Ama efendim, henüz bizi tehdit eden bir şey yokken sizin dinlenmeniz daha iyi olmaz mı?

– Hayır oğlum, teşekkürler, uyanık kalmayı tercih ediyorum. Hareketsiziz ve şartlar değişmezse yarın da kendimizi tam olarak bu noktada bulacağız.

– İyi geceler beyefendi.

– Eğer mümkün olursa, iyi geceler.

Kennedy ile Joe örtülerinin altına girdiler ve Doktor bu uçsuz bucaksızlıkta yalnız kaldı.

Ancak bulut kubbesi fark edilmeden alçalıyor, karanlık derinleşiyordu. Bu zifiri kemer, yerküreyi ezecekmiş gibi yuvarlaklaştırıyordu.

Aniden şiddetli, hızlı, keskin bir şimşek karanlığı yardı. Yarattığı kesik, göğün derinlikleri korkutucu bir gök gürültüsü patlamasıyla sarsılıncaya kadar kapanmadı.

– Uyanın! diye bağırdı Fergusson.

Bu korkunç sesle uyanan iki uykulu adam emirlerini yerine getirmeye başladılar.

– İniyor muyuz? diye sordu Kennedy.

– Hayır! Balon buna dayanamaz. Şu bulutlar suyla eriyip rüzgâr şiddetlenmeden yükseliyoruz!

Ardından da üflecin alevini borunun sarmallarına doğru kuvvetle itti.

Dönenceler arasındaki bölgelerdeki fırtınalar, şiddetlerine benzer şekilde hızla gelişir. İkinci bir şimşek, bulutu yardı ve hemen ardından onu yirmi tanesi daha izledi. Gökyüzü, iri yağmur damlaları altında çatırdayan elektrik kıvılcımlarıyla çizgi çizgi olmuştu.

– Geç kaldık, dedi Doktor. Şimdi, yanıcı gazla dolu balonumuzla bir ateş bölgesinden geçmemiz gerekiyor!

– O zaman yere doğru gidelim! Yere! diye tekrarladı yine Kennedy.

– Yıldırım çarpma tehlikesi neredeyse aynı, ayrıca ağaç dalları yüzünden balon çabucak yırtılır.

– Yükseliyoruz Bay Samuel!

– Daha hızlı! Daha da hızlı!

Afrika'nın bu bölgesinde, ekvatoral fırtınalar sırasında dakikada otuz-otuz beş şimşek saymak hiç ender değildir. Gökyüzü tam anlamıyla ateş alır ve patlayan gök gürültüleri durmaz.

Bu alev alev havada rüzgâr, korkutucu bir şiddetle kasıp kavuruyordu. Akkor bulutları büküyordu. Bütün bu ateşi harekete geçiren dev bir vantilatörün yeli gibiydi.

Doktor Fergusson üflecini tam güçte tutuyordu. Balon genleşti ve yükseldi. Sepetin merkezinde dizleri üstüne çöken Kennedy tentenin kanatlarını tutuyordu. Hızla dönen balon başını döndürüyordu ve gezginler, endişe verici salınımlarla karşı karşıya kalıyorlardı. Balonun kılıfı üzerinde büyük çukurlar oluşuyordu. Rüzgâr, şiddetle balona bastırıp çıkıyordu; yarattığı baskı altında tafta patlarmışçasına sesler çıkartıyordu. Öncesinde gelen gürültülü bir sesle bir çeşit dolu, havada güçlükle ilerledi ve *Victoria*'nın üzerinde çatırdadı. Ancak balon, yükselişine devam etti. Şimşekler, çevresinde ateşli teğetler çiziyordu. Ateşin tam ortasındaydı.

"Tanrı bizi korusun!" dedi Doktor Fergusson. "Onun insafına kaldık, bizi ancak o kurtarabilir. Her şeye, yangına bile hazırlıklı olalım, hızla düşebiliriz."

Doktor'un sesi, beraberindekilerin kulağına zar zor ulaştı; ama şimşek ağının ortasında sakin yüzünü görebiliyorlardı. Balonun ağı üzerinde belirip kaybolan gemici nurunun* yarattığı fosforlanma olgularına bakıyordu.

Balon hızla dönüyor, daireler çiziyordu ama yükselmeye devam ediyordu. On beş dakika sonra, fırtına bulutlarının bulunduğu bölgeyi aşmıştı; altında, sanki büyük bir havai fişek tacı gibi, sepetten sarkan elektrik akıntıları oluşuyordu.

Bu, doğanın insana sunabileceği en güzel gösterilerden biriydi. Aşağıda fırtına, yukarıda, huzurlu huzmelerini bu

* Fırtınalı, elektrik yüklü havalarda gemilerin direkleri üzerinde belirebilen parlak ışıklar. (ç.n.)

öfkeli bulutlara yansıtan ayla birlikte yıldızlı, sakin, sessiz, telaşsız gökyüzü.

Doktor Fergusson barometreye baktı; bin iki yüz fit yüksekliği gösteriyordu. Akşam saat on birdi.

– Şükürler olsun bütün tehlike geçti, dedi. Bu yükseklikte kalmamız yeterli.

– Korkunçtu! dedi Kennedy.

– Olsun, dedi Joe. Bu da yolculuktaki çeşitliliği artırıyor, bir fırtınayı biraz yukarısından gördüğüm için üzgün değilim. Güzel bir manzara!

XVII

Ay Dağları. – Bir yeşillik okyanusu. – Çıpa atılıyor. – Çekici fil. – Yaylım ateşi. – Kalınderilinin ölümü. – Kır ocağı. – Otların üstünde yemek. – Yeryüzünde bir gece.

Pazartesi, sabah saat altıya doğru güneş ufukta yükseldi. Bulutlar dağılıyordu ve hoş bir rüzgâr, sabahın bu ilk parıltılarını ferahlatıyordu.

Yeryüzü, bütün hoş kokusuyla gezginlerin gözleri önünde yeniden belirdi. Balon, zıt akımların ortasında dönmüş ama yerinden kıpırdamamıştı. Doktor, gazı büzülmeye bırakarak daha kuzeydeki bir doğrultuya yönelmek üzere alçaldı. Çabaları uzun süre işe yaramadı. Rüzgâr, Tanganyika Gölü'nün ucu etrafında yarım daire çizen meşhur Ay Dağları görününceye kadar balonu batıya sürükledi. Biraz engebeli sıradağlar mavimsi ufukta göze çarpıyordu. Orta Afrika'daki kâşifler için aşılması imkânsız doğal bir sur gibiydi. Yalıtılmış birkaç dikmen, hiç erimeyecek karın izlerini taşıyordu.

– İşte keşfedilmemiş bir bölgeye geldik, dedi Doktor. Yüzbaşı Burton, batıda oldukça ilerlemişti; ama bu meşhur dağlara ulaşamadı. Dostu Speke'in gerçekliğini iddia ettiği bu dağların varlığını da reddetmişti. Bu dağların, Speke'in hayal gücünden doğduklarını ileri sürüyordu. Bize gelince dostlarım, artık gerçek olduklarına kuşku yok.

– Bu dağları aşacak mıyız? diye sordu Kennedy.

– Tanrı istemezse, hayır; beni ekvatora götürecek elverişli bir rüzgâr bulmayı umuyorum; gerekiyorsa beklerim de; *Victoria*'yı pruva rüzgârlarıyla demir atan bir gemi haline getireceğim.

Böylece Doktor'un tahminleri çok geçmeden gerçekleşti. Farklı yükseklikleri denedikten sonra *Victoria*, ortalama bir hızla kuzeydoğuya gitmeye başladı.

– Doğru yoldayız, dedi pusulasına bakarak. Ve yerden yaklaşık iki yüz metre yüksekteyiz, yeni bölgeler tanımak için bütün koşullar elverişli. Yüzbaşı Speke, Victoria Gölü'nü keşfe giderken Kazeh'in yukarısında düz bir çizgi üzerinde daha doğuya gitmişti.

– Uzun süre böyle mi yol alacağız? diye sordu Kennedy.

– Belki, amacımız Nil'in kaynaklarına yakın bir noktaya ulaşmak. Kuzeyden gelen kâşiflerin ulaştığı sınıra kadar gidecek altı yüz milden fazla yolumuz var.

– Bacakları esnetmek adına ayağımızı yere basmayacak mıyız? diye sordu Joe.

– Evet, tabii; erzakımızı da tutumlu kullanmak gerek. Yol boyunca, cesur dostum Dick, sen bize taze et sağlayacaksın.

– Ne zaman istersen dostum Samuel.

– Suyumuzu da tazelemeliyiz. Kurak bölgelere çekilmeyeceğimizi kim bilebilir? Böylece fazla önlem almamız gerekmez.

Öğlen, *Victoria* 29° 15′ boylamı ve 3° 15′ enleminde bulunuyordu. Hâlâ görülebilen Ukereve Gölü'nü aşarak Unyamwezi'nin kuzey sınırındaki Uyofu köyünü geçiyordu.

Ekvatora yakın ilkel topluluklar biraz daha uygar görünüyordu; tiranlıkları sınır tanımayan mutlak hükümdarlarca yönetiliyorlardı; en yoğun toplulukları Karagwah eyaletini oluşturuyordu.

Üç gezgin, gördükleri ilk elverişli araziye inmeye karar verdiler. Uzun bir mola vermek zorundaydılar ve balon, dikkatle denetimden geçecekti. Üflecin alevi ayarlandı, sepetten

atılan çıpalar çok geçmeden geniş bir çayırdaki uzun otlara sürtünmeye başladı. Belirli bir yükseklikten bu çayır, tıraşlanmış yeşillikle kaplıymış gibi görünüyordu; ama gerçekte bu yeşillik yedi sekiz fit uzunluğundaydı.

Victoria, devasa bir kelebek gibi bu otları eğmeden onlara hafifçe dokundu. Görünürde bir engel yoktu. Tek bir kör kayanın bile bulunmadığı bir yeşillik okyanusu gibiydi.

– Uzun süre böyle ilerleyebiliriz, dedi Kennedy. Yaklaşabileceğimiz herhangi bir ağaç görmüyorum. Bana göre av sonlanmış görünüyor.

– Bekle sevgili Dick. Boyları senin boyunu aşan bu otlar arasında avlanamazsın zaten, sonunda uygun bir alan bulacağız.

Aslında bu hoş bir ilerleyiş, rüzgârda hafif hafif dalgalanan bu yemyeşil, neredeyse saydam denizde gerçek bir gezintiydi. Sepet, dalgaları yarıyor gibi görünüyordu; arada sırada muhteşem renkleriyle bir kuş sürüsü, neşeli çığlıklarıyla bu uzun otların arasından havalanarak kaçıyordu. Çıpalar bu çiçek gölüne dalmış, gemi misali, geçtikten sonra ardından kapanıveren bir iz bırakıyordu.

Aniden, balon sertçe sarsıldı. Muhtemelen çıpa, bu devasa çimlerin altına saklanmış bir kaya oyuğuna takılmıştı.

– Yakalandık, dedi Joe.

– Pekâlâ, merdiveni at, dedi avcı.

Sözlerini tamamlayamamıştı ki tiz bir çığlık havada yankılandı ve üç gezginin ağzından aşağıdaki, ünlemler serpiştirilmiş cümleler kaçıverdi.

– Bu da nedir?!

– Benzersiz bir çığlık!

– Bakın! İlerliyoruz!

– Çıpa kaymış olmalı.

– Hayır! Tutunmaya devam ediyor, dedi halatı çeken Joe.

– Kaya yürüyor!

Çimenler arasında büyük bir sallantı oldu ve çok geçmeden uzun, kıvrımlı bir şekil çimlerin üzerinde yükseldi.

– Bir yılan! dedi Joe.

– Bir yılan! diye bağırdı karabinasına sarılan Kennedy.

– Hayır! dedi Doktor. Bir filin hortumu.

– Bir fil Samuel!

Bu sözleri sarf ettikten sonra Kennedy silahını doğrulttu.

– Bekle, Dick, bekle!

– Tabii ya! Hayvan bizi çekiyor.

– Üstelik doğru yöne doğru Joe, doğru yöne.

Fil, belirli bir hızda ilerliyordu; kısa bir süre sonra, tamamen görülebileceği bir açıklığa vardı. Devasa yüksekliğinden Doktor, bunun harika bir türün erkeği olduğunu anladı. Hayran olunası kavisleriyle, yaklaşık sekiz fit uzunluğunda iki tane beyazımsı savunma dişi vardı. Çıpanın tırnakları bu dişler arasına sıkıca tutunmuştu.

Hayvan hortumuyla, kendisini sepete bağlayan halattan kurtulmaya boşuna uğraşıyordu.

– İleri! Ha gayret! diye sevinçle bağırdı Joe, bu tuhaf tayfadan olabildiğince heyecan duyarak. İşte, yolculuk etmenin yeni bir yolu! Bir attan daha fazlası! Sizi memnun edecekse, bir fil.

– Ama bizi nereye götürüyor? diye sordu, karabinasını sıkı sıkı tutmaktan elleri acıyan Kennedy.

– Bizi gitmek istediğimiz yere götürüyor sevgili Dick! Biraz sabır!

– İskoç köylülerin söylediği gibi, "*Wig a more! Wig a more!*" diye haykırdı mutlu Joe. İleri! İleri!

Hayvan, dörtnala koşmaya başladı. Hortumunu sağa sola oynatıp duruyordu ve sıçramaları sırasında sepeti şiddetle sarsıyordu. Doktor, elinde baltasıyla, gerekirse ipi kesmeye hazırdı.

– Ama, dedi, çıpamızdan son ana kadar ayrılmayacağız.

Filin peşinde bu yarış yaklaşık bir buçuk saat sürdü. Hayvan kesinlikle yorgun görünmüyordu. Bu kocaman kalın derililer, kayda değer mesafeler kat edebilirler ve günden

güne, hem büyük hem de hızlı balinalar gibi bu hayvanları uçsuz bucaksız uzaklıklarda buluruz.

"İşin aslı," dedi Joe, "bu, zıpkınladığımız bir balina ve biz de, av sırasında balina avcılarının yaptığı hareketleri taklit ediyoruz sadece."

Ama arazinin doğasındaki bir değişiklik Doktor'u, bu ulaşım aracını değiştirmeye zorladı.

Çayırın kuzeyinde, yaklaşık üç mil ileride, sık bir *camaldore* ormanı belirdi; bu nedenle balonun, çekicisinden ayrılması gerekiyordu.

Böylece Kennedy, koşan fili durdurmakla görevlendirildi. Karabinasını doğrulttu, ama konumu hayvanı başarıyla vurması için uygun değildi. Kafasını çizen ilk kurşun, metal bir levhaya çarpar gibi çarptı. Hayvan hiç rahatsız olmuş gibi görünmüyordu. Karabinanın sesiyle adımları hızlandı ve dörtnala giden bir atın hızına ulaştı.

– Kahretsin! dedi Kennedy.

– Kafası ne kadar da sert! dedi Joe.

– Omuzuna doğru birkaç konik mermi deneyelim, dedi Dick karabinasını özenle doldururken; ardından da ateş etti.

Hayvan, korkunç bir çığlık kopartt ama daha da hızlandı.

"Bakalım," dedi Joe tüfeklerden birini eline alırken, "size yardım etmeliyim Bay Dick, yoksa bu iş bitmeyecek."

Ardından iki mermi, hayvanın yan kısmına yerleşti.

Fil durdu, hortumunu kaldırdı ve ormana doğru hızla koşmaya devam etti. Koca kafasını sallıyordu ve yaralarından sel gibi kan akmaya başlamıştı.

– Ateş etmeye devam edelim, Bay Dick.

– Durmaksızın ateş etmeye, diye ekledi Doktor. Ormana 30-40 metre kaldı!

On merminin ardından fil, korkutucu bir sıçrama yaptı. Sepet ile balon, her şeyin parçalandığını düşündürtecek şekilde çatırdadı. Sallantı yüzünden balta Doktor'un elinden yere düştü.

Durum korkunçtu; çıpanın sıkı sıkıya tutunan halatı ne çözülebiliyor ne de gezginlerin bıçak darbelerinden zarar görüyordu. Hayvan, başını kaldırdığı anda gözünden vurulduğunda, balon da hızla ormana yaklaşmaktaydı. Fil durdu, bocaladı. Dizleri büküldü. Yan tarafını avcıya döndü.

"Kalbine bir mermi," dedi avcı, son kez karabinasını ateşlerken.

Fil acı ve ıstırapla kükredi, hortumunu hızla döndürerek bir an için doğruldu, sonra bütün ağırlığıyla, savunma dişlerinden birinin üzerine yıkılarak onu kırdı. Ölmüştü.

– Dişi kırıldı! diye haykırdı Kennedy, İngiltere'de yüz libre fildişi otuz beş gine* eder!

– O kadar eder mi! dedi Joe, çıpanın halatına tutunarak yere inerken.

– Bu üzüntün neden, sevgili Dick? dedi Doktor Fergusson. Biz fildişi tüccarı mıyız? Buraya zengin olmaya mı geldik?

Joe çıpayı inceledi; sağlam kalan savunma dişine hâlâ sıkıca bağlıydı. Yarı sönük balon, hayvanın bedeni üzerinde sallanırken, Samuel ile Dick yere atladılar.

– Ne harika hayvan! diye haykırdı Kennedy. Ne görkem! Böylesine büyük bir fili Hindistan'da hiç görmedim!

– Bunda şaşıracak bir şey yok sevgili Dick; orta Afrika filleri, en güzelleridir. Anderson'lar ve Cumming'ler, Cape Town civarında filleri o kadar çok avladılar ki, onlar da kabalık sürüleriyle sık sık karşılaşacağımız ekvatora doğru göç ettiler.

– Beklerken sanırım şu filden biraz tadacağız! dedi Joe. Şu hayvanın hesabından size lezzetli bir yemek hazırlayayım. Bay Kennedy bir iki saatliğine avlanmaya gidecek, Bay Samuel *Victoria*'yı kontrol edecek ve bu sürede ben de yemek hazırlayacağım.

– İşte iyi bir düzenleme, dedi Doktor. İstediğin gibi hazırla.

---

* 21 şilin değerindeki eski İngiliz altını. (ç.n.)

– Bana gelince, dedi avcı, Joe'nun bana lütfettiği iki saatlik özgürlüğü kabul ediyorum.

– Git dostum, ama dikkatsizlik etme. Uzaklaşma.

– Endişelenme.

Ardından tüfeğini alan Dick ormana daldı.

Böylece Joe işe koyuldu. Önce toprakta iki fit derinliğinde bir çukur kazdı. Ormanda dolaşırken izlerini bırakmış fillerin düşürdükleriyle ve zemini örten kuru dallarla bu çukuru doldurdu. Üzerine iki fit yüksekliğinde odun yığıp ateşe verdi.

Ardından, ormandan ancak yirmi metre kadar uzağa düşen fil cesedine geri döndü. Bedene bağlandığı noktada yaklaşık iki fit genişliğe ulaşan hortumunu ustalıkla ayırdı. En yumuşak kısmını seçti ve hayvanın süngerimsi ayaklarından birini de buna ekledi. Bunlar gerçekten de, bir bizonun kamburu, bir ayının pençesi ya da bir yabandomuzunun kellesi gibi mükemmel parçalardır.

Odun yığını içten ve dıştan tamamen yanmaya başlayınca, kül ve kömürden arındırılan çukur oldukça yüksek bir ısıyı tutmuştu. Hoş kokulu yapraklara sarılmış fil parçalarını, hemencecik kondurulan bu fırının içine yerleştirip sıcak küllerle kapladı. Ardından Joe, hepsinin üzerine ikinci bir yığın koydu ve odun yanıp bittiğinde et tam kıvamında pişmiş oldu.

Joe yemeği harlı ateşten çekti, bu iştah açıcı eti yeşil yaprakların üzerine koydu ve harika bir yeşilliğin üstünde sofrasını kurdu. Peksimet, brendi ve kahve getirip yakındaki bir dereden de taze, berrak su çekti.

Böylesine hazırlanmış bir ziyafeti görmek zevkti ve Joe, fazla gurur duymaksızın, bunu yemenin daha da keyifli olacağını düşünüyordu.

"Yormayan, tehlikesiz bir yolculuk!" diye tekrarladı. "Saatler süren bir yemek! Sürekli sallanan bir hamak! Daha ne isteyelim? Şu Bay Kennedy bir de gelmek istemiyordu!"

Doktor Fergusson'a gelince, balonu ciddi bir testten geçiriyordu. Balon, şiddetli fırtınadan etkilenmiş görünmüyordu. Tafta ve gütaperka şaşırtıcı bir şekilde dayanmışlardı. Zeminin mevcut yüksekliği alınıp balonun yükselme gücü hesaplandığında, hidrojenin aynı miktarda kaldığını memnuniyetle gördü. Kılıf, oraya kadar su geçirmezliğini tamamen korumuştu.

Gezginler Zanzibar'dan ayrılalı sadece beş gün olmuştu. Pemmikan henüz açılmamıştı. Uzun bir yolculuğa yetecek kadar peksimet ve tuzlu et vardı. Yenilenmesi gereken sadece suydu.

Tüpler ve sarmal boru harika görünüyordu. Kauçuk eklemleri sayesinde, balonun bütün salınımlarına hazırlıklıydılar.

İncelemesini bitiren Doktor, notlarını düzenlemeye koyuldu. Göz alabildiğine uzanan çayır, *camaldore* ormanı ve korkunç filin bedeni üzerinde hareketsiz duran balonla birlikte çevredeki kırsal alanın çok başarılı bir taslağını çizdi.

İki saatin sonunda Kennedy, bir dizi yağlı keklik ve antilopların en çevik türüne ait bir çeşit gemsbok, etli butlu bir oriks ile geri döndü. Joe, bu fazladan erzakı hazırlamaya koyuldu.

Çok geçmeden "Yemek hazır," diye bağırdı en güzel sesiyle.

Üç gezginin, yeşil örtüye oturması yeterliydi. Filin ayakları ve hortumunun nefis olduğuna karar verdiler. Her zaman olduğu gibi İngiltere'deymişçesine içildi ve bu büyüleyici bölgede, lezzetli Havana puroları ilk kez kokularını yaydı.

Kennedy, dört kişi kadar yiyor, içiyor ve konuşuyordu. Sarhoştu. Doktor arkadaşına ciddi ciddi bu ormana yerleşmeyi, burada yapraklardan bir kulübe inşa etmeyi ve Afrikalı Robinsonlar hanedanlığını başlatmayı öneriyordu.

Her ne kadar Joe, kendine Cuma rolünü biçtiyse de önerinin devamı gelmedi.

Kır öylesine sakin, öylesine boş görünüyordu ki Doktor, geceyi yerde geçirmeye karar verdi. Joe, vahşi hayvanlara karşı gerekli korumayı sağlayacak bir ateş çemberi hazırladı. Fil etinin kokusuna gelen sırtlanlar, panterler, çakallar etrafta dolanıyordu. Kennedy karabinasını, bu fazlaca gözü pek ziyaretçilerin üzerine doğru pek çok kez ateşlemişti; neyse ki gece, herhangi bir talihsiz olay yaşanmadan sona erdi.

XVIII

Karagwah. – Ukereve Gölü. – Bir adada gece. – Ekvator. – Gölü geçiş. – Şelaleler. – Bölgenin manzarası. – Nil'in kaynakları. – Benga Adası. – Andrea Debono'nun imzası. – İngiltere bayrağı.

Ertesi gün saat beşten itibaren yola çıkış hazırlıkları başladı. Joe, neyse ki yeniden bulduğu baltayla filin dişlerini kırdı. Özgürlüğüne kavuşan *Victoria*, gezginleri on sekiz mil hızla kuzeydoğuya götürmeye başladı.

Doktor, önceki akşam yıldızların yüksekliğine göre konumunu dikkatlice not etmişti. Ekvatorun altında 2° 40′ enlemindeydi, ya da bir başka deyişle yüz altmış coğrafi mildeydi. Balonun gökyüzünde görülmesiyle atılacak çığlıklardan endişelenmeden birçok köyün üzerinden geçti. Hızla akıp giden manzaralarla birlikte geçtikleri yerlerin şekilleri hakkında notlar aldı. Rubemhe'nin neredeyse Ousagara'nın zirveleri kadar dik eğimlerini aştılar ve daha sonra, Tenga'da, ona göre kesinlikle Ay Dağları'ndan doğmuş Karagwah sıradağlarının ilk çıkıntılarıyla karşılaştı. Zaten, bu dağların Nil'in beşiği olduğunu söyleyen eski efsane, büyük nehrin sularının havzası olduğu varsayılan Ukereve Gölü'ne çok yakın olduğundan gerçeğe yaklaşıyordu.

Sonunda, şu çok aranan, 3 Ağustos 1858'de Yüzbaşı Speke'in gözüne ilişen göl, yörenin büyük ticaret bölgesi Kafuro üzerindeyken göründü.

Samuel Fergusson heyecan duydu, neredeyse keşif gezisinin ana noktalarından birine dokunuyordu ve gözünde dürbün, önünde beliren bu gizemli yörenin tek bir köşesini bile atlamıyordu.

Altında, genel olarak bakımsız bir toprak vardı. Güç bela birkaç dar vadi ekilmişti. Yer yer ortalama yükseklikteki dikmenlerin bulunduğu arazi, göle yaklaştığı yerlerde düzleşiyordu. Arpa tarlalarının yerini pirinç tarlaları almıştı. Burada, yerel şarabın yapıldığı bir bitki ile kahve olarak kullanılan yabani bir bitki "mwani" yetişiyordu. Elli kadar çiçekli saz damla kaplı yuvarlak kulübenin bir araya gelmesiyle Karagwah'ın başkenti oluşuyordu.

Sarımsı kahverengi ten renkli, oldukça güzel bir ırkın şaşkın yüzleri kolayca ayırt edilebiliyordu. Olağanüstü iriyarı kadınlar, plantasyonlarda yorgun argın yürüyorlardı. Doktor, dostlarına çok beğenilen bu şişmanlığın zorunlu, kesik süt perhizinden geldiğini söyleyerek onları hayrete düşürdü.

Öğlen *Victoria* 1° 45′ güney enlemindeydi; saat birde rüzgâr, balonu gölün üzerine itiyordu.

Yüzbaşı Speke bu gölü *Nyanza** *Victoria* diye adlandırmıştı. Bu bölgede doksan mil genişliğe ulaşabiliyordu. Yüzbaşı, gölün güney ucunda bir grup ada bulmuş, bunları Bengal takımadaları diye adlandırmıştı. Keşfini, sultanın onu gayet iyi karşıladığı doğu kıyısındaki Mwanza'ya kadar ilerletmişti. Gölün bu kısmını üçgenlere ayırarak nirengi haritasını çıkarmıştı; ama ne gölü geçebilmek ne de Ukereve Gölü'nün büyük adasını ziyaret edebilmek için bir kayık edinmişti. Bu oldukça kalabalık adayı üç sultan yönetir; burası alçak gelgitlerin oluşturduğu bir yarımadadır.

Gölün aşağı hatlarını belirlemek isteyen Doktor çok üzülse de *Victoria*, göle kuzeyden yaklaştı. Dikenli çalılar ve karmakarışık çalılıklarla dolu kıyılar, açık kahverengi tonunda sayısız sivrisineğin ardında tam anlamıyla kaybolmuştu.

---

* *Nyanza* "göl" demektir.

Belli ki bu bölgede yaşamak mümkün değildi ve kimse yaşamıyordu. Saz ormanlarında uzanmış ya da gölün beyazımtırak suları altına kaçan su aygırı kümeleri görülüyordu.

Yukarıdan bakıldığında göl, batıya doğru öylesine geniş bir görüş alanı sunuyordu ki denizi andırıyordu. İki yaka arasındaki mesafe, bağlantı kurulamayacak kadar genişti. Ayrıca bu yüksek ve açık havzada rüzgârlar şiddetle estiğinden buradaki fırtınalar, güçlü ve sıktır.

Doktor balonu yönlendirmekte zorlanıyordu, doğuya doğru sürüklenmekten korkuyordu, ama neyse ki bir akım onları doğrudan kuzeye taşıdı ve akşam saat altıda *Victoria*, 0° 30′ enlemi ve 32° 2′ boylamında bulunan, sahilden yirmi mil uzaktaki ıssız bir adaya vardı.

Gezginler bir ağaca tutunmayı başardı ve rüzgâr, akşama doğru yatışınca çıpaya sakince bağlı kaldılar. Yere inmek düşünülemezdi; Nyanza'nın kıyılarında olduğu gibi burada da toprak, sivrisinek sürülerinin oluşturduğu yoğun bir bulutla kaplıydı. Joe bile ağaçtan vücudu sinek ısırıklarıyla kaplanmış olarak geri dönmüştü, ama sivrisinekler için bunun doğal olduğunu düşündüğünden kızmadı.

Ancak o kadar iyimser olmayan Doktor, kaygı verici bir vızıltıyla yükselen bu acımasız böceklerden kaçmak için ipi elinden geldiğince saldı.

Doktor da, Yüzbaşı Speke'in belirttiği gibi gölün yüksekliğini deniz seviyesinin üzerinde, üç bin yedi yüz elli fit olarak saptadı.

– Demek burada bir adanın üzerindeyiz! dedi Joe, bileklerini parçalarcasına kaşırken.

– Etrafı çabucak dolaşabilirdik, dedi avcı. Şu cana yakın sinekler dışında burada yaşayan başka hiçbir varlık görünmüyor.

– Açıkçası göle serpiştirilmiş adalar, batık tepelerin zirvelerinden başka bir şey değil, dedi Doktor Fergusson. Ama gölün kıyılarında vahşi kabileler yaşadığından, burada bir

sığınakla karşılaştığımıza memnun olmalıyız. Gökyüzü sakin bir geceye hazırlanıyor, haydi uyuyun.

– Sen uyumayacak mısın Samuel?

– Hayır, gözümü kapatamıyorum. Düşüncelerim yüzünden uyku tutmuyor. Yarın dostlarım, rüzgâr uygun olursa dosdoğru kuzeye ilerleyeceğiz ve belki de Nil'in kaynaklarını, bu akıl sır ermez gizemi keşfedeceğiz. Büyük nehrin kaynaklarına bu kadar yakınken uyuyamıyorum.

Bu noktada bilimsel kaygılardan rahatsızlık duymayan Kennedy ile Joe, Doktor'un koruması altında derin bir uykuya dalmakta gecikmediler.

23 Nisan Çarşamba günü *Victoria*, sabah saat dörtte, gri bir gökyüzünde demir aldı. Gece, yoğun bir sisin sarmaladığı gölün sularını zorlukla terk ediyordu, ama çok geçmeden şiddetli bir rüzgâr bütün bu sisi dağıttı. *Victoria* birkaç dakika çeşitli yönlere doğru sallandı ve sonunda doğruca kuzeye havalandı.

Doktor Fergusson, neşeyle ellerini çırptı.

– Doğru yoldayız! diye bağırdı. Nil'i ya bugün göreceğiz ya da asla! Dostlarım, işte ekvatoru geçiyoruz! Kendi yarıküremize giriyoruz!

– Ah! dedi Joe. Ekvatorun buradan geçtiğini mi düşünüyorsunuz efendim?

– Hem de tam buradan cesur oğlum!

– Pekâlâ! Af buyurun ama zaman kaybetmeden bunu kutlamak için ıslatmak uygun olur gibi geldi bana.

– Haydi, bir bardak *grog içelim!* dedi Doktor gülerek. Kozmografyayı yorumlayış biçimin hiç de saçma sayılmaz.

Ve işte, çizginin üstünden geçiş *Victoria'nın* sepetinde böyle kutlandı.

Victoria hızla uçuyordu. Batıda alçak ve biraz engebeli sahil görülüyordu. İleride Uganda ve Busoga'nın en yüksek yaylaları vardı. Rüzgâr aşırı hızlanmıştı, saatte neredeyse otuz mildi hızı.

Nyanza'nın şiddetle yükselmiş suları denizdeki dalgalar gibi köpürüyordu. Geçici sakinliklerden sonra bazı dip dalgalarının uzun süre yükselip alçalmasından, Doktor gölün oldukça derin olması gerektiğini tespit etti. Bu hızlı geçiş sırasında ancak bir ya da iki kaba tekne göründü.

– Bu göl, hiç kuşku yok ki yüksek konumu sayesinde Afrika'nın doğu kesimindeki nehirlerin doğal havzası, dedi Doktor. Dışarı boşalan akarsularından buharlaşıp gidenleri gökyüzü, yağmurla geri veriyor. Bana göre Nil'in kaynağının burası olması gerek.

– Göreceğiz, dedi Kennedy.

Saat dokuza doğru batı kıyısına yaklaştılar. Burası ıssız ve ağaçlık görünüyordu. Rüzgâr, doğuya doğru biraz artmıştı, gölün diğer yakası görülebiliyordu. 2° 40′ kuzey enlemine doğru, çok geniş bir açıyla sona erecek şekilde kıvrılıyordu. Nyanza'nın bu ucunda, yüksek dağlar kurak zirvelerini gözler önüne seriyordu, ama aralarındaki derin ve kıvrımlı boğaz, köpüren bir nehre yol veriyordu.

Balonunu tam olarak yönlendiren Doktor Fergusson, bölgeyi merakla inceliyordu.

– Bakın! diye bağırdı. Bakın dostlarım! Arapların anlatıları doğruymuş! Bu anlatılar, Ukereve Gölü'nün kuzeye doğru boşalmasını sağlayan bir nehirden söz eder ve bu nehir var; onunla birlikte iniyoruz ve o da bizim hızımıza yakın bir hızla akıyor! Ayaklarımızın altında kayıp giden bu su damlası kesinlikle Akdeniz'in dalgalarına karışacak! Bu Nil!

– Nil! diye tekrarladı, kendini Samuel Fergusson'ın coşkusuna bırakan Kennedy.

– Yaşa Nil! dedi bir şey kendisini neşelendirdiğinde canıgönülden "Yaşa" diye bağıran Joe.

Dev gibi kayalar, orada burada bu gizemli nehrin akıntısını engelliyordu. Su köpürüyordu, Doktor'un tahminlerini doğrulayan hızlı akıntılar ve büyük çağlayanlar oluşturuyordu. Çevredeki dağlardan, akışları sırasında köpüklenen çok

sayıda taşkın su boşalıyordu. Bakınca yüzlercesi sayılıyordu. Topraktan fışkıran, dağılan ince su ipliklerinin kesiştiği, birbirine karıştığı, hızla mücadele verdiği görülüyordu ve hepsi, onları emdikten sonra akarsuya dönüşen, bu yeni oluşan nehirden dökülüyordu.

– İşte Nil, diye tekrarladı Doktor inançla. Adının kaynağı da sularının kaynağı gibi bilginleri kızdırdı. Yunancadan, Kıpticeden, Sanskritçeden* geldiği söylendi; sonunda kaynaklarının sırrını bize açıklamasını sağladığımızdan artık önemi yok.

– Ama, dedi avcı, bu nehrin, kuzeydeki gezginlerin bildiğiyle aynı nehir olduğundan nasıl emin olabiliriz?

– Elimizde reddedilemez, kesin kanıtlar var, diye karşılık verdi Fergusson. Rüzgâr bir saat daha bize iltimas geçecek olursa.

Dağlar, kalabalık köylere, susam, *dourrah*, şekerkamışı ekili tarlalara yer açarak ayrışıyordu. Bu bölgenin kabileleri huzursuz, düşman görünüyorlardı. Tapınmaktan çok, öfkelenmişe benziyorlardı. Gezginlerin tanrı değil, yabancı olduklarını hissediyorlardı. Nil'in kaynaklarına doğru çıkarken onlardan bir şeyler çalmaya gelmiş gibiydiler. *Victoria*, tüfeklerin menzilinden uzak durmak zorundaydı.

– Burada bir yere iniş yapmak zor olacak, dedi İskoç.

– Eh! dedi Joe. Yerliler için kötü bir durum. Sohbetimizin cazibesinden yoksun kalacaklar.

– Yine de inmem gerekiyor, dedi Doktor Fergusson. Sadece on beş dakikalığına. İnemezsem gezimizin sonuçlarını gözlemleyemem.

– O halde zorunlu bir durum mu bu Samuel?

– Zorunlu, tüfeklerimizi ateşlememiz gerekse bile ineceğiz.

– Bana uyar, dedi Kennedy karabinasını okşayarak.

---

* Bizanslı bilginlerden biri, Neilos (Nil Nehri'nin tanrısı) adını aritmetik bir ad olarak görüyordu. N 50'yi, E 5'i, I 10'u, L 30'u, O 70'i ve S 200'ü temsil ediyor, bunların hepsinin toplamı da bir yıldaki gün sayısını veriyordu.

– Ne zaman isterseniz efendim, dedi Joe kavgaya hazırlanarak.

– Daha önce de elde silahlarla bilim yapılmıştı, bu ilk olmayacak, dedi Doktor. Benzer bir durum, İspanya'nın dağlarında karasal meridyeni ölçen bir Fransız bilginin de başına gelmişti.

– Sakin ol Samuel ve iki korumana güven.

– Geldik mi efendim?

– Henüz değil. Hatta bölgenin gerçek arazi yapısını görmek için yükseleceğiz.

Hidrojen genleşti ve on dakikadan kısa bir sürede *Victoria*, yerden iki bin beş yüz fit yüksekte uçmaya başladı.

Bu yükseklikten, nehir yatağına akan karmakarışık bir akarsu ağı görülüyordu. Batıdan, bereketli kırların ortasındaki çok sayıda tepenin arasından daha fazla ırmak akıyordu.

– Gondokoro'ya doksan mil bile kalmadı, dedi Doktor haritası üzerinde işaret ederek. Kuzeyden gelen gezginlerin ulaştığı noktaya beş milden az var. Yere dikkatle yaklaşalım.

Victoria, iki mil fitten fazla alçaldı.

– Şimdi dostlarım, her şeye hazırlıklı olun.

– Hazırız, diye karşılık verdiler Dick ve Joe.

– Güzel!

Victoria, çok geçmeden nehir yatağını izleyerek, en fazla yüz fit yükseklikte ilerliyordu. Bu noktada Nil, yüz metre uzunluğundaydı ve nehrin kıyılarını çevreleyen köylerdeki yerliler, heyecanlanmış, gürültü patırtı çıkararak dört dönüyorlardı. İkinci derecede, yaklaşık on fit yüksekliğinde ve bu nedenle de aşılması mümkün olmayan, dik bir şelale oluşuyordu.

"İşte, Bay Debono'nun belirttiği şelale," diye haykırdı Doktor.

Samuel Fergusson'ın hevesle izlediği pek çok adanın serpiştirildiği nehir havzası genişledi. Henüz göremediği işaretlenmiş bir noktayı arıyordu sanki.

Birkaç zenci balonun altındaki bir kayıkta ilerlerken, Kennedy onları kendilerine ulaşamadan en kısa sürede kıyıya dönmeye zorlayan bir tüfek atışıyla selamladı.

Joe onlara "İyi yolculuklar!" diledi. "Yerinizde olsam, geri dönmeye çalışmazdım! İstediğinde yıldırımlar fırlatan bir canavardan ödüm kopardı."

Ama Doktor, aniden dürbününü kavrayıp nehrin ortasında yatan bir adaya doğrulttu.

– Dört ağaç var! diye bağırdı. Bakın, orada!

Gerçekten de adanın ucunda, yalıtılmış dört ağaç yükseliyordu.

– Bu Benga adası! Kesinlikle o! diye ekledi.

– Eee, ne olmuş yani? diye sordu Dick.

– Tanrı yardımcımız olursa oraya ineceğiz!

– Ama bu adada oturanlar var gibi Bay Samuel!

– Joe haklı, yanılmıyorsam işte, yirmi kadar yerliden oluşan bir topluluk.

– Onları kaçıracağız, zor olmayacaktır, dedi Fergusson.

– Öyle olsun bakalım, dedi avcı.

Güneş zirvedeydi. *Victoria* adaya yaklaştı.

Makado kabilesine bağlı zenciler, güçlü çığlıklar atıyorlardı. İçlerinden biri, ağaç kabuğundan şapkasını havada sallıyordu. Kennedy, onu hedef aldı, ateş etti ve şapka paramparça oldu.

Bu, genel bir bozgun yarattı. Yerliler koşup nehri yüzerek geçtiler; iki yakadan yağmur gibi mermi ve ok yağmaya başladı, ama çıpası bir kaya yarığına saplanmış balon için tehlike yoktu. Joe yere indi.

– Merdiven! diye bağırdı Doktor. Beni takip et Kennedy!

– Ne yapmak istiyorsun?

– İniyoruz, bir şahide ihtiyacım var.

– İşte buradayım.

– Joe, balona göz kulak ol.

– Merak etmeyin beyefendi, her şeye karşılık veririm.

– Gel Dick! dedi ayağını yere basan Doktor.

Dostunu, adanın ucundaki bir kaya grubuna doğru götürdü. Burada bir süre arandı, çalıların arasını araştırdı ve elleri kana bulandı.

Birdenbire heyecanla avcının kolunu yakaladı.

– Bak, dedi.

– Harfler! diye bağırdı Kennedy.

Gerçekten de, kaya kütlesine kazınmış iki harf bütün belirginliğiyle karşılarında duruyordu. Şu iki harf açık seçik okunuyordu:

A. D.

– A. D., dedi Doktor Fergusson! Andrea Debono! Nil'in akıntısının en uzak kısmına kadar giden gezginin imzasının aynısı!

– İşte bu su götürmez, dostum Samuel!

– Şimdi ikna oldun ya!

– Bu Nil! Buna şüphe yok!

Doktor, tam şekil ve boyutlarını not ettiği bu değerli harflere son bir kez daha baktı.

– Artık balona gidelim! dedi.

– Acele edelim, çünkü birkaç yerli, nehri geçmeye hazırlanıyor.

– Artık bizim için pek önemi yok! Rüzgâr bizi birkaç saat daha kuzeye sürükledikten sonra Gondokoro'ya varacak ve yurttaşlarımızın elini sıkacağız!

On dakika sonra bir başarı işareti olarak Doktor Fergusson İngiltere bayrağını açarken *Victoria* da görkemle havalandı.

XIX

Nil. – Titreyen dağ. – Bölgenin hatırası. – Arap anlatıları. – Nyam-Nyam'lar. – Joe'nun anlamlı düşünceleri. – "Victoria"nın kara kaçamağı. – Aerostatik yükselişler. – Madam Blanchard.

– Yönümüz nedir? diye sordu, dostunun pusulaya baktığını gören Kennedy.

– Kuzey-kuzeybatı.

– Hay aksi! Ama bu kuzey değil ki!

– Değil Dick ve sanırım Gondokoro'ya ulaşmakta zorlanacağız. Buna üzülüyorum ama sonunda doğudaki keşifleri kuzeydekilerle ilişkilendirdik. Şikâyet etmemek gerek.

Victoria yavaş yavaş Nil'den uzaklaşıyordu.

– En cesur gezginlerin bile asla aşamadığı bu geçilmez enleme son bir kez bakalım! dedi Doktor. İşte, yukarı Nil'deki işlerine minnettar olduğumuz Bay Petherick'in, Bay d'Arnaud'nun, Miani'nin ve şu genç gezgin Mösyö Lejean'ın belirttiği uzlaşılmaz kabileler.

– Ayrıca, dedi Kennedy, keşfettiklerimiz de bilimin önsezileriyle uyuşuyor.

– Tamamen uyuşuyor. Beyaz Nil'in, Bahr-el-Abiad'ın kaynakları deniz kadar büyük bir göle dalıyor. Oradan doğuyor. Kuşkusuz, şiir orada bir şeyler kaybedecek; bu nehirler kralına göksel bir köken atfediliyordu. Eskiler ona

"Okyanus" diyor, doğrudan güneşten aktığına neredeyse inanıyorlardı! Ama bunu kırmalı ve bilimin bize öğrettiklerini zaman zaman kabul etmeliyiz. Belki bilginler her zaman olmayacaklar ama şairler daima var olacak.

– Büyük çağlayanlar hâlâ görünüyor, dedi Joe.

– Bunlar, üç derece enlemindeki Makedo çağlayanları. Bundan daha kesin bir şey yok! Birkaç saat daha Nil'in akışını takip edebilseydik!

– Ya şurada, önümüzdeki, dedi avcı. Bir dağ zirvesi görüyorum.

– Logwek Dağı, Arapların titreyen dağı. Bay Debono bütün bu bölgeyi, Latif Efendi adıyla dolaşarak ziyaret etmişti. Nil'e komşu kabileler birbirlerine düşmanlar, bir yok etme savaşı içindeler. Karşı karşıya kaldığı tehlikeleri kolayca tahmin edebilirsiniz.

Bu sırada rüzgâr *Victoria*'yı kuzeybatıya götürüyordu. Logwek Dağı'ndan sakınmak için daha yatay bir akım bulmak gerekiyordu.

– Dostlarım, dedi Doktor beraberindeki iki arkadaşına. İşte şimdi Afrika'yı gerçekten geçmeye başlıyoruz. Şu ana kadar genellikle bizden öncekilerin ayak izlerini takip ettik. Artık, bilinmeyene ilerliyoruz. Cesaretimizi yitirmeyeceğiz, değil mi?

– Asla, diye bir ağızdan bağırdılar Dick ve Joe.

– O halde ileri, Tanrı yardımcımız olsun!

Gezginler, akşam saat onda dar geçitlerin, ormanların, dağınık köylerin üzerinden geçerek, yumuşayan eğimleri boyunca ilerledikleri titreyen dağın yamacına vardılar.

Bu unutulmaz 23 Nisan gününde, hızlı bir rüzgâr gücü altında, on beş saatlik bir ilerleyiş sonrası, üç yüz on beş mili* aşkın bir mesafe kat etmişlerdi.

Ama yolculuğun bu son kısmı onlarda hüzünlü bir etki bırakmıştı. Sepette tam bir sessizlik hâkimdi. Doktor

---

* Yüz yirmi beş fersahtan fazla.

Fergusson keşiflerine mi dalıp gitmişti? Beraberindeki iki dostu, bilinmeyen bölgelerin ortasında gerçekleştirecekleri bu yolculuğu mu düşünüyordu? Kuşkusuz, İngiltere ve uzaktaki arkadaşların canlı anılarına karışan bütün düşünceler hâkimdi. Terk ettiğiniz andan itibaren vatanın artık orada bulunamayacağını doğal gören Joe, bütün bu düşüncelere karşı, tek başına kaygısız bir felsefe sergilemeye devam ediyordu, ama Samuel Fergusson ile Dick Kennedy'nin sessizliğine de saygı duyuyordu.

Akşam saat onda *Victoria*, titreyen dağın* yanına "demir attı"; esaslı bir yemek yendi ve ardından her biri, diğerlerinin nöbeti altında sırayla uykuya daldı.

Ertesi gün uyandıklarında, daha dingin düşünüyorlardı. Hava güzeldi ve rüzgâr doğru taraftan esiyordu. Joe'nun neşelendirdiği kahvaltı, keyiflerini yerine getirdi.

Bu sırada geçip giden, Ay Dağları ile Darfour Dağları'nın sınırlandırdığı bölge uçsuz bucaksızdı; Avrupa gibi büyük bir şeydi.

– Kuşkusuz, Usoga Krallığı olduğu düşünülen bölgenin üzerinden geçiyoruz, dedi Doktor. Coğrafyacılar, Afrika'nın merkezinde büyük bir çöküntü alanı, ortada kocaman bir göl olduğunu düşünüyorlar. Bu düşüncede doğruluk payı olup olmadığını göreceğiz.

– Ama nasıl böyle bir tahmin yürütülebilir? diye sordu Kennedy.

– Arap anlatılarından. Bu insanlar hikâye anlatıcıdır, hatta belki de biraz fazla hikâyecidirler. Kazeh ya da Büyük Göller'e ulaşan bazı gezginler, orta bölgelerden gelen köleler görmüş, onlara geldikleri bölgeler hakkında sorular sormuş, bu farklı belgeleri bir demet halinde toplamış ve bunlardan çıkarımlar yapmışlardır. Bütün bu bilgilerde her zaman için bir gerçeklik payı vardır ve gördüğün üzere Nil'in kaynağı konusunda yanılmamışlardı.

---

* Geleneğe göre bir Müslüman dağa ayak bastığı anda dağ titrer.

– Daha doğru olamazdı, dedi Kennedy.

– Bu belgeler aracılığıyla harita örnekleri çıkarılmaya çalışıldı. Ben de bu haritalardan birindeki güzergâhı takip edeceğim ve gerekirse düzeltme yapacağım.

– Bütün bu bölge meskun mu? diye sordu Joe.

– Kuşkusuz, can sıkıcı derecede meskun.

– Ben de öyle düşünmüştüm.

– Bu dağınık kabileler Nyam-Nyam adı altında toplanıyor ve bu ad, yansıma bir sözcükten başka bir şey değil. Çiğneme sesinden türetilmiş.

– Harika, dedi Joe. Nyam! Nyam!

– Cesur Joe, bu yansımaya sebep sen olsaydın bu durumu pek de harika bulmazdın.

– Ne demek istiyorsunuz?

– Bu ilkel topluluklar yamyam sayılıyor.

– Kesin mi?

– Hiç kuşku yok, bu yerlilerin basit dört ayaklılar gibi bir kuyruğa sahip oldukları da ileri sürülmüştü, ama sonradan bu çıkıntının, giydikleri hayvan postları olduğu anlaşıldı.

– Yazık! Sivrisinekleri avlamak için bir kuyruğa sahip olmak hoş olurdu.

– Bu mümkün Joe, ama bunu, gezgin Brun-Rollet'nin bazı ilkel topluluklara atfettiği köpek başları gibi fabl mertebesine indirgemek gerekir.

– Köpek başları mı? Havlamak, dahası yamyam olmak için kullanışlı!

– Sonunda ne yazık ki, tutkuyla aradıkları insan etini yemek için can atan bu halkların vahşiliği ortaya çıktı.

– Şahsıma karşı büyük bir ilgi duymayacaklarını umuyorum, dedi Joe.

– Onu göreceğiz! dedi avcı.

– Öyle Bay Dick. Bir açlık anında mideye indirileceksem bunun sizin ve efendimin yararına olmasını isterim! Ama şu zencileri beslemek, ah olamaz! Utancımdan ölürüm!

– Pekâlâ, sevgili cesur Joe, dedi Kennedy. Anlaşıldı, böyle bir duruma düşersek sana güveniyoruz.

– Emrinizdeyim beyler.

– Joe, ona iyi bakalım ve onu şişmanlatalım diye böyle konuşuyor, dedi Doktor.

– Belki! dedi Joe. İnsan öylesine bencil bir hayvan ki!

Öğleden sonra gökyüzü, yerden sızan sıcak bir sisle kaplandı. Serpinti yüzünden karadaki nesneler zar zor ayırt edilebiliyordu. Beklenmedik bir tepeye çarpmaktan korkan Doktor, saat beşe doğru durma işareti verdi.

Gece olaysız geçti, ama bu mutlak karanlıkta iki katı tetikte kalmak gerekiyordu.

Muson, ertesi sabah aşırı şiddetli esti. Rüzgâr, balonun alt oyuklarına şiddetle girip çıkıyordu. Genleşme borularının içine girdiği uzantı sertçe sallanıyordu. Sonunda kendilerini halatlarla bağlamak zorunda kaldılar; Joe'nun büyük bir ustalıkla başardığı bir işlemdi bu.

Bir yandan da balonun ağzının hava geçirmeyecek şekilde kapalı durduğu zamanları kolladı.

– Bu bizim için iki kat daha önemli, dedi Doktor Fergusson. Öncelikle çok değerli gazın kaybını önlüyoruz, sonrasında da tutuşturabileceğimiz yanıcı bir izi çevremizde bırakmıyoruz.

– Bu can sıkıcı bir gezi kazası olurdu, dedi Joe.

– Yere düşer miydik? diye sordu Dick.

– Düşmek mi, hayır! Gaz sakince yanmaya devam ederdi ve biz de yavaş yavaş alçalırdık. Benzer bir kaza Fransız balon pilotu Madam Blanchard'ın başına gelmişti. Balonunu havai fişek kullanarak ateşlemişti, ama düşmedi ve sepeti bir bacaya çarptığında yere savrulmasaydı kuşkusuz ölmezdi de.

– Umalım da başımıza benzer herhangi bir şey gelmesin, dedi avcı. Şimdiye kadar uçuşumuz bana tehlikeli gelmedi ve hedefimize ulaşmamızı engelleyecek bir neden göremiyorum.

– Ben de göremiyorum sevgili Dick. Üstelik kazalar daima balon pilotlarının dikkatsizliklerinden ya da cihazlarının yapımındaki bir hatadan kaynaklanır. Bunun yanı sıra gerçekleştirilen binlerce balon uçuşundan sadece yirmi tanesi ölümlü kazayla sonuçlanmıştır. Genellikle iniş ve kalkışlar en tehlikeli zamanlardır. Bu nedenle, bu gibi anlarda her türlü önlemi almayı ihmal etmemeliyiz.

– Yemek vakti geldi, dedi Joe. Bay Kennedy iyi bir geyik eti ziyafeti çekmemiz için bir yöntem buluncaya kadar konserve et ve kahveyle yetineceğiz.

XX

Kutsal şişe. – İncir-palmiye ağaçları. – "Mammouth Trees". – Savaş ağacı. – Kanatlı koşum. – İki ilkel topluluğun dövüşü. – Katliam. – İlahi müdahale.

Rüzgâr iyice sertleşmiş, değişken bir hal almıştı. *Victoria* havada yalpalıyordu. Kâh kuzeye kâh güneye savruluyor, sabit bir esintiyle karşılaşamıyordu.

– Fazla ilerlemiyoruz ama hızlı hareket ediyoruz, dedi mıknatıslı iğnenin salınımlarını fark eden Kennedy.

– *Victoria* saatte en az otuz fersahlık bir hızla uçuyor, dedi Samuel Fergusson. Sarkıp manzaranın nasıl da hızla ayaklarımız altından geçip gittiğine bakın. İşte! Şu orman önümüzde koşuyormuş gibi görünüyor!

– Orman bir açıklığa dönüştü bile, dedi avcı.

– Açıklık da köye, dedi Joe birkaç saniye sonra. İşte oldukça şaşkın zencilerin suratları!

– Bu çok doğal, dedi Doktor. Balonlar ilk kez görüldüğünde Fransa köylüleri, bunların hava canavarları olduğunu düşünerek ateş etmişlerdi. Bu nedenle Sudanlı bir zencinin gözlerini kocaman açmaya hakkı var.

– Tanrım! dedi Joe, *Victoria* yerden yüz fit yüksekte, bir köye sürtünerek geçerken. Efendim, izninizle onlara boş bir şişe atacağım. Sağ salim yere düşerse ona taparlar, kırılırsa da parçalarından tılsım yaparlar!

Sözlerini bitirdikten sonra şişeyi fırlattı. Yerliler çığlıklar atarak yuvarlak kulübelerine doğru koşarlarken şişenin binlerce parçaya ayrılması zor olmadı.

Biraz daha ilerleyince, bu kez Kennedy bağırdı:

– Şu tuhaf ağaca bakın! Üst kısmı bir tür, alt kısmı başka bir tür.

– Güzel! dedi Joe. İşte ağaçların birbiri üstünde büyüdüğü bir bölge.

– Bu, üzerine biraz verimli toprak serpilmiş bir incir ağacı gövdesi sadece, dedi Doktor. Güzel bir günde rüzgâr, bu toprağa bir palmiye tohumu atmış ve palmiye de açık alandaymışçasına yeşermiş.

– Benzersiz bir yöntem, dedi Joe. İngiltere'de uygulayacağım. Londra'nın parklarında iyi duracak; meyve ağaçlarını çoğaltmanın bir yolu olarak kullanılabileceğini söylemeye bile gerek yok; yükselen bahçelerimiz olurdu. İşte, bütün küçük mülk sahipleri bu durumun tadını çıkarırdı.

Bu sırada, bir çeşit eski banyan olan ve yüksekliği üç yüz fiti aşan uzun ağaçların bulunduğu bir ormanı aşmak için *Victoria*'yı yükseltmek gerekti.

– İşte harika ağaçlar, diye bağırdı Kennedy. Bu ulu ormanların manzarasından daha güzel ne olabilir bilmiyorum. Görüyorsun ya Samuel.

– Şu banyanların yüksekliği gerçekten olağanüstü sevgili Dick. Yine de Yeni Dünya'nın ormanlarının yanında pek de şaşırtıcı kalmıyorlar.

– Nasıl! Bundan daha yüksek ağaçlar da mı var?

– Kesinlikle, onlara "mammouth trees" deniyor. California'da, yüksekliği parlamentonun kulesini ve hatta Mısır'daki büyük piramidi bile aşan, dört yüz elli fit boyunda bir sedir ağacı bulunuyor. Tabanının çevresi yüz yirmi fitti ve odunundaki eşmerkezli katmanlardan dört bin yılı aşkın bir süredir var olduğu anlaşılıyordu.

– Ah efendim, ama bunda şaşılacak bir şey yok ki! Dört bin yıl yaşadıktan sonra böylesine bir yüksekliğe erişmekten daha doğal bir şey olabilir mi?

Doktor'un anlattıkları ve Joe'nun yanıtı sırasında orman, bir meydanın etrafına çember oluşturacak şekilde dizilmiş büyük bir kulübe kümesine yerini bırakmıştı bile. Ortasında benzersiz bir ağaç yükseliyordu ve Joe, görür görmez haykırdı:

– Pekâlâ! Söz konusu ağaç dört bin yıldır buna benzer çiçekler üretmediyse, övgülerimi ondan esirgeyeceğim.

Ardından da, gövdesi bir insan kemiği yığını altında tamamen kaybolmuş devasa bir cümbez ağacını işaret etti. Joe'nun çiçek dediği, taze kesilmiş, kabuğa sabitlenmiş bıçaklara asılmış başlardı.

– Yamyamların savaş ağacı! dedi Doktor. Kızılderililer kafa derisini yüzüyor, Afrikalılar bütün başı kopartıyorlar.

– Moda meselesi, dedi Joe.

Kanlı başlar köyü ufukta çoktan kaybolmuştu, biraz uzaktaki bir başkası da en az diğeri kadar iğrenç bir manzara sunuyordu. Yarı kemirilmiş cesetler, toza dönüşmüş iskeletler, oraya buraya dağılmış insan uzuvları, sırtlanlar ve çakallar için meraya bırakılmışlardı.

– Kuşkusuz bunlar suçluların cesetleri; Habeşistan'da uygulandığı gibi, suçlular onları bir diş darbesiyle boğduktan sonra rahat rahat mideye indiren yırtıcı hayvanlara sunuluyorlar.

– Darağacından daha acımasız değil, dedi İskoç. Daha pis, hepsi bu.

– Güney Afrika'nın bölgelerinde suçluyu kendi kulübesine, kendi hayvanları ve bazen de kendi ailesiyle birlikte kapatmaktan hoşlanırlar, diye sözlerine devam etti Doktor. Kulübe ateşe verilir, hepsi birlikte yanar. Bunu vahşet diye adlandırıyorum, ama itiraf etmeliyim ki Kennedy'ye katılıyorum, darağacı daha insaflı olsa bile o da insanlık dışı.

Joe, oldukça iyi kullandığı keskin görüşü sayesinde ufukta uçan etobur kuş sürülerini işaret etti.

– Bunlar kartal, diye haykırdı, dürbünle baktıktan sonra kuşları tanıyan Kennedy. Bizim kadar hızlı uçabilen harika kuşlar.

– Tanrı bizi onların saldırısından korusun! dedi Doktor. Vahşi hayvanlar ya da vahşi kabilelerden çok bu kuşlardan korkmalıyız.

– Peh! dedi avcı. Tüfek atışlarıyla onları uzaklaştırırız.

– Bu kez becerini kullanmamanı tercih ederim sevgili Dick. Balonumuzun taftası, onlardan birinin gaga darbesine dayanamaz. Neyse ki bu cesur kuşların makinemizi çekici bulmaktan çok, ondan korktuklarını sanıyorum.

– Eh, ama bugün aklıma on kadar fikir geldiğinden bir tanesini paylaşayım, dedi Joe. Canlı kartallardan bir takım yapıp sepetimize koşabilseydik bizi havada çekerlerdi!

– Bu yöntem ciddi olarak önerilmişti, dedi Doktor. Ama doğaları gereği oldukça huysuz bu hayvanlara pek de uygulanabileceğini sanmıyorum.

– Onları eğitirdik, dedi Joe. Onları gem yerine görüşlerini kısıtlayacak at gözlükleriyle sürerdik. Yarı kör, sağa ya da sola giderlerdi, tamamen körleşince de dururlardı.

– Cesur Joe, sepete koşulmuş kartalların yerine uygun bir rüzgârı tercih etmeme izin ver. Hem beslemek daha ucuza gelir hem de daha güvenli.

– İzin veriyorum beyefendi, ama fikrimin arkasındayım.

Öğlen olmuştu. *Victoria* bir süredir daha ılımlı bir hızda yol alıyordu; balonun altında akıp giden bölge artık uçarcasına gözden kaybolmuyordu.

Birdenbire, gezginlerin kulağına çığlık ve ıslıklar çalındı. Eğildiklerinde, açık bir alanda kendilerini heyecanlandıran bir gösteri gördüler.

İki ilkel topluluk canla başla kavgaya tutuşmuştu ve oklar havada uçuşuyordu. Birbirlerini öldürmeye istekli savaş-

çılar, *Victoria*'nın gelişini fark etmedi. Yaklaşık üç yüz kişi, içinden çıkılması güç bir mücadelede çarpışıyordu. Aralarından pek çoğu, içinde debelendikleri yaralıların kanıyla kıpkırmızı, iğrenç bir grup oluşturuyordu.

Balonun görülmesiyle bir anlık duraklama oldu, haykırışlar ikiye katlandı. Sepete doğru birkaç ok atıldı ve içlerinden biri, Joe'nun eliyle yakalayabileceği kadar yakına geldi.

– Menzillerinin dışına çıkalım! diye bağırdı Doktor Fergusson. Atılganlığın lüzumu yok! Böyle bir lüksümüz yok.

Katliam her iki tarafta da balta ve mızrak darbeleriyle devam ediyordu. Bir düşman yere düşer düşmez, rakibi kafasını kesmek için acele ediyordu. Bu izdihama karışmış kadınlar kanlı başları topluyorlar ve bunları savaş alanının her iki yanına yığıyorlardı. Bu iğrenç ödülü elde edebilmek için çoğu zaman savaşıyorlardı.

– Ne kadar korkunç bir sahne! diye haykırdı Kennedy, fena halde iğrenerek.

– Bunlar tehlikeli herifler! dedi Joe. Yine de üniformaları olsaydı dünyadaki bütün diğer savaşçılardan farkları kalmazdı.

– Bu dövüşe müdahale etmek için öfkeli bir arzum var, dedi avcı, karabinasını sallayarak.

– Sakın, dedi Doktor şiddetle. Hayır! Bizi ilgilendirmeyen şeylere karışmayalım! Tanrı rolü oynamak için kimin haklı, kimin haksız olduğunu biliyor musun ki? Bu iğrenç manzarayı en kısa sürede terk ediyoruz! Büyük komutanlar, kahramanlıklarını sergiledikleri savaş alanlarına böyle yukardan bakabilselerdi, sonunda kan dökmekten ve fetihlerden tiksinmeye başlayabilirlerdi!

Vahşi takımlardan birinin şefi, Herkül gücüne ek olarak atletik vücut yapısı ve boyu bosuyla diğerlerinden ayırt ediliyordu. Bir eliyle mızrağını sıkışık biçimde dizilmiş düşmanlarına daldırırken, diğer eli de balta darbeleriyle büyük delikler açıyordu. Aniden, kana bulanmış mızrağını uzağa

fırlattı, tek hamleyle kolunu kestiği bir yaralının üzerine atıldı, kestiği kolu eline alıp ağzına götürdü ve iştahla ısırdı.

– Ah! dedi Kennedy. Korkunç hayvan! Daha fazla dayanamayacağım!

Alnından bir kurşunla vurulan savaşçı sırtüstü düştü.

Düşüşüyle birlikte, savaşçılar şaşkınlıktan donup kaldı; bu doğaüstü ölüm, düşmanlarının coşkusunu canlandırırken onları dehşete düşürdü ve bir anda dövüşçülerin yarısı savaş alanını terk etti.

– Haydi, daha da yükselelim, bizi uzaklaştıracak bir akım arayalım, dedi Doktor. Bu manzaradan tiksindim.

Ama yeterince hızlı ilerleyemediklerinden, kazanan kabilenin ölülerin ve yaralıların üzerine atılarak bu hâlâ sıcak etler için kavga ettiklerini ve onları açgözlülükle yediklerini gördüler.

– Öğk! dedi Joe. Bu iğrenç!

Victoria genleşerek yükseliyordu. Taşkınlık içindeki bu kalabalığın çığlıkları bir süre daha balonu takip etti; ama sonunda, güneye yönelerek bu katliam ve yamyamlık manzarasından uzaklaştılar.

Doğuya doğru akan pek çok nehirle birlikte arazi, çeşitli engebeler sunuyordu. Kuşkusuz, No Gölü'nün kollarına ya da Mösyö Guillaume Lejean'ın ilginç ayrıntılar verdiği Gazal Nehri'ne* akıyorlardı.

Gece çöktü; *Victoria*, yüz elli millik bir uçuştan sonra 27° boylamı, 4° 20′ kuzey enleminde demir attı.

* Bahrü'l-Gazal. Nil'in batıdan aldığı en önemli koldur. No Gölü'nden geçerek Bahrü'l-Cebel ile birleşir, daha sonra doğuya doğru yol alarak Beyaz Nil (Bahrü'l-Ebyaz) adını alır. (ç.n.)

XXI

Tuhaf uğultular. – Gece saldırısı. – Kennedy ile Joe ağaçta. – İki el atış. – "Yardım edin! Yardım edin!" – Fransızca yanıt. – Sabah. – Misyoner. – Kurtarma planı.

Gece zifiri karanlıktı. Doktor bölgeyi tanıyamıyordu; balon, bulanık kütlesi karanlıkta zar zor ayırt edilen oldukça yüksek bir ağaca bağlanmıştı.

Doktor, alışkanlığı olduğu üzere dokuz nöbetini aldı, gece yarısı da Dick onun yerine geçti.

– Dikkatli ol Dick, gözünü açık tut.

– Yeni bir şeyler mi var?

– Hayır! Ama altımızda belirsiz uğultular işittim gibi geldi. Rüzgârın bizi tam olarak nereye sürüklediğini bilemiyorum. Tedbirin fazlasından zarar gelmez.

– Birtakım vahşi hayvanların inlemelerini işitmişsindir.

– Hayır! Bana tamamen başka bir şey gibi geldi. Sonuç olarak, en küçük bir tehlikede bizi uyandırmayı unutma.

– Merak etme.

Son bir kez daha kulak kesildikten sonra hiçbir şey işitmeyen Doktor, kendini örtüsünün üzerine bıraktı ve çok geçmeden uykuya daldı.

Gökyüzü yoğun bulutlarla kaplıydı ama yaprak kımıldamıyordu. Tek bir çıpayla bağlı *Victoria*'da hiç salınım yoktu.

Yanan üfleci gözlemek için sepetin üzerinden eğilen Kennedy, bu sakin karanlığa bakıyordu. Ufku tarıyordu ve endişeli ya da önyargılı fikirlerle dolu zihinlerde olduğu gibi bakışlarına bazen belirsiz parıltılar takıldığına inanıyordu.

Bir an için, bir-iki yüz adımlık bir mesafede bunu açıkça gördüğünü sandı ama şimşekten başka şey değildi, ondan sonra da başka hiçbir şey görmedi.

Kuşkusuz, gözün zifiri karanlıklarda algıladığı parlak hislerden biriydi.

Kennedy rahatlamış, ardından yeniden kuşkulu düşüncelere dalmıştı ki havayı yaran tiz bir ıslık duyuldu.

Bu bir hayvanın, bir gece kuşunun çığlığı mıydı? Yoksa bir insanın dudaklarından mı çıkmıştı?

Durumun ciddiyetinin farkında olan Kennedy, dostlarını uyandırmaya davrandı; ama ne olursa olsun, insan ya da hayvan, bunun kendilerine ulaşamayacak mesafede olduğunu düşündü. Silahlarına şöyle bir baktı ve gece dürbünüyle bakışlarını yeniden boşluğa dikti.

Çok geçmeden, aşağıda, ağaca doğru kayan belirsiz şekiller gördüğünü sandı. İki bulut arasından şimşek gibi süzülen ay ışığıyla birlikte karanlıkta hareket eden bir grup insanı açıkça gördü.

Aklına köpeksi maymun macerası geldi. Elini Doktor'un omuzuna koydu.

Doktor hemen uyandı.

– Sessiz ol, dedi Kennedy. Alçak sesle konuşalım.

– Bir şey mi oldu?

– Evet, Joe'yu uyandıralım.

Joe uyanır uyanmaz avcı gördüklerini anlattı.

– Yine mi şu kahrolası maymunlar? diye sordu Joe.

– Mümkün, ama tedbiri elden bırakmamak gerek.

– Joe ile ben, dedi Kennedy, merdivenle ağaca ineceğiz.

– Bu sırada, dedi Doktor, ben de bizi çabucak yükseltebilmek için önlemleri alacağım.

– Anlaştık.

– İnelim, dedi Joe.

– Son ana kadar silahlarınızı kullanmayın, dedi Doktor. Böyle bir yerde varlığımızı belli etmenin âlemi yok.

Dick ve Joe onayladıklarını belirten bir işaret yaptılar. Sessizce ağaca geçtiler ve çıpanın dolandığı çatallaşmış sağlam dallarda yerlerini aldılar.

Birkaç dakika boyunca yapraklar arasında sessizce ve kıpırdamaksızın kulak kabarttılar. Bir çeşit ağaç kabuğu çıtırtısı işitilince Joe, İskoç'un elini tuttu.

– Duydunuz mu?

– Evet, yaklaşıyor.

– Ya yılansa? Sizi şaşırtan şu ıslık…

– Hayır! İnsani bir şeydi.

– Vahşileri tercih ederim, dedi Joe kendi kendine. Bu sürüngenlerden iğreniyorum.

– Ses yaklaşıyor, dedi Kennedy bir süre sonra.

– Evet! Yukarı çıkıyor, tırmanıyor.

– Bu tarafa göz kulak ol, ben diğer tarafa bakacağım.

– Tamam.

İkisi de, baobap diye adlandırılan bu ağaçlardan oluşan ormanın ortasında dışarıya doğru uzanmış bir ana dalın tepesinde yalıtılmış bulunuyorlardı. Yaprakların kalınlığı yüzünden artan karanlık zifiriydi. Ancak Joe, Kennedy'nin kulağına eğilip ona ağacın alt kısmını göstererek şöyle dedi: "Zenciler."

Alçak sesle söylenen birkaç sözcük iki gezginin kulağına kadar geldi.

Joe tüfeğini omuzladı.

"Bekle," dedi Kennedy.

Vahşiler gerçekten de baobaba tırmanmışlardı; sürüngenler gibi dallar üzerinde kayarak, yavaşça ama emin adımlarla tırmanarak her yerden çıkıyorlardı. Kokuşmuş bir yağla ovuşturdukları bedenlerinden yayılan koku onları ele veriyordu.

Çok geçmeden, Kennedy ile Joe'nun karşısında, bulundukları dalla aynı hizada iki baş beliriverdi.

– Dikkat, dedi Kennedy. Ateş!

Çifte patlama gök gürültüsü gibi çınladı ve acı çığlıklar arasında söndü. Bir anda bütün kalabalık kayboldu.

Ama inlemelerin ortasında tuhaf, beklenmedik, olmayacak bir çığlık işitildi! Bir insan sesi açıkça şu Fransızca sözcükleri haykırdı:

– À moi! À moi!*

Şaşırıp kalan Kennedy ile Joe olabildiğince çabuk, sepete geri döndüler.

– Duydunuz mu? diye sordu Doktor.

– Evet! Doğaüstü bir haykırış: À moi! À moi!

– Bu barbarların elinde bir Fransız var!

– Bir gezgin!

– Belki de bir misyoner!

– Zavallı, dedi avcı. Öldürülüyor, şehit ediliyor!

Doktor, duygularını saklamak için boşuna uğraşıyordu.

– Tereddüt edemeyiz, dedi. Zavallı bir Fransız bu vahşilerin eline düşmüş; onu kurtarmak için yapabileceğimiz her şeyi denemeden ayrılmayacağız. Tüfek atışlarımız sayesinde beklenmedik bir yardım, sanki bir Tanrı müdahalesi geldiğini anlamış olmalı. Bu son umudu boşa çıkarmayacağız. Siz ne düşünüyorsunuz?

– Biz de böyle düşünüyoruz Samuel ve emirlerini yerine getirmeye hazırız.

– O halde birlikte düşünelim ve sabah olur olmaz onu kurtarmaya çalışalım.

– Peki ya şu sefil zencileri nasıl atlatacağız? diye sordu Kennedy.

– Bana göre oldukça açık, dedi Doktor. Nasıl tüydüklerine bakılırsa ateşli silahları bilmiyorlar, demek ki onların bu korkusundan yararlanmalıyız, ama harekete geçmeden

---

* Yardım edin! Yardım edin! (ç.n.)

önce sabah olmasını beklemek gerek. Kurtarma planımızı çevrenin düzenine göre yapacağız.

– Şu zavallı adam çok uzakta olamaz, dedi Joe. Çünkü…

– À moi! À moi! diye, daha zayıfça tekrar işitildi ses.

– Barbarlar! diye bağırdı Joe öfkeyle titreyerek. Peki ya onu bu gece öldürürlerse?

– Duydun mu Samuel? dedi Kennedy Doktor'un elini tutarak. Ya bu gece öldürürlerse?

– Pek olası değil dostlarım. Bu vahşi ilkel topluluklar tutsaklarını ortalık iyice aydınlıkken öldürürler. Güneşe ihtiyaçları var!

– Bu zavallının yanına sokulmak için geceden yararlansam ya? dedi İskoç.

– Sizinle gelirim Bay Dick.

– Durun dostlarım! Durun! Bu hedef isteğinizi ve cesaretinizi artırıyor, ama bu durumda hepimizi ifşa edersiniz ve kurtarmak istediğimiz kişiye daha fazla zarar verirsiniz.

– O neden? diye sordu Kennedy. Bu vahşiler korkmuş, dağılmış haldeler! Geri gelmeyecekler.

– Dick, rica ediyorum beni dinle, hepimizin kurtuluşu için çabalıyorum. Kazara yakalanırsan her şey biter!

– Peki ya bekleyen, umut eden şu bahtsız ne olacak! Kimse ona yanıt vermiyor! Kimse yardımına koşmuyor! Duyularının kendisini yanılttığını, aslında hiçbir şey duymadığını düşünüyor olmalı!..

– Bu konuda ona güvence verebiliriz, dedi Doktor Fergusson.

Karanlığın ortasında ayakta, ellerini bir megafon gibi kullanarak, yabancının dilinde avazı çıktığı kadar bağırdı:

– Her kimseniz, güvenin! Üç dost sizi izliyor!

Yanıt olarak –kuşkusuz, tutsağın yanıtını boğan– korkunç bir uluma işitildi.

– Boğazlanıyor! Onu boğazlayacaklar! diye bağırdı Kennedy. Müdahalemiz sadece idam zamanını hızlandırmaya yaradı! Harekete geçmek gerek!

– Ama Dick, nasıl! Bu karanlığın ortasında ne yapmayı düşünüyorsun?

– Ah! Keşke gündüz olsaydı! diye haykırdı Joe.

– Pekâlâ, gündüz olsaydı ne olacaktı? diye sordu Doktor tuhaf bir sesle.

– Bundan daha basit bir şey olamaz Samuel, dedi avcı. Yere inip şu alçakları tüfeğimle dağıtırdım.

– Ya sen Joe? diye sordu Fergusson.

– Ben efendim tutsağa, kararlaştırılan bir yöne doğru kaçmasını söyleyerek, daha dikkatli davranırdım.

– Peki bunu ona nasıl bildirirdin?

– Havada yakaladığım şu ok ve ona iliştireceğim bir not yardımıyla ya da daha da basiti yüksek sesle konuşarak, çünkü şu zenciler dilimizi anlamıyorlar.

– Planlarınız uygulanabilir gibi değil dostlarım. Cellatlarının dikkatinden kaçmayı başardığını varsaysak bile bu talihsiz adam için en büyük zorluk kaçmak olacaktır. Sana gelince sevgili Dick, büyük bir cesaret gösterip ateşlenen silahlarımızın yarattığı dehşetten yararlanırsan belki planın başarıya ulaşabilir, ama başarısız olursa seni kaybederiz ve bir yerine iki kişiyi kurtarmamız gerekir. Hayır, bütün olasılıkları kendi tarafımıza çekmeli ve başka türlü hareket etmeliyiz.

– Ama hemen harekete geçmeliyiz, dedi avcı.

– Belki! diye karşılık verdi Samuel üstüne basa basa.

– Ama efendim bu karanlığı dağıtabilecek misiniz?

– Kim bilir Joe?

– Ah! Böyle bir şey yapabilirseniz sizi dünyanın en büyük bilgini ilan edeceğim.

Doktor bir süre sustu, düşünüyordu. İki dostu ona heyecanla baktı, bu olağanüstü durum yüzünden aşırı coşkuluydular. Kısa süre sonra Fergusson sözlerine devam etti:

– İşte planım, dedi. Taşıdığımız çuvallara henüz dokunmadığımız için iki yüz libre safFamız var. Belli ki acıdan bitap

düşmüş bu adamın ağırlığının bizimle aynı olduğunu farz ediyorum; hızla yükselmek için yaklaşık altmış libre daha atmamız gerekecek.

– Balonu nasıl yönlendirmeyi düşünüyorsun? diye sordu Kennedy.

– Şöyle Dick, sen de kabul edersin ki tutsağı alır ve onun ağırlığınca safrayı atarsam, balonun dengesinde hiçbir değişiklik olmayacak; ama bu durumda, bu zenci kabilesinden kaçarken hızla yükselmek istersem, üfleçten daha güçlü araçlar kullanmam gerekecek. O zaman, belirli bir anda bu fazla safrayı atarsam büyük bir hızla yükseleceğimden eminim.

– Orası kesin.

– Evet, ama bunun bir sakıncası var. O da, daha sonra alçalmak istediğimde, attığım fazla safrayla orantılı miktarda gaz kaybetmem gerekeceği. Bu gaz önemli bir şey, ama bir adamın yaşamı söz konusuysa bu kayba üzülmek olmaz.

– Haklısın Samuel, onu kurtarmak için her şeyi feda etmeliyiz!

– Haydi o zaman, şu çuvalları, tek hamlede atılabilecek şekilde sepetin kenarına yerleştirin.

– Peki ya karanlık?

– Hazırlıklarımızı saklayacak karanlık, her şeyi tamamladığımızda dağılmış olacak. Bütün silahlar elinizin altında olsun. Belki ateşlemek gerekir. On beş saniyede ateşleyebileceğimiz karabina için bir, iki tüfek için dört, iki revolver için on iki, toplam on yedi atışımız var. Ama belki de bütün bu gürültü patırtıya başvurmamıza gerek kalmayacaktır. Hazır mısınız?

– Hazırız, dedi Joe.

Çuvallar yerleştirilmiş, silahlar hazırlanmıştı.

– Güzel, dedi Doktor. Gözünüzden hiçbir şey kaçmasın. Joe safrayı atmaktan, Dick de tutsağı kurtarmaktan sorumlu, ama ben söylemeden hiçbir şey yapılmayacak. Joe önce çıpayı çözecek ve çabucak sepete geri tırmanacak.

Joe halattan aşağı kaydı ve birkaç saniyede tekrar yerine döndü. Serbest kalan *Victoria* havada, neredeyse hareketsiz, duruyordu.

Bu sırada Doktor, Bunsen hücresinin bir süre çalışmasına ihtiyaç duyulmaksızın üfleci gerekirse beslemek için karışım kabında yeterli gaz bulunduğundan emin oldu. Suyu ayrıştırmaya yarayan tümüyle yalıtılmış iki iletken teli kaldırdı; sonra, yolculuk çantasını karıştırarak keskince kesilmiş iki parça kömür çıkartıp her iki telin ucuna birer tane bağladı.

İki dostu anlamadan ona baksalar da bir şey söylemediler. Doktor işini bitirince sepetin ortasında ayakta durdu; bir kömürü bir eline, diğerini diğer eline aldı ve uçlarını yaklaştırdı.

Aniden, iki kömürün uçları arasında dayanılmaz bir parlaklıkla yoğun ve göz kamaştırıcı bir ışıltı oluştu; kocaman bir elektrik ışığı demeti gecenin karanlığını tam anlamıyla paramparça etti.

– Ah! dedi Joe. İşte benim efendim!

– Tek söz etme, dedi Doktor.

XXII

Işık demeti. – Misyoner. – Bir ışık huzmesi altında kurtarma operasyonu. –Lazarist rahip. – Pek umut yok. – Doktor'un tedavisi. – Özverili bir hayat. – Bir yanardağdan geçiş.

Fergusson, güçlü ışık huzmesini boşluğun çeşitli noktalarına yansıttı ve korku dolu çığlıkların duyulduğu bir noktada durdu. İki dostu ona hevesle baktı.

Victoria'nın üzerinde neredeyse hareketsiz durduğu baobap bir açıklığın ortasında yükseliyordu. Susam ve şekerkamışı tarlaları arasında, etrafları kalabalık bir kabileyle dolup taşan, koni şeklinde elli kadar alçak kulübe görülüyordu.

Balonun yüz fit altında bir direk bulunuyordu. Bu direğin dibinde bir insan; çarmıha gerilmiş İsa'yı andıran, otuzlarında, uzun siyah saçlı, yarı çıplak, zayıf, bedeni kanlar içinde, yaralarla kaplı, başı göğsüne düşmüş genç bir adam vardı. Başının üzerindeki bir tutam kısa saç, yarı kaybolmuş tıraşlı alanı belli etmeye yetiyordu.*

– Bir misyoner! Bir rahip! diye haykırdı Joe.

– Zavallı adam! dedi avcı.

– Onu kurtaracağız Dick! dedi Doktor. Onu kurtaracağız!

* 1972 yılına kadar bazı Katolik papazlar, başlarının tepesini yuvarlak bir şekilde tıraş ederdi. (ç.n.)

Zenci kalabalığı, ışıl ışıl kuyruğuyla kocaman bir kuyrukluyıldızı andıran balonu görünce tahmin edilmesi hiç de zor olmayan bir korkuya kapıldı. Onların bağırışları üzerine tutsak başını kaldırdı. Gözleri birden canlanan bir umutla parladı ve tam olarak ne olduğunu anlayamasa da ellerini bu beklenmedik kurtarıcılara doğru kaldırdı.

– Yaşıyor! Yaşıyor! diye bağırdı Fergusson. Tanrı'ya şükür! Şu vahşiler büyük bir dehşete kapıldılar! Onu kurtaracağız! Hazır mısınız dostlarım.

– Hazırız Samuel.

– Joe, üfleci söndür.

Doktor'un emri yerine getirildi. Zar zor hissedilen bir esinti, *Victoria*'yı hafifçe tutsağın üzerine itti, aynı anda, gazın sıkışmasıyla belli belirsiz alçaldı. Yaklaşık on dakika boyunca ışık dalgalarının ortasında yüzer şekilde kaldı. Fergusson, sağda solda hızlı ve canlı ışık levhaları halinde beliren ışın demetini kalabalığın üzerine tuttu. Tarifi imkânsız bir korkunun etkisi altındaki kabile, yavaş yavaş kulübelerinin içinde kayboldu ve direğin çevresi boşaldı. Doktor, bu zifiri karanlıkta güneş ışınları yansıtan *Victoria*'nın muhteşem görünüşüne güvenmekle hata etmemişti.

Sepet yere yaklaştı. Bu sırada, tutsaklarının ellerinden kurtulmakta olduğunu anlayan birkaç gözü pek zenci çığlıklar atarak geri geldi. Kennedy tüfeğini eline aldı, ama Doktor ona ateş etmemesini söyledi.

Dizleri üzerine çökmüş vaziyette duran rahibin ayağa kalkacak hali yoktu, onu direğe bağlamamışlardı bile, öylesine güçsüzdü ki buna gerek kalmamıştı. Sepet yere yaklaştığında, avcı silahını bıraktı, rahibi kollarının altından tutarak sepete çekti, aynı anda Joe da iki yüz librelik safrayı çabucak attı.

Doktor, müthiş bir hızla yükselmeyi bekliyordu; ama balon, öngörülerinin aksine, yerden üç dört fit yükseldikten sonra hareketsiz kaldı!

– Bizi tutan nedir? diye haykırdı dehşet dolu bir sesle.

Bazı vahşiler, canavarca çığlıklar atarak onlara doğru koşuyorlardı.

– Ah! diye haykırdı Joe dışarıya doğru sarkarak. Şu kahrolası zencilerden biri sepetin altına tutunmuş.

– Dick! Dick! diye bağırdı Doktor. Su kasası!

Dick, dostunun ne düşündüğünü anladı ve yüz libreden ağır gelen su kasalarından birini kaldırarak sepetten aşağı attı.

Anında hafifleyen *Victoria*, göz kamaştırıcı bir ışık demeti altında tutsakları kaçırılan kabilenin haykırışları arasında, havaya doğru üç yüz fitlik bir sıçrama gerçekleştirdi.

– Yaşa! diye bağırdı Doktor'un iki dostu.

Balon aniden kendisini bin fitten yükseğe taşıyan bir sıçrama daha yaptı.

– Bu da neydi? diye sordu neredeyse dengesini kaybeden Kennedy.

– Bir şey yok! Şu alçak bizi bıraktı, o kadar, diye yanıtladı Samuel Fergusson sakince.

Çabucak sepetten dışarı sarkan Joe, ellerini uzatmış, boşlukta hızla dönen ve çok geçmeden yere çakılacak vahşiyi görebiliyordu. Böylece Doktor, iki elektrik kablosunu bıraktı ve tekrar zifiri karanlığa gömüldüler. Saat sabahın biriydi.

Baygın Fransız sonunda gözlerini açtı.

– Kurtuldunuz, dedi Doktor.

– Kurtulmak mı, diye İngilizce karşılık verdi adam, dudaklarında üzgün bir gülümsemeyle. Korkunç bir ölümden kurtuldum! Kardeşlerim, size teşekkür ederim; ama günlerim, hatta saatlerim sayılı, fazla zamanım kalmadı artık.

Misyoner, bitkin, yeniden uyuklamaya başladı.

– Ölüyor, diye haykırdı Dick.

– Hayır, hayır, dedi Ferguson, adamın üzerine eğilerek. Ama oldukça güçsüz, tentenin altına yatıralım.

Yara izleri ve halen kanamakta olan yaralarla kaplı, demir ile ateşin yirmi noktada acılı izlerini bıraktığı bu zavallı

zayıf bedeni örtülerinin üzerine yavaşça yatırdılar. Doktor, yaraları yıkadıktan sonra bir mendilden kestiği birkaç parça kumaş şeridiyle sardı. Bu tedaviyi, bir tıp doktorunun becerikliliğiyle ustaca gerçekleştirmişti; ardından, ecza çantasından kalbi güçlendirici bir ilaç alarak rahibin dudaklarına bundan birkaç damla damlattı.

Adam, merhamet uyandıran dudaklarını zayıfça bastırıp güçlükle "Teşekkürler! Teşekkürler!" diyebildi.

Doktor, adamın muhakkak dinlenmesi gerektiğini anlamıştı, tentenin kanatlarını örtüp tekrar balonun başına geçti.

Yeni misafirin ağırlığı dikkate alınarak balondan yaklaşık yüz seksen libre atılmıştı. Bu sayede, üflecin yardımı olmaksızın havada kalabiliyordu. Günün ilk ışıklarıyla bir akım, balonu yavaşça batı-kuzeybatı yönüne doğru itmeye başladı. Fergusson birkaç dakikalığına, uyuyan rahibe bakmaya gitti.

– Tanrı'nın bize yolladığı bu yoldaşımızı yaşatabilecek miyiz? dedi avcı. Umudun var mı?

– Evet Dick, bu tertemiz havada, bakımımız sayesinde.

– Bu adam ne kadar çok acı çekmiş! dedi Joe heyecanla. Farkında mısınız, bu ilkel toplulukların arasına tek başına giderek bizden daha cesur işlere kalkışmış!

– Ona ne şüphe, dedi avcı.

Doktor gün boyunca zavallı adamın uykusunun bölünmemesine çalıştı; Fergusson'ı sürekli endişelendiren bazı acı mırıltılarla kesilen uzun bir uyuklamaydı bu.

Akşama doğru *Victoria*, karanlığın ortasında hareketsiz kaldı ve gece boyunca, Joe ile Kennedy hastanın yanı başında sırayla nöbet tutarken, Fergusson da herkese göz kulak oldu.

Ertesi sabah *Victoria* biraz batıya sürüklenmişti. Berrak ve harika bir gün bekliyordu onları. Hasta, yeni dostlarına daha iyi bir ses tonuyla seslendi. Tentenin kanatları açıldığında, taze sabah havasını mutlulukla içine çekti.

– Nasıl hissediyorsunuz? diye sordu Fergusson.

– Biraz daha iyi sanki, diye yanıtladı. Ama siz, dostlarım, sizi sanki bir rüyada gördüm! Olan bitenin ancak farkına varabiliyorum! Son duamı ederken adlarınızı anabilmek için soruyorum, sizler kimsiniz?

– İngiliz gezginleriz, diye yanıtladı Samuel. Afrika'yı balonla geçmeye yeltendik ve geçişimiz sırasında sizi kurtarma mutluluğuna eriştik.

– Bilim, kahramanlarını bulmuş, dedi misyoner.

– Ama din de kendisi için şehit olacakları bulmuş, diye karşılık verdi İskoç.

– Misyoner misiniz? diye sordu Doktor.

– Lazarist misyonun bir rahibiyim. Sizi bana Tanrı yolladı, şükürler olsun! Kurban edileceğim kesinleşmişti! Ama siz, Avrupa'dan geliyorsunuz. Bana Avrupa'dan, Fransa'dan bahsedin! Beş yıldır hiç haber almadım.

– Beş yıldır, tek başınıza, bu vahşilerin arasında mısınız! diye haykırdı Kennedy.

– Onlar kurtarılması gereken ruhlar, dedi genç rahip. Yalnızca dinin eğitip uygarlaştırabileceği cahil ve barbar kardeşlerimiz.

Samuel Fergusson, misyonerin isteği üzerine uzun uzadıya Fransa'yı anlattı.

Adam merakla onu dinliyor, gözlerinden yaşlar boşanıyordu. Zavallı genç adam sırayla Kennedy ve Joe'nun ellerini, ateşten yanan kendi elleri arasına aldı. Doktor onun için birkaç fincan çay hazırladı, zevkle içti. Böylece biraz toparlanacak ve seyahat ettiği bu berrak gökyüzünü görerek gülümseyecek gücü buldu.

– Cesur gezginlersiniz, dedi. Bu gözü pek girişiminizi başarıyla tamamlayacak, ailelerinizi, dostlarınızı, vatanınızı yeniden göreceksiniz, siz göreceksiniz!..

Genç rahibin gücü öyle tükendi ki tekrar uzanmak zorunda kaldı. Fergusson'ın gözetiminde, birkaç saat ölü gibi

bitkin yattı. Doktor, duygularına hâkim olamıyordu. Bu ruhun kaçıp gittiğini hissediyordu. Bu adamı işkenceden kaçırdıkları ölçüde hızlı mı kaybedeceklerdi? Şehit düşebilecek bu adamın korkunç yaralarına yeniden pansuman yaptı; rahibin yanan uzuvlarını soğutmak için suyunun büyük bir kısmını feda etmek zorunda kaldı. En hassas, en makul tedavileri uyguladı. Hasta, onun gözetiminde yavaş yavaş yeniden doğdu ve direncini olmasa bile bilincini geri kazandı.

Doktor, kesik kesik sözcükler arasında işittiği hikâyesi karşısında hayrete düşmüştü.

"Anadilinizde konuşun," dedi ona, "Fransızca anlıyorum, böylesi sizin için daha kolay olacaktır."

Misyoner, Bretanya'nın Morbihan ilinin Aradon köyünden fakir bir gençti. İçgüdüleri onu din adamı olmaya yönlendirmişti. Bu özverili hayatta, kurucusu şanlı Aziz Vincent de Paul olan Misyon rahiplerinin emrine girerek daha da tehlikeli bir hayata katılmak istemişti. Yirmi yaşında, Afrika'nın konuk sevmez kıyıları için ülkesini terk etmişti. Yavaş yavaş, engelleri aşarak, yiyip içmeye meydan okuyarak, yürüyüp dua ederek Yukarı Nil'in kollarında yaşayan kabilelerin arasına doğru ilerlemişti. İki yıl boyunca dini reddedilmiş, gayreti göz ardı edilmiş, yardımseverlikleri kötü karşılanmıştı; Nyambarra'nın en acımasız ilkel topluluklarından birinin eline tutsak düşmüş, bin bir kötü muameleye maruz kalmıştı. Ama yine de öğretmeye, eğitmeye, dua etmeye devam etmişti. Bu kabile dağılmış ve ilkel topluluklar arasında oldukça yaygın dövüşlerden birinin sonunda onu ölüme terk etmişlerdi; o ise, geldiği yere geri dönmek yerine misyonuna devam etmişti. En huzurlu zamanları bir deli olarak görüldüğü zamanlardı, bu bölgedeki dillere aşina olmuştu; Hıristiyanlığın temel bilgilerini öğretiyordu. Sonunda, iki uzun yıl boyunca, Tanrı'dan gelen şu insanüstü güçle itilerek, bu barbar bölgelere gelmişti. Bir yıldan beri en vahşilerden birinde, Barafri adındaki bu Nyam-Nyam

kabilesinde kalıyordu. Şefleri birkaç gün önce ölmüştü ve bu beklenmedik ölümü ondan bilmiş, onu kurban etmeye karar vermişlerdi. Kırk saat işkence çekmişti. Doktor'un da düşündüğü üzere öğlen güneşinde öldürülecekti. Ateşli silahların sesini duyduğunda içgüdüleri galip gelmiş, "Yardım edin! Yardım edin!" diye haykırmıştı ve gökten gelen teselli sözlerini işittiğinde rüya gördüğünü sanmıştı.

– Üzülmüyorum, diye ekledi. Bu varoluş sona erecek, hayatım Tanrı'nındır!

– Umudunuzu kesmeyin, dedi Doktor. Yanınızdayız. Sizi işkenceden kurtardığımız gibi ölümden de kurtaracağız.

– Tanrı'dan o kadarını istemiyorum, diye yanıtladı yazgısına boyun eğen rahip. Ölmeden önce Tanrım beni dostların ellerini sıkmak ve ülkemin dilini işitmek sevincinden yoksun bırakmadı.

Misyoner yine güçten düşmüştü. Gün böyle, umut ve korku arasında geçti; Kennedy çok duygulanmıştı, Joe ise uzakta gözlerini siliyordu.

Victoria pek az yol almıştı ve rüzgâr, değerli yükünü korumak istiyor gibiydi.

Joe, akşama doğru batıdaki güçlü bir ışığı işaret etti. Daha yüksek enlemlerde bunun büyük bir Aurora Borealis olduğu düşünülebilirdi. Gökyüzü alev almış gibiydi. Doktor, dikkatle bu olayı inceliyordu.

– Belki de sadece aktif bir yanardağdır, dedi.

– Ama rüzgâr bizi üzerine doğru götürüyor, diye karşılık verdi Kennedy.

– Pekâlâ! Güvenli bir yüksekliğe çıkıp dağı aşacağız.

Üç saat sonra *Victoria*, dağların ortasındaydı. Tam olarak 24° 15′ boylamı ve 4° 42′ enlemindeydi. Önünde alev alev yanan bir gökyüzü vardı, eriyik lav akıntıları boşalıyor, kaya parçaları oldukça yükseklere fırlıyordu. Göz kamaştırıcı şelaleler şeklinde boşalan sıvı ateş akıntıları vardı. Muhteşem ve bir o kadar da tehlikeli bir gösteriydi; çünkü rüz-

gâr, değişmez bir sabitlikle balonu bu yanan havaya doğru taşıyordu.

Çevresinden dolaşılamayacak bu engeli aşmak gerekiyordu. Üflecin alevi sonuna kadar açılmıştı ve *Victoria*, kendisiyle yanardağ arasında yaklaşık 600 metrelik bir mesafe bırakacak şekilde altı bin fite çıkmıştı.

Ölüm döşeğindeki rahip, gürültüyle fışkıran göz kamaştırıcı binlerce demetin olduğu bu yanan krateri seyrediyordu.

"Ne güzellik," dedi. "Tanrı'nın kudreti, en korkunç tezahürlerine kadar sonsuz!"

Bu tutuşmuş lav akışı, tam anlamıyla alevlerden bir halı gibi dağın yamaçlarını örtüyordu. Balonun alt yarıküresi gecenin içinde parlıyordu. Kavurucu ısı sepete kadar yükseliyordu ve Doktor Fergusson bu tehlikeli durumdan kaçmak için acele ediyordu.

Akşam saat ona doğru dağ, ufuktaki kırmızı bir noktadan başka bir şey değildi ve *Victoria*, daha alçak bir bölgede yolculuğuna sakince devam ediyordu.

XXIII

Joe'nun öfkesi. – Dürüst birinin ölümü. – Ceset nöbeti. – Kuraklık. – Defin. – Kuvars bloklar. – Joe'nun sanrıları. – Değerli safra. – İçinde altın bulunan dağların yerinin saptanması. – Joe'nun umutsuzluklarının başlangıcı.

Harika bir akşam dünyanın üzerine çöküyordu. Rahip, sakin bir bitkinlik içinde uyuyordu.

– Atlatamayacak! dedi Joe. Zavallı genç adam! Daha otuz yaşında!

– Bizim kollarımızda can verecek! dedi Doktor ümitsizlikle. Nefes alış verişi zaten oldukça zayıf, giderek daha da zayıflıyor ve onu kurtarmak için yapabileceğim hiçbir şey yok!

– Namussuz serseriler! diye haykırdı, zaman zaman böyle ani öfkeye kapılan Joe. Yine de düşünün ki bu vakur rahip hâlâ onlara merhamet eden, onları hoş gören, onları affeden sözler sarf etti!

– Tanrı onun için güzel bir gece hazırladı Joe, belki de son gecesi olacak. Bundan sonra daha az acı çekecek; ölümü, sakin bir uykudan başka bir şey olmayacak.

Ölüm döşeğindeki adam yarım yamalak birkaç sözcük söyledi. Doktor yaklaştı. Hastanın nefes alış verişi zorlaşıyordu. Havaya ihtiyaç duyuyordu. Tentenin kanatları tama-

men açıldı ve bu pırıl pırıl gecenin hafif esintilerini keyifle soldu. Yıldızlar ona titrek ışıklarını gönderiyorlardı ve Ay, huzmeleriyle onu beyaz bir kefene sarmıştı.

– Dostlarım, dedi cılız bir sesle. Gidiyorum! Tanrı sizi gitmek istediğiniz limanla ödüllendirsin! Sizi tanımanın borcunu benim adıma ödesin!

– Ümidinizi kesmeyin, dedi Kennedy. Bu geçici bir zayıf düşme sadece. Ölmeyeceksiniz! Böylesine güzel bir yaz akşamında ölünür mü?

– Ölüm burada, dedi misyoner. Onu hissediyorum! Onun yüzüne bakmama izin verin! Ölüm, sonsuz şeylerin başlangıcı, dünyevi endişelerin sonundan başka bir şey değil. Beni dizlerim üzerine kaldırınız kardeşlerim, rica ediyorum!

Kennedy onu kaldırdı; güçsüz uzuvlarının bedeninin altında kıvrıldığını görmek üzücüydü.

"Tanrım! Tanrım!" diye haykırdı can veren havari. "Bana merhamet et!"

Çehresi parladı. Hiç sevinç tatmadığı bu topraklardan uzakta, kendisine en yumuşak parıltılarını yollayan bu gecenin ortasında, mucizevi biçimde göğe yükseleceği şu yolda yeni varoluşunu çoktan yaşamaya başlamış gibi görünüyordu.

Son jesti, bir günlük dostları için son bir kutsama duası oldu. Ardından, yüzü iri gözyaşlarıyla ıslanan Kennedy'nin kollarına yığıldı.

"Öldü!" dedi Doktor, rahibin üzerine eğilerek. "Öldü!"

Ve üç arkadaş uyum içinde sessizce dua etmek için dizleri üzerine çöktü.

"Yarın sabah," dedi çok geçmeden Fergusson, "onu, kanıyla sulanan bu Afrika topraklarına defnedeceğiz."

Gecenin geri kalanında sırasıyla Doktor, Kennedy ve Joe cesedin başında nöbet tuttu; bu derin sessizlikte tek bir söz edilmedi; her biri ağlıyordu.

Ertesi sabah rüzgâr güneyden esiyordu. *Victoria*, geniş bir dağ platosunun üzerinde yavaşça ilerliyordu. Bir yanda sönmüş kraterler, diğer yanda el değmemiş dar geçitler vardı. Kurumuş bu kraterlerde tek bir damla su kalmamıştı. Yığılmış kaya kütleleri, eratik bloklar, beyazımsı marnlar*, hepsi tam bir verimsizliğe işaret ediyordu.

Öğleye doğru Doktor, cesedi defnetmek için ilkel oluşumlar olan plütonik kayaçların** ortasındaki, çevresindeki dağların koruduğu ve kendisine durma olanağı sağlayabilecek hiçbir ağaç bulunmadığından sepetini yere kadar indirmesine izin verecek bir geçide inmeye karar verdi.

Ama Kennedy'ye açıkladığı gibi, rahibi kaçırırlarken kaybettikleri safra yüzünden, şu anda ancak orantılı miktarda gaz bırakırlarsa alçalabileceklerdi. Bu nedenle de dış balonun supapını açtı. Hidrojen fışkırdı ve *Victoria* geçide doğru sessizce alçaldı.

Sepet yere değer değmez Doktor supapı kapattı. Joe aşağı atladı, bir eliyle dış kenarı tutup, diğer eliyle hemen kendi ağırlığını karşılayacak miktarda taş toplamaya başladı. Ardından iki elini de kullanabilecekti. Kısa süre sonra beş yüz libreden fazla taş sepete dolmuştu. Böylece Doktor ile Kennedy de sırasıyla inebildi. *Victoria* dengedeydi ve yükselme gücü, balonu havalandıracak seviyede değildi.

Üstelik bu taşlardan çok fazla toplamaya gerek yoktu, çünkü Joe'nun topladığı bloklar son derece ağırdı, öyle ki bu durum bir an Fergusson'ın dikkatini çekti. Toprağa kuvars ve porfirik kayaçlar saçılmıştı.

"İşte benzersiz bir keşif," diye düşündü Doktor.

Bu sırada Kennedy ile Joe çukur için yer seçmek üzere birkaç adım ilerlemişlerdi. Bir çeşit fırın gibi çevrelenmiş bu

---

* Marn; tortul kayaç, pekmez toprağı. (ç.n.)

** Plütonik kayaçlar ya da derinlik kayaçları; derinlerde, magmanın soğuması ve katılaşması sonucu oluşup yeryüzünde ortaya çıkan kayaçlardır. (ç.n.)

geçit aşırı derecede sıcaktı. Öğlen güneşi, yakıcı ışınlarını buraya dikine gönderiyordu.

Öncelikle kendilerini engelleyen kaya parçalarını temizlemek, ardından da vahşi hayvanların cesede ulaşamaması için yeterince derin bir çukur kazmak gerekiyordu.

Şehidin bedenini buraya saygıyla yerleştirdiler.

Cenazeyi tekrar toprakla örtüp üzerine de iri kaya parçalarını bir mezar gibi düzenleyerek yerleştirdiler.

Ama Doktor hareketsizliğini koruyordu, düşüncelerinde kaybolmuştu. Dostlarının seslendiğini işitmedi, günün sıcağında sığınacakları bir yer aramak üzere onlara katılmadı.

– Ne düşünüyorsun böyle Samuel? diye sordu Kennedy.

– Doğanın tuhaf zıtlığını, şansın benzersiz etkisini düşünüyorum. Bu fedakâr adamın, bu zavallının hangi toprağa gömüldüğünü biliyor musunuz?

– Ne demek istiyorsun Samuel? diye sordu İskoç.

– Yoksulluk yemini eden bu rahip, şu anda bir altın madeninde yatıyor!

– Altın madeni mi! diye bağırdı Kennedy ile Joe.

– Bir altın madeni, diye sakince yanıtladı Doktor. Ayaklarınızın altında değersiz birer taş gibi çiğnediğiniz bu bloklar oldukça saf bir maden cevheri.

– İmkânsız! İmkânsız! diye tekrarladı Joe.

– Bu arduazlı şist çatlaklarında değerli bir külçeye rastlamak için kısa bir araştırma yeterli olacaktır.

Joe, bu dağınık parçaların üzerinde deli gibi koştu. Kennedy de onu taklit etmekten geri durmadı.

– Sakin ol cesur Joe, dedi efendisi.

– Beyefendi, ne kadar da rahat konuşuyorsunuz.

– O da ne demek! Seni cesur filozof…

– Ah efendim, bu durumda felsenin geçerliliği yok.

– Bakın! Biraz düşünün. Bütün bu zenginlik ne işimize yarayacak? Bunu taşıyamayız.

– Taşıyamaz mıyız?! Olur şey değil!

– Sepetimiz için biraz ağır! Üzüleceksin diye korktuğumdan bu keşfi seninle paylaşmaktan çekiniyordum.

– Nasıl yani?! dedi Joe. Bu hazineyi bırakacak mıyız?! Bizim için bir servet! Servet! Bırakmak mı?!

– Sakin ol dostum. Altının ateşi seni ele mi geçirdi? Az önce gömdüğün şu ölü, dünyevi şeylerin değersizliği hakkında sana hiç mi bir şey öğretmedi?

– Bunların hepsi doğru, dedi Joe. Ama yine de altın! Bay Kennedy şu milyonlardan biraz toplamam için bana yardım etmeyecek misiniz?

– Bunlarla ne yapacağız sevgili Joe? dedi, kendini gülümsemekten alamayan avcı. Buraya servet aramaya gelmedik ve yanımızda da götürmemeliyiz.

– Bu milyonlar biraz ağır, dedi Doktor. Cebe kolayca sığacak gibi değil.

– Ama sonuç olarak, dedi Joe sınırları zorlayarak, safra için kum yerine bu cevheri alamaz mıyız?

– Pekâlâ! İzin veriyorum, dedi Fergusson. Ama birkaç bin sterlini sepetten atmamız gerektiğinde surat asmayacaksın.

– Binlerce sterlin mi?! dedi Joe. Bütün bunların altın olması mümkün mü!

– Evet dostum, doğanın, hazinelerini yüzyıllardır biriktirdiği bir depo burası. Burası bütün ulusları zenginleştirmeye yeter! Bir Avustralya ve bir California çölün ortasında birleşmiş!

– Ve öylece işe yaramadan duracaklar!

– Belki! Ne olursa olsun, işte seni avutmak için yapacağım şey...

– Orası zor olacaktır, diye karşılık verdi Joe perişan bir havada.

– Dinle. Buranın tam yerini tespit edip sana vereceğim ve sen de, İngiltere'ye döndüğünde, madem bu kadar altının memleketlilerini memnun edebileceğine inanıyorsun, bunu onlarla paylaşacaksın.

– Tamam efendim, haklı olduğunuzu gayet iyi görüyorum. Başka bir yöntem olmadığı için pes ediyorum. Sepetimizi bu kıymetli cevherle dolduralım. Yolculuğun sonunda elimizde ne kalırsa, kazanç olacaktır.

Joe çalışmaya başladı, canla başla çalışıyordu. Çok geçmeden, oldukça sert bir kılıfla sarılmış gibi içerisinde hapsolmuş altın bulunan yaklaşık bin sterlinlik kuvars parçası toplamıştı.

Doktor gülümseyerek Joe'yu seyrediyordu; bu iş sırasında ölçümlerini yaptı ve misyonerin mezarının bulunduğu maden yatağının 22° 23′ boylamı, 4° 55′ kuzey enleminde olduğunu tespit etti.

Ardından, zavallı Fransızın naaşının yattığı bu kabarık toprağa son bir kez bakarak sepete geri döndü.

Afrika çöllerinin ortasında bırakıp gidecekleri bu mezara mütevazı, kabaca yapılmış bir haç dikmek istiyordu, ama çevrede tek bir ağaç yoktu.

"Tanrı onu bulacaktır," dedi.

Fergusson aklını kurcalayan ciddi bir kaygıya kapıldı. Biraz su bulabilmek için bu altının çoğunu verirdi. Bunların yerine, zencinin balonla birlikte havalanması sırasında kasayla attığı suyu koymak isterdi; ama bu kuru topraklarda imkânsızdı. Bu durum onu huzursuz ediyordu. Üflecini sürekli beslemek zorunda olduğundan susuzluk ihtiyaçlarını karşılamak için bile yeterince suları bulunmadığına karar verdi. Bu nedenle suyunu tazelemek için hiçbir fırsatı kaçırmama konusunda kendi kendine söz verdi.

Sepete geri döndüğünde sepetin açgözlü Joe'nun taşlarıyla dolduğunu gördü. Hiçbir şey söylemeden sepete bindi, Kennedy her zamanki yerini aldı ve Joe da, geçitteki hazinelere istekli bir bakış atarak diğer ikisini takip etti.

Doktor üfleci yaktı. Sarmal boru ısındı, birkaç dakika sonra hidrojen akışı başladı, gaz genleşti, ama balon hareket etmedi.

Joe endişeyle bakıyordu ama tek söz etmedi.

"Joe," dedi Doktor.

Joe yanıt vermedi.

"Joe, beni duyuyor musun?"

Joe, işittiğini belirten bir işaret yaptı ama anlamak istemiyordu.

– Şu cevherin bir kısmını yere atarsan beni pek memnun edersin, dedi Fergusson.

– Ama beyefendi, bana izin…

– Sana sadece safrayı karşılayacak kadar izin verdim, hepsi bu.

– Yine de…

– Sonsuza kadar bu çölde mi kalmamızı istiyorsun!

Joe, Kennedy'ye doğru umutsuz bir bakış attı; ama avcı, yapacak hiçbir şeyi olmayan bir adam havası takındı.

– Evet Joe?

– Demek üfleciniz çalışmıyor, öyle mi? diye devam etti inatçı adam.

– Gördüğün üzere üflecim açık! Ama yükün bir kısmını dışarı atana kadar balon havalanmayacak.

Joe kulağını kaşıdı, bir parça kuvars aldı, aralarında en küçük olanıydı, tarttı, sonra tekrar tarttı, elinde hoplattı; üç ya da dört libre kadardı. Bu parçayı dışarı attı.

Victoria kıpırdamadı.

– Ah! dedi. Hâlâ havalanamıyor muyuz?

– Henüz değil, dedi Doktor. Atmaya devam et.

Kennedy gülüyordu. Joe on libre kadar daha attı. Balon yerinde durmaya devam ediyordu. Joe'nun beti benzi attı.

– Zavallı oğlum, dedi Fergusson. Dick, sen ve benim toplam ağırlığımız, yanılmıyorsam dört yüz libre civarındaydı; demek ki Joe senin de, bu ağırlık bizim yerimize geçtiğinden, yaklaşık olarak bizimkine eşit miktarda ağırlığı atman gerekiyor.

– Dört yüz libreyi atmak mı! diye bağırdı Joe acınacak bir halde.

– Ve havalanabilmemiz için bir miktar daha fazlası. Ha gayret!

Derin derin iç geçiren vakur oğlan balonu boşaltmaya başladı. Ara sıra durup "Yükseliyoruz!" diyordu ve sürekli "Yükselmiyoruz," karşılığını alıyordu.

– Hareket ediyoruz, dedi sonunda.

– Devam et, diye tekrarladı Fergusson.

– Havalanıyor! Eminim.

– Devam et, diye karşılık verdi Kennedy.

Böylece Joe, umutsuzlukla son bir blok daha alarak sepetin dışına attı. *Victoria*, yüz fit kadar yükseldi ve üflecin yardımıyla çok geçmeden yakındaki zirveleri aştı.

– Şimdi Joe, dedi Doktor. Bu yığını yolculuğun sonuna kadar saklayabilirsek sana hatırı sayılır bir servet kalmış olacak ve kalan günlerini zengin geçireceksin.

Joe hiçbir karşılık vermedi ve cevher yatağının üzerine tatlı tatlı uzandı.

"Şu cevherin gücünün, dünyanın en iyi oğlanı üzerinde yarattığı etkiyi görüyorsun ya sevgili Dick," dedi Doktor. "Böyle bir madenin varlığını bilmek ne tutkular, ne açgözlülükler, ne suçlar doğuruyor! Bu üzücü."

Victoria akşama kadar batıya doğru doksan mil ilerlemişti. Zanzibar'ın dosdoğru bin dört yüz mil uzağında bulunuyordu.

XXIV

Rüzgâr duruyor. – Çölün civarı. – Su tedariki konusunda düş kırıklığı. – Ekvator geceleri. – Samuel Fergusson'ın endişeleri. – Durumun olduğu gibi ifade edilmesi. – Kennedy ile Joe'nun cesurca yanıtları. – Bir gece daha.

Victoria etrafı boş ve neredeyse kavrulmuş bir ağaca demir attı, geceyi mükemmel bir huzur içinde geçirdi. Gezginler, büyük ihtiyaç duydukları şu uykunun biraz tadına bakabildiler. Önceki günlerdeki heyecanlar onlarda üzgün anılar bırakmıştı.

Sabaha doğru gökyüzü, parlak berraklığına ve sıcaklığına kavuştu. Balon havalara yükseldi, pek çok başarısız denemeden sonra pek de hızlı olmayan ve onu kuzeybatıya doğru taşıyan bir akımla buluştu.

– Artık ilerlemiyoruz, dedi Doktor. Yanılmıyorsam, yolculuğumuzun yarısını yaklaşık on günde tamamladık, ama bu hızda devam edersek gerisini tamamlamamız aylar alacak. Buna bir de suyumuzun tükenme tehdidi eklenince durum daha da can sıkıcı bir hale geliyor.

– Ama su bulacağız, dedi Dick. Bu geniş topraklarda herhangi bir nehirle, çayla karşılaşmamak imkânsız.

– Umarım.

– İlerlememizi engelleyenin Joe'nun yükü olduğunu artık düşünmüyor musun?

Kennedy, bu cesur oğlanla dalga geçmek için böyle konuşuyordu. Bunu, bir anlığına Joe'nun sanrılarını paylaştığı için daha da gönülden yaptı; ama bu sanrılarda bir şey bulamadığından, iradesi güçlü kişilere özgü tavrına geri dönmüş, üstelik bütün bunlara gülmüştü.

Joe ona acıklı bir bakış attı, ama Doktor yanıt vermedi. Gizli dehşetler içinde, Sahra'nın engin ıssızlığını düşünüyordu. Orada kervanlar, susuzluklarını giderecekleri bir kuyuyla karşılaşmadan haftalar geçiriyorlardı. Bu yüzden, topraktaki en ufak çöküntüleri bile dikkatle izliyordu.

Bu ihtiyatlılık ve son talihsizlikler üç gezginin ruh halini önemli ölçüde değiştirmişti. Daha az konuşuyorlardı, kendi düşüncelerine daha fazla dalıyorlardı.

Bakışları bu altın okyanusuna daldığından beri vakur Joe eskisi gibi değildi. Susuyordu. Sepete yığılmış, şu anda değersiz ama yarın paha biçilemez olacak şu taşlara arzuyla bakıyordu.

Üstelik Afrika'nın bu kısmının görünüşü endişe vericiydi. Çöl yavaş yavaş genişliyordu. Tek bir köy, birkaç kulübeden oluşan bir küme bile yoktu. Bitki örtüsü kayboluyordu. İskoçya'nın çalılık arazilerindeki gibi tek tük birkaç bodur bitki, beyazımsı kum ve çakmaktaşlarının başlangıcı, birkaç sakızağacı ve dikenli çalı görülüyordu. Yeryüzünün basit kabuğu, bu kıraç toprağın ortasında sert ve keskin kaya sıraları halinde görünüyordu. Bu kuraklık belirtileri Doktor Fergusson'ı düşündürüyordu.

Hiçbir kervan bu engin çöle meydan okumamıştı sanki. Belirgin kamp izlerinin, insan ya da hayvanların beyazımsı kemik tozlarının izlerinin olması gerekirdi. Ama hiçbir şey yoktu. Çok geçmeden bu ıssız bölgeyi uçsuz bucaksız kumların ele geçireceği hissediliyordu.

Yine de geri çekilemezlerdi. İlerlemek gerekiyordu. Doktor daha iyisini istemiyordu. Bu bölgenin ötesine sürüklenmek için bir fırtına diliyordu. Ama gökte tek bir bulut bile yoktu! Bu günün sonunda *Victoria* otuz mil bile kat edememişti.

Su sıkıntısı olmasaydı! Ama topu topu üç galon* kalmıştı! Fergusson bir köşeye, doksan derece** sıcaklığın dayanılmaz hale getirdiği ateşli susuzluğu gidermek üzere bir galon ayırmıştı. Geriye, üfleci beslemek için iki galon kalıyordu. Sadece dört yüz seksen fit küp gaz üretebilirlerdi; üfleç zaten saatte dokuz fit küp harcıyordu. Bu da en fazla elli dört saat ilerleyebilmek demekti. Bütün bunlar tamamen matematikti.

– Elli dört saat! dedi dostlarına. Zaten bir dere, bir kaynak, bir göleti atlamaktan korktuğumdan geceleyin yolculuk etmemeye karar verdiğim için bize üç buçuk günlük bir yolculuk kalıyor ve bu yolculuk sırasında ne pahasına olursa olsun su bulmak zorundayız. Susuzluğumuzu gidermek için sadece bir galon ayırdığımdan ve suyu idareli kullanmamız gerektiğinden sizi bu ciddi durum hakkında uyarmam gerektiğini düşündüm dostlarım.

– İdareli kullanalım, dedi avcı. Ama henüz umutsuzluğa kapılmaya gerek yok, önümüzde üç gün olduğunu söyledin, değil mi?

– Evet sevgili Dick.

– Eh! Üzülmenin faydası yok, üç gün içinde ne yapacağımıza karar vermek için yeterince zaman olacak. O zamana kadar daha dikkatli olalım.

Akşam yemeğinde su, dikkatli içildi. *Grog*'lardaki brendi miktarı artırıldı, ama insanı ferahlatmaktan çok susatan bu liköre dikkat etmek gerekiyordu.

Geceleyin sepet, derin çöküntülerin bulunduğu geniş bir ovanın üzerinde mola verdi. Deniz seviyesinden ancak sekiz

---

* Yaklaşık on üç buçuk litre.

** 50°C.

yüz fit yüksekteydi. Bu durum Doktor'a biraz umut aşılıyordu. Coğrafyacıların, orta Afrika'da geniş bir alana yayılan su kaynağı hakkındaki varsayımlarını hatırlamıştı. Ama bu göl gerçekten varsa, ona ulaşmak gerekiyordu, yoksa bu durgun gökyüzünde herhangi bir değişiklik görünmüyordu.

Muhteşem yıldızlarıyla bu huzurlu geceyi, değişmeyen gün ve güneşin yakıcı ışınları izledi. Günün ilk ışıklarıyla birlikte kavurucu bir sıcak çöktü. Doktor, sabah saat beşte yola çıkmak için işaret verdi ve *Victoria*, oldukça uzun bir süre bu kurşun gibi havada hareketsiz kaldı.

Doktor, üst katmanlara yükselerek bu yoğun sıcaklardan kaçabilirdi, ama büyük miktarda su harcamak gerektiğinden bu şimdilik imkânsızdı. Bu nedenle balonunu yerden yüz fit yüksekte tutmakla yetindi. Bu noktada hafif bir hava akımı onu batı ufkuna doğru itiyordu.

Kahvaltı, biraz kurutulmuş et ve pemmikandan oluşuyordu. Öğleye doğru *Victoria* zar zor birkaç mil ilerleyebilmişti.

– Daha hızlı ilerleyemiyoruz, dedi Doktor. Kaptanlık edemiyoruz, boyun eğiyoruz.

– Ah! Sevgili Samuel, dedi avcı. İşte, bir iticinin* küçümsenemeyeceği durumlardan biri.

– Kesinlikle Dick, ancak harekete geçmek için su harcamadıklarını kabul etmek gerek, yoksa tümüyle aynı durum oluşurdu. Dahası, şimdiye kadar uygulanabilir hiçbir şey icat edilmedi. Buhar kullanılmaya başlanmadan önce gemiler nasıl bir durumda idiyse balonlar da şu anda o durumda. Çarkları ve pervaneleri akıl etmek altı bin yıl aldı, demek ki daha bekleyeceğiz.

– Kahrolası sıcak! dedi Joe, terleyen alnını silerek.

– Suyumuz olsaydı bu sıcaklık bize biraz yardım bile ederdi; çünkü balonun hidrojenini genleştirip sarmal boruda

* Uçak, gemi gibi araçlarda itici gücü sağlayan pervane, çark gibi bir aksam. (ç.n.)

daha cılız bir alevin yeterli olmasını sağlardı. Gerçekten de, suyumuzun sonuna gelmeseydik, onu idareli kullanmak zorunda kalmazdık. Ah şu kahrolası vahşi adam! Bize değerli bir kasaya mal oldu!

– Yaptığına pişman değilsin ama değil mi Samuel?

– Hayır Dick, o bahtsız adamı korkunç bir ölümden kurtarabildiğimiz için pişmanlık duymuyorum. Ama attığımız yüz librelik su bizim için oldukça yararlı olabilirdi. On iki-on üç gün daha yol almayı ve kuşkusuz şu çölü geçmeyi garantilerdik.

– En azından yolculuğun yarısını tamamlamadık mı? diye sordu Joe.

– Mesafe olarak evet; rüzgâr bizi bırakırsa, süre olarak hayır. Zaten tamamen kesilmeye niyeti var gibi.

– Haydi ama beyefendi, dedi Joe. Şikâyet etmemeliyiz. Şimdiye kadar rüzgâr gayet iyi iş çıkardı ve başıma ne gelirse gelsin, umutsuzluğa kapılmam mümkün değil. Su bulacağız, bunu size ben söylüyorum.

Bununla birlikte toprak, her geçen mil daha da çöküyordu. Altınlı dağların dalgalanmaları ovada yok olup gitmişti. Bunlar, tükenmiş bir doğanın son çıkıntılarıydı. Doğudaki güzel ağaçların yerini dağınık otlar alıyordu. Susamış yeşilliklerden oluşan birkaç küme, kum istilasına karşı savaşmayı sürdürüyordu. Uzak zirvelerden düşmüş, düşüşleriyle birlikte ezilmiş büyük kayalar, yakında kaba kumlara, ondan sonra da incecik tozlara dönüşecek keskin çakıl taşlarına bölünmüştü.

– İşte Afrika Joe, hayal ettiğin gibi. Sana “Sabırlı ol” derken haklıymışım!

– Pekâlâ, beyefendi, dedi Joe. En azından işte, hepsi doğal! Isı ve kum! Böyle bir bölgede başka bir şey aramak saçma olurdu. Görüyorsunuz ya ormanlarınıza ve çayırlarınıza güvenmemiştim, diye ekledi gülerek. Bu yanlış bir yorum olur! İngiltere’nin kırsallarını bulmak için bu kadar uzağa

gitmeye gerek yok. Afrika'da olduğuma ilk kez inanıyorum ve biraz olsun bunu tattığım için üzülmedim.

Akşama doğru Doktor, *Victoria*'nın bu yakıcı günde yirmi mil bile ilerlemediğini fark etti. Güneş, düz bir çizginin bütün netliğiyle beliren ufkun arkasında kaybolur kaybolmaz sıcak bir karanlık balonu sardı.

Ertesi gün 1 Mayıs Perşembe'ydi, ancak günler birbirini umutsuz bir tekdüzelikle izliyordu. Her sabah, bir öncekinin aynısıydı. Öğlen aynı tükenmez ışınlarını bolca yolluyor ve gecenin karanlığında, ertesi günün kendisini izleyen geceye miras bırakacağı bu dağınık ısı yoğunlaşıyordu. Zar zor fark edilen rüzgâr, bir esintiden çok bir soluğa dönüşmüştü ve bu soluğun kendiliğinden söneceği an hissedilebiliyordu.

Doktor, bu durumun kasveti karşısında tepki gösteriyordu; taşlaşmış bir kalbin sükûnetini ve soğukkanlılığını koruyordu. Elinde dürbünü, ufkun her yanını inceliyordu. Son tepelerin yavaş yavaş gözden kaybolduğunu, kalan son bitki örtüsünün de silindiğini görüyordu. Önünde, göz alabildiğine bir çöl uzanıyordu.

Hiçbir şey göstermemeye çalışsa da üzerine çöken sorumluluk duygusu onu fazlaca etkiliyordu. Diğer iki adamı, her ikisi de arkadaşı olan Dick ile Joe'yu neredeyse dostluk ya da görev zoruyla uzaklara getirmişti. İyi mi yapmıştı? Bu, yasak yollara adım atmaya kalkışmak değil miydi? Bu yolculukta olanaksızın sınırlarını aşmaya çalışmıyor muydu? Tanrı, bu nankör kıtanın tanınmasını daha uzak yüzyıllara saklamamış mıydı!

Bütün bu düşünceler sanki yılgınlık saatine gelmişçesine zihninde katlanıyordu ve Samuel, fikirlerin karşı konulmaz biçimde bir araya gelmesiyle, mantığın ve akıl yürütmenin ötesine geçti. Ne yapmaması gerektiğini gördü, o halde ne yapması gerektiğini sorguladı. Aynı yoldan gerisingeri dönmesi imkânsız mıydı? Yüksekte, onu daha verimli topraklara itecek akımlar yok muydu? Üzerinden geçtiği bölgede,

karşısına çıkacak bir sonraki bölgeyi bilmiyordu. Vicdanının sesine de kulak verip iki dostuna durumu tam anlamıyla açıklamaya karar verdi. Onlara durumu açıkça anlattı. Onlara ne yaptığını ve geriye yapılacak ne kaldığını gösterdi. Gerekirse geri dönülebilir, en azından denenebilirdi. Onlar ne düşünüyordu?

– Efendim ne düşünüyorsa ben de onu düşünüyorum, dedi Joe. Ne kadar acı çekerse, ben de çekeceğim ve hatta ondan daha iyi çekeceğim. Nereye giderse ben de gideceğim.

– Ya sen Kennedy?

– Ben sevgili Samuel, umutsuzluğa kapılan bir adam değilimdir. Hiç kimse bu girişimin tehlikelerine benim kadar önem vermiyordu, ama bunlara göğüs gerdiğin andan beri bu tehlikeleri görmek istemedim. Sözün kısası bedenen ve ruhen seninim. Mevcut durumda kişisel görüşüm yılmamamız, sonuna kadar devam etmemiz gerektiği yönünde. Dahası, geriye dönüşte karşılaşılacak tehlikeler de bana aynı ölçüde büyük görünüyor. Yani, ilerleyelim, bize güvenebilirsin.

– Teşekkür ederim vakur dostlarım, dedi gerçekten duygulanan Doktor. Böyle bir fedakârlık bekliyordum, ama bu cesaret verici sözleri işitmeye ihtiyacım vardı. Bir kez daha teşekkürler.

Böylece bu üç adam coşkuyla tokalaştı.

– Beni dinleyin, diye sözlerine devam etti Fergusson. Ölçümlerime göre Gine Körfezi'ne en fazla üç yüz mil uzağız. Kıyılarda yaşayanlar olduğuna ve bölge toprakları belirli bir mesafeye kadar içe doğru keşfedildiğine göre demek ki çöl sonsuza kadar sürmeyecek. Gerekirse bu kıyıya doğru ilerleyeceğiz; suyumuzu tazelemek için herhangi bir vaha ya da kuyuyla karşılaşmamamız imkânsız. Ama ihtiyacımız olan bir şey var, o da rüzgâr; o olmaksızın gökyüzünün ortasındaki durgunlukta kalıveriyoruz.

– Elimizden geleni yapıp gerisini Tanrı'ya bırakarak bekleyeceğiz, dedi avcı.

Ama her biri, bu bitmek tükenmek bilmez gün boyunca sırayla, boş yere boşluğu inceledi. Ümit verebilecek hiçbir şey belirmedi. Yatay ışınlarını bu uçsuz bucaksız ovanın üzerinde uzun ateş çizgileri şeklinde uzatarak batan güneşle birlikte, toprağın son engebeleri de kayboldu. Burası çöldü.

Gezginler, önceki günkü gibi, üfleci beslemek için yüz otuz metreküp gaz harcasalar da, on beş milden daha fazla ilerleyememişlerdi; ayrıca ateşli susuzluklarını gidermek için sekizde iki *pint** su feda etmek gerekmişti.

Gece sakin geçti, fazla sakin! Doktor uyumadı.

* Yaklaşık yarım litreye karşılık gelen bir İngiliz ölçü birimi. (ç.n.)

XXV

Biraz felsefe. – Ufukta bir bulut. – Sisin ortasında.– Beklenmedik balon. – İşaretler. – Victoria'nın tıpatıp görüntüsü. – Palmiyeler. – Bir kervanın izleri. – Çölün ortasındaki kuyu.

Ertesi gün de aynı berrak gökyüzü, aynı hareketsiz hava vardı. *Victoria* beş yüz fit yüksekliğe kadar çıktı, ama pozisyonunu hemen hemen batıya doğru zor değiştirebilmişti.

– Çölün ortasındayız, dedi Doktor. İşte uçsuz bucaksız kum! Ne tuhaf manzara! Şu doğanın işine bak! Neden orada büyük bir bitki örtüsü varken burada aşırı kuraklık var; aynı enlemde, aynı güneş ışınları altında!

– Bunun nedeni beni pek de endişelendirmiyor sevgili Samuel, dedi Kennedy. Beni nedeninden çok olgu ilgilendiriyor. Durum böyle, işin önemli olan kısmı bu.

– Üzerine biraz felsefe yapmak gerek sevgili Dick. Bundan zarar gelmez.

– Felsefe yapalım, çok isterim, zamanımız var. Zar zor ilerliyoruz. Rüzgâr esmeye korkuyor, uyuyor.

– Böyle devam etmeyecek, dedi Joe. Doğuda birkaç bulut kümesi gördüm sanki.

– Joe haklı, dedi Doktor.

– Peki, dedi Kennedy. Sıkı bir yağmur ve yüzümüze savuracağı rüzgârıyla bulutumuzu tutabilecek miyiz!

– Göreceğiz Dick, göreceğiz.

– Ancak bugün cuma efendim, cumalara güvenmem.

– Pekâlâ! Umarım tam da bugün bu savlarından vazgeçersin.

– Bunu isterim efendim. Of! dedi yüzünü kurulayarak. Sıcaklık iyi şey, özellikle de kışın, ama yazın şansını zorlamamalı.

– Balonumuz için güneşin sıcaklığından korkmuyor musun? diye sordu Kennedy, Doktor'a.

– Hayır, tafta kaplı gütaperka çok daha yüksek sıcaklıklara dayanabilir. Sarmal boru aracılığıyla içten yolladığım sıcaklığın zaman zaman yüz elli sekiz dereceye* ulaştığı oldu ve kılıf zorlanıyor gibi görünmüyor.

– Bir bulut! Gerçek bir bulut! diye bağırdı bu sırada, keskin gözleri bütün dürbünlere meydan okuyan Joe.

Gerçekten de yoğun ve artık belirginleşen bir küme ufukta yavaş yavaş yükseliyordu. Derin ve kabarık görünüyordu. Bu, ilk şekillerini her zaman koruyan küçük bulutların oluşturduğu bir yığındı. Doktor, bu bulut kümesinde hiçbir hava akımı olmadığı sonucuna vardı.

Bu yoğun kütle sabah saat sekize doğru görünmüştü ve ancak saat on birde, bu kalın perdenin ardında tamamen kaybolan güneş diskine ulaştı. Tam da o anda bulutun alt şeridi, parlak gün ışığının ortasında açıkça görülen ufuk çizgisinden ayrıldı.

– Sadece yalıtılmış bir bulut, dedi Doktor. Pek de bel bağlamamalı. Bak Dick, şekli hâlâ sabahkinin aynısı.

– Gerçekten de Samuel, burada ne yağmur ne de rüzgâr var, en azından bizim için.

– Ben de bundan korkuyorum, üstelik çok yüksekte.

– Pekâlâ, Samuel, üzerimizde patlamak istemeyen bu bulutu aramaya gidersek ne olur?

– Pek bir işe yarayacağını düşünmüyorum, diye yanıtla-

* 70°C.

dı Doktor. Gaz harcamamıza ve dolayısıyla da bir hayli su kaybetmemize neden olur, ama bu durumda her şeyi denemeliyiz, yükseleceğiz.

Doktor, üflecin bütün alevini sarmal borunun kıvrımlarına doğru yolladı; şiddetli bir sıcaklık açığa çıktı ve çok geçmeden balon, genleşen hidrojenle yükseldi.

Yerden yaklaşık bin beş yüz fit yüksekte bulutun ışık geçirmez kütlesiyle karşı karşıya geldi ve bu yükseklikte kalarak kalın bir sisin içine girdi, ama burada en ufak bir esinti yoktu. Görünüşe bakılırsa, bu sis nemden bile yoksundu ve sisle temas eden nesneler neredeyse hiç nemleniyordu. Bu buharla sarmalanmış *Victoria* belki daha belirgin biçimde hareketlenmişti ama hepsi buydu.

Doktor bu manevrasıyla elde ettikleri vasat sonucu üzüntüyle tespit etmekteydi ki Joe'nun büyük bir şaşkınlıkla "Bak sen! Olur şey değil" diye bağırdığını işitti.

– Ne oluyor, Joe?

– Efendim! Bay Kennedy! İşte bu ilginç!

– Ne oldu?

– Burada yalnız değiliz! Düzenbazlar var! İcadımızı çalmışlar!

– Delirdi mi acaba? diye sordu Kennedy.

Joe şaşkınlıktan donup kalmıştı! Hareketsiz duruyordu.

– Güneş bu zavallı oğlanın aklını mı karıştırdı? dedi Doktor Joe'ya dönerek. Söyleyecek misin?.. dedi.

– Bakın beyefendi, dedi Joe boşlukta bir noktayı işaret ederek.

– Aziz Patrick aşkına! diye bağırdı sıra kendisine gelen Kennedy. Bu inanılır gibi değil! Samuel, Samuel, görüyorsun ya!

– Görüyorum, dedi Doktor sakin bir tavırla.

– Başka bir balon! Bizim gibi başka gezginler!

Gerçekten de iki yüz fit uzakta bir balon, sepeti ve içinde yolcularıyla havada yüzüyordu. *Victoria* ile tam olarak aynı yolu izliyordu.

– Pekâlâ! dedi Doktor. Kendisine işaret yollamaktan başka yapacak bir şeyimiz yok. Bayrağı al Kennedy ve renklerimizi gösterelim.

Anlaşılan ikinci balondaki kişilerin de aklına aynı anda aynı fikir gelmişti, çünkü aynı bayrak, aynı şekilde hareket eden bir elde aynı selamı yapıyordu.

– Bu da ne demek? diye sordu avcı.

– Bunlar maymun, diye bağırdı Joe. Bizimle alay ediyorlar!

– Bu, dedi Fergusson gülerek, kendi kendine aynı işareti yapıyorsun demek sevgili Dick. Şu ikinci sepettekiler de biziz ve basitçe, balon da bizim *Victoria* demek.

– Efendim, af buyurun, ama beni buna asla ikna edemezsiniz, dedi Joe.

– Kenara çıkıp kollarını salla Joe, göreceksin.

Joe söyleneni yaptı; yaptığı hareketlerin aynısının, aynı anda oluştuğunu gördü.

– Bu sadece bir serap, dedi Doktor. Başka bir şey değil. Basit bir optik olay. Hava katmanlarının düzensiz kırılmasından kaynaklanıyor, işte hepsi bu.

– Harika! dedi dayanamayıp hareketlerini var gücüyle tekrarlayan Joe.

– Ne kadar garip bir manzara! dedi Kennedy. Cesur *Victoria*'mızı görmek bir mutluluk! Ne kadar da iyi görünüyor, ne kadar da haşmetle uçuyor!

– İstediğiniz gibi açıklayabilirsiniz, dedi Joe. Ne olursa olsun benzersiz bir etki.

Ama çok geçmeden bu görüntü yavaş yavaş silindi. Bulutlar, artık kendilerini takip etmeye çalışmayan *Victoria*'yı bırakarak daha yükseklere çıktı ve bir saat içinde gökyüzünde kayboldular.

Zar zor hissedilen rüzgâr daha da azalmıştı sanki. Umudunu kaybeden Doktor yere yaklaştı.

Olay sırasında bir anlığına sıkıntılarını unutan gezginler, yakıcı sıcağın etkisiyle tekrar kasvetli düşüncelere daldılar.

Saat dörde doğru Joe, büyük kum ovasının üzerinde kabaran bir nesneyi işaret etti ve kısa bir süre sonra da biraz ileride iki palmiye ağacı bulunduğunu kesinledi.

– Palmiyeler mi! dedi Fergusson, demek ki bir çeşme ya da kuyu var.

Bir dürbün alıp Joe'nun gözlerinin yanılmadığına emin oldu.

– Sonunda su! dedi. Su! Kurtulduk, ne kadar yavaş gidersek gidelim, sürekli ilerliyoruz ve sonunda varacağız!

– Peki beyefendi, beklerken içebilir miyiz? dedi Joe. Hava gerçekten kavurucu.

– İçelim oğlum.

Kimse naza çekmedi. Bütün bir *pint* içildi ve böylece geriye sadece üç buçuk *pint* kaldı.

– Ah, bu iyi geldi! dedi Joe. Ne kadar iyiydi! Perkins birasından bile hiç bu kadar zevk almamıştım.

– İşte yoksunluğun yararları, dedi Doktor.

– Kısacası bunlar zayıf noktalar, dedi avcı. Su içme zevkinden yoksun bırakılmasaydım bundan keyif alacağımı hiç düşünmezdim.

Saat altıda *Victoria* palmiyelerin üzerinde uçuyordu.

Bunlar iki zayıf, bodur, kavrulmuş ağaçtı, canlıdan çok ölü gibi görünen yapraksız iki ağaç hayaletiydiler. Fergusson ağaçlara dehşetle baktı.

Diplerinde bir kuyunun yarı aşınmış taşları ayırt ediliyordu, ama güneşin ısısıyla dağılan bu taşlar sadece ince tozdan ibaretti sanki. Bir ıslaklık görünmüyordu. Samuel'in kalbi sıkıştı ve korkularını tam da dostlarıyla paylaşacaktı ki onların nidaları dikkatini dağıttı.

Batıda göz alabildiğine, uzun bir çizgi şeklinde beyazlaşmış kuru kemikler uzanıyordu. İskelet parçaları çeşmeyi çevreliyordu. Bir kervan buraya kadar ulaşmıştı, bu uzun kemik yığını buradan geçtiklerine işaret ediyordu. En güçsüzler yavaş yavaş kumlara düşmüşlerdi. En güçlüler bu çok

arzulanan kaynağa ulaşmış ve kıyısında korkunç bir ölümle karşılaşmışlardı.

Gezginler, betleri benizleri atmış bir halde birbirlerine baktılar.

– İnmeyelim, dedi Kennedy. Bu iğrenç manzaradan kaçalım! Burada tek bir damla su yok.

– Hayır Dick, bu konuda vicdanımız rahat olmalı. Geceyi başka bir yerde nasıl geçireceksek burada da öyle geçirebiliriz. Bu kuyuyu dibine kadar didik didik edeceğiz. Orada bir kaynak vardı, belki bir şeyler kalmıştır.

Victoria yere indi. Joe ile Kennedy, kendi ağırlıklarına denk miktarda kumu sepete koyup aşağı indiler. Kuyuya koştular ve toz içinde kalmış bir merdivenle içine girdiler. Görünüşe bakılırsa, kaynak uzun yıllar önce kurumuştu. Kuru ve kolay ufalanan kumu, kumların en kıracını kazdılar. Islaklıktan eser yoktu.

Doktor, terlemiş, bitkin düşmüş, ince bir tozla kaplanmış, yıkılmış, cesareti kırılmış, ümitsizliğe kapılmış bir durumda çöle geri çıktıklarını gördü.

Araştırmalarının işe yaramadığını anladı. Orada bekledi, hiçbir şey söylemedi. O andan itibaren üçüne de yetecek cesaret ve enerjiye sahip olması gerektiğini hissetti.

Joe, buruş buruş olmuş bir tulumun parçalarını getirerek öfkeyle, yerdeki dağılmış kemik kalıntılarının ortasına attı.

Yemek sırasında tek bir söz etmediler. Gönülsüzce yemek yediler.

Ve henüz tam anlamıyla susuzluk işkencesine maruz kalmamışlardı, sadece gelecek için umutsuzlardı.

XXVI

Yüz on üç derece. – Doktor'un düşünceleri. – Umutsuz arayış. – Üfleç söner. – Yüz yirmi iki derece. – Çölün seyri. – Gece yürüyüşü. – Yalnızlık. – Bitkinlik. – Joe'nun planları. – Kendisine bir gün daha veriyor.

Victoria'nın bir gün önce kat ettiği yol on mili geçmiyordu ve devam etmesi için yüz altmış iki fit küp gaz harcanmıştı.

Cumartesi sabahı Doktor yola çıkmak için işaret verdi.

– Üflecin altı saati kaldı, dedi. Altı saat içinde bir kuyu ya da bir kaynak bulamazsak başımıza ne geleceğini ancak Tanrı bilir.

– Bu sabah pek rüzgâr yok efendim! dedi Joe. Ama belki de havalanabilir, diye ekledi Fergusson'ın pek saklayamadığı üzüntüsünü görünce.

Boş bir umut! Havada bir durgunluk vardı, tropikal denizlerde gemileri inatla prangaya vuran türden bir sakinlik. Sıcaklık dayanılmaz bir hal almıştı ve termometre gölgede, tentenin altında yüz on üç dereceyi* gösteriyordu.

Yan yana serilmiş Joe ile Kennedy, uykuda, en azından uyuşuklukla bu durumu unutmaya çalışıyorlardı. Bu zorunlu hareketsizlik onlara can sıkıcı bir boş zaman sağlamıştı. Bir iş ya da gerçek bir uğraşla düşüncelerinden kopamayan

* 45°C.

adam en acınacak durumda olandı, ama burada denetim altında tutulacak bir şey yoktu. Daha fazla girişime ihtiyaç yoktu. İyileştirmeye güçlerinin yetmediği bu duruma katlanmaları gerekiyordu.

Susuzluğun ıstırabı kendini insafsızca hissettirmeye başladı. Bu zorunlu ihtiyacı gidermekten uzak brendi, aksine susuzluğu artırıyor ve Afrika yerlilerinin kendisine yakıştırdığı "kaplan sütü" adını hak ediyordu. Ancak iki *pint* ısınmış su kalmıştı. Her biri için için yanarak bu değerli birkaç damlaya bakıyor ve hiç kimse dudaklarını bununla ıslatmaya cesaret edemiyordu. Çölün ortasında iki *pint* su!

Böylece, düşüncelere dalan Doktor Fergusson ihtiyatla hareket edip etmediğini sorguladı. Havada durmak için boşuna ayrıştırdığı şu suyu saklasaydı daha iyi olmayacak mıydı? Kuşkusuz biraz yol almıştı ama ilerlememişti! Burada da su olmadığına göre bu enlemden altmış mil geride bulunmanın ne önemi vardı? Rüzgâr sonunda şiddetlenirse orada da buradaki gibi esecekti, hatta doğudan gelirse burada daha yavaş esecekti! Ama umut, Samuel'i ileri itmişti! Bu çölde dokuz günlük bir mola için yeterli olacak iki galon su boşuna harcanmıştı! Peki bu dokuz günde ne değişebilirdi? Belki de, daha sonra inmek gerektiğinde gaz kaybetmek anlamına gelse bile bütün bu suya dokunmayarak, safra atarak yükselmek gerekliydi! Ama balonunun gazı onun kanıydı, canıydı!

Böyle binlerce düşünce, elleri arasına aldığı başının içinde çarpışıyordu ve saatler boyunca kafasını kaldıramadı.

"Son bir çaba sarf etmeli!" diye düşündü sabah saat ona doğru. "Son bir kez daha bizi taşıyacak bir hava akımı bulmaya çalışmalı! Son kaynaklarımızı tehlikeye atmak gerek."

Dostları kestirirken balonun hidrojenini yüksek sıcaklığa çıkardı; balon, gazın genleşmesiyle yuvarlaklaştı ve dik güneş ışınlarının arasında dümdüz yükseldi. Doktor, yüz fitten beş bin fite kadar boşuna bir esinti aradı. İnatla başladığı

nokta üzerinde durmaya devam ediyordu. Solunabilen havanın son sınırına kadar mutlak bir sakinlik hâkim gibiydi.

Sonunda suyu bitti; gaz olmayınca üfleç söndü. Bunsen hücresi artık çalışmıyordu ve *Victoria*, büzüşerek, kumların üzerine sepetin oyduğu aynı noktaya yavaşça indi.

Öğlendi. Ölçümler, Çad Gölü'nün beş yüz mil yakınında, Afrika'nın batı kıyılarından dört yüz mili aşkın bir uzaklıkta 19° 35′ boylamı ve 6° 51′ enlemini gösteriyordu.

Yere inmeleriyle Dick ile Joe ağır uyuşukluklarından çıktılar.

– Durduk, dedi İskoç.

– Öyle gerekti, dedi Samuel ciddi bir tonla.

Dostları ne demek istediğini anladı. Sürekli çöküntüye rağmen toprak, deniz seviyesinde kalıyordu; balon da mutlak bir kıpırtısızlık içinde mükemmel bir dengede kalmıştı.

Gezginler, ağırlıklarınca kumu sepete doldurduktan sonra yere ayak bastılar. Her biri kendi düşüncelerine gömülmüştü ve birkaç saat boyunca konuşmadılar. Joe, peksimet ve pemmikandan oluşan yemeği hazırladı, ama pek dokunulmadı. Birer yudum sıcak su ile bu hüzünlü yemeği sonlandırdılar.

Geceleyin kimse nöbet tutmadı, ama hiçbiri de uyuyamadı. Kavurucu bir sıcak vardı. Ertesi gün sadece yarım *pint* su kalmıştı. Doktor bu suyu bir köşeye koydu ve son ana kadar ona dokunmamaya karar verdiler.

– Boğuluyorum, diye bağırdı çok geçmeden Joe. Sıcaklık artıyor! Yüz kırk derece* olmasına şaşırmıyorum! dedi termometreye baktıktan sonra.

– Kum bizi yakıyor, dedi avcı. Bir fırından geliyormuşçasına… Alev alan gökyüzünde tek bir bulut bile yok! Delireceğiz!

– Ümitsizliğe kapılmayalım, dedi Doktor. Bu enlemde bu kadar yüksek sıcaklıkları kaçınılmaz olarak fırtınalar takip

* 60°C.

eder ve bu fırtınalar yıldırım hızıyla gelirler. Gökyüzünün bunaltıcı dinginliğine rağmen bir saatten kısa bir sürede burada büyük değişiklikler olabilir.

– Ama yine de bir belirti verirdi! dedi Kennedy.

– İşte! dedi Doktor. Bana öyle geliyor ki barometre hafifçe alçalma eğilimi gösteriyor.

– Tanrı sesini duysun Samuel, çünkü kanatları kırılmış bir kuş gibi bu toprağa çivilenmiş haldeyiz.

– Ama arada tek bir fark var sevgili Dick. Bizim kanatlarımız sağlam ve umarım yine işimize yarayacaklar.

– Ah! Rüzgâr! Rüzgâr! diye haykırdı Joe. Bizi bir dereye, bir kuyuya götürecek bir rüzgâr ve böylece hiçbir eksiğimiz kalmayacak. Erzakımız yeterli ve su olduktan sonra bir ay acı çekmeden bekleyebiliriz! Ama susuzluk acımasız bir şey.

Susuzluk evet, ama çölde durmaksızın düşüncelere dalmak da ruhu yoruyordu. Bakabilecekleri tek bir engebe, tek bir kum tümseği, tek bir taş yoktu. Bu pürüzsüzlük mide bulandırıyor ve çöl hastalığı diye adlandırılan bir rahatsızlığa neden oluyordu. Gökyüzünün çorak mavisinin ve kumun uçsuz bucaksız sarısının hissizliği dehşet uyandırıyordu. Bu yanan atmosferde ısı, akkor ocağın üzerindeki gibi titreşiyordu. Zihin, bu engin sakinliği görerek umutsuzluğa kapılıyor ve uçsuz bucaksızlık bir çeşit sonsuzluk olduğundan böylesi bir durumun sona ermesi için hiçbir neden göremiyordu.

Bu kavurucu sıcakta sudan yoksun kalan zavallılar sanrı belirtileri hissetmeye başlamışlardı. Gözleri büyüyor, bakışları bulanıklaşıyordu.

Gece çöktüğünde Doktor, hızla yürüyerek bu rahatsız edici eğilimle savaşmaya karar verdi. Birkaç saat boyunca bu kumdan ovayı adımlamak istiyordu, araştırma yapmak için değil, sadece yürümek için.

– Gelin, dedi beraberindekilere. İnanın bana, bu size iyi gelecek.

– İmkânsız, dedi Kennedy. Tek bir adım bile atamam.

– Uyumayı tercih ederim, dedi Joe.

– Ama uyumak ya da dinlenmek sizin için ölümcül olacak dostlarım. Bu uyuşukluğa karşı gelin. Haydi, gidelim.

Doktor, onları razı edemeyince, gecenin bu yıldızlı berraklığında tek başına yola koyuldu. İlk adımları zayıf ve yürümeye alışkın olmayan bir adamınki gibi acılıydı; ama kısa süre sonra bu alıştırmanın sağlığına yararlı olacağını fark etti. Batıya doğru birkaç mil ilerledi ve zihni canlanmaya başlamıştı bile, ama aniden bir baş dönmesi geliverdi. Bir uçuruma doğru eğilmiş gibi hissetti. Dizlerinin bağı çözülüyormuş gibi geldi. Bu uçsuz bucaksız ıssızlık onu korkuttu. Sonsuz bir çemberin ortasındaki matematiksel bir noktaydı, bir başka deyişle bir hiçti! *Victoria*, karanlıkta tamamen kaybolmuştu. Sakin, ciddi, cesur bir gezgin olmasına rağmen Doktor'un içi bastırılamaz bir korkuyla doldu! Geldiği yoldan geri dönmek istedi ama boşuna; bağırdı, seslenişine bir yankı bile yanıt vermedi ve sesi, tıpkı dipsiz bir uçuruma düşen bir taş gibi boşluğa düştü. Çölün engin sessizliğinin ortasında tek başına, kumların üzerine düşüp bayıldı.

Gece yarısı, sadık Joe'nun kolları arasında kendine geldi. Efendisinin uzun süre dönmemesinden endişelenen adam, düzlükte açıkça seçilen ayak izlerini takip etmiş ve onu baygın bir durumda bulmuştu.

– Neyiniz vardı efendim? diye sordu.

– Önemli bir şey değil, sevgili cesur Joe, sadece bir anlık güçsüzlük, hepsi o.

– Gerçekten de önemli bir şey değildir efendim, ama ayağa kalkın, bana yaslanın da *Victoria*'ya geri dönelim.

Doktor, Joe'nun kolunda geldiği yoldan geri döndü.

– İhtiyatsız davrandınız beyefendi, böyle düşüncesizce tehlikeye atılmak olmaz. Üstelik soyulabilirdiniz, diye ekledi gülerek. Bakın efendim, şimdi ciddi konuşalım.

– Konuş bakalım, dinliyorum!

– Kesin bir karar vermemiz gerek. Bu durumumuz en

fazla birkaç gün daha böyle devam edebilir ve rüzgâr çıkmazsa, kaybolduk demektir.

Doktor karşılık vermedi.

– Pekâlâ! Birinin hepimizin iyiliği için kendini feda etmesi gerek ve bu iş doğal olarak bana düşüyor!

– Ne demek istiyorsun? Planın nedir?

– Oldukça basit bir plan: Yanıma erzak alıp, bir yere varıncaya kadar durmaksızın dümdüz yürümek, böyle yapmak gerek. Bu sırada Tanrı size bir rüzgâr yollarsa beni beklemeyip yola koyulursunuz. Bana gelince, bir köye varırsam bana yazıp vereceğiniz birkaç Arapça sözcükle derdimi anlatıp size yardım getireceğim ya da orada postu deldireceğim! Planım hakkında ne düşünüyorsunuz?

– Delice ama senin cesur yüreğine layık Joe. Bu imkânsız, bizden ayrılmayacaksın.

– Sonuçta bir şeyler yapmak gerek efendim. Bunun size zararı olmaz, çünkü daha önce de söylediğim gibi beni beklemeyeceksiniz, hem sonunda başarabilirim de!

– Hayır Joe! Hayır! Birbirimizden ayrılmıyoruz! Bu, diğerlerine eklenen bir acı olur. Böyle olacağı yazılmıştı ve büyük ihtimalle daha sonra başka türlü olacak. Bu yüzden elimizden geleni yapıp gerisini Tanrı'ya bırakarak bekleyelim.

– Öyle efendim, ama sizi bu konuda uyarayım, size bir gün daha veriyorum. Daha fazla beklemeyeceğim. Bugün pazar ya da gecenin biri olduğu için pazartesi diyelim. Salı günü yola çıkmazsak bu tehlikeye atılacağım. Bu plana kesin olarak karar verdim.

Doktor karşılık vermedi. Kısa süre sonra sepete varıp Kennedy'nin yanında yerini aldı. İskoç, uyku denemeyecek derin bir sessizliğe gömülmüştü.

XXVII

Korkunç sıcak. – Sanrılar. – Son su damlaları. – Umutsuz gece. – İntihara teşebbüs. – Samyeli. – Vaha. – Dişi ve erkek aslan.

Ertesi gün Doktor'un ilk işi barometreye bakmak oldu. Cıva sütunu zar zor kayda değer bir basınca maruz kalmıştı.

"Hiç!" dedi kendi kendine. "Hiç!"

Sepetten çıkıp havayı inceledi. Aynı sıcaklık, aynı katılık, aynı acımasızlık.

"O halde umudumuzu kaybetmeli miyiz?" diye bağırdı.

Keşif planı hakkında derin düşüncelere dalan Joe tek söz etmedi.

Kennedy çok hasta ve kaygı verici bir heyecanın pençesine düşmüş bir halde kalktı. Fena halde susuzluktan mustaripti. Şişmiş dili ve dudaklarından zar zor ses çıkıyordu.

Birkaç damla su kalmıştı; hepsi bunu biliyor, hepsi bunu düşünüyor ve bu damlalara doğru çekildiklerini hissediyorlardı, ama hiçbiri tek bir adım atmaya cesaret edemiyordu.

Bu üç yoldaş, bu üç dost yabani gözlerle, özellikle Kennedy'de görülen hayvansı bir açgözlülükle birbirlerine bakıyorlardı. Güçlü bedeni bu dayanılmaz yoksunluklar yüzünden çok hızlı çöküyordu. Gün boyunca hezeyanın pençesindeydi. Boğuk çığlıklar atarak, yumruklarını kemirerek, kanını içmek üzere damarlarını açmaya hazır bir halde gidip geliyordu.

"Ah!" diye haykırdı. "Susuzluk ülkesi! Umutsuzluk ülkesi de denebilir sana!"

Ardından da tam bir bitkinliğe yenik düştü. Sadece susuz kalmış dudakları arasından çıkan nefesinin ıslığı işitiliyordu.

Akşama doğru delirme sırası Joe'ya gelmişti. Bu uçsuz bucaksız kum vahası ona, temiz ve berrak sularıyla büyük bir göl gibi geliyordu. Bu yakıcı toprağa birkaç kez atılıp içmeye çalıştı ve ağzı kumla doldu.

"Kahretsin!" dedi öfkeyle. "Tuzlu su bu!"

Fergusson ile Kennedy hareket etmeden kıpırtısız dururken, depoladıkları birkaç damla suyu tüketmenin yenilmez düşüncesi Joe'yu ele geçirdi. Bu düşünce ondan daha güçlüydü. Dizleri üzerinde sürünerek sepete kadar gitti, bu sıvının bulunduğu şişeye özlemle baktı. Ardından şişeye doğru dengesiz bir bakış attı. Yakalayıp dudaklarına götürdü.

O sırada "Su! Su!" sözcükleri yürek parçalayıcı bir feryatla işitildi.

Bu, yanına kadar sürünen Kennedy'ydi. Zavallı, dizleri üzerinde merhamet diliyor, ağlıyordu.

Kendisi de ağlamaya başlayan Joe ona şişeyi uzattı ve Kennedy, son damlasına kadar suyu içti.

"Teşekkürler," dedi.

Ama Joe onu işitmedi. Joe da onun gibi, tekrar kumun üzerine yıkıldı.

O fırtınalı gecede neler oldu, bilinmiyor. Ama salı sabahı, güneşin yolladığı sıcak dalgaların altında zavallılar uzuvlarının yavaş yavaş kavrulduğunu hissediyorlardı. Joe, ayağa kalkmak istediğinde bu ona imkânsız göründü. Planını gerçekleştiremeyecekti.

Çevresine baktı. Bitap düşmüş Doktor sepetin içinde kollarını göğsünde kavuşturmuş, aptalca bir sabitlikle boşluktaki hayali bir noktaya bakıyordu. Kennedy korkunç bir haldedeydi. Kafesteki vahşi bir hayvan gibi başını sağa sola sallıyordu.

Avcının bakışları birdenbire, kabzası sepetin kenarından dışarı çıkan karabinasına takıldı.

"Ah!" dedi, insanüstü bir çabayla ayağa kalkarken.

Çılgınca, delicesine silahın üzerine atıldı ve namlusunu ağzına doğrulttu.

– Beyefendi! Beyefendi! dedi Joe üzerine atılarak.

– Bırak beni! Bırak! diye homurdandı İskoç.

Her ikisi de inatla mücadele ediyordu.

– Bırak, yoksa seni öldürürüm, dedi Kennedy.

Ama Joe büyük bir güçle Kennedy'ye yapıştı. Yaklaşık bir dakika boyunca Doktor onları fark etmeden böyle mücadele ettiler. Mücadele sırasında karabina birden ateşlendi. Patlama sesiyle birlikte Doktor, bir hayalet gibi ayağa kalkıp etrafına baktı.

Ama birdenbire bakışları canlandı, elini ufka doğru uzattı ve artık insani olmayan bir sesle bağırdı:

– İşte! İşte! Orada!

Hareketinde öyle bir güç vardı ki Joe ile Kennedy ayrılıp ona baktılar.

Ova, fırtınalı bir gündeki öfkeli deniz gibi çalkalanıyordu. Kum dalgaları, yoğun bir tozun ortasında birbirleri üzerinde yuvarlanıyordu. Güneydoğudan aşırı hızla dönen bir sütun yaklaşıyordu. Güneş, kocaman gölgesi *Victoria*'ya kadar uzanan mat bir bulutun ardında kayboluyordu. İnce kum taneleri, sıvı moleküllerin rahatlığıyla kayıyor, bu yükselen gelgit, gitgide kuvvetleniyordu.

Fergusson'ın gözlerinde güçlü bir umut ışıltısı parladı.

– Samyeli! diye bağırdı.

– Samyeli! diye tekrarladı Joe pek de anlamadan.

– İyi oldu, diye haykırdı Kennedy umutsuz bir öfkeyle. İyi oldu! Ölecektik!

– İyi oldu! diye tekrarladı Doktor. Tam tersine yaşayacağız!

Sepete yüklenen kumu hızla atmaya başladı.

Dostları da sonunda anlamışlardı, ona katıldılar ve yanında yerlerini aldılar.

– Şimdi Joe, dedi Doktor. Şu cevherinden elli libre kadarını dışarı at!

Joe tereddüt etmedi ama yine de kısa süreli pişmanlık gibi bir şey hissetti. Balon havalandı.

"Tam zamanında," diye bağırdı Doktor.

Samyeli gerçekten de yıldırım hızıyla geldi. Biraz daha hızlı olsaydı *Victoria* ezilecek, parçalara ayrılıp karaya oturacaktı. Koca hortum balona değmek üzereydi ve balon dolu gibi yağan kumla kaplanmıştı.

– Biraz daha safra at! diye bağırdı Doktor, Joe'ya.

– İşte! dedi Joe kocaman bir kuvars parçasını aceleyle fırlatırken.

Victoria hızla hortumun yukarısına yükseldi, ama yer değiştiren uçsuz bucaksız havayla sarmalandığında hesaplanamaz bir hızla bu köpüklü denizin üstüne sürüklendi.

Samuel, Dick ve Joe konuşmuyorlardı. Bu kasırganın rüzgârıyla dahi serinlemiş, izliyor, umut ediyorlardı.

Saat üçte kasırga dindi. Savrulan kumlar sayısız tepecik oluşturmuştu. Gökyüzü eski sakinliğine geri döndü.

Yine hareketsiz kalan *Victoria*, yeşil ağaçlarla kaplı bir adanın, bu okyanusun yüzeyinde yükselen bir vahanın üzerinde uçuyordu.

"Su! Burada su var!" diye bağırdı Doktor.

Hemen üst supapı açarak hidrojeni saldı ve vahaya iki yüz adım mesafede bir yere yavaşça indi.

Gezginler, dört saatte iki yüz kırk millik* bir mesafe kat etmişlerdi.

Sepet dengelenir dengelenmez Kennedy, peşinde Joe ile yere indi.

"Tüfekleriniz!" diye bağırdı Doktor. "Tüfeklerinizi alın ve dikkatli olun."

---

* Yüz fersah.

Dick hemen karabinasını aldı, Joe da tüfeklerden birini yakaladı. Ağaçlara kadar hızla ilerleyip kendilerine bolca kaynak müjdeleyen bu serin yeşilliğe daldılar. Koca ayak izlerini, sağda solda nemli topraktaki taze izleri fark etmediler.

Aniden, yirmi adım öteden bir kükreme işittiler.

– Aslan kükremesi! dedi Joe.

– Gayet iyi! dedi usanan avcı. Savaşacağız! Savaş söz konusu olduğunda güçlüyüzdür.

– Dikkat Bay Dick, dikkat! Herkesin hayatı bir diğerinin hayatına bağlı.

Ama Kennedy onu dinlemiyordu. Alev alev gözleri, dolu karabinasıyla, korkunç bir cesaretle ilerledi. Bir palmiyenin altında, siyah yelesiyle kocaman bir aslan saldırı pozisyonunda duruyordu. Avcıyı görür görmez atıldı; ama ayakları daha yere değmemişti ki kalbine isabet eden bir kurşun onu öldürdü. Cansız, yere düştü.

"Yaşa! Yaşa!" diye bağırdı Joe.

Kennedy kuyuya doğru koştu, ıslak basamaklarda kaydı ve serin bir kaynağın önüne seriliverdi; arzuyla bu kaynakta dudaklarını ıslattı. Joe da onu taklit etti ve sadece susuzluğunu gideren hayvanların dillerinin şapırtısı işitildi.

"Dikkat edelim Bay Dick," dedi Joe soluklanırken. "Abartmayalım!"

Ama karşılık vermeyen Dick içmeye devam etti. Başını ve ellerini bu faydalı suya daldırdı. Sarhoş oluyordu.

"Ya Bay Fergusson?" dedi Joe.

Bu sözler Kennedy'yi kendine getirmeye yetti! Yanında getirdiği bir şişeyi doldurdu ve kuyunun basamaklarına koştu.

Ama bu ne şaşırtıcı şeydi! Mat, devasa bir beden açıklığı kapatıyordu. Dick'in arkasından gelen Joe da onunla birlikte geri çekildi.

– Kapana kısıldık!

– İmkânsız! Bu da ne demek?..

Dick sözünü tamamlayamamıştı ki korkunç bir kükreme Joe'nun, hangi düşmanla karşılaştıklarını anlamasını sağladı.

– Başka bir aslan! diye haykırdı Joe.

– Bu bir dişi aslan! Ah! Kahrolası hayvan, bekle, dedi avcı karabinasını dikkatle doldururken.

Bir an sonra silahını ateşledi ama hayvan kaybolmuştu.

– Gidelim! diye bağırdı.

– Hayır Bay Dick, hayır, aslanı öldüremediniz. Ölse, benim bulunduğum yere kadar yuvarlanırdı. İçimizden ilk göreceği kişinin üzerine atlamak üzere hazır bekliyor ve atlayacağı kişi aramızdan ayrılacak!

– Ama ne yapacağız? Çıkmamız gerek! Samuel bizi bekliyor!

– Hayvanı tuzağa düşürelim, tüfeğimi alıp bana karabinanızı verin.

– Planın nedir?

– Göreceksiniz.

Joe, keten ceketini çıkarıp silahın ucuna yerleştirdi ve bir yem gibi açıklığın üzerine tuttu. Öfkeli hayvan hemen tüfeğe atıldı. Kennedy geçitte onu bekliyordu, omuzunu bir kurşunla parçaladı. Kükreyen aslan, Joe'yu yere yıkarak merdivenden yuvarlandı. Joe, üzerine atılan hayvanın kocaman pençelerini çoktan hissetmeye başladığı sırada ikinci bir patlama duyuldu ve Doktor Fergusson, elinde hâlâ tüten tüfeğiyle açıklıkta göründü.

Joe hemen ayağa kalkıp canavarın bedenini çiğnedi ve efendisine su dolu şişeyi verdi.

Fergusson'ın şişeyi dudaklarına götürmesi ve yarısını boşaltması bir an sürdü; üç gezgin, onları mucizevi bir şekilde kurtaran Tanrı'ya en içten şükranlarını sundular.

XXVIII

Çok keyifli bir akşam. – Joe'nun mutfağı. – Çiğ et üzerine bilimsel inceleme. – James Bruce'un hikâyesi. – Açık havada geceleme. – Joe'nun düşleri. – Barometre alçalıyor. – Barometre yükseliyor. – Yola çıkış hazırlıkları. – Kasırga.

Akşam büyüleyiciydi; kendilerine gelmelerini sağlayan bir yemeğin ardından mimozaların serin gölgesinde geçti. Bol bol çay ve *grog* içildi.

Kennedy, bu küçük alanın her yanını dolaşmış, çalıların arasını didik didik aramıştı. Gezginler, bu yeryüzü cennetindeki tek canlı varlıklardı. Örtülerinin üzerine uzanıp, geçmiş acıları unuttukları huzurlu bir gece geçirdiler.

Ertesi gün, 7 Mayıs'ta güneş bütün gücüyle parlıyordu, ama huzmeleri, gölge eden bu kalın perdeden geçemiyordu. Yeterli miktarda erzakları olduğundan Doktor, uygun bir rüzgâr gelinceye kadar burada kalmalarına karar verdi.

Joe, taşınabilir mutfağını buraya getirmişti ve kayıtsız bir savurganlıkla su harcayarak kendini türlü aşçılık denemesine kaptırdı.

– Art arda gelen acılar ve keyifler, ne tuhaf! diye bağırdı Kennedy. Yoksunluktan sonra bu bolluk! Sefilliği bu zenginliğin takip etmesi! Ah! Deliliğin sınırındaydım!

– Sevgili Dick, dedi Doktor, Joe olmasaydı şu anda, bura-

da, insani şeylerin dengesizliği hakkında konuşuyor olmazdın.

– Cesur dostum! dedi Dick, Joe'nun elini tutarak.

– Lafı mı olur, dedi Joe. Siz de aynısı yapardınız Bay Dick, bununla birlikte bir daha aynı duruma düşmemeyi tercih ederim!

– Bizimkisi kadar aciz bir doğa yoktur! dedi Fergusson. Bu kadar az şey için boyun eğmek!

– Bu kadar az su için demek istiyorsunuz, efendim! Bu element yaşam için oldukça gerekli olmalı!

– Kuşkusuz, Joe. Yemekten yoksun insanlar, içmekten yoksun kalanlara göre daha uzun süre direnirler.

– İnanırım. Üstelik, gerekirse karşılaştığımız her şeyi yeriz, benzerlerimizi bile, her ne kadar sindirmesi uzun sürecek bir yemek olsa da!

– Oysa vahşiler bu konuda pek yokluk çekmiyorlar, dedi Kennedy.

– Evet ama onlar vahşi ve çiğ et yemeğe alışkınlar. İşte beni tiksindiren bir gelenek!

– Oldukça tiksindirici gerçekten, dedi Doktor. Bu yüzden kimse, Afrika'ya gelen ilk gezginlerin anlattıklarına inanmadı. Bu gezginler pek çok ilkel topluluğun çiğ etle beslendiğini aktarıyordu, insanlar genellikle bu gerçeği kabul etmeyi reddetti. Bu koşullar altında James Bruce'un başına tuhaf bir macera geldi.

– Anlatın efendim, sizi dinleyecek zamanımız var, dedi Joe taze çimenlerin üzerine keyifle yayılırken.

– Memnuniyetle. James Bruce, Stirling Kontluğu'ndan bir İskoçtu, 1768-1772 yılları arasında Nil'in kaynaklarını ararken bütün Habeşistan'ı, Tyana Gölü'ne kadar kat eden bir İskoç'tu; daha sonra, İngiltere'ye döndü ve gezilerini ancak 1790'da yayımlayabildi. Anlattıkları büyük bir inanmazlıkla karşılandı ki kuşkusuz bizim yaşadıklarımızı da benzer bir tepki bekliyor. Habeşlerin alışkanlıkları İngi-

lizlerin gelenek göreneklerinden o kadar farklı görünüyordu ki kimse bunlara inanmak istemiyordu. Diğer ayrıntıların yanı sıra James Bruce, doğu Afrikalı halkların çiğ et yediklerini öne sürmüştü. Bu olay herkesin James Bruce'a tepki göstermesine yol açtı. Bu konularda istediği gibi atıp tutabilirdi! Kimse gidip göremeyecekti! Bruce çok cesur ve kinci bir adamdı. Bu şüpheler onu son derece rahatsız etti. Bir gün Edinburgh'daki bir salonda bir İskoç, Bruce'un karşısında bu konuyu günlük şaka malzemesi yaptı ve konu çiğ ete gelince bunun ne mümkün ne de gerçek olabileceğini açıkça belirtti. Bruce hiçbir şey söylemedi. Çıktı ve bir süre sonra elinde, üzerine Afrika usulü tuz ve karabiber ekilmiş çiğ bir biftekle geri geldi. "Beyefendi," dedi İskoça, "ileri sürdüğüm bir şeyden kuşkulanarak bana ağır bir hakarette bulundunuz; söylediğim şeyin imkânsız olduğunu düşünürken tamamen yanılıyorsunuz. Bunu herkese kanıtlamak için bu çiğ bifteği hemen yiyeceksiniz ya da bana sözlerinizin hesabını vereceksiniz." İskoç korkmuştu, yüzünü fazlaca buruşturmadan itaat etti. O zaman James Bruce, büyük bir soğukkanlılıkla şunu ekledi: "Söylenenin gerçek olmadığını farz etsek bile beyefendi, en azından artık bunun imkânsız olduğunu savunamayacaksınız."

– İyi intikam almış, dedi Joe. Şu İskoç bir sindirim güçlüğüyle karşılaştıysa da hak etmiş. Eh İngiltere'ye dönüşümüzde yolculuğumuzdan şüpheye düşenler olursa eğer…

– Eh, olursa ne yapacaksın Joe?

– Bu kuşkuculara, üzerine tuz karabiber ekmeksizin *Victoria*'nın parçalarını yedireceğim!

Hepsi Joe'nun yerinde sözlerine güldü. Gün bu şekilde, hoş sohbetle geçti. Güçle birlikte umut da geri geldi. Umutla birlikte de cesaret. Geçmiş, geleceğin önünde hayret verici bir hızla siliniverdi.

Joe bu büyüleyici sığınağı hiç terk etmek istemiyordu. Burası düşlerinin krallığıydı. Kendini evinde hissediyordu.

Efendisinin buranın tam konumunu ona vermesi gerekti ve Joe da büyük bir ciddiyetle bunları yolculuk defterine not etti: 15° 43′ boylamı ve 8° 32′ enlemi.

Kennedy tek bir konuda hayıflanıyordu, o da bu minyatür ormanda avlanamamaktı. Ona göre burada bir miktar vahşi hayvan eksikti.

– Ama sevgili Dick, dedi Doktor, şu dişi ve erkek aslanları nasıl hemen unutuverdin?

– Ah, o mu?! dedi hayvanı yere seren gerçek bir avcının küçümsemesiyle. Bu arada, bu vahada bulunduklarına göre bu bölgeden çok da uzak olmayan verimli topraklar olmalı.

– Vasat bir kanıt Dick. Açlık ve susuzlukla sürüklenen bu hayvanlar genellikle uzun mesafeler kat ederler. Gelecek gecelerde daha uyanık davranarak nöbet tutmalıyız, ateş bile yakacağız.

– Bu sıcakta mı?! dedi Joe. Sonuçta gerekliyse yapılacak, ama bizim için oldukça kullanışlı bu güzel koruyu yakmak bana gerçekten acı verir.

– Bütün koruyu ateşe vermemeye özellikle dikkat edeceğiz, dedi Doktor. Böylece başkaları da bir gün çölün ortasında sığınabilecek bir yer bulabilir!

– Nöbet tutacağız efendim, ama bu vahanın bilindiğini mi düşünüyorsunuz?

– Kesinlikle. Afrika'nın merkezine gidip gelen kervanların mola noktası ve onların ziyareti pek de hoşuna gitmeyebilir Joe.

– Şu korkunç Nyam-Nyam'lar burada da var mıdır?

– Kuşkusuz, bu bütün ilkel halklar için kullanılan genel bir ad ve aynı ırklar, aynı iklim altında benzer âdetlere sahip olacaklardır.

– Peh! dedi Joe. Ne de olsa, gayet doğal! Vahşiler beyefendilerin zevk ve beğenilerine sahip olsalar, aralarında ne fark olurdu? Örneğin işte İskoç'un bifteğini yutmak için kendini naza çekmeyen cesur insanlar ve hatta İskoç.

Bu çok hassas düşüncenin ardından Joe, gece için odunları hazırlamaya gitti, onları olabildiğince ince ayarlayacaktı. Bu önlem neyse ki gereksizdi ve her biri sırayla derin bir uykuya daldı.

Ertesi gün de hava değişmedi. İnatla güzelliğini koruyordu. Balon, bir rüzgâr esintisini ele vereceği tek bir salınım bile yapmaksızın hareketsiz duruyordu.

Doktor endişelenmeye başlamıştı; yolculuk böylesine uzun sürerse erzak yetersiz kalacaktı. Susuzluktan neredeyse öldükten sonra şimdi de açlıktan mı can vereceklerdi?

Ama barometredeki cıva seviyesinde belirgin bir düşüş gördüğünde güvenini tekrar kazandı. Yakında havada bir değişim olacağını gösteren açık işaretler vardı. Böylece, ilk fırsatta yola çıkabilmek için hazırlıklara başlamaya karar verdi. Hem beslenme hem de su kasaları tamamen dolduruldu.

Ardından Fergusson, balonun dengesini ayarlamak zorunda kaldı; Joe, değerli cehverinin önemli bir kısmını feda etmeye mecburdu. Sağlığına kavuşunca hırslı fikirler geri gelmişti. Efendisine itaat etmeden önce fazlaca surat astı, ama Fergusson, balonun bu kadar ağırlığı kaldıramayacağını ona gösterdi ve su ile altın arasında bir seçim yapmasını söyledi. Joe artık tereddüt etmedi, kıymetli taşlarının büyük bir kısmını kuma attı.

– İşte, bizden sonra gelenler böylesi bir yerde bir servet bulduklarına oldukça şaşıracaklar, dedi.

– Eh! dedi Kennedy. Peki ya bilgili gezginlerden biri bu örneklerle karşılaşırsa?..

– Ona ne şüphe sevgili Dick, çok şaşıracaktır ve bu şaşkınlığını sayfalarca yazıp yayımlayacaktır! Bir gün, Afrika'nın kumlarının ortasında harika bir altınlı kuvars yatağı olduğu hakkında konuşulduğunu işitiriz.

– Ve bunun sebebi Joe olacak.

Cesur oğlan belki de bilgili birini şaşırtacağı fikriyle avundu ve bu fikir onu gülümsetti.

Günün geri kalanında Doktor havada bir değişiklik olmasını boşuna bekledi. Sıcaklık yükseldi; vahanın gölgelikleri olmasaydı dayanılacak gibi değildi. Termometre güneşin altında yüz kırk dokuz dereceyi* gösteriyordu. Tam anlamıyla havadan ateş yağıyordu. Bu gözlemlenmiş en yüksek sıcaklıktı.

Joe, akşam için kamp yerini bir önceki günkü gibi ayarladı ve Doktor ile Kennedy'nin nöbetleri sırasında hiçbir olay olmadı.

Ama sabah saat üçe doğru, Joe nöbet tutarken aniden sıcaklık düşüverdi, gökyüzü bulutlarla kaplandı ve karanlık arttı.

– Dikkat! diye bağırdı Joe diğer iki arkadaşını uyandırarak. Dikkat! İşte rüzgâr.

– Sonunda! dedi Doktor gökyüzünü inceleyerek. Bu bir fırtına! *Victoria*'ya geçelim! *Victoria*'ya!

Buradan gitme zamanı gelmişti. *Victoria* kasırganın gücünün altında eğiliyor ve kumu çizerek sepeti sürüklüyordu. Tesadüfen safranın bir kısmı yere düşseydi balon gidivermişti ve onu yeniden bulma umutları da sonsuza dek kaybolurdu.

Ama hızlı Joe var gücüyle koşup, kumlara yatan balon yırtılma tehlikesiyle karşı karşıyayken sepeti durdurdu. Doktor her zamanki yerini alıp üfleci yaktı ve fazla ağırlığı dışarı attı.

Gezginler son bir kez vahanın, fırtınanın etkisi altında bükülen ağaçlarına baktılar ve çok geçmeden, doğu rüzgârının kendilerini yerden iki yüz fit yukarı kaldırmasıyla gecenin içinde kayboldular.

---

* 69°C.

XXIX

Bitki örtüsü belirtileri. – Bir Fransız yazarın fantezisi. – Şahane bölge. – Adamova Krallığı. – Speke ile Burton'un Barth'ınkilerle birleşen keşif gezileri. – Atlantika Dağları. – Benue Nehri. – Yola kasabası. – Bagele. – Mendif Dağı.

Yola çıktıkları andan itibaren, gezginler oldukça hızlı ilerlediler. Onlar için neredeyse ölümcül olabilecek bu çölden ayrılmak için acele ediyorlardı.

Sabah saat dokuzu çeyrek geçeye doğru birtakım bitki örtüsü belirtileri, bu kum denizinde yüzen otlar görüldü ve gezginlere tıpkı Kristof Kolombus'a olduğu gibi karanın göründüğü haberini verdi. Yeşil sürgünler, kendileri de bu okyanusun kayaları olacak çakıltaşları arasından çekine çekine filizleniyordu.

Pek de yüksek olmayan tepeler, ufku dalgalandırıyorlardı. Pus yüzünden silikleşen kesitleri hayal meyal beliriyordu. Tekdüzelik kayboluyordu. Doktor, bu yeni bölgeyi sevinçle selamladı, öyle ki gözcülük eden bir denizci gibi "Kara göründü! Kara göründü!" diye bağırmak üzereydi.

Bir saat sonra kıta, daha da vahşi ama biraz daha engebeli, biraz daha dolu, gözler önüne serildi; gri ufukta birkaç ağaç gölge gibi belirmişti.

– Artık uygar bir bölgede miyiz? diye sordu avcı.

– Uygar mı, Bay Dick? Öyle de denebilir, ama henüz etrafta kimse yok.

– Bu durum uzun sürmeyecektir, dedi Fergusson. Şimdiki ilerleme hızımıza bakılırsa.

– Hâlâ zencilerin bölgesinde miyiz Bay Samuel?

– Arap bölgesine gelinceye kadar böyle devam edecek Joe.

– Araplar mı efendim, develeri olan gerçek Araplar mı?

– Hayır, devesizler. Bu yörelerde bu hayvanlar bilinmiyor denemez ama nadirler. Onlarla karşılaşmak için birkaç derece daha kuzeye çıkmak gerek.

– Bu can sıkıcı.

– O neden Joe?

– Çünkü rüzgâr tersine dönerse işimize yarayabilirdi.

– Nasıl?

– Efendim, aklıma bir fikir geldi. Develeri sepete bağlayıp kendimizi çektirebiliriz. Ne dersiniz?

– Zavallı Joe, bu fikir senden önce bir başkasının daha aklına gelmişti; oldukça nükteci bir Fransız yazar* bunu kullanmıştı... Bir romanında kullanmıştı, bu doğru. Balondaki gezginleri develer çekerek götürüyordu. Bir aslan gelip develeri mideye indiriyor, çekme halatını yutuyor ve onların yerine balonu çekiyordu. Hikâye böyle devam ediyordu. Bütün bunların aşırı hayal olduğunu ve bizim hareketimizle ortak hiçbir noktası olmadığını görüyorsundur.

Joe, fikrinin daha önce kullanıldığını düşününce biraz aşağılanmış hissetti kendini, aslanı mideye indirebilecek bir hayvan aradı, ama bulamadı ve tekrar bölgeyi incelemeye koyuldu.

Orta büyüklükteki bir göl, dağ diye adlandırılma hakkına henüz sahip olmayan taraçalı tepelerle birlikte gözleri önünde uzanıyordu. Burada sayısız verimli vadi kıvrıla kıvrıla gidiyordu ve ağaçların karmakarışık çalıları çok çeşit-

* Mösyö Méry.

liydi. Sapında sivri dikenler bulunan on beş fit uzunluğunda yapraklarıyla palmiye ağaçları bu kümeye hâkimdi. *Bombax* bitkisi, tohumlarının ince tüyleri arasından geçen rüzgârla doluyordu. Pandus ağacının etkin kokuları, Arapların şu "kenda"sı havayı, *Victoria*'nın geçtiği yüksekliklere kadar güzel kokularla dolduruyordu. Perdeli yapraklarıyla papaya, Ṣudan cevizi üreten *sterculier*, baobap ve muz ağaçları bu tropiklerarası bölgelerin bu gür florasını tamamlıyordu.

– Bu bölge şahane, dedi Doktor.

– İşte hayvanlar, dedi Joe. İnsanlar uzak olamaz.

– Ah! Harika filler! diye haykırdı Kennedy. Biraz avlanmanın yolu yok mu?

– Böylesine şiddetli bir akımda nasıl duracağız sevgili Dick? Hayır, biraz Tantalos'un azabını tat! Daha sonra telafi edersin.

Aslında, bir avcının hayal gücünü heyecanlandıracak bir şey vardı. Dick'in kalbi yerinden çıkacakmış gibi oldu ve parmakları Purdey'inin kabzasını kavradı.

Bu bölgenin faunası da florası kadar çarpıcıydı. Bir manda, altında tamamen kaybolduğu gür otlara gömülmüştü. Kocaman boyutlarıyla gri, siyah ya da sarı filler, ormanların ortasındaki bir hortum gibi parçalayarak, sürükleyerek, yağmalayarak, geçtikleri yerleri bir yıkımla işaretleyerek ilerliyorlardı. Tepelerin ormanlık yamaçlarından şelaleler ve kuzeye doğru giden akarsular yavaş yavaş akıyordu. Burada suaygırları büyük bir gürültüyle suya giriyorlardı ve on iki fit uzunluğundaki balık gövdeli denizinekleri, sütle şişmiş yuvarlak memelerini gökyüzüne doğru döndürüp kıyılara uzanmışlardı.

Ağaç biçimli bitkilerin arasında bin bir renkli adsız kuşların parıldadığı bu harika seradaki her şey oldukça nadir bir hayvan koleksiyonunun parçasıydı.

Doğanın bu bolluğunun ortasında Doktor, uçsuz bucaksız Adamova Krallığı'nı tanıdı.

– Modern keşiflerin sınırını aşıyoruz, dedi. Gezginlerin, kesintiye uğrayan yollarını takip ettim. Bu, mutlu bir kader dostlarım. Yüzbaşı Burton ile Yüzbaşı Speke'in çalışmalarını ve Doktor Barth'ın keşif gezilerini birbirlerine bağlayabileceğiz. Bir Hamburgluyu bulmak üzere İngiltere'den ayrıldık ve yakında, bu cesur bilginin ulaştığı en uç noktaya varacağız.

– İzlediğimiz yol üzerinden bir yargıya varacak olursam, bu iki keşif gezisi arasında uçsuz bucaksız büyüklükte bir bölge varmış gibi geliyor bana, dedi Kennedy.

– Hesaplamak kolay. Haritayı alıp Speke'in vardığı Ukereve Gölü'nün güney noktasının boylamına bak.

– Neredeyse otuz yedi derecede.

– Peki ya bu akşam varacağımız ve Barth'ın ulaştığı Yola kasabasının konumu nedir?

– Yaklaşık on iki derece boylamında.

– Demek ki yirmi beş derece yapıyor; her birinin arası altmış mil olduğuna göre bin beş yüz mil* eder.

– Yürüyerek gidenler için oldukça güzel bir yürüyüş, dedi Joe.

– O da olacak bu arada. Livingstone ile Moffat içe doğru ilerlemeye devam ediyor. Keşfettikleri Nyassa, Burton'ın bulduğu Tanganyika Gölü'nden pek de uzakta değil. Bu yüzyılın bitiminden önce bu uçsuz bucaksız toprakların tümüyle keşfedileceği kesin. Ama, dedi Doktor pusulasına bakarak, rüzgârın bizi bu kadar batıya taşımasına üzülüyorum. Kuzeye çıkmak isterdim.

On iki saat ilerledikten sonra *Victoria*, Nigritia'nın** sınırına gelmişti. Bu toprakların ilk sakinleri Choua Arapları*** göçebe sürülerini besliyorlardı. Atlantika Dağları'nın, henüz hiçbir Avrupalının adım atmadığı ve yüksekliği yakla-

---

* Altı yüz yirmi beş fersah.

** Nigritia (Nigritie) ya da Zenciler Ülkesi; günümüzde Nijer ve Mali'den Sudan'a kadar uzanan bölgeye eskiden verilen ad. (ç.n.)

*** Choua ya da Shuwa Arapları; Borno ve kuzey Kamerun'da ve ayrıca Çad Gölü bölgesi ile Nijer'de yaşayan Araplara verilen ad. (ç.n.)

şık 2600 metre olarak düşünülen bu dağların engin zirveleri ufukta geçip gidiyordu. Batı yamaçları Afrika'nın bu kısmından okyanusa akan bütün suların akışını belirliyordu. Bunlar, bu bölgenin Ay Dağları'ydı.

Sonunda gerçek bir nehir gezginlerin gözleri önünde belirdi; bu nehre komşu büyük karınca yuvaları vardı; Doktor, Nijer'in en büyük kollarından biri olan ve yerlilerin "suların kaynağı" diye adlandırdığı Benue'yi tanımıştı.

"Bu nehir," dedi doktor dostlarına, "bir gün Nigritia'nın iç kısmına ulaşımı sağlayacak doğal bir yol haline gelecek. Cesur yüzbaşılarımızdan birinin komutasında *La Pléiade* buharlı gemisi Yola kasabasına kadar gitti bile. Gördüğünüz üzere bilinen bir bölgedeyiz."

Beslenmelerinin temelini oluşturan bir tür darıyı, *sorgho*'yu eken pek çok köle, tarlalarda çalışıyordu. Bir göktaşı gibi yol alan *Victoria* geçerken, en bön şaşkınlıklar birbirini izledi. Akşamleyin balon, Yola'ya kırk mil kala durdu; önünde, ama uzaklarda Mendif Dağı'nın iki sivri dikmeni yükseliyordu.

Doktor çıpaları attırdı ve yüksek bir ağacın tepesine tutundular; ama oldukça sert bir rüzgâr *Victoria*'yı yataylaştıracak kadar eğiyor ve sepetin bazen son derece tehlikeli pozisyonlar almasına yol açarak balonu sallıyordu. Fergusson o gece gözünü kırpmadı. Pek çok kez ipi kesme ve boradan kaçma sınırına geldi. Sonunda fırtına sakinleşti de balonun salınımları konusunda endişelenecek bir şey kalmadı.

Ertesi gün daha ılımlı bir rüzgâr çıktı; ama gezginleri, Fulanilerin yeniden inşa ettiği ve Fergusson'ın merak ettiği Yola kasabasından uzaklaştırıyordu. Yine de kuzeye doğru ve hatta biraz doğuya doğru çekilmeye boyun eğmek zorunda kaldılar.

Kennedy, bu av bölgesinde bir mola vermeyi önerdi. Joe, taze et ihtiyacının kendini gösterdiğini iddia etti; ama bu bölgenin vahşi töreleri, halkın tutumu ve *Victoria*'ya doğru bir-

kaç el ateş edilmesi Doktor'u yolculuğa devam etmeye itti. Böylece, savaş çatışmalarının durmaksızın devam ettiği ve en acımasız kırımların ortasında sultanların krallığa oynadığı katliam ve yangınlara sahne olan bir bölgeden geçtiler.

Uzun kulübeleriyle çok sayıda kalabalık köy, mor çiçekler saçılmış gür otlarıyla geniş otlakların arasında uzanıyordu. Büyük kovanlara benzeyen kulübeler, dikenli tahta perdelerin ardında korunuyordu. Tepelerin vahşi yamaçları, İskoçya yaylalarının "glen"lerini hatırlatıyordu ve Kennedy bunu birkaç kez belirtmişti.

Doktor'un çabalarına rağmen kuzeydoğuya, bulutların ortasında kaybolan Mendif Dağı'na doğru gidiyorlardı. Bu dağların yüksek zirveleri Nijer havzasını, Çad Gölü havzasından ayırıyordu.

Çok geçmeden, annelerinin koynundaki çocuklar gibi dağın yamacına ilişmiş on sekiz köyüyle Bagale göründü; bu görüntüye yukarıdan bakıp hâkim olanlar için harika bir manzaraydı. Dağ geçitlerinin pirinç ve yerfıstığı tarlalarıyla kaplı olduğu açıkça görülüyordu.

Saat üçte *Victoria*, Mendif Dağı'nın karşısına gelmişti. Dağdan kaçınamazlardı, aşmak zorundaydılar. Doktor, sıcaklığı yüz seksen dereceye* ulaşana dek artırıp balona yaklaşık bin altı yüz librelik bir yükselme gücü verdi. Balon iki bin dört yüz metrenin üzerine çıktı. Bu, yolculuk sırasında vardıkları en yüksek rakımdı ve sıcaklık o kadar düştü ki doktor ile dostları örtülerine sarınmak zorunda kaldılar.

Balonun kılıfı yırtılacak gibi gerildiğinden Fergusson inmek için acele ediyordu. Bununla birlikte, artık derin uçurumlardan başka bir şey olmayan sönmüş kraterleriyle dağın volkanik kökenini inceleyecek zamanı oldu. Koca kuş pisliği yığınları, Mendif'in yamaçlarına kireçtaşı görünümü katıyordu ve buradaki yığınlar, bütün Birleşik Krallık'ın topraklarını gübrelemeye yeterdi.

---

* 100°C.

Victoria, saat beşte güney rüzgârlarından korunarak dağın yamaçları boyunca hafifçe ilerledi ve her türlü yerleşimden uzakta, büyük bir açıklıkta durdu. Yere değer değmez, balonu sıkıca tutmak için önlemler alındı ve elinde tüfeğiyle Kennedy eğimli ovaya doğru fırladı. Çok geçmeden, Joe'nun en güzel şekilde hazırlayacağı altı yaban ördeği ve bir çeşit su çulluğuyla geri geldi. Yemek güzeldi ve gece, adamakıllı dinlenerek geçti.

XXX

Mosfeia – Şeyh. – Denham, Clapperton, Oudney. – Vogel. – Loggoum'un başkenti. – Toole. – Kernak'ın üstü sakin. – Vali ve maiyeti. – Saldırı. – Kundakçı güvercinler.

Ertesi sabah, 1 Mayıs'ta *Victoria* maceralarla dolu koşusuna kaldığı yerden devam ediyordu. Gezginler balona karşı bir denizcinin gemisine duyduğu gibi bir güven duyuyorlardı.

Korkunç kasırgalar, tropikal sıcaklıklar, tehlikeli kalkışlar, ondan da tehlikeli inişler, ne olursa olsun, her zaman ve her yerde, mutlulukla bütün bunların üstesinden gelmişti. Fergusson'ın onu elinin bir hareketiyle yönlendirdiği söylenebilirdi. Varacağı noktayı bilemese de Doktor'un bu gezi hakkında başka endişesi yoktu. Sadece, bu barbarlar ve bağnazlar bölgesinde ihtiyat, onu en ağır önlemleri almaya itiyordu. Bu nedenle de arkadaşlarına, başlarına gelebilecek her şeye karşı, her an gözlerini açık tutmalarını tavsiye etti.

Rüzgâr, onları biraz daha kuzeye taşıdı ve saat dokuza doğru, iki yüksek dağ arasında sıkıca sarılan bir yükseltinin üzerine inşa edilmiş büyük Mosfeia şehri gözlerine çarptı. Zapt edilmeyecek bir konumda bulunuyordu. Buraya ulaşım, bir bataklık ile bir koru arasındaki dar yoldan sağlanıyordu.

O anda, beraberinde parlak renkli kıyafetler giymiş atlı bir muhafız takımı, önden giden trompetçiler ve geçtiği yollardaki ağaç dallarını aralayan koşucularla bir şeyh şehre girmekteydi.

Doktor, bu yerlileri daha yakından incelemek için alçaldı, ama gözleri önündeki balon büyüyünce büyük bir dehşete kapıldıklarına dair belirtiler göstermeye başladılar ve bacakları ya da atları üzerinde olanca güçleriyle kaçmaları uzun sürmedi.

Sadece şeyh kıpırdamadı. Uzun misket tüfeğini eline aldı, horozunu kaldırdı ve gururla bekledi. Doktor, ancak yüz elli fit yaklaşmıştı; en güzel sesini takınarak adamı Arapça selamladı.

Ama gökten gelen bu sözcükleri işitmesiyle şeyh ayağını yere koyup toz içindeki yolda yerlere kapanınca Doktor onun bu tapınmasını bozmadı.

– Buradaki insanların bizi doğaüstü varlıklar olarak görmemeleri imkânsız, dedi. Çünkü aralarına gelen ilk Avrupalıların da insanüstü bir ırk olduğuna inanıyorlardı. Bu şeyh, şu anki karşılaşmadan bahsederken Arap hayal gücünün bütün kaynaklarını kullanarak bu olayı abartmaktan kaçınmayacaktır. Birkaç gün içinde hakkımızda ne efsaneler anlatılacağını bir düşünün.

– Uygarlık açısından belki de uygunsuz olacaktır, dedi avcı. Basit insanlar gibi görünmek daha iyi olurdu. Böylesi, şu zencilere Avrupa'nın gücü hakkında çok daha farklı bir fikir verirdi.

– Pekâlâ sevgili Dick, ama bu konuda ne yapabiliriz? Bölgedeki bilginlere uzun uzun balonun nasıl işlediğini mi anlatacaktın, seni anlayamayacaklarından bunun doğaüstü bir icat olduğunu düşünmeye devam edeceklerdi.

– Beyefendi, dedi Joe, bu bölgeyi keşfe çıkan ilk Avrupalılardan bahsettiniz. Bunlar kimlerdi, rica etsem anlatır mısınız?

– Sevgili oğlum, tam olarak Binbaşı Denham'ın yolu üzerindeyiz. Mandara Sultanı onu bu Mosfeia şehrinde kabul etmişti. Bornu'dan ayrılmış, Fulalara karşı bir keşif gezisinde şeyhe eşlik ediyordu, Arap kurşunlarına oklarıyla cesurca direnen ve şeyhin birliklerini kaçırtan saldırıda şehrin savunmasına yardımcı oldu. Bütün bunlar insan öldürmek, yağma ve talan için bahaneden başka bir şey değildi. Binbaşının her şeyi elinden alındı, çıplak bırakıldı ve kayarak göğsüne tutunduğu, çılgınca dörtnala koşarak galiplerden kaçmasını sağlayacak bir at bulamasaydı Kuka'ya, Borno'nun başkentine asla dönemezdi.

– Peki bu Binbaşı Denham tam olarak kimdi?

– 1822-1824 yılları arasında beraberinde Yüzbaşı Clapperton ve Doktor Oudney ile birlikte Borno'ya keşif gezisi düzenleyen gözü pek bir İngiliz. Mart ayında Trablusgarp'tan yola çıkmışlar, Fizan'ın başkenti Murzuk'a varmışlar ve daha sonra Avrupa'ya dönmek için Doktor Barth'ın da takip ettiği yolu izleyerek 16 Şubat 1823'te, Çad Gölü'nün yakınındaki Kuka'ya gelmişlerdi. Denham, Borno'da, Mandara'da ve gölün doğu kıyılarında çeşitli keşif gezilerine çıkmıştı. Bu sırada, 15 Aralık 1823'de Yüzbaşı Clapperton ile Doktor Oudney, Sackatou'ya kadar Sudan'ın içlerine ilerlemişlerdi, ancak Oudney, yorgunluk ve bitkinlikten ötürü Murmur kasabasında ölmüştü.

– O halde bilim uğruna ölenlerin büyük kısmı Afrika'nın bu bölgesinde miydi? diye sordu Kennedy.

– Evet, bu yöre ölümcül! Doğrudan, 1856'da Vogel'in kaybolduğu Vaday'a girmek için geçtiği Bagirmi Krallığı'na ilerliyoruz. Yirmi üç yaşındaki bu genç adam, Doktor Barth'a çalışmalarında yardım etmek üzere yollanmıştı. İkisi, 1 Aralık 1854'de bir araya gelmişlerdi. Ardından Vogel bölgede keşif gezilerine başlamıştı. 1856 yılına doğru, yazdığı son mektuplarında, o zamana kadar hiçbir Avrupalının girmediği Vaday Krallığı'nı tanımayı amaçladığını açıkla-

mıştı. Görünüşe bakılırsa, yakınlardaki kutsal bir dağa tırmanmaya kalkıştıktan sonra kimilerine göre esir tutulduğu, kimilerine göreyse öldürüldüğü başkent Wara'ya varmıştı, ama bu gezginlerin öldüğünü düşüncesizce kabul etmemeli, yoksa onları aramaktan vazgeçilir. Böylelikle, sıklıkla sinirlenmesine neden olsa da Doktor Barth'ın öldüğü haberi kaç kez resmi olarak yayıldı! Bu nedenle de Vogel'in, fidye almayı uman Vaday Sultan'ınca esir tutulması gayet mümkün. Neimans Baronu, 1855 yılında Kahire'de öldüğünde Vaday'a gidiyordu. Leipzig'den keşif gezisi için gönderilen Bay de Heuglin'in, Vogel'in ayak izlerini takip ettiğini artık biliyoruz. Bu yüzden, yakında bu genç ve ilginç gezginin kaderine yoğunlaşmamız gerekecek.*

Mosfeia uzun süre önce ufukta kaybolmuştu. Mandara, akasya ve kırmızı çiçekli Afrika keçiboynuzu ormanları ile pamuk ve çivitotu tarlalarının otsu bitkilerinin inanılmaz verimliliğiyle, gezginlerin bakışları altında belirginleşiyordu. Çad'ın seksen mil uzağında bulunan Shari Nehri taşkınlıkla akıyordu.

Doktor, Barth'ın haritaları üzerinden dostlarına bu nehri takip ettiriyordu.

"Bu bilginin çalışmalarının son derece hassas olduğunu görüyorsunuz," dedi. "Doğrudan Loggoum bölgesine ve hatta belki de başkent Kernak'a gidiyoruz. Daha yirmi ikisindeki zavallı Toole orada ölmüştü. 80'inci alayda deniz teğmeni olan, sadece birkaç hafta önce Afrika'da Binbaşı Denham'a katılmasına rağmen ölümle tanışması uzun sürmeyen genç bir İngilizdi. Ah! Bu uçsuz bucaksız topraklara kesinlikle Avrupalılar mezarlığı diyebiliriz!"

Elli fit uzunluğundaki birkaç kano Shari Nehri'nin akıntısında aşağı doğru iniyordu. Yerden bin fit yüksekteki

* Doktor yola çıktıktan sonra yeni keşif gezisi şefi Bay Munzinger'in El Ubeyd'den yolladığı mektuplar, ne yazık ki Vogel'in ölümü hakkında daha fazla şüpheye yer bırakmıyordu.

Victoria yerlilerin pek ilgisini çekmemişti, ama o zamana kadar belirli bir güçle esen rüzgâr azalma eğilimindeydi.

– Yine bir durgunlukla mı karşı karşıyayız? dedi Doktor.

– Eh efendim, artık ne suyumuz eksik, ne de korkmamız gereken bir çöldeyiz.

– Öyle, ama oldukça korkunç halklar var.

– İşte, şehre benzeyen bir yer, dedi Joe.

– Kernak. Rüzgârın son demleri bizi oraya taşıyor ve uygun olursa buranın tam planını çizebiliriz.

– Yaklaşmayacak mıyız? diye sordu Kennedy.

– Orası kolay Dick, şehrin hemen üzerindeyiz, üflecin musluğunu biraz çevirmeme izin verirsen inmemiz uzun sürmeyecek.

Yarım saat sonra *Victoria*, yerden iki yüz fit yukarıda hareketsiz duruyordu.

– İşte, Kernak'a daha da yaklaştık, dedi Doktor. Aziz Paul Katedrali'nin kubbesine oturan bir insan Londra'ya ne kadar yakınsa, biz de Kernak'a o kadar yakınız. Böylece rahatça inceleyebiliriz.

– Her taraftan gelen şu tokmak sesleri de neyin nesi?

Joe dikkatle baktı ve bu sesin, açık havada geniş ağaç gövdelerine gerilmiş bezlere vuran pek çok dokumacıdan geldiğini gördü.

Loggoum'un başkenti, yayılmış bir harita gibi bir bütün olarak görülebiliyordu. Sıra sıra evleri, oldukça geniş sokaklarıyla gerçek bir şehirdi. Büyük bir meydanın ortasına köle pazarı kurulmuştu. Kalabalık bir mavna akını vardı; çünkü küçücük el ve ayaklarıyla Mandarinler çokça aranıyor ve kâr sağlıyorlardı.

Victoria'nın görülmesiyle sıklıkla karşılaşılan durum yinelendi: Önce çığlıklar, ardından da büyük bir şaşkınlık. İşler bırakılmış, çalışmalar durmuş, gürültü kesilmişti. Gezginler, bütünüyle hareketsiz duruyor, bu kalabalık kasabaya ilişkin tek bir ayrıntıyı bile kaçırmıyorlardı. Hatta yere altmış fit kalana kadar alçalmışlardı.

Böylece Loggoum valisi yeşil bayrağını açarak evinden çıktı; boğuk sesler çıkaran manda boynuzlarına bütün güçleriyle, ciğerlerini patlatırcasına üfleyen müzisyenleri kendisine eşlik ediyordu. Kalabalık etrafını sardı. Doktor Fergusson sesini duyurmak istedi ama başaramadı.

Bu yüksek alınlı, kıvırcık saçlı, neredeyse kartal burunlu halk gururlu ve zeki görünüyordu, ama *Victoria*'nın varlığı onları fazlasıyla rahatsız etmişti. Her yöne koşan atlılar görülüyordu. Çok geçmeden valinin birliklerinin böylesi sıra dışı bir düşmanla savaşmak üzere bir araya geldikleri anlaşıldı. Joe, her renkten mendili sallamış olabilirdi ama bir sonuç elde edememişti.

Bu sırada maiyeti etrafını saran şeyh, onlardan sessiz olmalarını istedi ve Doktor'un hiçbir şey anlayamadığı bir konuşma yaptı. Bagirmi diliyle karışık Arapçaydı. Doktor sadece evrensel el kol işaretlerini tanıdı, oradan gitmeleri için açık bir davetti. Daha iyi belirtilemezdi; ama rüzgâr olmadığından bu imkânsızdı. Balonun hareket etmeyişi valiyi kızdırdı ve erkânı, canavarı kaçmaya zorlamak için ulumaya başladı.

Bu erkân, üzerlerinde alacalı bulacalı beş ya da altı gömlek bulunan tuhaf insanlardı. Bazılarının yapay görünen kocaman karınları vardı. Doktor, dostlarına bunun sultanın gözüne girmenin bir yolu olduğunu söylediğinde şaşırdılar. Karnın yuvarlaklığı, insanların hırsını gösteriyordu. Koca adamlar el kol hareketi yapıyor, bağırıyorlardı; özellikle de içlerinden birinin, yaptığı şamata aşağıda karşılık buluyorsa, başbakan olması gerekirdi. Zenci kalabalığın, maymunlar gibi, aynı anda hareket ettirdikleri on bin kolun benzersiz devinimini tekrarlayarak uluması, erkânın bağırışlarıyla birleşti.

Yetersiz görülen bu yıldırma çabalarına daha korkunçları eklendi. Ok ve yay kuşanmış askerler savaş pozisyonu aldı, ama *Victoria* şişerek, onların ulaşamayacağı bir yere doğru yavaşça yükselmişti bile. Bunun üzerine eline bir mis-

ket tüfeği alan vali topu hedefledi, ama Kennedy adamı izliyordu ve tüfeğinden çıkan tek bir kurşunla Şeyh'in elindeki silahı paramparça etti.

Bu beklenmedik atış genel bir bozguna yol açtı. Herkes hızla evine döndü ve günün geri kalanında şehir bomboş kaldı.

Gece çöktü. Rüzgâr artık esmiyordu. Zorunlu olarak yerden üç yüz fit yüksekte hareketsiz kalmaya karar vermişlerdi. Karanlıkta tek bir ateş parlamıyordu. Ölüm gibi bir sessizlik hâkimdi. Doktor, dikkat kesilmişti. Bu sakinliğin ardında bir tuzak olabilirdi.

Fergusson uyanık olma konusunda haklıydı. Gece yarısına doğru adeta bütün şehir alevler içindeydi. Yüzlerce ateşten yol, karmakarışık alev çizgileri oluşturarak havai fişekler gibi kesişiyorlardı.

– İşte bu tuhaf! dedi Doktor.

– Tanrı beni bağışlasın ama yangınlar yükselip bize yaklaşıyor sanki! dedi Kennedy.

Gerçekten de korkunç çığlıklar ve tüfek patlamaları eşliğinde bu ateş kütlesi *Victoria*'ya doğru yükseliyordu. Joe, safra atmaya hazırlandı. Fergusson, çok geçmeden bu olayın açıklamasını yaptı.

Kuyrukları yancı bir maddeyle kaplanmış binlerce güvercin *Victoria*'ya doğru salınmıştı. Korkan hayvanlar, havada ateşten zikzaklar çizerek yükseliyorlardı. Kennedy, bütün silahlarını kitlenin ortasına boşaltmaya başladı, ama bu kalabalık orduya karşı ne yapabilirdi! Güvercinler sepeti çevrelemeye başlamıştı bile ve bu ışığı yansıtan balonun kılıfı, ateşten bir ağla sarmalanmış gibiydi.

Doktor tereddüt etmedi; bir kuvars parçasını hızla fırlatarak kendini bu tehlikeli kuşların ulaşamayacağı bir yerde tuttu. İki saat boyunca bu hayvanların gecenin içinde oradan oraya koşuştukları görüldü; sonra, yavaş yavaş sayıları azaldı ve söndüler.

– Artık rahat uyuyabiliriz, dedi Doktor.

– Bu hayal gücü, vahşiler için hiç fena değil! dedi Joe.

– Evet, bu güvercinleri düşman köylerdeki evlerin sazlardan yapılmış çatılarını yakmak için sıkça kullanırlar; ama bu kez köy, kundakçı kuşlarından bile daha yukarılara uçtu!

– Bir balonun korkacak bir düşmanı kesinlikle yok, dedi Kennedy.

– Evet var, diye karşılık verdi Doktor.

– O da nedir?

– Sepetinde taşıdığı dikkatsiz kişiler; yani dostlarım, her yerde, her zaman uyanık olmalı.

XXXI

Geceleyin yola çıkış. – Üçü birden. – Kennedy'nin içgüdüleri. – Önlemler. – Shari Nehri'nin güzergâhı. – Çad Gölü. – Gölün suyu. – Suaygırı. – Serseri kurşun.

Sabah saat üçe doğru nöbetteki Joe, şehrin sonunda ayakları altında yer değiştirdiğini gördü. *Victoria* yeniden ilerlemeye başladı. Kennedy ile Doktor uyandılar.

Doktor pusulaya baktı ve memnuniyetle rüzgârın onları kuzey-kuzeydoğuya doğru götürdüğünü gördü.

– Şans bizden yana, dedi. Her şey bizim yararımıza. Hatta bugün Çad Gölü'nü keşfedeceğiz.

– Bu göl büyük bir su kütlesi mi? diye sordu Kennedy.

– Bir hayli, sevgili Dick. En uzun ve en geniş olduğu yer, yüz yirmi mile ulaşıyor.

– Sıvı bir örtünün üzerinde yürüyüş yapmak, yolculuğumuzu çeşitlendirecektir.

– Ama bana öyle geliyor ki yolculuğumuz konusunda şikâyet edecek bir şey yok. Oldukça çeşitli ve özellikle de olabilecek en iyi koşullarda geçiyor.

– Ona ne şüphe Samuel, çöldeki mahrumiyet hariç ciddi bir tehlikeyle karşılaşmadık.

– Cesur *Victoria*'mızın her zaman için harika hareket ettiği bir gerçek. Bugün 12 Mayıs. 18 Nisan'da yola çıkmıştık, demek ki yirmi beş gündür ilerliyoruz. Bir on gün daha ve varmış olacağız.

– Nereye?

– Hiçbir fikrim yok, ama önemli mi?

– Haklısın Samuel; bize rehberlik etmesi ve işte, şu anda olduğumuz gibi bizi sağlıklı tutması konusunda Tanrı'ya güvenelim yeter! Hiç de dünyanın en vebalı bölgelerinden geçiyormuşuz gibi görünmüyor!

– Kendimizi yükseltecek güçteydik ve bunu yaptık.

– Yaşasın hava yolculukları! diye bağırdı Joe. İşte, yirmi beş gün sonra sağlıklı, iyi beslenmiş, iyi dinlenmiş, bacaklarım paslanmaya başladığından belki de haddinden fazla dinlenmiş bir halde buradayız. Otuz mil kadar yürüyerek bacaklarımı bu uyuşukluktan kurtarmam gerekse üzülmem.

– Bu zevki Londra sokaklarına dönünce tadarsın Joe; ama son olarak şunu söyleyeyim, biz de Dengam, Clapperton, Overweg ya da Barth, Richardson, Vogel gibi yola üç kişi çıktık ve ne mutlu ki öncüllerimizin aksine üçümüz de hâlâ bir aradayız! Birbirimizden ayrılmamamız çok önemli. İçimizden biri yerdeyken *Victoria*'nın ani bir tehlikeden korunmak için yükselmesi gerekirse yeniden birbirimizi bulabilir miyiz bilmiyorum! Ayrıca, Kennedy'ye de açıkça söylediğim gibi avlanmak için uzaklaşması hoşuma gitmiyor.

– Bu hayali gerçekleştirmeme yine de izin vereceksin dostum Samuel; erzakımızı tazelememizde hiçbir sakınca yok. Üstelik yola çıkmadan önce bana bir dizi muhteşem av sözü vermiştin ve şimdiye kadar, Anderson ile Cumming'lerin yolunda pek bir şey yapamadım.

– Ama sevgili Dick, ya eksik hatırlıyorsun ya da alçakgönüllülüğün sana kahramanlıklarını unutturuyor. Bana öyle geliyor ki –küçük av hayvanlarından bahsetmiyorum bile–, şimdiye kadar bir antilop, bir fil ve iki aslan öldürdün, vicdanın rahat etsin.

– Pekâlâ! Yaratılan bütün hayvanların namlusunun ucundan geçtiğini görmek, Afrikalı bir avcı için ne demektir? Al işte! Al! Şu zürafa sürüsüne bak!

– Bunlar zürafa mı! dedi Joe. Yumruğum kadarlar!

– Çünkü zürafaların bin fit üzerinde uçuyoruz, ama yakından bakınca senin boyunun üç katı olduklarını görürsün.

– Peki ya şu ceylan sürüsüne ne diyeceksin? dedi Kennedy. Ya da rüzgâr gibi kaçıp giden devekuşlarına?

– Bunlar devekuşu mu! dedi Joe. Bunlar tavuk, hepsi sadece tavuk!

– Görüyorsun ya Samuel, biraz daha yaklaşamaz mıyız?

– Yaklaşabiliriz Dick, ama yere inemeyiz. Sana hiçbir faydası olmayacak şu hayvanları vurmanın amacı nedir? Bir aslanı, bir yabankedisini, bir sırtlanı yok etmeni anlıyorum, en azından tehlikeli hayvanlardan biri azalmış olur; ama bir antilobu, bir ceylanı, hiçbir kazanç elde etmeksizin sadece avcılık içgüdülerini boşuna tatmin etmek uğruna öldürmeye gerçekten değmez. Sonuçta dostum, yerden yüz fit yukarıda kalacağız ve vahşi bir hayvan görürsen, kalbine bir kurşun yollayarak bizi memnun edebilirsin.

Victoria yavaş yavaş alçaldı ve yine de güven verici bir yükseklikte kaldı. Bu vahşi ve oldukça kalabalık bölgede beklenmedik tehlikelere dikkat etmek gerekiyordu.

Böylece gezginler, doğrudan Shari Nehri'nin akış yönünü takip ettiler. Bu nehrin hoş kıyıları, çeşitli tonlardaki ağaçların gölgeleri altında kayboluyordu. Tropikal sarmaşıklar ve tırmanıcı bitkiler her yere dolanıyor, tuhaf renk karmaşaları üretiyordu. Timsahlar güneşin alnında oynaşıyor ya da bir kertenkelenin canlılığıyla sulara dalıyorlardı. Oynarken, nehrin akışını bozan pek çok yeşil adaya yanaşıyorlardı.

Üzerinden geçtikleri, zengin ve yeşil bir doğanın ortasındaki Maffatay bölgesi de böyleydi. Sabah saat dokuza doğru Doktor Fergusson ve dostları sonunda Çad Gölü'nün güney kıyısına ulaştılar.

Varlığı uzun süre bir masaldan ibaret görülen Afrika'nın Hazar'ı, sadece Denham ile Barth'ın keşif gezilerinin ulaşabildiği şu iç deniz demek buradaydı.

Doktor, 1847 yılına göre bir hayli değişen arazi yapısını harita üzerinde düzeltmeye çalıştı. Gerçekten de bu gölün haritasını izlemek imkânsızdır. Etrafı, Barth'ın içinde batıp gideceğini düşündüğü çamurlu bataklıklarla çevrilidir ve neredeyse aşılamaz bir yapısı vardır. On beş fitlik sazlıklar ve papirüs bitkileriyle kaplı bu bataklıklar yıldan yıla gölün kendisi haline gelirler. Ayrıca sık sık kıyılarına yayılan şehirler yarı yarıya sular altında kalır; tıpkı 1856 yılında Ngornou'ya olduğu gibi. Şimdiyse, Borno'nun evlerinin yükseldiği yerlerde suaygırları ve timsahlar suya dalıyorlar.

Güneş, göz kamaştırıcı ışınlarını bu sakin suya yansıtıyor ve kuzeyde, su ve ışık, aynı ufukta birbirine karışıyordu.

Doktor, uzun süre tuzlu olduğu sanılan bu suyun yapısını incelemek istiyordu. Gölün yüzeyine yaklaşmanın hiçbir tehlikesi yoktu; böylece sepet, beş fit yüksekteki bir kuş gibi sulara değmeye başladı.

Joe suya bir şişe batırdı ve yarısına kadar doldurdu. Suyu tattılar ve belirgin doğal sodyum karbonat tadı yüzünden pek de içilesi bulmadılar.

Doktor, deneyinin sonuçlarını not ederken, yanında bir tüfek patlayıverdi. Kennedy, canavarımsı bir suaygırını vurmaktan kendini alamamıştı. Sakince soluyan suaygırı, patlama sesiyle yok oluverdi ve avcının konik mermisi bu hayvanı bir daha rahatsız etmedi.

– Onu zıpkınlamak daha iyi olurdu, dedi Joe.

– Nasıl?

– Çıpalarımızdan birini kullanarak. Çıpa, böyle bir hayvan için uygun bir olta iğnesi olurdu.

– Ama, dedi Kennedy, Joe'nun gerçekten bir fikri...

– Bunu yapmamanızı rica ediyorum! diye karşı çıktı Doktor. Hayvan bizi hızlıca, ne yapacağımızı bilemeyeceğimiz bir yere sürükleyebilir.

– Üstelik tam da şimdi, Çad Gölü'nün suyunun kalitesini belirlediğimiz bir zamanda. Şuradaki balık yenir mi Bay Fergusson?

– Senin balık dediğin şey Joe, kalın derililerden bir memeli. Eti harika derler ve göl kıyısındaki kabileler arasında büyük bir ticaret konusudur.

– O zaman Bay Dick'in daha iyi bir atış yapamamasına üzüldüm.

– Bu hayvanın sadece karnı ve butlarının arası korumasızdır; Dick'in kurşunu üzerinde bir delik bile açamaz. Ama zemini elverişli bulursam gölün kuzey ucunda duracağız; Kennedy orada pek çok hayvan bulacak ve kaybını rahatlıkla telafi edebilecek.

– Pekâlâ! dedi Joe. Umarım Bay Dick bir parça suaygırı avlayabilir! Bu amfibinin etini tatmak isterdim. Afrika'nın ortasına kadar dalıp, hayatta kalmak için İngiltere'deki gibi su çulluğu ve çil keklik yemek gerçekten de doğal değil.

XXXII

Borno'nun başkenti. – Biddiomah Adaları. – Sakallı akbabalar. – Doktor'un endişeleri. – Önlemleri – Gökyüzünün ortasında saldırı. – Yırtık kılıf. – Düşüş. – Yüce fedakârlık. – Gölün kuzey kıyısı.

Victoria Çad Gölü'ne vardığından beri batıya eğilimli bir hava akımıyla karşılaşmıştı. Birkaç bulut, günün sıcaklığını yumuşatıyordu. Böylece bu engin su kütlesinin üzerinde biraz hava hissediliyordu; ama saat bir gibi, gölün bu kısmını yanlamasına kesen balon, yeniden karaya doğru yedi ya da sekiz mil yaklaştı.

En başta bu yöne saptıkları için biraz canı sıkılan Doktor, Borno'nun ünlü başkenti Kuka'yı gördüğünde şikâyet etmekten vazgeçti. Beyaz kil duvarlarla çevrili bu şehre bir anlığına göz atabildi; gelişigüzel inşa edilmiş birkaç cami, zarlara benzeyen Arap evlerinin oluşturduğu yığının üzerinde kabaca yükseliyordu. Evlerin avlularında ve halk meydanlarında, yüz fitten daha geniş bir yaprak kubbesiyle taçlanan palmiye ve kauçuk ağaçları büyümüştü. Joe, bu devasa şemsiyelerin güneş ışınlarının coşkusuyla ilişkili olduğunu gözlemlemişti ve bundan, Tanrı'nın pek hoşuna gidecek sonuçlar çıkarmıştı.

Kuka aslında, yayalar ve atlıların doldurduğu altı yüz metrelik geniş bir bulvar olan "dendal"la birbirinden ay-

rılan iki farklı şehirden oluşuyordu. Bir tarafta, yüksek ve havadar evleriyle zengin bir şehir uzanıyordu; diğer taraftaysa, Kuka ne ticari ne de endüstriyel bir şehir olduğundan, muhtaç insanların sıkıntı ve yokluk içinde yaşadığı koni şeklindeki alçak kulübelerin iç içe girdiği yoksul ve hüzünlü bir mahalle vardı.

Kennedy burası ile birbirinden bütünüyle farklı iki şehrin bir ovada uzandığı Edinburgh arasında birtakım benzerlikler buldu.

Ama gezginler şehre zar zor bir bakış atabilmişlerdi; çünkü bu bölgenin hava akımlarının belirleyici özelliğini oluşturan hareketlilikle, ters yönden esen bir rüzgâr onları aniden yakalayıp Çad'ın üzerinde yaklaşık kırk mil geriye taşıdı.

Böylece yeni bir manzara ortaya çıktı. Gölün, korkunç kana susamış korsanlar olan ve Sahra Çölü'ndeki Tuareglere kadar bütün komşularına korku salan Biddiomahların yaşadığı çok sayıdaki adasını sayabiliyorlardı. Bu vahşiler *Victoria*'yı cesurca, okları ve taşlarıyla indirmeye hazırlanıyorlardı ki balon, daldan dala konan dev bir böcek gibi uçarak çok geçmeden bu adaları aştı.

Bu sırada ufka bakan Joe, Kennedy'ye hitaben şöyle dedi: "Tanrım, Bay Dick, hep avlanmayı düşlüyorsunuz, işte size göre bir fırsat."

– O da neymiş Joe?

– Üstelik bu sefer efendim tüfek atışlarınıza karşı çıkmayacak.

– İyi de nedir o?

– İleride, üzerimize doğru gelen şu koca kuş sürüsünü görüyor musunuz?

– Kuş mu! dedi Doktor dürbününe sarılarak.

– Onları görüyorum, dedi Kennedy, en az bir düzine varlar.

– Öğrenmek isterseniz tam on dört taneler, dedi Joe.

– Samuel'in bana hiçbir şekilde karşı çıkamaması için Tanrı izin versin de oldukça kötücül bir tür olsunlar!

– Söyleyecek hiçbir şeyim yok, dedi Fergusson. Ama bu kuşları bizden uzakta görmeyi yeğlerim!

– Şu kanatlılardan mı korkuyorsunuz?! dedi Joe.

– Bunlar sakallı akbaba Joe ve en büyüklerinden; olur da bize saldırırlarsa...

– Pekâlâ kendimizi savunacağız Samuel! Onları karşılamak için yeterince cephanemiz var! Şu hayvanların o kadar da tehlikeli olacağını sanmıyorum!

– Kim bilir? dedi Doktor.

On dakika sonra sürü, menzile girecek kadar yaklaşmıştı. Bu on dört kuşun kulak tırmalayan çığlıkları havada çınlıyordu. *Victoria*'nın varlığından korkmaktan ziyade ondan rahatsız olmuşçasına balona doğru yaklaşıyorlardı.

– Nasıl da bağırıyorlar! dedi Joe. Ne şamata ama! Muhtemelen onların bölgesine girmemiz ve bu kuşlar gibi uçmayı kendimize hak görmemiz pek de onlara uymuyor, değil mi?

– Açıkçası, dedi avcı, oldukça dehşet verici görünüyorlar ve Purdey Moore türü bir karabinayla silahlandırılırlarsa oldukça tehlikeli olacaklarını düşünüyorum!

– Buna ihtiyaçları yok, dedi oldukça ciddi bir havaya bürünen Fergusson.

Sakallı akbabalar kocaman daireler çizerek uçuyorlardı ve yörüngeleri gitgide *Victoria*'nın etrafında daralıyordu; bazen bir top mermisi gibi hızla fırlayarak ve fırlama çizgilerini keskin ve atik bir açıyla kırarak muhteşem bir hızla gökyüzünde ilerliyorlardı.

Endişeli Doktor, bu tehlikeli yakınlıktan kaçmak için yükselmeye karar verdi. Balonun hidrojenini genleştirdikten sonra yükselmesi uzun sürmedi.

Ama sakallı akbabalar da balonla birlikte, onu bırakmaya pek de hevesli değilmişlercesine yükseliyorlardı.

"Bize kızmış gibi bir halleri var," dedi avcı karabinasını kuşanarak.

Gerçekten de bu kuşlar yaklaşıyorlardı, üstelik içlerinden biri, aralarında ancak elli fit kalacak şekilde yaklaşarak, Kennedy'nin silahlarına göğüs geriyor gibiydi.

– Onlara ateş etmeyi şiddetle istiyorum, dedi Kennedy.

– Hayır Dick, sakın! Onları yok yere kızdırmayalım! Bu onları heyecanlandırıp bize saldırmalarına neden olacaktır.

– Ama kolayca üstesinden gelebilirim.

– Yanılıyorsun Dick.

– Her birine birer tane kurşunumuz var.

– Peki ya balonun üst kısmına doğru hızla fırlayıp giderlerse nasıl avlayacaksın? Kendini karada bir aslan sürüsünün ya da okyanusun ortasında bir köpekbalığı sürüsünün karşısında bulduğunu düşün! Balon pilotları için de bu durum o kadar tehlikeli.

– Söylediklerinde ciddi misin Samuel?

– Çok ciddiyim Dick.

– Bekleyelim öyleyse.

– Bekle. Saldırıya karşı hazır bekle, ama ben talimat vermeden ateş etme.

Bu sırada kuşlar, yakın bir mesafede kümelendiler. Çığlıkları altında zorlanan tüysüz boğazları, öfkeyle uzattıkları, mor yumrularla süslenmiş kıkırdaklı kafatasları açıkça seçiliyordu. En uzun boya sahip olanlar bunlardı. Bedenleri uzunlamasına üç fiti aşıyordu ve beyaz kanatlarının altı güneşte parlıyordu. Büyük benzerlik gösterdikleri köpekbalıklarının kanatlı olanları denebilirdi.

– Bizi takip ediyorlar, dedi kendisiyle birlikte yükseldiklerini gören Doktor. Ne kadar yükselirsek yükselelim bizden daha yukarı uçabilirler!

– O halde, ne yapacağız? diye sordu Kennedy.

Doktor yanıt vermedi.

– Dinle Samuel, dedi avcı. On dört tane kuş var. Bütün silahlarımızı ateşlememiz halinde elimizde on yedi kurşun var. Bu kuşları yok etmenin ya da dağıtmanın bir yolu yok mu? İçlerinden bir kısmıyla ilgilenebilirim.

– Yeteneğinden şüphem yok Dick. Karabinanın önünden geçeceklerin hepsini ölmüş sayarım; ama sana tekrarlıyorum, balonun üst yarıküresine bir saldırsınlar, onları göremezsin. Bizi destekleyen bu zarfı patlatırlar ve şu anda üç bin fit yüksekteyiz!

Bu sırada kuşların en yırtıcısı, gagası ve pençeleri açık, gagalamaya ve yırtmaya hazır, doğrudan *Victoria*'nın üzerine atıldı.

– Ateş! Ateş! diye bağırdı Doktor.

Tam sözünü bitirmişti ki kurşunla vurularak ölen kuş, gökyüzünde daireler çizerek düştü.

Kennedy, çift namlulu tüfeklerden birini kapmıştı. Joe da diğerini doğrultmuştu.

Patlamayla ürken sakallı akbabalar bir anlığına uzaklaştılar, ama neredeyse hemen, aşırı öfkeyle dolarak geri geldiler. Kennedy ilk atışta en yakın olanın boynunu ikiye ayırdı. Joe, bir başkasının kanadını parçaladı.

"Kaldı on bir," dedi.

Ama kuşlar taktik değiştirdiler ve ortak bir anlaşmayla *Victoria*'nın üzerine doğru yükseldiler; Kennedy, Fergusson'a baktı.

Gücüne ve vurdumduymazlığına rağmen Fergusson'ın beti benzi atmıştı. Bir an ürkütücü bir sessizlik oldu. Ardından, sanki ipek yırtılmışçasına keskin bir parçalanma sesi işitildi ve sepet, üç gezginin ayakları altından gidiverdi.

"Mahvolduk," diye haykırdı, hızla yükselen barometreye bakan Fergusson.

Ardından ekledi: "Safraları atın, atın!"

Birkaç saniye içinde bütün kuvars parçaları yok olmuştu.

"Düşmeye devam ediyoruz!.. Su kasalarını boşaltın!.. Joe! Duyuyor musun?.. Göle çakılacağız!"

Joe söyleneni yaptı. Doktor sepetten sarktı. Göl, bir gelgitle yükselmiş gibiydi. Nesneler, gözünün önünde irileşiyordu. Sepet, Çad Gölü'nün yüzeyine iki yüz fitten yakındı.

"Erzak! Erzak!" diye bağırdı Doktor.

Böylece erzakın bulunduğu kasayı da boşluğa fırlattılar.

Düşüşün hızı azaldı, ama talihsizler düşmeye devam ediyordu!

– Atın! Biraz daha atın! diye haykırdı Doktor son bir kez.

– Atacak başka bir şey kalmadı, dedi Kennedy.

– Hayır, kaldı! dedi Joe kısaca hızlı bir el hareketi yaparak.

Ardından da sepetten atlayıp gözden kayboldu.

– Joe! Joe! dedi Doktor dehşet içinde.

Ama Joe artık onu duyamazdı. Hafifleyen *Victoria* tekrar yukarı doğru ilerlemeye başladı, yerden bin fit yükseğe kadar çıktı ve rüzgâr sönük kılıfın içine doğru akarken, gölün kuzey kıyılarına doğru sürüklendi.

– Gitti! dedi avcı, çaresizliğini belirten bir işaretle.

– Bizi kurtarmak için gitti! dedi Fergusson.

Ve bu gözü pek adamlar, yanaklarından iri gözyaşlarının aktığını hissettiler. Zavallı Joe'dan bir iz görebilmek için sepetten sarktılar ama çoktan uzaklaşmışlardı.

– Şimdi hangi yöne gidiyoruz? diye sordu Kennedy.

– Mümkün olur olmaz yere iniyoruz Dick, ondan sonra bekleyeceğiz.

Altmış mil ilerledikten sonra *Victoria*, gölün kuzeyindeki ıssız bir kıyıya indi. Çıpalar pek de yüksek olmayan bir ağaca atıldı ve avcı, onları sıkıca bağladı.

Gece çökmüştü, ama ne Fergusson ne de Kennedy biraz olsun uyuyabildi.

XXXIII

Varsayımlar. – "Victoria"nın dengesinin yeniden kurulması. – Doktor Fergusson'ın yeni hesapları. – Kennedy'nin avı. – Çad Gölü'nün tam keşfi. – Tangalia. – Geri dönüş. – Lar.

Ertesi gün, 13 Mayıs'ta gezginler, öncelikle sahilin bulundukları bölümünü incelediler. Burası, büyük bir bataklığın ortasında, kuru araziden oluşan bir tür adaydı. Bu katı toprak parçasının etrafında, Avrupa'daki ağaçlar kadar uzun sazlar yükseliyor ve göz alabildiğine uzanıyordu.

Bu geçit vermez bataklıklar, *Victoria*'yı güvenli bir konumda tutuyordu. Sadece göl kenarını izlemek gerekiyordu. Engin su tabakası özellikle doğuya doğru genişliyordu ve ufukta ne kara, ne ada, hiçbir şey görünmüyordu.

İki arkadaş, bahtsız yoldaşları hakkında konuşmaya henüz cesaret edememişlerdi. İlk olarak Kennedy, varsayımlarını Doktor'la paylaştı.

– Belki de Joe'yu kaybetmemişizdir, dedi. Becerikli bir oğlan, pek görülmemiş bir yüzücü. Edinburgh'daki *Firth of Forth*'u* geçmekte zorlanmamıştı. Nerede ve nasıl olacak bilmiyorum ama onu tekrar göreceğiz. Bize gelince, bize katılmasına fırsat vermek için hiçbir şeyi ihmal etmeyelim.

– Tanrı seni duyuyordur Dick, dedi Doktor duygulu bir

* Edinburgh'da Forth Nehri'nin oluşturduğu haliç. (ç.n.)

sesle. Dostumuzu bulmak için her şeyi yapacağız! Öncelikle yerimizi saptayalım. Ama her şeyden önce *Victoria*'yı artık gereksiz şu dış kılıfından kurtaralım. Hatırı sayılır bir ağırlıktan kurtulacağız, altı yüz elli libre, buna değer.

Doktor ile Kennedy işe koyuldu. Büyük zorluklar yaşadılar. Bu fazlaca dayanıklı taftayı parça parça ayırmak ve ağın dikişlerinden çıkartmak için ince şeritler halinde kesmek gerekiyordu. Yırtıcı kuşların gagaları yüzünden oluşan yırtık birkaç fit uzunluğundaydı.

Bu iş en az dört saat sürdü, ama sonunda tamamen ayrılan iç balon hiç zarar görmüş gibi görünmüyordu. Böylece *Victoria*, beşte bir oranında küçülmüştü. Bu fark, Kennedy'yi şaşırtacak kadar belirgindi.

– Bu yeterli mi? diye sordu Doktor'a.

– Bu konuda hiçbir korkun olmasın Dick. Dengesini yeniden kuracağım ve zavallı Joe geri dönerse onunla birlikte her zamanki yolumuza devam edeceğiz.

– Samuel, düşüşümüz sırasında, yanlış hatırlamıyorsam yakınımızda bir ada vardı.

– Aslında onu hatırlıyorum ama bu ada, kuşkusuz Çad'daki bütün diğer adalar gibi, korsan ve katil soyundan gelen insanları barındırıyordur. Bu vahşiler kesinlikle yaşadığımız felakete şahit olmuşlardır. Joe onların eline geçerse ve olur da batıl inançlar kendisini korumazsa, ne yapacak?

– Bu işten paçasını kurtaracak bir adam o, tekrar söylüyorum, onun yeteneğine ve zekâsına güvenim tam.

– Umarım. Şimdi Dick, yakınlarda avlanmaya gideceksin, ama uzaklaşmak yok. Acilen, büyük bir kısmını feda ettiğimiz yiyeceğimizi tazelememiz gerek.

– Tamam Samuel, uzun sürmeyecek.

Kennedy çift namlulu bir tüfek aldı ve oldukça yakın bir fundalığa doğru otların arasına girdi. Sıkça yapılan atışlar çok geçmeden Doktor'a, bu avın başarılı olduğu bilgisini verdi.

Bu sırada Doktor, sepette kalan nesnelerin bir listesini yapmakla ve ikinci balonun dengesini sağlamakla ilgilendi. Geriye yaklaşık otuz libre pemmikan, biraz çay ve kahve, yaklaşık bir buçuk galon brendi ve tamamen boş bir su kasası kalmıştı. Bütün kurutulmuş etler gitmişti.

Doktor, birinci balonun hidrojen kaybıyla, yükselme gücünün yaklaşık dokuz yüz libreye düşeceğini biliyordu. Demek ki dengeyi sağlamak için bu farkı esas almalıydı. Yeni *Victoria* altmış yedi bin fit küp geliyordu ve otuz üç bin dört yüz seksen fit küp gaz içeriyordu. Genleştirme cihazı iyi durumda görünüyordu. Ne Bunsen hücresi ne de sarmal boru hasar görmüştü.

Kısacası yeni balonun yükselme gücü yaklaşık üç bin libreydi. Cihazın, gezginlerin, suyun, sepetin ve araç gereçlerin ağırlığı birleştirildiğinde, elli galon su ve yüz libre taze et taşındığında Doktor toplamda iki bin sekiz yüz otuz libreye varmıştı. Demek ki, öngörülemeyen durumlar için yüz yetmiş libre safra taşınabilirdi; balon böylece ortamın havasıyla dengede kalacaktı.

Düzenlemeleri buna göre yaptı ve Joe'nun ağırlığını, ek bir safrayla tamamladı. Bütün günü çeşitli hazırlıklarla uğraşarak geçirdi ve Kennedy döndüğünde, bunları tamamlamıştı. Avcı, iyi bir av geçirmişti. Bol bol kaz, yaban ördeği, su çulluğu, bağırtlak ve timsahbekçisi kuşu getirmişti. Bu av etlerini hazırlamak ve kurutmakla ilgilendi. İnce bir çubuk aracılığıyla şişe dizdiği her parçayı, yeşil odundan kurduğu ocağın üzerine astı. Bu hazırlık, bu işlerden iyi anlayan Kennedy'ye yeterli geldiğinde her şey sepete eklendi.

Ertesi gün avcının, erzak ihtiyaçlarını tamamlaması gerekiyordu.

Akşam, gezginler iş üstündeyken bastırdı. Akşam yemeği pemmikan, peksimet ve çaydan ibaretti. Yorgunluk önce iştahlarını açtı, sonra da uykularını getirdi. İkisi de, nöbetleri sırasında ara sıra Joe'nun sesini işittiklerini sanarak, gözleri-

ni karanlığa dikip kulak kabarttılar, ama maalesef, duymak istedikleri bu ses, çok uzaklardaydı.

Günün ilk ışıklarıyla Doktor, Kennedy'yi uyandırdı.

– Dostumuzu bulmak üzere ne yapılabileceğini uzun uzun düşündüm, dedi.

– Planın her neyse Samuel, bana uyar, anlat.

– Öncelikle, Joe'nun bizden haber alması önemli.

– Kesinlikle! Olur da bu cesur oğlan onu terk ettiğimizi düşünürse!

– O mu? Bizi fazlasıyla tanıyor! Böyle bir fikir asla aklına gelmeyecektir, ama nerede olduğumuzu öğrenmesi gerek.

– O nasıl olacak?

– Sepette yerimizi alıp havalanacağız.

– Peki ya rüzgâr bizi sürüklerse?

– Ne mutlu ki öyle bir şey olmayacak. Bak Dick, meltem bizi gölün üstüne doğru sürüklüyor ve dün can sıkan bu durum bugün elverişli. Demek ki bütün çabamızı gün boyunca olduğumuz yerde, bu geniş su kütlesinin üzerinde durmak için harcamamız yeterli olacak. Joe'nun, bakışlarını sürekli diktiği o noktada bizi görmemesi imkânsız. Belki gizlendiği yer hakkında bize bilgi bile verebilir.

– Tek başına ve özgürse kesinlikle verecektir.

– Tutsak düşmüşse bile yerlilerin, esirlerini hapsetmek gibi bir âdetleri yoktur, bizi görecek ve araştırmalarımızın amacını anlayacaktır, dedi Doktor.

– Peki –bütün ihtimalleri düşünmek gerektiğinden– sonunda, hiçbir ipucu bulamazsak, nereye gittiği hakkında hiçbir iz bırakmamışsa ne yapacağız? diye sordu Kennedy.

– Mümkün olduğunca görünür kalarak yeniden gölün kuzey kısmına ulaşmaya çalışacağız. Orada bekleyeceğiz, Joe'nun kesinlikle varmaya çalışacağı kıyıları araştıracağız, sahilleri didik didik edeceğiz ve onu bulmak için yapabileceğimiz her şeyi yapmadan buradan ayrılmayacağız.

– O halde yola koyulalım, dedi avcı.

Doktor, artık ayrılacakları bu kuru arazinin tam konumunu not etti; haritası ve bulundukları yer aracılığıyla Çad'ın kuzeyinde, Lar kasabası ile Ingemini köyü arasında oldukları sonucuna vardı; Binbaşı Denham her ikisini de ziyaret etmişti. Bu sırada Kennedy de taze et erzakını tamamladı. Çevredeki bataklıklarda gergedanlardan, denizineklerinden ve suaygırlarından izler olmasına rağmen bu devasa hayvanlardan biriyle bile karşılaşma fırsatı bulamamıştı.

Sabah saat yedide, zavallı Joe'nun mükemmel biçimde üstesinden geldiği iş için büyük çaba harcayıp çıpayı ağaçtan çözdüler. Gaz genleşti ve yeni *Victoria* yerden iki yüz fit yükseldi. En başta kendi çevresinde dönerek bocaladı, ama sonunda yeterli bir canlı akım yakaladı, gölün üzerine doğru ilerledi ve çok geçmeden saatte yirmi mil hızla uçmaya başladı.

Doktor, balonu daima iki yüz ila beş yüz fit arasında değişen bir yükseklikte tutuyordu. Kennedy sık sık karabinasını ateşliyordu. Gezginler, adaların üzerine gelince, dostlarına sığınak olabilecek fundalıkları, çalıları, sık çalılıkları, biraz gölgelik yerleri, biraz girintili çıkıntılı kayaları, her yeri bakışlarıyla tararken neredeyse dikkatsizce yaklaşıyorlardı. Gölün üzerinde vızır vızır gidip gelen uzun, oyma kayıklara yaklaşıp alçaldılar. Onları gören balıkçılar suya atlayarak, gizleyemedikleri korkularını gözler önüne sererek, aceleyle adalarına geri dönüyorlardı.

– Hiçbir şey görmedik, dedi Kennedy iki saatlik araştırmanın sonunda.

– Bekleyelim Dick ve cesaretimizi yitirmeyelim. Kazanın gerçekleştiği yerden çok uzaklaşmamalıyız.

Saat on birde *Victoria* doksan mil ilerlemişti. Böylece, bir önceki akımı neredeyse dik açıyla kesen yeni bir akımla karşılaştı ve yaklaşık altmış mil kadar doğuya doğru itildi. Çok büyük ve kalabalık bir adanın üzerinde uçuyorlardı, Doktor buranın Biddiomahların başkentinin bulunduğu Farram ol-

ması gerektiğine karar verdi. Her çalının ardından Joe'nun koşarak, bağırarak ortaya çıkmasını bekliyordu. Özgürse onu rahatlıkla alıp götürebilirlerdi; tutsaksa, misyonerde uyguladıkları yöntemi tekrarlayarak hemen yanlarına katabilirlerdi; ama hiçbir şey görünmüyordu, tek bir kıpırtı yoktu! Umutsuzluğa kapılmaya başlamışlardı.

Çad'ın doğu kıyısında bulunan ve keşif gezileri sırasında Denham'ın ulaştığı en uç noktadaki Tangalia köyü, saat iki buçukta *Victoria*'nın görüş açısına girdi.

Doktor, rüzgârın inatla bu yönde esmesinden endişe duyuyordu. Doğuya doğru geri atıldığını, uçsuz bucaksız çöllere doğru Afrika'nın merkezine geri itildiğini hissediyordu.

"Kesinlikle durmamız gerekiyor," dedi. "Hatta yere inmeliyiz. Özellikle de Joe'nun yararına gölün üzerine geri dönmeliyiz, ama öncesinde karşıt bir akım bulmaya çalışalım."

Bir saati aşkın bir süre boyunca farklı bölgeleri araştırdı. *Victoria* hep kuru arazinin üzerine sürükleniyordu; ama neyse ki bin fit yüksekte çok şiddetli bir esinti onu kuzeybatıya geri getirdi.

Joe'nun, göldeki bu adalardan birinde alıkonması mümkün değildi. Varlığını göstermenin bir yolunu kesinlikle bulurdu. Belki de anakaraya götürülmüştü. Çad'ın kuzey kıyısı tekrar göründüğünde, Doktor bu şekilde akıl yürütmekteydi.

Joe'nun boğulduğunu düşünmeye gelince, bu kabul edilemeyecek bir şeydi. Ancak Fergusson ile Kennedy'nin akıllarından geçen korkunç bir fikir vardı: Bu bölgede çokça bulunan timsahlar! Ama ne biri ne de öteki bu endişeyi dile getirmeye cesaret edebiliyordu. Yine de zihinlerinde öylesine açıkça beliriyordu ki Doktor, bir girizgâha gerek duymaksızın şöyle dedi:

"Timsahlara sadece ada ya da göl kıyılarında rastlanır. Joe, bu timsahlardan sakınacak yeteneğe fazlasıyla sahip.

Dahası, pek de tehlikeli değiller ve Afrikalılar, bu hayvanların saldırmasından korkmaksızın, zarar görmeksizin yüzüyorlar."

Kennedy karşılık vermedi. Bu korkunç olasılığı tartışmaktansa susmayı tercih ediyordu.

Akşam saat beşte Doktor, Lar kasabasını işaret etti. Kasabanın sakinleri, sazlık kulübelerin önünde, temiz ve özenle korunan çitle çevrilmiş toprakların ortasında pamuk hasadında çalışıyorlardı. Elli kadar evden oluşan bu küme, alçak dağlar arasında uzanan bir vadideki hafif çöküntü alanda bulunuyordu. Rüzgârın şiddeti, onları Doktor'un istediğinden daha uzağa taşıdı; ama ikinci bir kez yön değiştirerek balonu tam olarak, bir çeşit kapalı ada olan ve önceki geceyi geçirdikleri başlangıç noktasına geri getirdi. Çıpa, ağacın dallarıyla buluşmak yerine bataklığın kalın çamuruna karışmış, hatırı sayılır derecede direnç gösteren sazlık yığınlarını yakaladı.

Doktor, balonu tutmakta fazlaca zorlandı, ama sonunda rüzgâr, geceyle beraber yok oldu ve iki arkadaş, neredeyse umutsuz bir halde birlikte nöbet tuttular.

XXXIV

Kasırga. – Zorunlu olarak yola koyulma. – Bir çıpanın kaybı. – Hüzünlü düşünceler. – Verilen karar. – Hortum. – Gömülü kervan. – Ters yönden esen elverişli rüzgâr. – Güneye dönüş. – Kennedy yerini alıyor.

Sabah saat üçte rüzgâr kudurmuş, şiddetle esiyordu, öyle ki *Victoria*'nın tehlikeye atılmadan karaya yakın durması zordu. Sazlar kılıfına yırtarcasına sürtünüyordu.

– Yola çıkmak gerek Dick, dedi Doktor. Bu durumda kalamayız.

– Peki ya Joe ne olacak Samuel?

– Onu terk etmiyorum! Kesinlikle hayır! Ve kasırga beni yüz mil kuzeye bile taşısa geri geleceğim! Ama burada hepimizin güvenliğini tehlikeye sokuyoruz.

– Onsuz gitmek mi! diye haykırdı sesinde derin bir acı hissedilen İskoç.

– Benim yüreğimin, seninki gibi kan ağlamadığını mı düşünüyorsun? dedi Fergusson. Bir zorunluluğa itaat etmekten başka ne yapıyorum ki?

– Emrindeyim, dedi avcı. Gidelim.

Ancak kalkışta büyük zorluklar baş gösterdi. Derine saplanan çıpa bütün çabalara direniyordu ve tersi yönde çekilen balon bu tutuşu daha da artırıyordu. Kennedy çıpayı çıkaramıyordu. Üstelik şu andaki konumunda bu hareket çok

daha tehlikeli bir hal almıştı; çünkü *Victoria*, Kennedy'yi almadan uçup gitme tehlikesi altındaydı.

Doktor, şansını zorlamak istemediğinden İskoç'u sepete geri çağırdı ve çıpanın halatını kesmeye razı oldu. *Victoria* havaya doğru üç yüz fitlik bir sıçrayış gerçekleştirdi ve doğrudan kuzeye yöneldi.

Fergusson'ın bu fırtınaya itaat etmekten başka yapabileceği bir şey yoktu. Kollarını kavuşturup hüzünlü düşüncelere daldı.

Birkaç dakika süren derin sessizlikten sonra Doktor, en az kendisi kadar asık suratlı Kennedy'ye döndü.

"Belki de gücümüzün yetmeyeceği işlere giriştik," dedi. "Böylesi bir yolculuğa kalkışmak insanın harcı değil!"

Ve acıyla iç geçiriverdi.

– Daha birkaç gün önce büyük tehlikelerden kurtulduğumuz için kutlama yapıyorduk! dedi avcı. Üçümüz el sıkışıyorduk!

– Zavallı Joe! İyi kalpli ve muhteşem yaradılışlı! Cesur yürekli ve içten! Zenginlikleri gözünü kamaştırdığında bile hazinelerini isteyerek feda etmişti! İşte şimdi bizden uzakta! Üstelik rüzgâr bizi karşı konulmaz bir hızla sürüklüyor!

– Göreceğiz Samuel, umalım da göldeki kabilelerden birisine sığınmış olsun, bizden önce onları ziyaret eden Denham gibi, Barth gibi yapamaz mı? Onlar ülkelerine geri döndüler.

– Ah zavallı Dick, Joe onların dillerinin tek bir sözcüğünü bile bilmiyor ki! Tek başına ve çaresiz! Senin bahsettiğin gezginler, ancak silahlı ve bu geziler için hazırlıklı bir muhafız takımının ortasında, şeflere sayısız hediye yollayarak ilerleyebilmişlerdi. Yine de en berbat acılardan ve çilelerden kaçınamadılar! Talihsiz yoldaşımızın akıbeti ne olur? Bunu düşünmek korkunç. İşte bu, şimdiye kadar hissettiğim en büyük acılardan biri!

– Ama geri döneceğiz Samuel.

– Geri döneceğiz Dick, *Victoria*'yı terk etmek, Çad Gö-

lü'ne yürüyerek geri dönmek ve Borno Sultanı'yla temas kurmak zorunda kalsak bile! Araplar, ilk Avrupalılar hakkında kötü düşünceler edinmiş olamaz.

– Seni takip edeceğim Samuel, dedi avcı yüreklilikle. Bana güvenebilirsin! Gerekirse bu yolculuğu tamamlamaktan vazgeçeriz! Joe kendini bize adadı, biz de onun için kendimizi feda edeceğiz!

Bu kararlılık iki adamın yüreğine biraz cesaret aşıladı. Aynı fikirden güç aldılar. Fergusson, balonu Çad'a yaklaştırabilecek ters bir akıma kendini atmak için her şeyi yaptı, ama bu imkânsızdı ve böylesine şiddetli bir fırtına varken çorak topraklara iniş de mümkün değildi artık.

Victoria Tibular'ın bölgesini öylece geçti; Sudan'ın sınırını oluşturan dikenli çöl Belad el Djerid'i aştı ve kervanların uzun izler bıraktığı çöl kumlarına daldı. Çok geçmeden, son bitki örtüsü hattı da, Afrika'nın bu kesimindeki muhteşem ağaçların gölgelediği elli kuyulu ana vahasından çok da uzak olmayan güney ufkunun göğüyle birleşti, ama burada durmak imkânsızdı. Çizgili kumaştan çadırlarıyla bir Arap kampı, engerek yılanı gibi görünen başlarıyla kumun üzerine uzanmış birkaç deve bu ıssızlığı canlandırıyordu, ama *Victoria* kayan bir yıldız gibi geçip gitti ve böylece, Fergusson ilerleyişini kontrol etmeyi başaramadan üç saatte altmış mil yol kat etti.

"Duramıyoruz!" dedi. "Alçalamıyoruz! Tek bir ağaç bile yok! Arazide tek bir engebe yok! Yoksa Sahra'yı mı aşıyoruz? Tanrı kesinlikle bize karşı!"

Kuzeyde, yoğun toz toprağın ortasında yükselen ve karşıt akımların etkisi altında hızla dönen çöl kumlarını gördüğü sırada umutsuz bir öfkeyle böyle konuşmaktaydı.

Hortumun ortasında kırılmış, parçalanmış, devrilmiş bütün bir kervan, kum çığının altında kaybolmuştu. Çevreye dağılmış develer acıyla boğuk boğuk inliyordu. Bu boğucu sisten çığlıklar, ulumalar yayılıyordu. Ara sıra canlı renkle-

riyle alacalı bulacalı bir giysi bu kaosu kesiveriyor, bu yıkım sahnesine fırtınanın uğultuları hükmediyordu.

Çok geçmeden kum, minik kütleler halinde birikti ve orada, daha önce birleşik bir ovanın uzandığı yerde daha da fırtınalı bir tepe, gömülü kervanın muazzam mezarı yükseldi.

Beti benzi atan Doktor ile Kennedy bu korkunç manzaraya tanıklık etmişlerdi. Ters akımların ortasında dönüp duran ve gazın farklı genleşmelerine boyun eğmeyen balonu artık yönlendiremiyorlardı. Bu hava girdaplarının sarıp sarmaladığı balon, baş döndürücü bir hızla dönüyordu. Sepet, geniş salınımlarla bir sağa bir sola gidiyordu. Tentenin altında asılı duran aletler kırılacakmışçasına birbirlerine çarpıyordu, sarmal borunun hortumları parçalanacakmışçasına kıvrılıyor, su kasaları gürültüyle yer değiştiriyorlardı. Birbirlerinden iki fit uzakta bulunan gezginler birbirlerinin söylediklerini duyamıyorlardı, ama sıkıca kenetlenmiş elleriyle halatları kavramışlardı. Kasırganın öfkesi karşısında tutunmaya çalışıyorlardı.

Dağınık saçlarıyla Kennedy, konuşmadan izliyordu. Doktor, tehlikenin ortasında, gözü pek havasına geri bürünmüştü ve fırtınalı duygularının izleri, *Victoria* son bir dönüşle beklenmedik bir sakinlikte aniden durduğunda bile hiçbir şekilde yüzüne yansımamıştı. Kuzey rüzgârı baskın çıkmış ve balonu eşit bir hızla, sabahki yolun tersi yönde götürüyordu.

– Nereye gidiyoruz? diye haykırdı Kennedy.

– İşi Tanrı'ya bırakalım sevgili Dick. Ondan şüphelenmekle hata ettim. En uygunu neyse, bizden daha iyi bilir. İşte bak, tekrar görmeyi ummadığımız yerlere geri dönüyoruz.

İlk geçişlerinde öylesine düz ve eşit olan arazi, fırtınadan sonraki dalgalar gibi allak bullak olmuştu. Zar zor yerine yerleşen bir dizi küçük tepecik çölde belirmişti. Rüzgâr şiddetle esiyordu ve *Victoria* boşlukta uçuyordu.

Gezginlerin gittiği yön, sabah geçtiklerine göre biraz farklıydı. Öyle ki saat dokuza doğru, Çad kıyılarına varmak yerine, hâlâ önlerinde uzanan çölü görüyorlardı.

Kennedy bunu fark etmişti.

– Pek önemli değil, dedi Doktor. Önemli olan güneye geri dönmek. Borno, Wouddie ya da Kuka şehirlerinden biriyle karşılaştığımızda durmaktan çekinmeyeceğim.

– Senin için böylesi uygun olacaksa, bana da uygun, dedi avcı. Ama Tanrı izin versin de çölü şu zavallı Araplar gibi aşmak zorunda kalmayalım.

– Bu sık tekrarlanan bir durum Dick. Çölü geçmek, okyanusu geçmekten çok daha tehlikelidir. Çöl, alabora olmak dahil denizin bütün tehlikelerine sahiptir; dayanılmaz yorgunluklar ve yoksunluklar da cabası.

– Rüzgâr yatıştı sanki, dedi Kennedy. Kum tozları o kadar yoğun değil artık, dalgalar azalıyor, ufuk aydınlanıyor.

– Çok daha iyi, dürbünle dikkatlice incelemek ve tek bir noktanın bile gözümüzden kaçmaması gerek!

– Ben ilgilenirim Samuel, ilk ağaç göründüğünde seni bilgilendireceğim.

Böylece Kennedy, dürbünü eline alıp sepetin ön kısmına geçti.

XXXV

Joe'nun hikâyesi. – Biddiomah Adası. – Tapınma. – Batan ada. – Gölün kıyıları. – Yılan ağacı. – Yayan yolculuk. – Acı. – Sivrisinekler ve karıncalar. – Açlık. – "Victoria"nın geçişi. – "Victoria"nın kayboluşu. – Umutsuzluk. – Bataklık. – Son çığlık.

Efendisinin nafile arayışları sürerken Joe'nun başına ne gelmişti?

Joe, göle atladıktan sonra yüzeye çıktığında ilk yaptığı, gözlerini havaya dikmek olmuştu. Böylece *Victoria*'nın çoktan gölün üzerinde fazlasıyla yükselmiş olduğunu, hızla tekrar yukarı çıktığını, yavaş yavaş alçaldığını ve çok geçmeden hızlı bir akımla kuzeye doğru gözden kaybolduğunu gördü. Efendisi, dostları kurtulmuştu.

"İyi ki Çad'a atlamayı düşündüm," dedi kendi kendine. "Bay Kennedy'nin de aklına gelmiştir ve eminim ki benim yaptığımı yapmaktan çekinmezdi. Çünkü bir adamın, diğer iki kişiyi kurtarmak için kendini feda etmesi oldukça doğal. Bu kaçınılmaz."

Bu konuda kendini teskin ettikten sonra durumunu düşünmeye başladı. Bilinmeyen ve muhtemelen vahşi ilkel topluluklarla çevrili uçsuz bucaksız bir gölün ortasındaydı. Bu işten paçasını kurtarma konusunda her şey ona bağlıydı; bu yüzden de korkmuyordu.

Gerçek akbabalar gibi davranan yırtıcı kuşların saldırısından önce Joe ufukta bir ada görmüştü. Bu adaya doğru yüzmeye karar verdi ve giysilerinin rahatsız eden kısımlarını çıkardıktan sonra yüzme sanatı hakkında bütün bildiklerini uygulamaya başladı. Beş ya da altı millik bir ilerleme onu pek de sıkıntıya sokmadı. Dahası, gölün ortasında olduğu sürece sadece var gücüyle ve dosdoğru yüzmeyi düşündü.

Bir buçuk saatin sonunda adayla arasındaki mesafe büyük ölçüde azalmıştı.

Ama karaya yaklaştıkça, başta gelip geçen, daha sonra da rahat vermeyen bir düşünce onu ele geçirdi. Göl kıyılarının, büyük timsahlar yüzünden tekin olmadığını biliyordu ve bu hayvanların oburluğunu duymuştu.

Bu dünyadaki her şeyi doğal karşılamak gibi bir tarzı olsa da, bu vakur oğlan karşı koyamadığı bir heyecana kapıldı. Beyaz etin timsahların damak zevkine özellikle hitap edebileceğinden korkuyordu ve bu yüzden de gözlerini dört açmış, büyük bir dikkatle ilerliyordu. Keskin misk kokusuyla dolu bir esinti kendisine kadar ulaştığında, yeşil ağaçların gölgelediği bir kıyıya sadece yüz kulaç kadar uzaktaydı.

"Ne güzel!" dedi. "İşte korktuğum şey! Timsahlar uzakta değil."

Hızlıca suya daldı ama geçerken kendisine sürtünen pullu derili devasa bedenle temastan kaçınması için bu yeterli olmadı. İşinin bittiğini düşünerek, umutsuzca hızlı hızlı yüzmeye başladı. Suyun yüzeyine çıkıp nefes aldı, ardından tekrar daldı. Orada, on beş dakika boyunca bütün serinkanlılığının bile üstesinden gelemediği tarifsiz bir kaygı yaşadı ve onu kapmaya hazır kocaman çenenin sesini arkasında işittiğini düşündü. Birinin önce kolunu, sonra da bedenini yakaladığını hissettiğinde mümkün olduğunca sessizce suyun altında hızla ilerliyordu.

Zavallı Joe! Son bir kez efendisini düşündü ve timsahlarca, avlarını yemek üzere gölün dibine doğru değil de yüzeye

doğru çekildiğini hissederek umutsuzlukla mücadele etmeye başladı.

Henüz nefes alabilmiş ve gözlerini açabilmişti ki kendisini abanoz siyahı iki zencinin arasında buldu; bu Afrikalılar onu sıkıca tutmuşlar, tuhaf çığlıklar atıyorlardı.

"Bak işte!" diye bağırmaktan kendini alamadı Joe. "Timsahlar yerine zenciler! Tanrım, bunu tercih ederim! Ama bu iri adamlar nasıl oluyor da bu bölgelerde yüzmeye cesaret edebiliyorlar!"

Joe, Çad Gölü'nün adalarında yaşayanların, birçok siyahi gibi gölün timsahlarla kaplı sularına, bu hayvanların varlığıyla ilgilenmeksizin, zarar görmeden daldıklarını bilmiyordu. Bu gölün amfibilerinin zararsız kelerler olarak oldukça hak edilmiş bir ünleri vardır.

Peki ama Joe bir tehlikeden kaçarken, diğerine mi yakalanmıştı? Bu sorunun yanıtını olayların gidişatına bırakmıştı ve başka türlü yapamayacağından, herhangi bir korku belirtisi göstermeden kıyıya sürüklenmesine izin verdi.

"Açıkçası, bu adamlar *Victoria*'nın, tıpkı bir hava canavarı gibi sulara değdiğini görmüş olmalı," diye düşündü. "Düşüşüme de uzaktan tanık olmuşlardır ve gökten düşen bir adama saygı duymadan edemezler! Bırakalım duysunlar!"

Joe bu düşüncelere dalmışken, her cinsiyetten, her yaştan –ama her renkten değil– bağırıp çağıran bir kalabalığın ortasında karaya çıktı. Kapkara bir Biddiomah kabilesinin ortasındaydı. Üzerindeki giysilerin azlığı karşısında utanması bile gerekmiyordu; bu bölgenin son modası "çıplak"lığa uymuştu.

Ama durum hakkında kesin bir yargıya varacak zamanı olmasa da, nesnesi olduğu tapınma hakkında yanılıyor olamazdı. Aklına Kazeh'deki olaylar gelince bu durum karşısında kendini pek de güvende hissedemedi.

"Yine bir Tanrı, bilmem hangi Ay'ın oğlu olacağımı hissediyorum! Pekâlâ, başka seçeneğimiz olmadığında bu da iş

görür. Önemli olan zaman kazanmak. *Victoria* üzerimizden tekrar geçtiğinde, bana tapınanlara mucizevi bir yükseliş gösterisi yapmak üzere bu yeni konumumdan yararlanacağım."

Joe böyle düşünürken, kalabalık çevresini sıkıca sarıyordu. Yerlere kapanıyor, bağırıyor, ona dokunuyorlardı, tanıdık gelmeye başlamıştı; ama en azından ona, balda dövülmüş pirinçli ekşi sütten oluşan muhteşem bir ziyafet çekmeyi akıl etmişlerdi. Her şeyden payını alan vakur oğlan, hayatının en iyi öğünlerinden birini yemişti ve çevresindeki insanlarına, tanrıların büyük kutlamalarda nasıl her şeyi yalayıp yuttuklarına dair yüce bir fikir vermişti.

Akşam çöktüğünde adanın büyücüleri saygıyla elinden tutarak onu tılsımlarla çevrili bir tür kulübeye götürdüler. İçeri girmeden önce Joe, bu tapınağın etrafında yükselen kemik yığınlarına oldukça endişeli bir bakış attı. Kulübeye kapatıldığında, artık içinde bulunduğu durumu düşünmek için yeterince zamanı vardı.

Akşam ve gecenin bir kısmı boyunca kutlama şarkılarını, bir tür davulun çınlamasını ve Afrikalıların kulakları için oldukça yumuşak bir demir gürültüsünü işitti. Çığlıklar atan koroya, kutsal kulübenin etrafında, bedenlerini kıvırıp bükerek ve yüzlerini çarpıtarak dönen yerlilerin sonu gelmeyen dansları eşlik ediyordu.

Joe, kulübenin çamurdan ve kamıştan duvarlarının arasından bu sağır edici topluluğu görebiliyordu. Belki de başka şartlar altında bu tuhaf törenlerden büyük bir zevk alabilirdi, ama kısa bir süre sonra zihni hiç hoş olmayan bir fikirle allak bullak oldu. Her şeye iyi tarafından bakarken, bu vahşi bölgede, böylesi ilkel toplulukların ortasında kaybolmasını oldukça ahmakça ve hatta üzücü buldu. Bu bölgelere kadar girmeye cesaret edebilen gezginlerden pek azı vatanlarını tekrar görebilmişti. Üstelik nesnesi olduğu bu tapınmalara güvenebilir miydi! İnsan yüceliğinin nafileliğine inanmak

için geçerli nedenleri vardı! Bu ülkede tapınmanın, tapınılanı mideye indirmeye kadar varıp varmadığını merak etti.

Bu nahoş olasılığa rağmen birkaç saat daha düşündükten sonra yorgunluk, karamsar düşüncelerden ağır bastı ve Joe oldukça derin bir uykuya daldı; beklenmedik bir ıslaklık kendisini uyandırmasaydı muhtemelen şafak sökene kadar uyanmazdı.

Bu ıslaklık çok geçmeden suya dönüştü ve bu su öylesine yükseldi ki Joe yarı beline kadar suya gömüldü.

"Bu da nesi?" dedi. "Su baskını mı?! Kasırga mı?! Şu zencilerin yeni bir eziyet türü mü?! Tanrım, gırtlağıma kadar gömülmeyi beklemeyeceğim!"

Bunları der demez bir omuz darbesiyle duvara yüklendi ve kendisini nerede mi buldu? Gölün ortasında! Ada kaybolmuştu! Geceleyin sulara gömülmüştü! Uçsuz bucaksız Çad'daki yerine dönmüştü!

"Toprak sahipleri için acınası bir bölge!" diye düşündü Joe ve bütün gücüyle yeniden yüzme konusundaki yeteneğine başvurdu.

Çad Gölü'nde oldukça sık karşılaşılan olaylardan biri bu cesur oğlanın başına gelmişti; öncesinde oldukça sağlam bir kaya gibi görünen birden çok ada böyle kaybolmuştu ve genellikle kıyılarda yaşayan halklar, bu korkunç felaketlerden kaçan talihsiz insanları almak zorunda kalıyorlardı.

Joe bölgenin bu özelliğini bilmiyordu, ama yine de bundan yararlanmaktan geri durmadı. Gözüne sahipsiz bir kayık ilişince hızla yanaştı ona. İnsafsızca oyulmuş bir tür ağaç gövdesiydi bu. Neyse ki bir çift kürek de vardı ve Joe kendini hızlıca bir akıma bıraktı.

"Yönümüzü bulalım," dedi. "Herkese kuzeyi işaret etme görevini dürüstçe gerçekleştiren Kuzey yıldızı bana da yardım edecektir."

Akımın, onu Çad'ın kuzey kıyısına doğru taşıdığını memnuniyetle fark etti ve kendini bıraktı. Sabah saat iki civarı,

bir bilge için bile oldukça tekinsiz görünen, dikenli sazlarla kaplı bir çıkıntıya ayak bastı; ama bir ağaç, dallarını yatak olarak ona sunmak üzere burada sanki özellikle büyümüştü. Joe, daha güvenli olması için ağaca tırmanıp, orada, pek de uyuyamadan, günün ilk ışıklarını bekledi.

Sabah, ekvatoral bölgelere özgü bir hızla geldi. Joe, gece boyunca sığındığı ağaca göz attı. Beklenmedik bir manzara onu dehşete düşürdü. Bu ağacın dalları tam anlamıyla yılan ve bukalemunlarla kaplıydı. Yapraklar, bu hayvanların boğumları altında kayboluyordu. Sürüngen üreten yeni bir ağaç türü diye düşünülebilirdi. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte hepsi sürünerek kıvrıldı. Joe, iğrenmeyle karışık güçlü bir dehşet hissetti ve bu çetenin ıslıkları altında yere indi.

"İşte asla inanılamayacak bir şey," dedi.

Doktor Vogel'in, dünyanın herhangi bir ülkesinden daha fazla sürüngenin olduğu Çad kıyılarının bu tuhaflığını anlatan son mektuplarını bilmiyordu. Az önce gördüklerinden sonra Joe, ileride daha dikkatli olmaya karar verdi ve güneşe göre yönünü belirleyerek kuzeydoğuya doğru yola çıktı. Büyük bir dikkatle kulübelerden, evlerden, barakalardan, inlerden, kısacası insan ırkını barındırabilecek her yerden kaçındı.

Kaç kez bakışlarını havaya çevirmişti! *Victoria*'yı görmeyi ummuştu ve bütün gün süren yürüyüşü boyunca balonu boşuna aramıştı; ancak bu durum efendisine güvenini azaltmadı. Durumu felsefi olarak ele almak için büyük bir irade gücüne ihtiyacı vardı. Açlık, yorgunlukla birleşiyordu; çünkü köklerle, "mele" gibi çalı özleriyle ya da *doum* palmiyesi meyveleriyle beslenmek, insanı eski gücüne kavuşturmuyordu. Bununla birlikte, tahminlerine göre yaklaşık otuz mil kadar batıya ilerlemişti. Bedeninin yirmi noktasında, sivri dikenli göl sazları, akasya ve mimozalardan gelen binlerce diken izi vardı ve kan içinde kalan ayaklarıyla yürümek son derece acı veriyordu. Ama sonunda artık bu acılara karşı

tepki verebilirdi, akşam çökmüştü, geceyi Çad kıyısında geçirmeye karar verdi.

Burada sayısız böceğin acımasız ısırıklarına katlanmak zorunda kaldı; karasinekler, sivrisinekler, yarım inç uzunluğunda karıncalar, bu bölgede kelimenin tam anlamıyla toprağı kaplıyorlardı. İki saat sonunda Joe'nun üzerini örtecek azıcık bir giysi limesi bile kalmamıştı; böcekler hepsini yalayıp yutmuştu! Yorgun gezginin bir saat bile uyuyamadığı korkunç bir geceydi. Bu sırada yabandomuzları, yabani mandalar, oldukça tehlikeli bir denizineği olan "ajub", çalılıkları ve gölün sularını kasıp kavuruyordu. Vahşi hayvanların konseri, gecenin içinde yankılanıyordu. Joe, kıpırdamaya cesaret edemiyordu. Teslimiyeti ve sabrı, böylesi bir durum karşısında zar zor dayanıyordu.

Sonunda gün doğdu. Joe aceleyle kalktı ve yatağını paylaştığı pis hayvanı gördüğünde hissettiği iğrenmeyi düşünün; bir karakurbağasıydı bu! Ama ne kurbağa, tam beş inç uzunluğundaydı, yusyuvarlak gözlerle ona bakan korkunç ve iğrenç bir hayvandı. Joe içinin kabardığını hissetti ve iğrenme duygusundan biraz güç alıp uzun adımlarla koşarak kendini gölün sularına bıraktı. Bu banyo, ona işkence eden kaşıntılarını biraz dindirmişti; birkaç yaprak çiğnedikten sonra azimle, fark edemediği bir inatçılıkla yola geri koyuldu. Artık eylemlerinin bilincinde değildi, yine de içinde umutsuzluktan daha büyük bir güç hissediyordu.

Bu sırada korkunç bir açlık hissi ona işkence ediyordu. En az Joe kadar sabırlı midesi şikâyet ediyordu. Bedeninin çevresine bir sarmaşığı sıkıca sarmak zorunda kaldı. Neyse ki her adımda susuzluğunu giderebiliyordu ve çölde çektiği acıları hatırlayarak bu zorunlu ihtiyacın eziyetine katlanmamaktan ötürü görece bir mutluluk duyuyordu.

"*Victoria* nerede olabilir?" diye sordu kendi kendine... "Rüzgâr kuzeyden esiyor! Gölün üzerine geri dönmeli! Kuşkusuz, Bay Samuel dengeyi yeniden kurmak için yeni bir

düzenleme yapmış olacak; ama bunun için dün yeterli gelmeliydi; demek ki bugün olanaksız sayılmaz... Yine de onu bir daha hiç göremeyecekmişim gibi davranmalıyım. Olur da şu göldeki büyük şehirlerden birine ulaşmayı başarırsam kendimi, efendimin bize bahsettiği gezginlerden birinin durumunda bulabilirim. Neden ben de onlar gibi bu işten sıyırılamayayım ki? Bazıları evlerine geri döndü! Haydi! Ha gayret!"

Derken, böyle konuşup yürümeye devam eden cesur Joe, ormanın ortasındaki vahşi bir kalabalığın içine düştü. Tam zamanında durması sayesinde onu görmediler. Zenciler, bu bölgedeki ilkel toplulukların en büyük uğraşlarından biri olan ve tumturaklı bir törenle gerçekleştirdikleri, sütleğen özü zehrini oklarına sürme işiyle meşgullerdi.

Joe, başını kaldırıp yaprakların arasından, göle doğru yönelmiş, en fazla yüz fit yukarısında bulunan *Victoria*'yı, *Victoria*'nın ta kendisini gördüğünde, hareketsiz bir halde, bir çalılığın ortasında nefesini tutmuş gizleniyordu. Sesini duyurması imkânsızdı! Kendini göstermesi imkânsızdı!

Umutsuzluktan değil de minnettarlıktan ötürü gözleri doldu. Efendisi onu arıyordu! Efendisi onu terk etmemişti! Siyahilerin gitmesini beklemesi gerekiyordu; o zaman sığındığı yeri terk ederek Çad'ın kıyılarına doğru koşabilirdi.

Ama bu sırada *Victoria* gökyüzünde uzaklaşıyordu. Joe, balonu beklemeye karar verdi; kesinlikle yeniden geçecekti! Nitekim geçti de, ama daha doğudan. Joe koştu, ellerini kollarını salladı, bağırdı... Boşunaydı! Şiddetli bir rüzgâr, balonu karşı konulmaz bir hızda götürüyordu!

Bu talihsiz adamın yüreği ilk kez gücünü, umudunu kaybetti. Mahvolduğunu anladı. Efendisinin geri dönmemek üzere gittiğinden korktu. Artık düşünmeye cesaret edemiyordu, artık düşünmek istemiyordu.

Ayakları kanlı, bedeni yara bere içinde, bütün gün ve biraz da gece boyunca deli gibi yürüdü. Kâh dizlerinin kâh

ellerinin üzerinde sürünüyordu. Gücünün tükeneceği ve öleceği zamanın yaklaştığını görüyordu.

Böyle ilerlerken, kendini bir bataklığın ya da daha doğrusu, gece birkaç saat önce çöktüğünden, birazdan bataklık olduğunu öğreneceği şeyin karşısında buldu. Ansızın yapışkan bir çamurun içine düştü. Bütün çabalarına rağmen, bütün umutsuz direnişine rağmen bu çamurlu toprağın ortasında yavaş yavaş battığını hissetti. Birkaç dakika sonra yarı beline kadar çamura gömülmüştü.

"İşte ölüm geldi!" dedi kendi kendine. "Ne ölüm ama!.."

Öfkeyle mücadele etti, ama bütün bu çaba, talihsiz adamın kendi kazdığı mezara kendisini gömmesine yarıyordu. Tutunabileceği tek bir tahta parçası, tek bir saz yoktu!.. Onun için her şeyin bittiğini anladı!.. Gözleri kapandı.

"Efendim! Efendim! İmdat!.." diye bağırdı.

XXXVI

Ufuktaki topluluk. – Arap topluluğu. – Kovalamaca. – İşte o! – Attan düşüş. – Boğazlanan Arap. – Kennedy'nin mermisi. – Manevra. – Uçarak kaçırma. – Kurtarılan Joe.

Kennedy, sepetin önünde gözlem için yerini aldığından beri, ufku hiç durmadan büyük bir dikkatle izliyordu.

Bir süre sonra Doktor'a dönüp şöyle dedi:

– Yanılmıyorsam şurada ileride, insan ya da hayvanlardan oluşan bir topluluk hareket halinde, ayırt edebilmek henüz mümkün değil. Her ne olursa olsun şiddetle hareket ediyor, çünkü toz bulutu kaldırıyor.

– Ters yönden esen bir başka rüzgâr olmasın, dedi Samuel. Bizi tekrar kuzeye itecek bir kasırga?

Ufku incelemek üzere ayağa kalktı.

– Sanmıyorum Samuel, dedi Kennedy. Bir ceylan ya da yaban öküzü sürüsüdür.

– Belki de Dick, ama bu topluluk bizden en az dokuz on mil uzakta ve kendi adıma, dürbünle bile hiçbir şey seçemiyorum.

– Ne olursa olsun onları gözden kaybetmeyeceğim. Orada beni kuşkulandıran sıra dışı bir şeyler var. Ara sıra sanki süvarilerin hareketlerini andırıyor. Eh! Yanılmıyorum da! Bunlar gerçekten süvari! Bak!

Doktor, işaret edilen grubu dikkatle inceledi.

– Sanırım haklısın, dedi. Bu bir Arap ya da Tibu müfrezesi. Bizimle aynı yöne doğru kaçıyorlar, ama biz daha hızlıyız, onları kolayca yakalayacağız. Yarım saat içinde ne yapılması gerektiğine karar verecek yakınlıkta olacağız.

Kennedy, dürbününü aldı ve dikkatle gözlerini dikti. Süvari topluluğu artık daha görünürdü, aralarından bazıları ayrılıyordu.

– Bu kesinlikle ya bir tatbikat ya da av, dedi Kennedy. Bu adamların bir şeyleri kovaladıkları söylenebilir. Bunun ne olduğunu öğrenmek isterdim.

– Sabret Dick. Bu yolu izlemeye devam ederlerse yakında onları yakalayacağız, hatta geçeceğiz. Saatte yirmi mil hızla ilerliyoruz, böylesine bir hızı kaldırabilecek at yoktur.

Kennedy gözlemeye devam etti ve birkaç dakika sonra şöyle dedi:

– Bunlar son hızla giden Araplar. Onları gayet iyi ayırt ediyorum. Yaklaşık elli kişiler. Rüzgârın şişirdiği maşlahlarını* görüyorum. Bu bir süvari tatbikatı; şefleri yüz adım ileriden yol gösteriyor, onun adımlarını takip ediyorlar.

– Kim olurlarsa olsunlar Dick, gerekli görürlerse saldırmakta tereddüt etmeyeceklerdir, yükseliyorum.

– Bekle! Biraz daha bekle Samuel!

Ardından bir kez daha inceleyip "Bu tuhaf," diye ekledi Dick. "Anlayamadığım bir şey var; çabalarına, vücut hatlarının düzensizliğine bakınca takip etmekten çok kovalıyormuş havasındalar."

– Bundan emin misin Dick?

– Kesinlikle. İşte, yanılmıyorum! Bu bir av, ama bir insan avı! Önlerinden giden şefleri değil, bir kaçak.

– Kaçak mı?! dedi Samuel heyecanla.

– Evet!

– Onu gözden kaybetmeden bekleyelim.

---

* Varlıklı Arapların giydiği bir çeşit pelerin. (ç.n.)

Ancak olağanüstü bir hızla ilerleyen bu atlılara birden üç dört mil daha yaklaştılar.

– Samuel! Samuel! diye haykırdı Kennedy, titrek bir sesle.

– Ne oldu Dick?

– Bu bir sanrı mı? Bu mümkün mü?

– Ne demek istiyorsun?

– Bekle.

Ardından avcı, hızla dürbünün camlarını silip tekrar baktı.

– Evet? diye sordu Doktor.

– Bu o, Samuel!

– O mu?! diye haykırdı Samuel.

"O" her şeyi anlatıyordu! Ad belirtmeye gerek yoktu!

– Attaki o! Düşmanlarından ancak yüz adım ileride! Kaçıyor!

– Bu gerçekten Joe! dedi beti benzi atan Doktor.

– Kaçarken bizi göremez!

– Görecek, dedi Fergusson, üflecinin alevini kısarak.

– Ama nasıl?

– Beş dakika içinde yerden elli fit yüksekte olacağız, on beş dakika sonra onun üzerinde olacağız.

– Tüfeği ateşleyerek ona bunu haber vermeliyiz!

– Hayır! Geriye doğru dönemez, keserler.

– Ne yapacağız o zaman?

– Bekleyeceğiz.

– Beklemek mi! Peki ya şu Araplar?

– Onlara ulaşacağız! Onları geçeceğiz! Sadece iki mil uzaklarındayız ve Joe'nun atı biraz daha dayandığı sürece sorun yok.

– Ulu Tanrım! diye haykırdı Kennedy.

– Ne oldu?

Joe'nun yere düştüğünü gören Kennedy, umutsuzlukla haykırıvermişti. Kesinkes teslim olan bitkin atı yere yıkılmıştı.

– Bizi gördü! diye bağırdı Doktor. Kalkarken bize işaret yaptı!

– Ama Araplar onu yakalayacak! Ne bekliyor! Ah! Gözü pek oğlan! Yaşa! dedi artık duygularını saklayamayan avcı.

Yere düşer düşmez hemen ayağa kalkan Joe, en hızlı süvarilerden biri üzerine atılırken panter gibi sıçradı, yana atılarak adamı atlattı, atın sağrısına çıkarak gergin elleri ve demir parmaklarıyla Arabın boğazını sıktı; adamı boğdu, yere fırlattı ve dehşet verici koşusuna devam etti.

Araplar muazzam bir haykırış kopardı, ama hepsi kovalamacayla ilgilendiğinden beş yüz adım gerilerindeki ve yerden ancak otuz fit yukarıdaki *Victoria*'yı görmediler. Onlar da kaçaktan en fazla yirmi at boyu uzaktaydılar.

İçlerinden biri Joe'ya bariz biçimde yaklaştı ve tam mızrağıyla Joe'yu delip geçecekken Kennedy, gözlerini dikip sabit eliyle adamı tek kurşunla durdurdu; Arap yere düştü.

Joe, sese dönüp bakmadı bile. Grubun bir kısmı koşmayı bırakmış ve *Victoria*'yı gördükten sonra tozlu toprağa yüzükoyun yatmıştı, diğerleri kovalamacaya devam ediyordu.

– Ama Joe ne yapıyor? diye haykırdı Kennedy. Durmuyor!

– Böylesi daha iyi Dick, ne yapmak istediğini anladım! Balonun yönünü takip ediyor. Bizim zekâmıza güveniyor! Ah! Cesur oğlan! Onu, bu Arapların gözü önünde kaldırıp götüreceğiz! İki yüz adımdan az var.

– Ne yapmalı? diye sordu Kennedy.

– Tüfeğin bir yanında dursun.

– İşte, dedi avcı, silahını koyarken.

–Yüz elli libre safra kucaklayabilir misin?

– Daha da kucaklarım.

– Hayır, bu kadarı yeterli olacak.

Böylece Doktor, çuvalları Kennedy'nin kollarına yığdı.

– Sepetin arka kısmında dur, bütün bu safrayı tek seferde atmaya hazır ol, ama hayatın pahasına, sakın ben işaret etmeden atma!

– Sakin ol!

– Dediğim gibi olmazsa Joe'yu kaybederiz, gider!

– Bana güven!

Victoria Joe'nun peşinden koşan atlı birliğe neredeyse ulaşmıştı. Sepetin ön kısmında bulunan Doktor, doğru zamanda atmaya hazır, açtığı merdiveni tutuyordu. Joe, peşindekilerle arasındaki yaklaşık eli fitlik mesafeyi koruyordu. *Victoria* onları geçti.

– Dikkat! dedi Samuel, Kennedy'ye.

– Hazırım.

– Joe! Dikkat et! diye bağırdı sesi yankılanırken merdiveni fırlatan Doktor. Merdivenin ilk basamakları yerden toz kaldırdı.

Doktor'un seslenişiyle birlikte Joe, atını durdurmaksızın geriye döndü. Merdiven yakınındaydı ve tam Joe merdiveni yakaladığında Doktor, Kennedy'ye bağırdı:

– Safrayı at.

– Attım.

Böylece, Joe'nun kilosundan daha ağır bir yükten kurtulan *Victoria* havaya doğru yüz elli fit yükseldi.

Joe, geniş salınımlar denebilecek hareketler yapan merdivene sıkıca sarıldı; ardından Araplara, anlatılamayacak bir hareket yaptı ve bir cambazın çevikliğiyle tırmanarak onu kollarına alan dostlarına ulaştı.

Araplar şaşkınlık ve öfkeyle çığlık attılar. Kaçak, uçarak ellerinden alınmıştı ve *Victoria* hızla uzaklaşıyordu.

– Efendim! Bay Dick! dedi Joe.

Ardından da duygu ve yorgunluğa yenik düşerek bayıldığında Kennedy, neredeyse çılgınca, bağırıyordu:

– Kurtuldu! Kurtuldu!

– Gerçekten de! dedi yeniden vurdumduymaz sakinliğine bürünen Doktor.

Joe neredeyse çıplaktı. Kolları yara bere içindeydi, bütün vücudu çürüklerle kaplıydı; bütün bunlar çektiklerini anla-

tıyordu. Doktor, yaralarına pansuman yaptı ve onu tentenin altına yatırdı.

Joe, kısa süre sonra ayıldı ve bir bardak brendi istedi. Doktor, bunu reddetmeyi düşünmedi bile, Joe'ya herkesten farklı davranılmalıydı. İçtikten sonra, iki dostunun ellerini sıktı ve kendi hikâyesini anlatmaya hazır olduğunu belirtti.

Ama konuşmasına izin verilmedi ve cesur oğlan tekrar, oldukça ihtiyacı olduğu görünen derin bir uykuya gömüldü.

Victoria, batıya doğru eğik bir çizgide ilerliyordu. Aşırı rüzgârın etkisiyle, fırtına yüzünden eğilmiş ya da kökünden sökülmüş palmiyelerin üstünde, dikenli çölün sınırı yine göründü. Joe'nun kurtarılmasının ardından yaklaşık iki yüz mil ilerleyen balon, akşama doğru on derece boylamını geçti.

XXXVII

Batı yolu. – Joe'nun rüyası. – İnatçılığı. – Joe'nun hikâyesinin sonu. – Tagelel. – Kennedy'nin endişeleri. – Kuzey yolu. – Agadez yakınlarında gece.

Gündüz şiddetli esen rüzgâr gece boyunca dinlenmeye geçmişçesine durulmuştu; *Victoria*, büyük bir cümbez ağacının tepesinde huzurla durdu. Doktor ile Kennedy sırayla nöbet tuttular ve Joe, toplamda yirmi dört saat süren derin uykusuna devam etti.

"İşte ihtiyacı olan tedavi bu," dedi Fergusson. "Doğa iyileşmesiyle ilgilenecek."

Gün içerisinde rüzgâr oldukça şiddetlendi, ama değişkendi. Aniden değişiyor, balonu kuzeyden güneye atıp duruyordu, yine de *Victoria* sonunda batıya yöneldi.

Doktor, elinde harita, inişli çıkışlı ve çok verimli bir bölge olan Damergu Krallığı'nı, köylerinin ipek otu dallarıyla örülmüş uzun sazlardan yapılmış kulübelerini tanıdı. Ekili alanlarda, onları fare ve termit istilasından koruma amacıyla dikilen yapı iskeleleri üzerinde değirmentaşları yükseliyordu.

Çok geçmeden, geniş infaz meydanıyla tanınan Zinder kasabasına vardılar. Merkezde, ölüm ağacı durur. Cellat ağacın dibinde nöbet bekler, bu ağacın gölgesinden her kim geçerse anında asılır!

Pusulaya bakan Kennedy, "İşte, tekrar kuzeye doğru ilerliyoruz!" demekten kendini alamadı.

– Önemi var mı? Bizi Timbuktu'ya götürürse bundan şikâyetçi olmayız! Daha iyi şartlarda daha güzel bir yolculuk yapamazdık!..

– Ne de daha sağlıklı, dedi tentenin perdeleri arasından neşeli, güzel yüzünü gösteren Joe.

– İşte cesur dostumuz! diye haykırdı avcı. Kurtarıcımız! Nasıl gidiyor Joe?

– Olağan biçimde Bay Kennedy, olağan biçimde! Hiç bu kadar iyi olmamıştım! İnsanı, kısa bir eğlence gezisi öncesinde Çad Gölü'nde yüzmek kadar hiçbir şey arındıramaz.

– Ne kadar cesur yürekli! dedi Fergusson, Joe'nun elini sıkarak. Bize ne acılar ne endişeler yaşattın!

– Pekâlâ, ya siz! Sizin kaderiniz hakkında endişelenmediğimi mi sanıyorsunuz? Bana böylesine büyük bir korku yaşattığınız için övünebilirsiniz!

– Olaylara böyle bakarsak asla anlaşamayız Joe.

– Görüyorum ki düşmesi bir şeyi değiştirmemiş, diye ekledi Kennedy.

– Yüce bir özveri gösterdin oğlum ve bizi kurtardın. Çünkü *Victoria* göle düşeydi, kimse onu oradan çıkaramazdı.

– Ama özverim, ya da sizin hoşunuza giden ifadeyle parendem sizi kurtardıysa, üçümüz de sağlıklı olduğumuza göre beni de kurtarmış sayılmaz mı? Sonuç olarak, bütün bu olayda kendimizi suçlayacak hiçbir taraf yok.

– Bu oğlanla asla anlaşamayacağız, dedi avcı.

– En iyi anlaşma yolu, artık bu konu hakkında konuşmamaktır, diye karşılık verdi Joe. Olan oldu! İyi ya da kötü, geriye dönüş yok.

– İnatçı! dedi Doktor, gülerek. En azından bize başından geçenleri anlatmayacak mısın?

– O kadar istiyorsanız! Ama öncesinde şu yağlı kazı güzelce pişireceğim, çünkü gördüğüm kadarıyla Dick zaman kaybetmemiş.

– Dediğin gibi Joe.

– Pekâlâ! Bakalım şu Afrika av eti, bir Avrupalının midesinde nasıl davranacak.

Çok geçmeden kaz, üflecin alevinde kızarmıştı ve kısa bir süre sonra da mideye indirildi. Joe, birkaç gündür hiçbir şey yememiş bir adam olarak kendine iyi bir pay aldı. Çay ve *grog*'dan sonra dostlarına başından geçenleri anlattı. Olayları her zamanki felsefesiyle anlatırken belli bir duyguyla konuşuyordu. Doktor, kendisinin kurtuluşundan çok efendisininkiyle ilgilenen bu vakur uşağın elini pek çok kez sıkmaktan kendini alamadı. Biddiomah adalarındaki su baskını konusuna gelince, bu doğa olayına Çad Gölü'nde sıkça rastlandığını açıkladı.

Sonunda Joe, hikâyesine devam ederek, bataklığa gömüldüğü ana geldi; umutsuzluk içinde son bir çığlık atmıştı.

– Artık işimin bittiğini sandım efendim, dedi. Düşüncelerimde siz vardınız. Çırpınmaya başladım. Nasıl mı? Bunu size söyleyemem. İki adım ilerimde onu gördüğümde bu bataklığa gömülmemeye kesin olarak karar vermiştim. Ne mi görmüştüm? Yeni kesilmiş bir halat parçası. Son bir çaba harcamaya karar verdim ve bir şekilde ipe ulaştım. Çektim, direndi; kendimi çektim ve sonunda işte, kuru araziye çıkmıştım! Halatın ucunda bir çıpa buldum! Ah efendim! Sizin için de sakıncası yoksa bunu kurtuluş çıpası olarak adlandırmaya hakkım var. Onu tanımıştım! *Victoria*'nın çıpalarından biriydi! Burada yere inmiştiniz! Bana yönünüzü gösteren halatı takip ettim ve biraz daha çabaladıktan sonra bataklıktan çıktım. Cesaretimle birlikte gücümü de geri kazanmıştım; gecenin bir kısmında, gölden uzak durarak yürüdüm. Sonunda uçsuz bucaksız bir ormanın sınırına vardım. Burada, bir otlakta atlar, kötü bir niyetleri olmaksızın dolaşıyorlardı. Hayatta, herkesin ata nasıl binileceğini bildiği anlar vardır, değil mi? Bir an bile düşünmedim, bu dört ayaklılardan birinin sırtına atlayıverdim ve bütün hı-

zımızla kuzeye doğru kaçmaya başladık. Size görmediğim şehirlerden, kaçındığım köylerden bahsetmeyeceğim. Hayır. Ekili tarlalar aştım, fundalıklar geçtim, çitlerin üzerinden atladım, hayvanımı ittim, onu kışkırttım, harekete geçirdim! Ekili arazinin sonuna ulaştım. Ne güzel! Çöl! Bana göre hoştu. Önümü ve uzakları daha iyi görürdüm. Hep, *Victoria*'nın karaya doğru kaçamak yaparak beni beklediğini göreceğimi umdum. Ama hiçbir şey yoktu. Üç saatin sonunda aptal gibi, bir Arap kampının içine düştüm! Ah! Ne av!.. Görüyorsunuz ya Bay Kennedy, bir avcı, kendi av olmadıkça avlanmanın ne olduğunu bilmez! Bu arada, yapabilirseniz, bunu denememenizi tavsiye ederim! Atım yorgunluktan düştü, bana yetişmelerine ramak kalmıştı; yere kapaklandım. Bir Arabın sırtına atladım! Bunu yapmak istemezdim ve umarım onu boğazladığım için bana kin beslemez! Ama sizi görmüştüm!.. Gẹrisini biliyorsunuz. *Victoria* izlerimi takip edip beni yakaladı ve daireler çizerek yükselen bir atlı gibi uçurdu. Size güvenmekte haklı değil miymişim? Pekâlâ, Bay Samuel, her şeyin ne kadar basit olduğunu görüyorsunuz ya. Dünyada bundan daha doğal bir şey yok! Size tekrar yararım dokunacaksa baştan başlamaya hazırım! Dahası, size daha önce de söylediğim gibi efendim, bu konuda konuşmaya değmez.

– Sevgili cesur Joe! dedi Doktor duygulanarak. Demek zekâna ve becerine güvenmekle hata etmemişiz!

– Peh! Efendim, olayları takip etmek yeterli, her zaman işin içinden çıkılır! En güvenli olan, her şeyi olduğu gibi kabul etmek.

Joe'nun hikâyesi sırasında balon hızla, uzanıp giden bir bölgeyi geçmişti. Çok geçmeden Kennedy, ufukta, bir şehir görünümü arz eden kulübe yığınını fark etti. Doktor haritasına baktı ve Damergu'daki Tagelel kasabasını tanıdı.

– Burada Barth'ın yolunu yeniden buluyoruz, dedi. İki yoldaş, Richardson ile Overweg burada birbirlerinden ayrıl-

dılar. Richardson'ın Zinder yolunu, Overweg'in de Maradi yolunu takip etmesi gerekiyordu ve hatırlayacağınız üzere bu üç gezginden sadece Barth, Avrupa'ya geri dönebildi.

– Üstelik, dedi avcı, *Victoria*'nın yönünü haritada takip ederek. Doğrudan kuzeye çıkıyoruz, değil mi?

– Evet, doğrudan sevgili Dick.

– Bu seni biraz endişelendirmiyor mu?

– Neden?

– Bu yol bizi Trablusgarp'a ve büyük çölün üst kesimlerine götürdüğü için.

– Ah! O kadar uzağa gitmeyeceğiz dostum. En azından, öyle umuyorum.

– Ama nerede durmayı düşünüyorsun?

– Bakalım Dick, Timbuktu'yu ziyaret etmek istemez miydin?

– Timbuktu mu?

– Elbette, dedi Joe. Timbuktu'yu ziyaret etmeden bir Afrika gezisi yapmış olmayız!

– Bu gizemli şehri görecek beşinci ya da altıncı Avrupalı olacaksın!

– Timbuktu'ya gidelim!

– O halde on yedi ve on sekiz derece enlemleri arasına gidip, orada bizi batıya sürükleyecek uygun bir rüzgâr arayalım.

– Güzel, dedi avcı. Ama kuzeye doğru daha çok yolumuz var, değil mi?

– En azından yüz elli mil.

– O halde, dedi Kennedy, ben biraz uyuyacağım.

– Uyuyun beyefendi, dedi Joe. Siz de Bay Kennedy gibi yapın efendim. Sizi zamansız nöbet tutmak zorunda bıraktığım için dinlenmeye ihtiyacınız olmalı.

Avcı tentenin altına uzandı, ama yorgunluğa kolay kolay yenik düşmeyen Fergusson gözlem yerinde kaldı.

Üç saat sonra *Victoria* büyük bir hızla, granit temelli çıplak yüksek dağ sıralarıyla çakıllı bir araziden geçiyordu. Bazı

yalıtılmış zirvelerin yüksekliği dört bin fite kadar ulaşıyordu. Zürafalar, antiloplar, devekuşları; akasya, mimoza, *souah* ve hurma ağaçlarından oluşan ormanların ortasında muhteşem bir esneklikle hoplayıp zıplıyordu. Çölün kuraklığından sonra bitki örtüsü imparatorluğu yeniden başlamıştı. Burası, yüzlerini bir çeşit pamuklu şeritle örten Kailoualarin ve ayrıca tehlikeli komşuları Tuareglerin bölgesiydi.

Akşam saat onda, iki yüz elli millik şahane bir yolculuktan sonra *Victoria*, önemli bir kasabanın üzerinde durdu. Ay ışığı, yarı yıkık bir bölgeyi gözler önüne serdi; sağda solda, beyaz bir ışık huzmesinin vurduğu birkaç cami minaresi yükseliyordu. Doktor yıldızların yüksekliğini hesapladı ve Agadez enleminde olduklarını düşündü.

Bir zamanlar büyük bir ticaret merkezi olan bu şehir, Doktor Barth ziyaret ettiğinde de zaten harabeye dönmüştü.

Victoria, karanlıkta görünmeden, Agadez'in iki mil yukarısında, geniş bir darı tarlasına indi. Gece oldukça sakindi ve sabah saat beş gibi şafak sökerken, hafif bir rüzgâr balonu batıya, hatta biraz da güneye doğru çekiştirdi.

Fergusson, bu şansı kaçırmamak için acele etti. Çabucak kalktı ve güneş ışınlarının uzun huzmeleri arasında oradan uzaklaştılar.

XXXVIII

Hızlı geçiş. – Dikkatli kararlar. – Kervanlar. – Sürekli sağanaklar. – Gao. – Nijer Nehri. – Golberry, Geoffroy, Gray. – Mungo-Park. – Laing. – René Caillié. – Clapperton. – John ve Richard Lander.

17 Mayıs günü sakin ve olaysız geçti. Çöl yeniden başladı. Ortalama bir rüzgâr *Victoria*'yı güneybatıya geri getiriyordu. Ne sağa ne sola saptı. Gölgesi, kum üzerinde dümdüz bir çizgi izledi.

Yola koyulmadan önce Doktor ihtiyatlı davranıp su tedarik etmişti. Avellimiden Tuareglerinin istila ettiği bu topraklarda yere inememekten korkuyordu. Deniz seviyesinden bin sekiz yüz fit yüksekteki yayla güneye doğru eğimli bir hal alıyordu. Gezginler, Agadez'den Murzuk'a giden ve genellikle develerin ayakları altında ezilen yolu kestirmeden katederek, yüz seksen mil uzunluğunda tekdüze bir yolculuktan sonra, akşamleyin 16° enlemi ve 4° 55′ boylamına vardılar.

Joe gün boyunca avdan kalan, ancak aceleyle hazırlanmış son parçalarla yemek yaptı; akşam yemeğinde şişe geçirilmiş, son derece iştah açıcı su çulluğu servis etti. Rüzgâr elverişli olduğundan Doktor, geceleyin hâlâ neredeyse yusyuvarlak olan ay pırıl pırıl parlarken yola devam etmeye karar verdi. *Victoria* beş yüz fit yüksekliğe çıktı ve yaklaşık

altmış mil süren bu gece yolculuğu boyunca uykusu hafif bir çocuk bile rahatsızlık yaşamazdı.

Pazar sabahı rüzgâr tekrar yön değiştirdi. Balonu kuzeybatıya doğru taşıdı. Havada birkaç karga uçuyordu ve ufukta, neyse ki uzakta kanat çırpan bir akbaba sürüsü vardı.

Bu kuşları gören Joe'nun aklına iki balon fikri konusunda efendisini tebrik etmek geldi.

– Tek bir kılıfımız olsaydı halimiz ne olurdu? dedi. Bu ikinci balon, bir geminin şalupası gibi. Batma durumunda her zaman hayat kurtarabilir.

– Haklısın dostum. Ama benim şalupam beni biraz endişelendiriyor. Geminin kendisine denk değil.

– Ne demek istiyorsun? diye sordu Kennedy.

– Demek istediğim, yeni *Victoria*'nın eskisi kadar sağlam olmadığı. Ya kumaş çok fazla aşındığından ya da gütaperka sarmal borunun ısısı altında eridiğinden, belli bir gaz kaybı fark ettim. Şimdiye kadar önemli bir boyutta değil, ama kayda değer. Alçalma eğilimimiz var ve havada kalmak için hidrojeni daha fazla genleştirmek zorundayım.

– Hay aksi! dedi Kennedy. Bunun için pek de çare göremiyorum.

– Çaresi yok sevgili Dick. Bu yüzden, gece molalarından bile kaçınarak acele etsek iyi olur.

– Kıyıdan hâlâ uzakta mıyız? diye sordu Joe.

– Hangi kıyı oğlum? Şansımız bizi nereye götürür bilebilir miyiz? Sana tek söyleyebileceğim Timbuktu'nun hâlâ dört yüz mil batıda olduğu.

– Peki oraya varmamız ne kadar sürecek?

– Rüzgâr bizi yolumuzdan saptırmazsa, salı günü akşama doğru bu şehre ulaşacağımızı hesap ediyorum.

– O halde şu kervandan daha hızlı ilerleyeceğiz, dedi Joe çölün ortasında kıvrıla kıvrıla ilerleyen, hayvanlar ve insanlardan oluşan uzun sırayı işaret ederek.

Fergusson ile Kennedy sepetten sarktıklarında, her türden varlığın oluşturduğu geniş bir topluluk gördüler. Bu topluluğun içinde on iki altın mutkalla*, sırtlarında beş yüz librelik yükle Timbuktu'dan Tafilet'e** giden yüz elliden fazla deve vardı. Hepsi, kuyruklarının altında, çölde bulunabilecek tek yakıt olan dışkılarını biriktirmeye yönelik küçük bir çuval taşıyorlardı.

Bu Tuareg develeri türünün en iyileridir. Üç ila yedi gün boyunca su içmeden ve iki gün bir şey yemeden dayanabilirler. Atlardan daha hızlıdırlar ve kervanın rehberinin sesine akıllıca itaat ederler. Bu topraklarda "mehari"*** olarak bilinirler.

Doktor bu ayrıntıları verirken dostları da, birkaç devedikeninin, solmuş otların ve cılız çalıların zar zor koruduğu bu yarı hareketli kum üzerinde zorlukla yürüyen adam, kadın ve çocuklardan oluşan kalabalığa bakıyordu. Rüzgâr, ayak izlerini neredeyse anında siliyordu.

Joe, Arapların bu çölde yollarını nasıl bulduklarını ve bu uçsuz bucaksız ıssızlıkta dağınık kuyulara ulaşmayı nasıl başardıklarını sordu.

"Araplar," dedi Fergusson, "yollarını bulma konusunda doğuştan muhteşem bir içgüdüye sahiptirler. Bir Avrupalının yönünü şaşıracağı yerde onlar hiç tereddüt etmezler. Önemsiz bir taş, bir çakıltaşı, bir tutam çimen, kumlardaki ton farkı, onların emin adımlarla yürümeleri için yeterlidir. Geceleyin Kutupyıldızı onlara yol gösterir. Saatte iki milden fazla ilerlemezler ve öğlenin yakıcı sıcağında dinlenirler. Dokuz yüz milden daha uzun bir çöle sahip Sahra'yı geçmelerinin ne kadar sürdüğünü siz düşünün."

---

* Yüz yirmi beş franka karşılık gelir.

** Fas'taki en büyük vaha. (ç.n.)

*** Bir çeşit hecin devesi, tek hörgüçlü deve. (ç.n.)

Victoria, hızına gıpta etmesi gereken Arapların şaşkın bakışlarından uzaklaşmıştı bile. Akşam 2° 20′ boylamından* geçti ve geceleyin bir derece daha ilerledi.

Pazartesi günü hava tamamen değişti. Şiddetli bir yağmur başladı. Şu tufana ve balon ile sepete yüklenen ağırlık artışına direnmek gerekiyordu. Bu bitmek tükenmek bilmez sağanak, tek başına bu bölgenin yüzeyini oluşturan batak ve bataklıkları açıklıyordu. Bitki örtüsü mimozalar, baobaplar ve demirhindilerle tekrar ortaya çıktı.

Köyleri, Ermeni başlıklarını andıran yıkılmış çatılarla kaplı Songhay böyleydi. Pek fazla dağ yoktu, sadece Beç tavuklarının ve su çulluklarının uçuşları sırasında güçlükle ilerledikleri vadi ve göletleri oluşturmaya yetecek kadar tepe vardı. Coşkun bir sel sağda solda yolları kesiyordu. Yerliler, ağaçtan ağaca uzanan sarmaşıklara tutunarak seli aşıyorlardı. Ormanlar yerlerini, içlerinde timsahların, suaygırlarının ve gergedanların gezindiği balta girmemiş ormanlara bırakıyordu.

– Yakında Nijer Nehri'ni göreceğiz, dedi Doktor. Bu bölge büyük nehirlere yaklaştıkça şekil değiştirir. Zaman zaman doğru bir ifadeyle tarif edildiği gibi, bu "yürüyen" yollar, beraberlerinde önce bitki örtüsünü, ardından da medeniyeti getirir. Yani, Nijer'in iki bin beş yüz mil boyunca uzanan kıyılarına Afrika'nın en önemli şehirleri yayılmıştır.

– Vay canına! Bu bana, Tanrı'nın büyük hayranlarından birinin hikâyesini hatırlattı, dedi Joe. Tanrı'nın büyük şehirlerin ortasından nehirler geçirirken gösterdiği özeni övüyordu!

Öğlen *Victoria*, oldukça sefil haldeki kulübelerin kümelendiği, bir zamanlar büyük bir başkent olan küçük bir kasabanın üzerinden geçti.

"Burası," dedi Doktor. "Barth'ın, Timbuktu'dan dönerken Nijer'i aştığı nokta. İşte antikçağın şu ünlü nehri, pagan-

---

* Paris meridyeninin sıfırı.

ların batıl inancında ilahi bir köken atfedilen Nil'in rakibi. Nil gibi o da her çağda coğrafyacıların dikkatini çekmiştir. Keşfi, tıpkı Nil'in keşfindeki kadar, belki de daha fazla kurbanın canına mal oldu."

Nijer, birbirinden çok uzak iki kıyı arasında akıyordu. Suları, belli bir şiddetle güneye doğru çağlıyordu, ama sürüklenen gezginler, tuhaf hatlarını zar zor kavrayabiliyordu.

– Size bu nehirden bahsetmek istiyorum, dedi Fergusson. Ardımızda kaldı bile! Dhiouleba, Mayo, Egghirreou, Quorra ve daha nice adlar alarak uçsuz bucaksız bir bölgeyi kat ediyor ve neredeyse Nil'in uzunluğuyla boy ölçüşebilir. Aldığı bütün bu adlar, geçtiği bölgelerin dillerinde basitçe "nehir" demektir.

– Doktor Barth bu yolu mu takip etmişti? diye sordu Kennedy.

– Hayır, Dick. Çad Gölü'nden ayrılarak Borno'nun büyük şehirlerinden geçti ve Gao'nun dört derece altındaki Say'da Nijer'le karşılaştı; ardından Nijer'in kıvrılarak içine aldığı bu keşfedilmemiş toprakların bağrına girdi ve sekiz aylık yorgunluktan sonra Timbuktu'ya ulaştı. Böylesine hızlı bir rüzgârla biz sadece üç günde ulaşacağız.

– Nijer'in kaynakları keşfedildi mi? diye sordu Joe.

– Uzun zaman önce, diye yanıtladı Doktor. Nijer ve kollarının keşfi, diğer birçok keşfi de beraberinde getirdi; size belli başlılarını söyleyeyim. 1749'dan 1758'e kadar Adamson nehri keşfe çıktı ve Gorée'yi ziyaret etti; 1785'ten 1788'e Golberry ile Geoffroy, Senegambiya çöllerinde dolaştılar ve Saugnier, Brisson, Adam, Riley, Cochelet ve daha pek çok talihsizi katleden Moroların bölgesine kadar çıktılar. Ardından Walter Scott'ın kendisi gibi İskoç arkadaşı, ünlü Mungo-Park geldi. 1795 yılında Londra'daki Afrika Cemiyeti tarafından gönderildiğinde, Bambara'ya ulaştı, Nijer'i gördü, bir köle tüccarıyla beş yüz mil kat etti, Gambiya Nehri'ni keşfetti ve 1797'de İngiltere'ye geri döndü. 30 Ocak 1805'te

kayınbiraderi Anderson, çizer Scott ve bir işçi grubuyla birlikte yeniden yola çıktı. Gorée'ye vardı, otuz beş askerlik bir müfrezeye katıldı; 19 Ağustos'ta Nijer'i tekrar gördü; ama bu kez yorgunluklar, yoksunluklar, kötü muameleler, sert hava koşulları ve bölgenin sağlıksız olması yüzünden kırk Avrupalıdan sadece on biri hayatta kalabildi. 16 Kasım'da Mungo-Park'ın son mektupları eşine ulaştı ve bir yıl sonra, bölgedeki bir tüccardan, 23 Aralık'ta Nijer'in üzerindeki Bussa'ya vardığı, talihsiz gezginin, teknesinin nehrin çağlayanlarında alabora olduğunu gördüğü ve yerlilerce katledildiği öğrenildi.

– Bu korkunç son diğer kâşifleri durdurmadı mı?

– Tam tersine Dick; böylece sadece nehri tanımak için değil, aynı zamanda gezginin notlarının da bulunması için keşfe çıkıldı. 1816'da, Londra'da, Binbaşı Gray'in de katıldığı bir keşif gezisi planlandı. Senegal'e vardılar, Fouta-Djallon'a girdiler, Fulani ve Mandinka halklarını ziyaret ettiler ve başka bir sonuç elde edemeden İngiltere'ye geri döndüler. 1822'de Binbaşı Laing, Batı Afrika'da İngiliz topraklarına komşu bütün bölgeleri keşfetti ve Nijer'in kaynaklarına varan ilk kişi de oydu. Notlarına göre bu uçsuz bucaksız nehrin kaynadığı iki fit genişliğinde bile değildi.

– Üzerinden atlaması kolay, dedi Joe.

– Tabii, tabii! Kolay! dedi Doktor. Bu kaynağı atlayarak geçmeye çalışan herkesin anında yutulmasıyla ilgili geleneği düşünürsek... Buradan kim su çekmeye çalışırsa görünmez bir el kendisini itiyormuş gibi hissedermiş.

– Bunun tek bir sözcüğüne bile inanmama hakkımız var mı? diye sordu Joe.

– Var. Beş yıl sonra Binbaşı Laing Sahra boyunca hızla ilerlemek, Timbuktu'ya kadar girmek ve buranın birkaç mil yukarısında, kendisini Müslüman olmaya zorlayan Oulad-Shiman'larca boğazlanmak durumunda kaldı.

– Bir kurban daha! dedi avcı.

– Böylece cesur, genç bir adam, kıt kaynaklarıyla yola çıktı ve modern yolculukların en şaşırtıcısını gerçekleştirdi; size Fransız René Caillié'den bahsetmek istiyorum. 1819 ve 1824'teki çeşitli girişimlerden sonra 19 Nisan 1827'de Nunez Nehri'nden tekrar yola koyuldu. 3 Ağustos'ta çok bitkin ve hasta bir halde Time'ye vardı, öyle ki altı ay sonrasına, 1828 yılının Ocak ayına kadar yola devam edemedi. Böylece, Doğulu giyim tarzının koruması altında bir kervana katıldı, 10 Mart'ta Nijer'e ulaştı, Cenne şehrine girdi, nehirde bir araca bindi ve 30 Nisan'da Timbuktu'da indi. Bir başka Fransız, Imbert, 1670'de; bir İngiliz, Robert Adams 1810'da belki bu tuhaf şehri görmüşlerdi; ama René Caillé, burayla ilgili kesin bilgiler getiren ilk Avrupalı olmalıydı. 4 Mayıs'ta bu "çöl kraliçesi"ni terk etti. Ayın 9'unda Binbaşı Laing'in öldürüldüğü bölgeyi keşfetti; 19'unda El-Araouan'a vardı ve Sudan ile Afrika'nın kuzey bölgeleri arasındaki uçsuz bucaksız ıssızlıkları bin bir tehlikeyle aşmak üzere bu ticaret şehrinden ayrıldı. Sonunda Tanca'ya girdi ve 28 Eylül'de Toulon'a gitmek üzere bir gemiye bindi. Yüz seksen günü hastalıkla geçmesine rağmen bu on dokuz ayda Afrika'yı batıdan kuzeye doğru kat etmişti. Ah! Caillié İngiltere'de doğsaydı, modern zamanların Mungo-Park'a eş değerdeki en cesur gezgini olarak onurlandırılacaktı. Ama Fransa'da değeri anlaşılamamıştır.*

– Cesur bir arkadaşmış, dedi avcı. Peki ona ne oldu?

– Yorgunluklarının sonucu olarak otuz dokuz yaşında öldü. Ona, 1828'de Coğrafya Derneği'nin ödülünü vererek yeterince şey yaptıklarını düşündüler. İngiltere'de olsaydı en büyük nişanları alırdı! Üstelik o bu harika yolculuktayken bir İngiliz de aynı girişimi düşünmüş ve Caillié kadar mutlulukla olmasa bile onun sahip olduğu kadar bir cesaretle

---

* İngiliz olmasından ötürü Doktor Fergusson belki de abartıyordu, ancak René Caillé'nin Fransa'daki diğer gezginlere oranla bağlılığına ve cesaretine layık bir üne ulaşamadığını kabul etmeliyiz.

gerçekleştirmeye kalkışmıştı. Bu kişi, Denham'ın dostu Yüzbaşı Clapperton idi. 1829'da Benin Körfezi'nin batı kıyısı üzerinden Afrika'ya döndü. Mungo-Park ile Laing'in izlerini takip etti, Bussa'da Mungo-Park'ın ölümüne ilişkin belgeleri keşfetti, 20 Ağustos'ta Sackatoo'ya vardı, burada esir düştü, sadık hizmetkârı Richard Lander'ın ellerinde son nefesini verdi.

– Peki Lander'a ne oldu? diye sordu Joe büyük bir ilgiyle.

– Kıyıya varmayı başardı ve beraberinde yüzbaşının notları ve kendi yolculuğunun eksiksiz anlatımıyla birlikte Londra'ya geri döndü. Böylece, Nijer'in keşfinin tamamlanması için hükümete hizmetlerini sundu. Cornwall'lu yoksul bir ailenin ikinci çocuğu olan erkek kardeşi John'a katıldı ve ikisi birlikte 1829'dan 1831'e kadar Bussa'dan nehrin ağzına kadar akarsuyu takip ederek bu kısımları köy köy, mil mil betimleyerek aşağı indiler.

– Bu iki kardeş, ortak kaderden kaçabildiler mi? diye sordu Kennedy.

– Evet, en azından bu keşif gezisi sırasında, çünkü 1833'te Richard, Nijer'e üçüncü bir yolculuk gerçekleştirdi ve nehir ağzı yakınlarında nereden geldiği bilinmeyen bir kurşunla can verdi. Gördüğünüz üzere dostlarım, geçtiğimiz bu topraklar, çoğu zaman sadece ölümle ödüllendirilen asil özverilere tanıklık etti!

XXXIX

Nijer'in eğrisindeki bölge. – Hombori Dağları'nın muhteşem görüntüsü. – Kabra. – Timbuktu. – Doktor Barth'ın planı. – Çöken şehir. – Tanrı'nın istediği yerde.

Bu kasvetli pazartesi gününde Doktor Fergusson, üzerinden geçtikleri bölge hakkında dostlarına binlerce ayrıntı anlatmaktan memnun olmuştu. Fazlasıyla düz arazi, ilerleyişleri süresince hiçbir engel teşkil etmiyordu. Doktor'un tek endişesi, kuzeydoğudan şiddetle esen ve onları Timbuktu enleminden uzaklaştıran şu lanetli rüzgârdı.

Nijer, bu şehre kadar kuzeye doğru çıktıktan sonra kocaman bir fıskiye gibi kemerlenir ve demet şeklinde genişçe açılarak Atlas Okyanusu'na akar. Bu eğride, bölge oldukça çeşitlidir; kâh muazzam bereketli kâh aşırı kıraçtır. Boş ovalar mısır tarlalarına dönüşür, onlar da yerini katırtırnaklarıyla kaplı uçsuz bucaksız arazilere bırakır. Her türden su kuşu, pelikanlar, bağırtlaklar, yalıçapkınları kalabalık sürüler halinde sellerin ve su baskınlarının sınırında yaşar.

Arada sırada, kadınlar develerini sağıp büyük lülelerden pipolarını tüttürerek dışarıdaki işlerle uğraşırken, erkek Tuareglerin deri çadırlarına sığınmış olduğu bir kamp beliriyordu.

Victoria, akşam saat sekiz civarında, batıya doğru iki yüz milden fazla ilerlemişti ve gezginler olağanüstü güzellikte bir manzaraya tanık oluyorlardı.

Birkaç ay ışığı huzmesi, bulutların arasındaki bir çatlaktan kendi yolunu bulmuş, yağmur damlaları arasından kayarak Hombori sıradağlarının üzerine düşüyordu. Bu bazalt görünümlü dağ sırtlarından daha tuhaf bir şey olamazdı. Karanlık gökyüzünde olağanüstü siluetler oluşturuyorlardı. Tıpkı, karanlık gecelerde buz denizlerindeki buz kütlelerinin görenleri şaşırttığı gibi, ortaçağdan kalma büyük bir şehrin efsanevi kalıntılarına benziyorlardı.

– İşte tam bir *Udolpho'nun Gizemleri** manzarası, dedi Doktor. Ann Radcliffe bile bu dağları daha korkutucu yontamazdı.

– Tanrım! dedi Joe. Bu hayaletli bölgede akşam tek başıma yürüyüşe çıkmak istemezdim. Anlıyorsunuz ya efendim, bu kadar ağır olmasaydı bu manzarayı İskoçya'ya taşırdım. Lomond Gölü'nün kıyılarında iyi dururdu ve turist kalabalıkları oraya koşardı.

– Balonumuz bu hayalini gerçekleştirmen için yeterince büyük değil, ama bana öyle geliyor ki yönümüz değişiyor. Güzel! Buranın cinleri de pek cana yakın. Tekrar doğru yola girmemizi sağlayacak güneydoğu rüzgârından biraz üflüyorlar bize.

Gerçekten de *Victoria* daha kuzeydeki bir güzergâha geri döndü ve ayın 20'sinde, sabahleyin, Nijer'in kollarının tümüyle iç içe girmesiyle kanallardan, şiddetli akıntılardan, nehirlerden oluşan karmakarışık bir ağın üzerinden geçti. Kalın otlarla kaplı bu kanallardan pek çoğu yemyeşil çayırlara benziyordu. Doktor, burada Barth'ın, Timbuktu'ya inmek için nehirde bir tekneye bindiği yolu buldu. Genişliği bin altı yüz metre civarında olan Nijer bu noktada, turpgiller ve demirhindi bakımından zengin iki yaka arasında akıyordu. Hoplayıp zıplayan ceylan sürüleri halkalı boynuzla-

* İngiliz yazar Ann Radcliffe'in en önemli gotik roman örneklerinden biri olarak kabul edilen kitabı *The Mysteries of Udolpho*. (ç.n.)

rını, altında kendilerine doğru gelmelerini sessizce bekleyen timsahların bulunduğu uzun otlara daldırıyorlardı.

Cenne'den alınan malları yüklenmiş eşek ve develerden oluşan uzun katarlar, güzel ağaçların arasında kayboluyorlardı. Çok geçmeden, nehrin dolambaçlı yollarında amfiteatr biçiminde basamak basamak alçak evler ortaya çıktı. Taraça ve damlara, çevre bölgelerden toplanan bütün ot ve saman yığılmıştı.

– Burası Kabra, diye bağırdı Doktor sevinçle. Timbuktu'nun limanı. Buradan şehre kadar beş mil bile yok!

– O halde hoşnutsunuz bundan, değil mi efendim? diye sordu Joe.

– İnanılmaz mutluyum oğlum.

– Güzel, işler yoluna giriyor.

Gerçekten de, saat ikide "çölün kraliçesi", Atina ve Roma gibi bilgin okullarına ve felsefe kürsülerine sahip gizemli Timbuktu, gezginlerin gözleri önünde belirdi.

Fergusson, Barth'ın bizzat çizdiği planı en ince ayrıntılarına kadar takip ederken, bu planın şaşmaz bir doğruluğa ve kesinliğe sahip olduğunu fark etti.

Şehir, beyaz kumlu uşsuz bucaksız bir ovaya çizilmiş geniş bir üçgenden oluşur. Ucu, kuzeye yönelmiştir ve çölün bir köşesini deler. Çevresinde, tek tük birkaç ot, cüce mimozalar ve bodur çalılar dışında hiçbir şey yoktur.

Timbuktu'nun görünüşüne gelince, bir yığın misket ve zar hayal edilebilir. İşte kuş bakışı yarattığı etki. Oldukça dar sokaklarını sadece tek katlı, güneşte pişmiş tuğlalardan inşa edilmiş evler ile saman ve sazdan bazıları konik, bazıları kare şeklinde kulübeler çevreliyordu. Teraslarda göz kamaştırıcı giysilerine bürünmüş birkaç kişi, ellerinde mızrak ya da tüfek kayıtsızca uzanmıştı. Günün bu saatinde kadınlar yoktu.

– Ama bunların güzel olduğu söylenir, diye ekledi Doktor. Şu gördüğünüz üç caminin üç minaresi daha fazlasın-

dan geriye kalanlar sadece. Şehir, eski ihtişamını kaybetti! Üçgenin tepesinde, oldukça sade bir tasarıma sahip sıralı kemerlerle desteklenen dizi dizi geçitleriyle Sankore Camii yükseliyor; biraz daha ileride, Sane-Gungu Mahallesi'nin yakınında Sidi Yahya Camii ve iki katlı birkaç ev var. Saray ya da anıt aramayın. Şeyh basit bir tüccardır ve kraliyet ikametgâhı bir yazıhanedir.

– Galiba yarı yıkılmış surlar görüyorum, dedi Kennedy.

– Bunlar 1826 yılında Fulaniler tarafından yıkıldı. O zamanlar bu şehir, üçte bir oranında daha büyüktü; çünkü Timbuktu, XI. yüzyıldan beri genel bir doyumsuzluk nesnesi olarak sırasıyla Tuareglerin, Sonrayanların, Faslıların, Fulanilerin eline geçti. Ve Ahmet-Baba gibi bir âlimin XVI. yüzyılda bin altı yüz el yazması kitaptan oluşan bir kütüphaneye sahip olduğu bu büyük medeniyet merkezi, orta Afrika'nın ticaret ambarından başka bir şey değil artık.

Gerçekten de şehir, büyük ölçüde ihmal edilmiş görünüyordu. Ölüp giden şehirlere bir salgın hastalık gibi musallat olan umursamazlığı ortaya koyuyordu. Kocaman molozlar, şehrin dış mahallelerinde yığılarak, pazaryerinin bulunduğu tepeyle birlikte arazideki tek tük engebeleri oluşturuyorlardı.

Victoria geçerken bir takım hareketlenmeler oldu, davullar çalındı, ama bölgenin son bilgesinin, bu yeni olayı gözlemek için pek zamanı olmadı. Çöl rüzgârıyla itilen gezginler, nehrin dolambaçlı akış yönüne geri döndü ve çok geçmeden Timbuktu, bu geziden geriye kalan uçup gidecek bir anıdan başka bir şey değildi artık.

– Şimdi Tanrı bizi nereye isterse oraya yönlendirecek! dedi Doktor.

– Batıya gitmemiz şartıyla! dedi Kennedy.

– Peh! dedi Joe. Aynı yoldan Zanzibar'a geri gitmek ve Amerika'ya kadar Atlas Okyanusu'nu aşmak söz konusu olsa bile beni korkutamaz!

– Öncelikle bunu yapabilmemiz gerek Joe.

– Yapamamamız için neyimiz eksik!

– Gazımız, oğlum; balonun yükselme gücü kayda değer ölçüde azaldı ve bizi kıyıya kadar taşıması için önemli tedbirler gerekecek. Hatta safra atmak zorunda kalacağım. Fazla ağırız.

– İşte, hiçbir şey yapmamaktan kaynaklanan bir şey bu efendim! Bütün gün miskin miskin hamakta uzanarak şişmanlayıp ağırlaşıyoruz. Bizimkisi tembel yolculuğu, dönüşte de kendimizi fena halde yağ bağlamış ve şişmanlamış bulacağız.

– İşte vakur Joe'nun düşünceleri, dedi avcı. Ama önce işin sonunu bekle. Tanrı'nın bizim için ne planladığını biliyor musun? Daha yolculuğumuzun sonuna gelmedik. Afrika kıyılarında nereye varacağımızı düşünüyorsun Samuel?

– Sana yanıt vermem oldukça güç Dick. Fazlaca değişken rüzgârların insafına kaldık, ama sonunda Sierra Leone ile Portendick arasına varırsam kendimi şanslı sayacağım. Orada, arkadaşlarımızla buluşacağımız emin bir bölge uzanıyor.

– Ellerini sıkmaktan zevk duyacağım, ama en azından istediğimiz yönde ilerliyor muyuz?

– Pek değil Dick, pek değil. Mıknatıslı iğneye bak, güneye gidiyoruz ve tekrar Nijer'in kaynaklarına çıkıyoruz.

– Bu kaynakları keşfetmek için çok büyük bir fırsat, dedi Joe. Tabii hâlâ bilinmiyor olsalardı. Gerekirse başka bir tane daha bulamaz mıyız?

– Hayır Joe, ama sakin ol, oraya kadar gitmemeyi umuyorum.

Gece çöktüğünde Doktor, son safra çuvallarını attı; *Victoria* yükseldi; alevi sonuna kadar açık olmasına rağmen üfleç balonu zar zor havada tutuyordu. Bu sırada balon, Timbuktu'nun altmış mil güneyinde bulunuyordu ve ertesi gün Debo Gölü'nden çok da uzak olmayan Nijer kıyılarında uyandılar.

XL

Doktor Fergusson'ın endişeleri. – Güneye doğru ısrarlı yöneliş. – Çekirge bulutu. – Cenne manzarası. – Ségou manzarası. – Rüzgâr değişimi. – Joe'nun hayıflanmaları.

Büyük adalar, çok hızlı bir akıntının dar kolları halinde nehir yatağını paylaşmışlardı. Bu adalardan birinde birkaç çoban kulübesi vardı; ama *Victoria*'nın hızı sürekli arttığından buranın kesin bir ölçümünü yapmak imkânsızdı. Ne yazık ki daha da güneye yönelmişlerdi ve birkaç dakika içinde Debo Gölü'nü geçtiler.

Fergusson, genleşmeyi aşırı derecede zorlayarak, çeşitli yüksekliklerde, havadaki başka akımları aradı, ama boşunaydı. Balonun yorgun cephelerini iyice zorlayarak gaz kaybını daha da artıran bu hareketten hemen vazgeçti.

Hiçbir şey söylemiyordu ama oldukça endişeliydi. Rüzgârın bu inatçılığı onu Afrika'nın güney kısmına doğru geri itiyor, hesaplarını altüst ediyordu. Artık kime ya da neye güveneceğini bilmiyordu. İngiliz ya da Fransız bölgelerine ulaşamazsa, Gine kıyılarını kaplayan şu barbarların arasında başına ne gelecekti? Onu İngiltere'ye götürecek gemiyi orada nasıl bekleyecekti? Üstelik rüzgârın şu anki yönü onu, en vahşi ilkel topluluklardan biri olan, bayramlarda binlerce insanı kurban eden bir kralın elindeki Dahomey Krallığı'na sürüklüyordu! Orada, sonları gelirdi.

Öte yandan, balon, gözle görülür biçimde yıpranmıştı ve Doktor, onu kaybettiğini hissediyordu! Yine de, hava biraz açılmaya başladığından, yağmurun sona ermesinin hava akımlarında bir değişiklik yaratmasını umuyordu.

Bu yüzden de Joe'nun dile getirdiği şu düşünce durumun tatsızlığını hatırlattı:

– Eh! dedi Joe. İşte, yağmur iki katına çıkacak ve ilerleyen şu bulutlara bakılırsa bu kez bir tufan kopacak!

– Bir bulut daha mı! dedi Fergusson.

– Hem de benzersiz bir bulut! dedi Kennedy.

– Şimdiye kadar böylesini görmemiştim, dedi Joe. Hatları çok düzgün.

– Rahatladım, dedi Doktor dürbününü bırakarak. Bu bulut değil.

– Bak sen şu işe! Bulut değil mi? dedi Joe.

– Değil, bu bir küme!

– Yani?

– Bir çekirge kümesi.

– Bunlar çekirge mi?!

– Milyarlarca çekirge bir hortum gibi bu bölgenin üzerinden geçecek ve alçalırlarsa buraları kırıp geçireceklerinden felaket olacak!

– Bunu görmek isterdim!

– Bekle biraz Joe. On dakika içinde bu bulut bize ulaşacak ve kendi gözlerinle görünce karar verirsin.

Fergusson doğru söylüyordu. Birkaç mil boyunca yayılmış bu kalın, donuk bulut, uçsuz bucaksız gölgesi toprağa yansırken sağır edici bir sesle geldi; adına cırcırböceği dediğimiz sayılamayacak kadar çok çekirgeyi barındıran bir sürüydü bu. *Victoria*'nın yüz adım ötesinde, yeşil bir bölgeye doğru indiler; on beş dakika sonra bu kütle tekrar uçuşa geçti ve gezginler uzaktan bile tamamen yapraksız kalmış ağaçları, çalıları, biçilmiş gibi duran çayırları görebiliyorlardı. Kırlar, sanki aniden bastıran ve beraberinde tam bir verimsizliği de getiren bir kışa teslim olmuştu.

– Ne diyorsun Joe!

– Ne mi diyorum efendim! Bu çok tuhaf, ama bir o kadar da doğal. Tek bir çekirge küçük bir etki yaratırken, milyarlarcası büyük bir etki yaratıyor.

– Bu korkunç bir yağmur, dedi avcı. Sebep olduğu yıkım düşünüldüğünde dolu yağmasından bile daha korkunç.

– Bundan korunmak imkânsız, dedi Fergusson. Buralarda yaşayanların, bu böceklerin uçuşunu durdurmak için bazen ormanları, hatta hasatları yakmaya kalkıştığı olmuştur. Ama ilk sıralarda bulunanlar alevleri kucaklayarak kütleleri altında söndürdüklerinden grubun geri kalanı karşı konulamadan yollarına devam ediyordu. Neyse ki bu bölgelerde yarattıkları tahribatın bir çeşit telafisi var. Yerliler bu böceklerden fazlaca toplayıp zevkle yiyor.

– Bunlar kanatlı karides, dedi Joe. Ardından da, "bu konuda bilgi sahibi olmak adına" bu böceğin tadına bakamayacağı için ne kadar hayıflandığını ekledi.

Akşama doğru bölge daha da bataklıkla kaplandı. Ormanlar, yerlerini yalıtılmış ağaç kümelerine bıraktı. Nehrin kıyılarında tütünün yanı sıra ot ve samanla karışık bazı bataklık bitkileri göze çarpıyordu. Böylece kilden yapılma iki minareli camisi ve duvarlarındaki milyonlarca kırlangıç yuvasından yayılan kötü kokusuyla büyük bir adadaki Cenne ortaya çıktı. Birkaç baobap, mimoza ve hurma ağacının zirveleri, evlerin arasından görünüyordu. Geceleyin bile oldukça büyük bir hareketlilik var gibiydi. Gerçekten de Cenne, fazlasıyla ticaret şehridir. Timbuktu'nun bütün ihtiyaçlarını karşılar. Tekneleri nehirden, kervanları gölgeli yollardan geçerek, ürettiği çeşitli mahsullerini Timbuktu'ya taşır.

– Yolculuğumuzu uzatmayacak olsa bu şehre inmek isterdim, dedi Doktor. Burada, Fransa ya da İngiltere'ye yolculuk etmiş pek çok Arap olmalı ve bu sayede de ulaşım aracımız belki pek tuhaf karşılanmazdı. Yine de akıllıca olmaz.

– Bu şehri gelecek keşif gezimize erteleyelim, dedi Joe gülerek.

– Dahası, yanılmıyorsam dostlarım, rüzgâr doğudan esme eğiliminde. Böyle bir fırsatı kaçırmamalıyız.

Doktor, boş şişe ve et sakladıkları kutu gibi artık ihtiyaç duyulmayan birkaç nesneyi attı. *Victoria*'yı, planlarına daha elverişli bir bölgede tutmayı başardı. Sabah saat dörtte, günün ilk ışıkları, Bambara'nın başkenti Ségou'yu aydınlattı; şehir dört ilçesiyle, Magrip tarzı camileri ve durmaksızın gidip gelen, sakinlerini çeşitli mahallelere taşıyan tekneleriyle hemen fark ediliyordu. Ama gezginler, görmekten ziyade göründüler. Hızla, doğrudan kuzeybatıya kaçtılar ve Doktor'un endişeleri yavaş yavaş azaldı.

– İki gün daha bu yönde ve bu hızda ilerlersek Senegal nehrine ulaşacağız.

– Ve dost topraklarda mı olacağız? diye sordu avcı.

– Tam olarak öyle değil, ancak gerekirse, *Victoria* bizi yolda bırakırsa Fransız yerleşimlerine gidebiliriz! Ama birkaç yüz mil daha dayanabilirsek, yorulmadan, korkmadan, tehlikesizce batı kıyılarına varacağız.

– Ve bu iş sonlanacak! dedi Joe. Eh, yazık! Anlatması zevkli olmasa ayağımı bir daha yere basmak istemezdim! Anlatacaklarımıza inanırlar mı dersiniz efendim?

– Kim bilir sevgili cesur Joe? Sonuçta daima su götürmez bir gerçek olarak kalacaklar. Bin tanık, Afrika'nın bir kıyısından yola çıktığımızı gördü. Bin diğer tanık da öteki kıyısına vardığımızı görecek.

– Bu durumda, dedi Kennedy, Afrika'yı aşmadığımızı söylemek zor olur gibi geliyor bana!

– Ah Bay Samuel! dedi Joe derin derin iç çekerek. Altın külçelerim için hep üzüleceğim! Onlar hikâyemize ağırlık, anlatacaklarımıza daha bir gerçeklik katardı. Dinleyici başına bir gram altın versem, beni dinleyecek ve hatta bana hayranlık duyacak güzel bir kalabalık toplayabilirdim!

XLI

Senegal'e yaklaşma. – "Victoria" gitgide daha da alçalıyor. – Atıyoruz, hep atıyoruz. – Marabut El-Hacı. – Mösyö Pascal, Mösyö Vincent, Mösyö Lambert. – Muhammed'in bir rakibi. – Zor dağlar. – Kennedy'nin silahları. – Joe'dan bir hamle. – Bir ormanın üzerinde mola.*

27 Mayıs'ta, sabah saat dokuza doğru, bölge yeni bir görünüme büründü: Uzun yokuşların yerini gelecek dağların habercisi tepeler aldı. Nijer havzasını Senegal havzasından ayırıp suların ya Gine Körfezi'ne ya da Yeşil Burun Adaları'na akışını belirleyen sıradağlar aşılmalıydı.

Senegal'e kadar, Afrika'nın bu kısmının tehlikeli olduğu belirtilmişti. Doktor Fergusson, öncellerinin anlattıklarından bunu biliyordu. Bu barbar zencilerin ortasında, binlerce yoksunluk yüzünden acı çekmiş, binlerce tehlikeyle yüzleşmişlerdi. Bu korkunç iklim, Mungo-Park'ın yoldaşlarının büyük bir kısmını yiyip bitirmişti. Bu yüzden de Fergusson, yabancıların sevilmediği bu topraklara ayak basmamak konusunda hiç olmadığı kadar kararlıydı.

Üstelik bir an için dinlenmemişti. *Victoria* belirgin biçimde alçalıyordu; hâlâ az ya da çok, işe yaramayan bir yığın nesneyi daha atmak gerekiyordu, özellikle de bir dağın zir-

* Kuzey Afrika'daki dervişlere verilen bir ad. (ç.n).

vesini geçerken. Bu durum yüz yirmi milden fazladır sürüyordu. Yukarı aşağı gitmekten yorulmuşlardı. Balon, Sisyphos'un şu yeni kayası, durmaksızın düşüyordu. Az şişmiş balonun hatları çökmeye başlamıştı bile. Yayılmıştı ve rüzgâr, gevşek kılıfının üzerinde büyük oyuklar açmıştı.

Kennedy, kendini yorum yapmaktan alıkoyamadı.

– Balonda bir delik mi var? dedi.

– Hayır, dedi Doktor. Ama gütaperka belli ki sıcaklık yüzünden ya yumuşadı ya da eridi ve taftaların arasından hidrojen sızıyor.

– Bu sızıntının önüne nasıl geçilir?

– İmkânsız. Hafiflememiz gerek. Yapılabilecek tek şey bu, atabildiğimiz her şeyi atmak.

– Ama neyi? dedi avcı, zaten fazlasıyla boşalmış sepete bakarak.

– Kayda değer bir ağırlığa sahip tenteden kurtulalım.

Joe, kendisini ilgilendiren bu emir doğrultusunda, ağın iplerinin birleştiği çemberin tepesine tırmandı. Burada, tentenin kalın kapaklarını kolayca çözmeyi başardı ve kapakları dışarı attı.

– İşte, bütün bir zenci kabilesini mutlu edecek bir şey, dedi. Kumaş konusunda oldukça ölçülü olduklarından bu parçalarla binlerce yerli giyinir.

Balon biraz yükseldi, ama çok geçmeden tekrar yere yaklaştığı açıkça görüldü.

– Alçalıyoruz, dedi Kennedy. Şu kılıf konusunda ne yapılabileceğine bakalım.

– Tekrar ediyorum Dick, kılıfı onarmanın hiçbir yolu yok.

– O halde ne yapacağız?

– Tümüyle gerekli olmayacak her şeyi feda edeceğiz. Ne pahasına olursa olsun bu bölgelerde mola vermekten kaçınmayı tercih ediyorum. Şu anda üstlerine sürtünerek geçtiğimiz şu ormanlar kesinlikle tekin değil.

– Ne! Aslanlar, sırtlanlar mı var yoksa? dedi Joe küçümseyerek.

– Daha beteri oğlum, insanlar var ve bunlar Afrika'nın en acımasızları olmalı.

– Nereden biliyorsunuz?

– Bizden önce gelen gezginler sayesinde; ayrıca Senegal kolonisine sahip Fransızların çevredeki ilkel topluluklarla mecburi ilişkileri oldu. Albay Faidherbe'in yönetimi altında bölgede keşifler gerçekleştirilmesi bir hayli teşvik edildi. Mösyö Pascal, Mösyö Vincent, Mösyö Lambert gibi subaylar, gezileriyle ilgili değerli belgeler getirdiler. Senegal Nehri'nin kıvrılarak bir dönemeç oluşturduğu, savaş ve yağmanın enkazlar dışında hiçbir şey bırakmadığı bu bölgelerde keşfe çıktılar.

– Peki başlarından ne geçti?

– Anlatayım. 1854'te Muhammed'den ilham aldığını iddia eden Futalı, Senegalli bir marabut olan El-Hacı bütün kabileleri kâfirlere, bir başka deyişle Avrupalılara karşı savaşmaya çağırdı. Senegal Nehri ile onun kolu Faleme arasına yıkım ve acı getirdi. Onun öncülüğündeki üç bağnaz ordusu bölgeye yayıldı; onların yağma ve katliamlarından nasibini almayan ne bir köy ne de kulübe kaldı. Uzun süre tehdit altında kalan Ségou kasabasına kadar Nijer vadisinin iç kesimlerine ilerlediler. 1857'de biraz daha kuzeye çıkıp Fransızların nehir kıyısına inşa ettikleri Medine Kalesi'ni* kuşattılar. Bu yerleşimi Albay Faidherbe yardımına gelinceye kadar aylarca aç ve neredeyse cephanesiz kalarak elinde tutan bir kahraman, Paul Holl savundu. Böylece El-Hacı ve çeteleri Senegal'den geçerek, yağma ve katliamlarına devam ettikleri Kaarta'ya geri döndüler. Kısacası buralar onun haydut ordularıyla birlikte kaçıp sığındığı bölgeler ve ellerine düşmenin hiç iyi olmayacağını size söyleyebilirim.

---

* Medine; günümüzde Mali'nin bir şehri. (ç.n.)

– *Victoria*'yı havada tutmak için ayakkabılarımızı bile atmamız gerekse, düşmeyeceğiz, dedi Joe.

– Nehirden uzak değiliz, dedi Doktor. Ama balonumuzun bizi oraya kadar taşıyabileceğini sanmıyorum.

– Kıyısına varalım da, o da bir kazanç, dedi avcı.

– Bunu yapmaya çalışıyoruz zaten, dedi Doktor. Ama bir şey beni endişelendiriyor.

– Nedir?

– Aşmamız gereken dağlar var ve olası en yüksek sıcaklığa ulaştırsam bile balonun yükselme gücünü artıramadığımdan bu zor olacak.

– Bekleyip göreceğiz o halde, dedi Kennedy.

– Zavallı *Victoria!* dedi Joe. Bu balona, gemisine bağlanan bir denizci gibi bağlandım. Ayrılmam kolay olmayacak! Artık başlangıçtaki gibi değil, doğru! Ama hakkında kötü konuşmamalıyız! Bize büyük hizmetler verdi ve onu terk etmek benim için bir yürek yarası olacak.

– Sakin ol Joe. Onu terk edersek, bu bizim yüzümüzden olacaktır. Gücünün sonuna gelinceye kadar da bize hizmet edecek. Ondan yirmi dört saat daha rica ediyorum.

– Tükendi, dedi Joe balona bakarak. Zayıfladı, hayatı kayıp gidiyor. Zavallı balon!

– Yanılmıyorsam bahsettiğin dağlar ufukta göründü Samuel, dedi Kennedy.

– Evet onlar, dedi Doktor dürbünüyle inceledikten sonra. Bana çok yüksek göründüler, aşmakta zorlanacağız.

– Peki onlardan kaçınamaz mıyız?

– Sanmıyorum Dick, kapladıkları uçsuz bucaksız alana bak, ufkun neredeyse yarısı!

– Etrafımızı sarıyorlar sanki, dedi Joe. Sağdan soldan geliyorlar.

– Kesinlikle üzerlerinden geçmek gerek.

Bu tehlikeli engeller aşırı bir hızla yaklaşıyor gibiydi ya da daha doğrusu şiddetli rüzgâr, *Victoria*'yı sivri zirvelere

doğru itiyordu. Ne pahasına olursa olsun yükselmesi gerekiyordu, yoksa çarpacaklardı.

– Su kasasını boşaltalım, dedi Fergusson. Sadece bir gün yetecek kadar su kalsın.

– Tamam! dedi Joe.

– Balon yükseldi mi? diye sordu Kennedy.

– Biraz, elli fit kadar, dedi gözlerini barometreden ayırmayan Doktor. Ama yeterli değil.

Gerçekten de yüksek zirveler, sanki onlara saldırırcasına gezginlerin üzerine geliyordu. Dağların üzerine yükselmekten çok uzaktılar. Balonun hâlâ beş yüz fitten fazla yükselmesi gerekiyordu. Üflecin suyu da sepetten atılmıştı. Sadece birkaç *pint* bırakılmıştı, ama yine de yetersizdi.

– Yine de geçmemiz gerek, dedi Doktor.

– Boşalttığımıza göre kasaları atabiliriz dedi Kennedy.

– Atın.

– İşte! dedi Joe. Parça parça ayrılmak üzücü.

– Sana gelince Joe, geçen günkü özverini tekrarlama! Ne olursa olsun bizi terk etmeyeceğine söz ver.

– Sakin olun efendim, ayrılmayacağız.

Victoria kırk metre kadar daha yükselmişti, ama dağın zirvesi hâlâ balonun üzerindeydi. Zirvesi tam bir duvarla kesilerek sona eren oldukça yassı bir sırttı bu. Hâlâ gezginlerin iki yüz fitten daha yukarısındaydı.

– On dakika içinde aşamazsak sepetimiz bu kayalara çarpacak, dedi Doktor.

– Peki Bay Samuel, ne yapmalı? dedi Joe.

– Sadece pemmikanımızı tut ve şu ağır etin tamamını at.

Balon elli libre kadar daha hafiflemişti, belirgin biçimde yükseldi, ama dağ çizgisinin üzerine varmadıkça bunun pek önemi yoktu. Durum korkutucuydu. *Victoria* büyük bir hızla ilerliyordu. Parçalanacağı hissediliyordu. Çarpışma gerçekten de korkunç olacaktı.

Doktor, sepette çevresine bakındı.

Neredeyse bomboştu.

– Gerekirse silahlarını feda etmeye hazır mısın Dick?

– Silahlarımı feda etmek mi! dedi avcı heyecana kapılarak.

– Dostum, senden rica ediyorsam bu gerekli olduğu için.

– Ama Samuel! Samuel!

– Silahların, yedek kurşunların ve barutun hayatımıza mal olabilir.

– Yaklaşıyoruz! diye bağırdı Joe. Yaklaşıyoruz!

Yirmi metre! Dağ, *Victoria*'nın yirmi metre daha yukarısındaydı.

Joe, örtüleri alıp dışarı fırlattı. Kennedy'ye hiçbir şey söylemeden pek çok mermi ve kurşun çuvalını da attı.

Balon yükseldi, tehlikeli zirveyi geçti ve üst direği güneş ışınlarıyla aydınlandı. Ama sepet, çarparsa kaçınılmaz olarak parçalanacağı kayalıkların hâlâ biraz altındaydı.

– Kennedy! Kennedy! diye bağırdı Doktor. Silahlarını at ya da öleceğiz.

– Bekleyin Bay Dick! dedi Joe. Bekleyin!

Ve Kennedy arkasını dönerken Joe'nun sepetin dışında kaybolduğunu gördü.

– Joe! Joe! diye bağırdı.

– Zavallı! dedi Doktor.

Dağın zirvesi bu bölgede yaklaşık yirmi fitlik bir genişliğe ulaşabiliyordu ve diğer tarafta eğim biraz daha azdı. Sepet tam da bu oldukça düz düzlem seviyesine ulaştı; geçişi sırasında feryat figan eden sivri çakıltaşlarının oluşturduğu bir zemin üzerinde kaydı.

"Geçiyoruz! Geçiyoruz! Geçtik!" diye haykıran bir ses Fergusson'ın yüreğini hoplattı.

Cesur oğlan, elleriyle sepetin alt köşesine tutunmuştu; böylece balon, onun ağırlığından kurtulurken sırtın üzerinde koşar adım ilerliyordu. Balon elinden kaçacak gibi olduğundan sıkı sıkı tutmak durumundaydı.

Balon diğer yamaca varıp da önünde bir uçurum belirince Joe, bileğine kuvvet sağlam bir çabayla iplere asılıp kendini yukarı çekerek, dostlarının yanına çıktı.

– İşte bu kadar, dedi.

– Sevgili cesur Joe! Dostum! dedi Doktor sevgiyle.

– Ah! Bunu sizin için yapmadım, dedi Joe. Bay Dick'in karabinası içindi! Şu Arap olayından beri ona çok şey borçluyum! Borçlarımı ödemeyi severim ve artık ödeştik, diye ekledi avcıya gözde silahını uzatarak. Birbirinizden ayrıldığınızı görmek çok zor olurdu.

Kennedy, tek söz etmeden Joe'nun elini var gücüyle sıktı.

Victoria'ya sadece alçalmak kalmıştı, onun için kolaydı. Çok geçmeden yerden iki yüz fit yüksekte ve dengedeydi. Arazide bozukluklar göze çarpıyordu. Artık itaat etmeyen bir balonla geceleyin bu çok sayıdaki engebeden kaçınmak oldukça güç olacaktı. Akşam çabucak çöktü ve Doktor, bütün gönülsüzlüğüne rağmen, ertesi güne kadar mola vermesi gerektiğine karar verdi.

– Durmaya elverişli bir yer bulalım, dedi.

– Ah! dedi Kennedy. Sonunda karar verdin demek.

– Evet, uygulamaya koyacağımız bir plan hakkında uzun uzadıya düşündüm. Saat henüz akşamın altısı, zamanımız var. Çıpaları at Joe.

Joe söyleneni yaptı; iki çıpa sepetin altında sallanıyordu.

– Engin ormanlar görüyorum, dedi Doktor. Bunların zirvelerine doğru gidip herhangi bir ağaca tutunacağız. Ne olursa olsun geceyi bu topraklarda geçirmeyi kabul edemem.

– Aşağı inebilir miyiz? diye sordu Kennedy.

– Ne için? Tekrarlıyorum, birbirimizden ayrı düşme tehlikesi var. Dahası, zor bir iş için yardımınıza ihtiyacım var.

Uçsuz bucaksız ormanlarda ağaçların tepelerine sürtünerek geçen *Victoria*, aniden durmakta gecikmedi. Çıpaları

takılmıştı. Rüzgâr, akşamın çökmesiyle dindi ve balon, bir cümbez ormanındaki ağaç zirvelerinin oluşturduğu bu engin yeşil alanın üzerinde neredeyse hareketsiz durdu.

XLII

Cömertlik mücadelesi. – Son fedakârlık. – Genleştirme aleti. – Joe'nun becerisi. – Gece yarısı. – Doktor'un nöbeti. – Kennedy'nin nöbeti. – Uykuya dalıyor. – Yangın. – Çığlıklar. – Menzil dışı.

Doktor Fergusson, ilk iş olarak yıldızların yüksekliğine bakarak konumunu buldu; Senegal'den en fazla yirmi beş mil uzaktaydı.

– Yapabileceğimiz tek şey dostlarım, nehri geçmek, dedi, haritada işaret ettikten sonra. Ama ne bir köprü ne de bir kayık bulunduğundan, ne pahasına olursa olsun balonla geçmek gerekiyor. Bunun için de balonu yine hafifletmemiz gerekiyor.

– Ama bunu nasıl gerçekleştirebileceğimizi bilemiyorum, dedi, silahları için korkan avcı. En azından içimizden biri kendini feda etmeye, geride kalmaya karar vermezse... Kendi adıma bu şerefe talibim.

– Öyle mi! dedi Joe. Buna alışık değilim...

– Mesele kendini sepetten aşağı atman değil dostum, sonrasında yürüyerek Afrika kıyısına varmak. Ben iyi bir yürüyüşçü, iyi bir avcıyım ve...

– Buna asla razı olmayacağım! dedi Joe.

– Cömertlik mücadeleniz gereksiz benim cesur dostlarım, dedi Fergusson. İşlerin o aşamaya gelmeyeceğini umu-

yorum. Dahası, gelse bile, bu bölgeyi aşmak için ayrılmamalıyız, birlikte kalmalıyız.

– İşte budur, dedi Joe. Kısa bir yürüyüşten zarar gelmez.

– Ama bundan önce, diyerek sözlerini sürdürdü Doktor; *Victoria*'mızı hafifletmek için son bir yöntem deneyeceğiz.

– Nedir? dedi Kennedy. Öğrenmek için sabırsızlanıyorum.

– Üflecin, Bunsen hücresinin ve sarmal borunun kasalarından kurtulmalıyız. Bunların toplamı neredeyse dokuz yüz libre ederek havada ilerlememizi engelliyor.

– Ama Samuel, daha sonra nasıl gazı genleştireceksin?

– Genleştirmeyeceğim, onsuz yapacağız.

– Ama sonuç olarak…

– Beni dinleyin dostlarım, yükselme gücünden geriye bize ne kaldığını tam olarak hesapladım. Bize kalan birkaç nesneyle birlikte üçümüzü taşımaya yetecek, elimde tutmak istediğim iki çıpa da dahil olmak üzere hepimiz ancak beş yüz libre ediyoruz.

– Sevgili Samuel, dedi avcı, bu konuda bizden daha yetkinsin. Duruma hâkim tek kişi sensin. Ne yapmamız gerektiğini söyle, yapalım.

– Emrinizdeyim efendim.

– Tekrar ediyorum dostlarım, bu öneri ne kadar üzücü olursa olsun aletimizi feda etmeliyiz.

– Feda edelim! dedi Kennedy.

– Haydi işe koyulalım! dedi Joe.

Bu basit bir iş değildi. Aleti parça parça sökmek gerekiyordu. Öncelikle karıştırma kabı çıkartıldı; ardından üflecinki ve son olarak da suyun ayrıştığı kasa söküldü. Sepetin dibinde, buraya sıkıca gömülmüş kapları sökmek için üç gezginin güçlerini birleştirmesi gerekiyordu; Kennedy öylesine güçlü, Joe öylesine becerikli, Samuel öylesine zekiydi ki bu işin üstesinden geldiler. Bu farklı farklı parçalar art arda dışarı atıldı ve cümbezlerin yaprakları arasında büyük delikler açarak gözden kayboldu.

– Zenciler, ormanda böylesine nesnelerle karşılaştıklarına oldukça şaşıracak, dedi Joe. Bunlardan idoller yapabilirler!

Daha sonra, balona giren ve sarmal boruya bağlanan borularla uğraşmak zorunda kaldılar. Joe sepetin üzerindeki kauçuk eklemleri birkaç fit kesmeyi başardı; ama borulara gelince bu iş daha da zorlaştı; çünkü üst uçlarından tutuluyorlardı ve pirinç teller aracılığıyla supapla aynı çembere sabitlenmişlerdi.

İşte o zaman Joe, mükemmel bir yetenek sergiledi. Kılıfı çizmemek için çıplak ayakla, ağın yardımıyla, salınımlara rağmen balonun dış tepesine tırmanmayı başardı. Burada, binlerce zorluktan sonra, bu kaygan yüzeye tek elle asılarak boruları tutan dış somunları gevşetti. Böylece kolayca ayrıştılar ve sağlam bir bağ ile sıkıca kapatılmış alt uzantılar aracığıyla ayrıldılar.

Bu hatırı sayılır miktardaki ağırlıktan kurtulan *Victoria*, havaya doğru yükselerek çıpanın halatını sıkıca çekiştirdi.

Gece yarısı, bu çeşitli işler, iyice yorulmalarına neden olsa da neyse ki bitti. Doktor artık Joe'nun kullanması için ısı sağlayamadığından pemmikan ve soğuk *grog*'dan oluşan bir yemeği hızla yediler.

Dahası Joe ile Kennedy yorgunluktan bayılacaklardı.

"Yatıp uyuyun dostlarım," dedi onlara Fergusson. "İlk nöbeti alacağım; saat ikide Kennedy'yi uyandıracağım; saat dörtte de Kennedy, Joe'yu uyandıracak. Saat altıda yola koyulacağız. Yolculuğumuzun bu son kısmında Tanrı yardımcımız olsun!"

Doktor'un ikna edilmeleri gerekmeyen iki dostu sepetin dibine uzanıp çabuk olduğu kadar derin de bir uykuya daldılar.

Gece huzurluydu. Birkaç bulut, belirsiz huzmeleri karanlığı zar zor delen son çeyreğindeki aya çarpıyordu. Sepetin kenarına yaslanan Fergusson bakışlarını çevrede

gezdirdi. Ayakları altında toprağı görmesini engelleyerek yayılan yeşilliklerin oluşturduğu karanlık perdeyi dikkatle izliyordu. En küçük bir sesten şüpheleniyor, yapraklardaki hafif bir titremeye kadar her şeye bir açıklama getirmeye çalışıyordu.

Yalnızlığın daha da çok hissedildiği ve bu nedenle zihnin muğlak korkuları su yüzüne çıkardığı bir ruh hali içindeydi. Böylesi bir yolculuğun sonunda, pek çok engeli aştıktan sonra, hedefe ulaşırken korkular daha canlı, duygular daha güçlüydü; varış noktası gözlerinin önünde kaçıp gidiyordu sanki.

Üstelik barbar bölgelerin ortasında, her an bozulabilecek bir ulaşım aracıyla birlikte içine düştükleri mevcut durum hiç güven verici değildi. Doktor, balonuna artık kesinlikle güvenmiyordu. Kendinden emin, cesurca manevralar yaptığı zamanlar geride kalmıştı.

Doktor bütün bu izlenimlerin etkisiyle, bu uçsuz bucaksız ormanlarda, arada sırada belirsiz fısıltılar duyduğunu sanıyordu. Ağaçlar arasında hızla parlayıp sönen bir ateş gördüğünü bile düşünmüştü. Telaşla bakıp gece gözlüğüyle o yönü inceledi; ama hiçbir şey görünmüyordu, hatta daha da derin bir sessizlik hâkim olmuştu.

Fergusson kuşkusuz bir sanrı görmüştü, kulak kabartmaya devam etti, ama en ufak bir ses duymadı. Nöbeti böylece geçiverdi; Kennedy'yi uyandırdı, ona gözünü dört açmasını tavsiye etti ve deliksiz uyuyan Joe'nun yanında yerini aldı.

Kennedy, açık tutmakta zorlandığı gözlerini ovuşturarak sakince piposunu yaktı. Bir köşeye eğildi ve uykuyu kovalamak için gayretle piposunu tüttürmeye başladı.

En mutlak sessizliklerden biri Kennedy'nin çevresini sarmıştı. Hafif bir rüzgâr ağaçların zirvelerini hareketlendirip, avcıyı elinde olmayarak içini kaplayan bu uykuya davet edercesine sepeti yavaşça sallıyordu. Uykuya direnmek iste-

di, göz kapaklarını birkaç kez açtı, geceye, gerçekten görmeyen birkaç bakış fırlattı ve sonunda yorgunluğa yenik düşerek uyuyakaldı.

Ne kadar süre bu uyuşukluk haline gömülmüştü? Uykusu, beklenmedik bir çatırtıyla aniden bölündüğünde ne olduğunu anlayamadı.

Gözlerini ovuşturup ayağa kalktı. Yüzüne yoğun bir ısı yansıdı. Orman alevler içindeydi.

"Yangın! Yangın!" diye bağırdı, ne olduğunu pek de anlayamayarak.

Diğer iki dostu uyandılar.

– Ne oluyor? diye sordu Samuel.

– Yangın! dedi Joe… Ama kim…

Bu sırada, şiddetle aydınlanmış bitki örtüsünün altında çığlıklar koptu.

– Ah! Vahşiler! diye haykırdı Joe. Bizi yaktıklarından emin olmak için ormanı tutuşturmuşlar!

– Talibalar! Kuşkusuz, El-Hacı'nın marabutları! dedi Doktor.

Bir ateş çemberi *Victoria*'yı kuşattı. Ölü odunların çatırtıları, yeşil dalların cızırtılarına karışıyordu. Sarmaşıklar, yapraklar, bu bitki örtüsünün yaşayan bütün kısımları bu yıkıcı unsurun etkisi altında bükülmüştü. Bakınca sadece alevden bir okyanus görülüyordu. Bu fırının içindeki büyük ağaçlar, akkor kömür kaplı dallarıyla siyaha kesmişlerdi. Ateş almış bu yığın, bu büyük tutuşma bulutlara yansıyordu ve gezginler, bir ateş küresinin içine hapsolduklarından korkuyorlardı.

– Kaçıyoruz! diye bağırdı Kennedy. Yere! Kurtuluş için tek şansımız bu!

Ama Fergusson onu bir eliyle durdurdu ve çıpanın halatına yönelerek bir balta darbesiyle halatı kesti. Balona doğru uzanan alevler, aydınlanmış kılıfını yalamaya başlamışlardı

bile, ama bağlarından kurtulan *Victoria* bin fitten fazla yükseldi.

Şiddetli silah atışlarıyla birlikte ormanın içinden korkunç çığlıklar koptu. Yeni günün gelişiyle birlikte yükselmeye başlayan bir akım, balonu batıya doğru götürdü.

Sabah saat dörttü.

XLIII

Talibalar. – Kovalamaca. – Harap bir bölge. – Ilımlı rüzgâr. – "Victoria" alçalıyor. – Son erzak. – "Victoria"nın sıçramaları. – Tüfek atışlarıyla savunma. – Serinleten rüzgâr. – Senegal Nehri. – Gouina'nın şelaleleri. – Sıcak hava. – Nehri geçiş.

– Dün akşam balonu hafifletmek için önlem almasaydık çaresizce yitip gitmiştik, dedi Doktor.

– İşte, işleri zamanında yapmanın önemi, diye karşılık verdi Joe. İnsan ancak böyle kurtulur ve bundan daha doğal bir şey olamaz.

– Tehlikeyi atlatmış sayılmayız, dedi Fergusson.

– Seni korkutan nedir? diye sordu Dick. *Victoria* senin iznin olmadan inemez, ne zaman inecek?

– Ne zaman mı inecek? Dick, şuna baksana!

Ormanın sınırını henüz geçmişlerdi ki gezginler, bol pantolonlar ve dökümlü cüppeler giymiş otuz kadar atlı gördüler. Silahlıydılar; kiminde mızrak, kiminde uzun misket tüfekleri vardı. Canlı ve coşkulu atlarını eşkin sürerek, ortalama bir hızla ilerleyen *Victori*a'nın gittiği yönü takip ediyorlardı.

Gezginleri gördüklerinde, silahlarını sallayarak vahşi çığlıklar koparttılar. Seyrek ama dikenli sakallarının daha sert hatlar kattığı esmer yüzlerinden öfke ve tehdit okunuyordu.

Senegal'e inen bu yumuşak yokuşları ve bu alçak ovaları zorlanmadan geçiyorlardı.

– Bunlar onlar! dedi Doktor. Zalim Talibalar, El-Hacı'nın vahşi marabutları! Şu haydutların eline düşmektense, ormanın ortasında, vahşi hayvanların oluşturduğu bir çemberin ortasına düşmeyi yeğlerim.

– Uysal görünmüyorlar! dedi Kennedy. Bunlar sert adamlar!

– Neyse ki bu hayvanlar uçmuyorlar, dedi Joe. Bu da bir şey.

– Şu harap köylere, şu yakılmış kulübelere bakın! dedi Fergusson. Bu onların işi, bir zamanlar geniş ekili toprakların uzandığı bu bölgeye kuraklık ve yıkım getirmişler.

– Sonuç olarak bize erişemezler, dedi Kennedy. Onlarla aramıza nehri alabilirsek güvende olacağız.

– Kesinlikle Dick, ama düşmemeliyiz, dedi Doktor, gözlerini barometreye çevirerek.

– Ne olursa olsun Joe, silahlarımızı hazırlamak fena olmaz, dedi Kennedy.

– Bundan zarar gelmez Bay Dick. Şimdiye kadar silahları atmamış olmamız iyi oldu.

– Karabinam! diye bağırdı avcı. Umarım ondan asla ayrılmam.

Ardından da Kennedy, tüfeğini büyük bir özenle doldurdu. Yeterince barut ve mermi kalmıştı.

– Kaç metre yükseklikteyiz? diye sordu Fergusson'a.

– Yaklaşık yedi yüz elli fit, ama yukarı aşağı çıkıp inerek uygun akımları arama yeteneğinden artık yoksunuz. Balonun insafına kaldık.

– Bu talihsiz bir durum, dedi Kennedy. Rüzgâr oldukça vasat, oysa önceki günlerdeki gibi bir kasırgayla karşılaşsaydık şu korkunç haydutlar çoktan görüş alanımızın dışında kalmışlardı.

– Şu serseriler, rahatsız etmeden, eşkin sürerek bizi takip ediyorlar, dedi Joe. Gerçek bir gezinti.

– Menzilde olsalardı onları birbiri ardına indirmekten zevk duyardım, dedi avcı.

– Kesinlikle! dedi Fergusson. Ama biz de onların menzilinde olurduk ve *Victoria*'mız onların uzun misket tüfeklerinin kurşunları için oldukça kolay bir hedef olurdu. Zaten balonu delerlerse durumumuzun ne olacağını düşünmeyi sana bırakıyorum.

Talibaların takibi bütün sabah sürdü. Gezginler sabah saat on bire kadar batıya doğru ancak on beş mil ilerleyebilmişlerdi.

Doktor, ufuktaki küçücük bulutları izledi. Havada değişiklik olmasından daima korkuyordu. Nijer'e doğru itilirlerse ne olurdu?! Üstelik, balonun fark edilir derecede alçalma eğiliminde olduğunu görmüştü. Yola çıktıklarından beri üç yüz fitten fazla irtifa kaybetmişti bile ve Senegal aşağı yukarı on iki mil uzakta olmalıydı. Bu hızla devam ederlerse üç saat daha yolculuk etmeliydiler.

Bu sırada, Doktor'un dikkatini yeni bağırışlar çekti. Talibalar atlarını zorlayarak hareketlenmişlerdi.

Doktor barometreye bakınca bağırışların nedenini anladı:

– Alçalıyoruz, dedi Kennedy.

– Evet, diye yanıtladı Fergusson.

– Hay aksi! diye düşündü Joe.

On beş dakika sonra sepet, yerden sadece yüz elli fit yüksekteydi, ama rüzgâr biraz daha şiddetli esiyordu.

Talibalar atlarını hızla koşturdular ve çok geçmeden misket tüfeklerinin ateşlendiği işitildi.

– Şu aptallar çok uzaktalar! diye haykırdı Joe. Bana bu alçakları uzakta tutmak iyi gibi geldi.

Atlılardan birinin yaklaştığını görünce ateş etti. Taliba yere yuvarlandı. Beraberindekiler durunca *Victoria* onlardan uzaklaştı.

– İhtiyatlılar, dedi Kennedy.

– Çünkü bizi yakalayacaklarına eminler, dedi Doktor. Biraz daha alçalırsak başaracaklar da! Kesinlikle yükselmeliyiz!

– Ne atabiliriz? diye sordu Joe.

– Pemikkandan geriye kalanın hepsini! Bu bizi bir otuz libre kadar daha hafifletecektir!

– İşte beyefendi! dedi Joe, efendisinin emrini yerine getirerek.

Neredeyse yere değen sepet, Talibaların bağrışları arasında yükseldi, ama yarım saat sonra *Victoria*, tekrar hızla alçaldı. Kılıfın gözeneklerinden gaz sızıyordu.

Çok geçmeden sepet yere sürtünmeye başladı. El-Hacı'nın zencileri balona doğru atıldı; ama bu gibi durumlarda olduğu üzere, *Victoria* tam yere değmişti ki zıplayarak bir mil ileriye düştü.

– Demek kaçamayacağız! dedi Kennedy öfkeyle.

– Brendimizi at Joe, diye bağırdı Doktor. Aletlerimizi, ağırlık yapacak her şeyi ve son çıpamızı; çünkü atmamız gerek!

Joe barometreleri, termometreleri söktü; ama bunlar pek bir şey etmiyordu; bir anlığına yükselen balon çok geçmeden tekrar düşmeye başladı. Talibalar uçarcasına ilerliyordu ve aralarında ancak iki yüz adım kalmıştı.

– Tüfekleri at! diye bağırdı Doktor.

– Ama öncesinde hepsini boşaltalım en azından, dedi avcı.

Art arda dört atış atlı grubunu vurdu; dört Taliba, çetenin çılgınca bağırışları arasında yere düştü.

Victoria tekrar yükseldi. Yerde zıplayan büyük bir elastik top gibi uzun mesafeler boyunca sıçrıyordu. Devasa adımlarla kaçmaya çalışan ve Antaios'a benzeyen, yere değer değmez yeni bir güç kazanmış gibi görünen bu talihsiz gezginler tuhaf bir manzara oluşturuyordu! Ama bu durumun sona ermesi gerekliydi. Neredeyse öğlen olmuştu. *Victoria* tükeniyordu, boşalıyordu, yayılıyordu. Kılıfı sarkık, gevşek

bir hal almıştı. Taftanın şişik kıvrımları, birbirine sürterek gıcırdıyordu.

– Tanrı bizi terk ediyor, dedi Kennedy. Düşeceğiz!

Joe karşılık vermedi, efendisine bakıyordu.

– Hayır! dedi adam. Hâlâ yüz elli libre kadar atacağımız var.

– O da nedir? diye sordu, Doktor'un delirdiğini düşünen Kennedy.

– Sepet! dedi Doktor. Ağa tutunacağız! Ağ gözlerini tutarak nehre ulaşabiliriz! Çabuk! Çabuk!

Ve bu cesur adamlar, böylesi bir kurtuluş yolunu denemeye çekinmediler. Doktor'un işaret ettiği ağ gözlerine asıldılar ve Joe, bir eliyle tutunup diğer eliyle sepetin halatlarını kesti. Tam da balon artık yere çarpmak üzereyken sepet düştü.

Hafifleyen balon tekrar üç yüz fit yukarı çıkarken "Yaşa! Yaşa!" diye bağırdı Joe.

Talibalar atlarını kırbaçladılar; süratle koşuyorlardı, ama daha elverişli bir rüzgârla karşılaşan *Victoria* onların önüne geçti ve batı ufkunu kapatan bir tepeye doğru hızla uçtu. Gezginler, bu tepeyi aşabileceklerinden, ama El-Hacı'nın sürüsü bu son engeli ancak kuzeyinden dolanarak geçebileceğinden, bu gezginler için olumlu bir durumdu.

Üç arkadaş ağa tutunuyorlardı; ağı ayaklarının altından bağlayabilmişler, böylece bir çeşit yüzen cep oluşturmuşlardı.

Tepeyi aştıktan sonra, Doktor aniden bağırdı:

"Nehir! Nehir! Senegal!"

Gerçekten de iki mil ötede nehir, şiddetli bir su kütlesiyle akıyordu. Daha alçak ve bereketli karşı kıyı güvenli bir saklanma yeri ve inişi gerçekleştirecek uygun bir alan sunuyordu.

"On beş dakika daha," dedi Fergusson, "sonra kurtulmuş olacağız!"

Ama o kadar bile sürmedi; boşalan balon yavaş yavaş, neredeyse tamamen bitki örtüsünden yoksun bir araziye

düştü. Burası uzun yamaçlardan ve kayalık düzlüklerden oluşuyordu. Sadece birkaç çalı, güneşin sıcağında kurumuş kalın otlar vardı.

Victoria pek çok kez yere değip kalktı. Sıçramaların yüksekliği ve genişliği azaldı. En sonunda, ağın üst kısmı, bu ıssız bölgenin ortasındaki tek ağaç olan bir baobabın yüksek dallarına balonun uç kısmı takıldı.

– Bitti, dedi avcı.

– Nehre yüz adım var, dedi Joe.

Üç talihsiz adam ayaklarını yere bastılar ve Doktor, iki arkadaşını Senegal'e doğru sürükledi.

Bu bölgede nehirden, uzun uzadıya işitilen bir gürleme geliyordu. Kıyısına ulaştıklarında Fergusson, Gouina şelalelerini tanıdı! Kıyıda tek bir kayık, tek bir canlı varlık yoktu.

İki bin fit genişliğindeki Senegal, yankılanan bir sesle yüz elli fitlik bir yükseklikten akıyordu. Doğudan batıya doğru akıyordu ve kaya sırası, akışın kuzeyden güneye doğru uzanmasını engelliyordu. Şelalenin ortasında, suların içinde taşlaşmış, tufan öncesi devasa hayvanlara benzeyen tuhaf biçimli kayalar yükseliyordu.

Bu girdabı geçmenin imkânsız olduğu belliydi. Kennedy, umutsuzluğunu belli eden bir hareket yapmaktan kendini alamadı.

Ama Doktor Fergusson, sesinde cesur, güçlü bir tınıyla bağırdı:

– Henüz her şey bitmedi!

– Bunu biliyordum, dedi Joe, efendisine karşı hiç kaybetmediği bir güvenle.

Şu solmuş otların manzarası Doktor'a cesurca bir fikir vermişti. Kurtuluş için tek şans buydu. Arkadaşlarını hızla balonun kılıfının yanına götürdü.

– Şu haydutların en az bir saat ilerisindeyiz, dedi. Za-

man kaybetmeyelim dostlarım, şu kuru otlardan büyükçe bir miktar toplayın. En az yüz libreye ihtiyacım var.

– Ne yapmak için? diye sordu Kennedy.

– Gazım kalmadı, öyle olsun! Nehri sıcak havayla geçeceğim!

– Ah benim cesur Samuelim! diye haykırdı Kennedy. Sen gerçekten de büyük bir adamsım!

Joe ile Kennedy işe koydular; çok geçmeden baobap ağacının yanında büyük bir saman yığını toplanmıştı.

Bu sırada Doktor, alt kısmını keserek balonun deliğini genişletti. Supapta kalmış olabilecek hidrojeni boşaltmaya dikkat etti, ardından kılıfın altına belirli bir miktar kuru ot yığıp ateşe verdi.

Bir balonun sıcak havayla dolması kısa sürer; yüz seksen derecelik* bir sıcaklık, yoğunluğu azaltılarak kapatılmış havanın ağırlığını yarıya indirmek için yeterlidir. *Victoria* da, yuvarlak biçimini önemli ölçüde geri kazanmaya başladı. Ot sıkıntısı yoktu. Ateş, Doktor'un gözetimi altında artıyordu ve balon gözle görülür şekilde büyüyordu.

Saat bire çeyrek vardı.

Bu sırada, iki mil kuzeyde Talibaların çetesi göründü. Çığlıkları ve dörtnala yaklaşan atların nal sesleri işitiliyordu.

– Yirmi dakika içinde burada olacaklar, dedi Kennedy.

– Biraz daha ot! Biraz daha ot Joe! On dakika içinde gökyüzüne yükselmiş olacağız!

– İşte efendim.

Victoria'nın üçte ikisi şişmişti.

– Dostlarım! Önceden yaptığımız gibi ağa tutunuyoruz.

– Tamam, dedi avcı.

On dakikanın sonunda, balonun hareketliliği yükselme eğiliminde olduğunu gösterdi. Talibalar yaklaşıyordu. Aralarında ancak beş yüz adım vardı.

– İyi tutunun, diye bağırdı Fergusson.

---

* 100°C.

– Korkmayın efendim! Korkmayın!

Ardından Doktor, ayağıyla fırına biraz daha ot ittirdi.

Sıcaklık artışıyla tamamen genleşen balon, baobabın dallarına sürtünerek yükseldi.

"Yola çıkıyoruz!" diye bağırdı Joe.

Bağırışına karşılık olarak misket tüfekleri ateşlendi. Hatta bir kurşun omuzuna sürtündü; ama Kennedy, eğilip bir eliyle karabinasını ateşleyerek bir düşmanı daha yere düşürdü.

Balonun sekiz yüz fitten fazla yükselmesi, tarifi imkânsız öfkeli çığlıklarla karşılandı. Hızlı bir rüzgâr balonu kavradı ve cesur Doktor ile arkadaşları, gözleri önünde beliren çağlayan uçurumuna bakarken, endişe verici salınımlarla hareket ettirdi.

Tek bir söz etmeden geçirdikleri on dakikadan sonra, cesur gezginler nehrin diğer kıyısına doğru yavaş yavaş indiler.

Burada, Fransız üniformaları giymiş on kadar adamın oluşturduğu bir grup şaşkınlık, hayret ve korkuyla bekliyordu. Nehrin sağ kıyısından bu balonun yükseldiğini gördüklerindeki şaşkınlıkları tahmin edilebilirdi. Bunun Tanrısal bir olay olduğuna inanmaktan uzak değillerdi. Ama başlarındaki deniz teğmeni ile deniz asteğmeni Avrupa'daki gazeteler aracılığıyla Doktor Fergusson'ın bu cesur girişiminden haberdarlardı ve olayın ne olduğunu hemen anlamışlardı.

Balon, ağına tutunan cesur pilotlarıyla birlikte yavaş yavaş sönerek düştü; ama karaya düşecekleri şüpheli olduğundan Fransızlar da nehre koştular ve *Victoria*, Senegal'in sol yakasına birkaç metre kala düştüğünde üç İngilizi kucakladılar.

– Doktor Fergusson! diye bağırdı teğmen.

– Ta kendisi, dedi Doktor sakince. Ve iki dostu.

Yarı sönmüş balon hızlı bir akıntıyla sürüklenip büyük bir top gibi Senegal'in sularıyla Gouina şelalelelerinde yutulmak üzere uzaklaşırken Fransızlar, gezginleri nehrin kıyısına taşıdılar.

"Zavallı *Victoria!*" dedi Joe.

Doktor, gözünden bir damla yaş akmasına engel olamadı. Kollarını açtı ve iki dostu, yoğun bir duygusallığın etkisi altında ona sarıldılar.

XLIV

Sonuç. – Tutanak. – Fransız yerleşimleri. – Medine'nin merkezi. – "Le Basilic". – Saint-Louis. – İngiliz Fırkateyni. – Londra'ya dönüş.

Nehrin kıyısında bulunan keşif grubunu Senegal valisi göndermişti. İki subaydan, deniz piyade teğmen Mösyö Dufraisse ile deniz asteğmen Mösyö Rodamel'den, bir çavuştan ve yedi askerden oluşuyordu. Doktor Fergusson'ın gelişine tanık oldukları sırada iki günden beri Gouina'da kurulacak bir ordugâh için en elverişli konumu bulmaya çalışıyorlardı.

Bu üç gezginin tebrikler ve kucaklamalardan bitkin düştüğünü kolayca tahmin edebilirsiniz. Fransızlar, tek başlarına, bu cesur projenin başarıya ulaşmasının, Samuel Fergusson'ın doğal tanıkları olmuşlardı.

Her şeyden önce Doktor da onlardan Gouina şelalelerine varışının resmi olarak kayıtlara geçirilmesini istemişti.

– Tutanağı imzalamamazlık etmeyeceksiniz, değil mi? diye sordu Teğmen Dufraisse'e.

– Yeter ki emredin, diye yanıtladı adam.

İngilizler, nehir kenarına kurulan geçici bir karakola götürüldü. Burada özenli bir bakımdan geçtiler ve bolca yemek buldular. Yine burada, bu şartlar altında, günümüzde Londra Coğrafya Derneği arşivlerinde bulunan şu tutanak düzenlendi:

"Biz, aşağıda imzası bulunanlar, bahsi geçen tarihte Doktor Fergusson ve iki arkadaşı, Richard Kennedy ile Joseph Wilson'ın* bir balonun ağına asılı olarak geldiklerini gördüğümüzü beyan ederiz. Sözü edilen balon bizden birkaç adım ileriye, nehir yatağına düşmüş ve akıntının sürüklemesiyle Gouina şelalelerinde parçalanmıştır. Buna dayanarak, neyin doğru olduğunu göstermek açısından, yukarıda adı anılanlarla birlikte işbu tutanağı imzaladık. – 24 Mayıs 1862'de Gouina şelalelerinde imzalanmıştır.

"SAMUEL FERGUSSON, RICHARD KENNEDY, JOSEPH WILSON, Deniz Piyade Teğmeni DUFRAISSE, Deniz Asteğmeni RODAMEL, Çavuş DUFAYS, Askerler FLIPPEAU, MAYOR, PÉLISSIER, LOROIS, RASCAGNET, GUILLON, LEBEL."

Doktor Fergusson ile cesur arkadaşlarının, tartışılmaz tanıklıklarla doğrulanmış olağanüstü uçuşu burada sonlandı. Kendilerini dostlarla birlikte en misafirperver ve Fransız sömürgeleriyle yoğun ilişkiler içindeki kabilelerin ortasında buldular.

24 Mayıs Cumartesi günü Senegal'e varmışlardı ve ayın 27'sinde, nehrin biraz daha kuzeyinde bulunan Medine ordugâhına ulaştılar.

Burada Fransızlar onları içtenlikle karşılayıp her türlü konukseverliği gösterdiler. Doktor ile arkadaşları, neredeyse hemen, Senegal'in ağzına kadar inen küçük buharlı gemi *Le Basilic*'e bindiler.

On dört gün sonra, 10 Haziran'da, hükümetin kendilerini muhteşem bir şekilde karşıladığı Saint-Louis'ye vardılar; heyecan ve yorgunluklarından tamamen arınmışlardı. Dahası Joe, kendisini dinlemek isteyenlere şöyle anlatıyordu:

"Sonuç olarak bizimkisi basit bir yolculuktu, heyecan arayanlara buna kalkışmalarını tavsiye etmem. Sonunda ya-

* Dick, Richard'ın ve Joe da Joseph'in kısaltmasıdır.

vanlaşacaktır; Çad Gölü ile Senegal maceraları olmasaydı gerçekten de sıkıntıdan patlardık diye düşünüyorum!"

Bir İngiliz fırkateyni yola çıkmak üzereydi. Üç gezgin güvertesinde yerlerini aldılar. 26 Haziran'da Portsmouth'a, ertesi gün de Londra'ya vardılar.

Kraliyet Coğrafya Derneği'nde nasıl karşılandıklarını ya da nasıl bir ilginin odağı olduklarını tarif edemeyeceğiz. Kennedy, meşhur karabinasıyla birlikte hemen Edinburgh'a doğru yola çıktı. Yaşlı kâhyasının içini rahatlatmak için acele ediyordu.

Doktor Fergusson ile sadık Joe, tanıdığımız adamlar olarak kaldılar. Yine de, farkında olmasalar da bir değişiklik olmuştu.

İki dost olmuşlardı.

Avrupa'nın her yanından gazeteler bu cesur gezginleri övmekten yorulmadılar ve *Daily Telegraph*'ın tirajı, gezinin bir özetini yayımladığı gün dokuz yüz yetmiş yedi bini buldu.

Doktor Fergusson, balonla çıktığı yolculuğun öyküsünü, Kraliyet Coğrafya Derneği'nde halka açık bir toplantıda anlattı ve kendisi ile iki arkadaşı adına 1862 yılının en dikkat çekici keşfine verilen altın madalyayı kabul etti.

Doktor Fergusson'ın yolculuğunun amacı her şeyden önce gerçekleri ve Bay Barth, Bay Burton, Bay Speke ve diğerleri tarafından keşfedilen coğrafi olguları ve yapılan tespitleri olabildiğince doğru ortaya koymaktı. Nil'in kaynaklarına yaklaşırken orta Afrika'ya doğru ilerleyen Bay Speke ile Bay Grant'ın, Bay de Heuglin ile Bay Munzinger'in güncel keşif gezileri sayesinde, çok geçmeden, on dördüncü ve otuz üçüncü derece boylamları arasındaki bu uçsuz bucaksız topraklarda Doktor Fergusson'ın keşiflerinin doğruluğunu teyit edebileceğiz.

Modern Klasikler Dizisi - 174

1863 yılında yayımlanan *Balonla Beş Hafta*, Jules Verne'in hem ilk romanı hem de muazzam *Olağanüstü Yolculuklar* koleksiyonunun ilk yapıtıdır. Üç İngiliz kâşifin o dönemde Avrupalıların gözünde hâlâ gizemini koruyan Afrika kıtasını balonla baştan başa aştıkları macera dolu yolculuğun hikâyesi, sonraki Jules Verne romanlarına da damgasını vuran bütün özellikleri taşır. Yenilikçi bir bilimsel icat, gerilim ve sürprizlerle dolu girift bir olay örgüsü, bilinmeyene yapılan bir yolculuk, hedeflerine ulaşma yolunda gözünü budaktan sakınmayan karakterlerin sergilediği azim ve cesaret, dostluk ve sadakat temaları, yazarın muziplik sınırında gezinen mizahıyla harmanlanmıştır. Roman, bütünüyle kurgu bir yapıt olmasına karşın gerçek bir gezi günlüğü edasıyla kaleme alınmıştır. Karakterlerin Afrika halklarına ilişkin gözlem ve söylemleri, o dönemde Avrupa'daki düşünce ikliminin, Batılıların kendilerinden olmayana yönelik yaklaşımlarının izlerini taşır.

JULES VERNE (1828-1905): Nantes kentinde dünyaya gelen yazar, Paris'te hukuk öğrenimi gördü, ancak zamanla edebiyata yöneldi. Önce tiyatro yapıtları ve opera librettoları yazdı. İlk romanı *Balonla Beş Hafta*'nın büyük ilgi görmesi üzerine fantastik serüvenler yazmaya devam etti. *Voyage au centre de la Terre* (1864; Dünyanın Merkezine Yolculuk), *Vingt mille lieues sous les mers* (1870; Denizler Altında Yirmi Bin Fersah) ve *L'Île mystérieuse* (1874; Esrarlı Ada) bunlardan bazılarıdır. Pek çok yapıtı arasında en çok ilgi çeken romanı *Le Tour du monde en quatre-vingts jours* (1873; Seksen Günde Dünya Gezisi) bugüne dek popülaritesini korumuştur. Romanları çok sayıda dile çevrilen ve sinemaya uyarlanan Ver[illegible]e Légion d'honneur nişanıyla ödüllendirilmiştir.

9 786254 054594

19 TL